

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

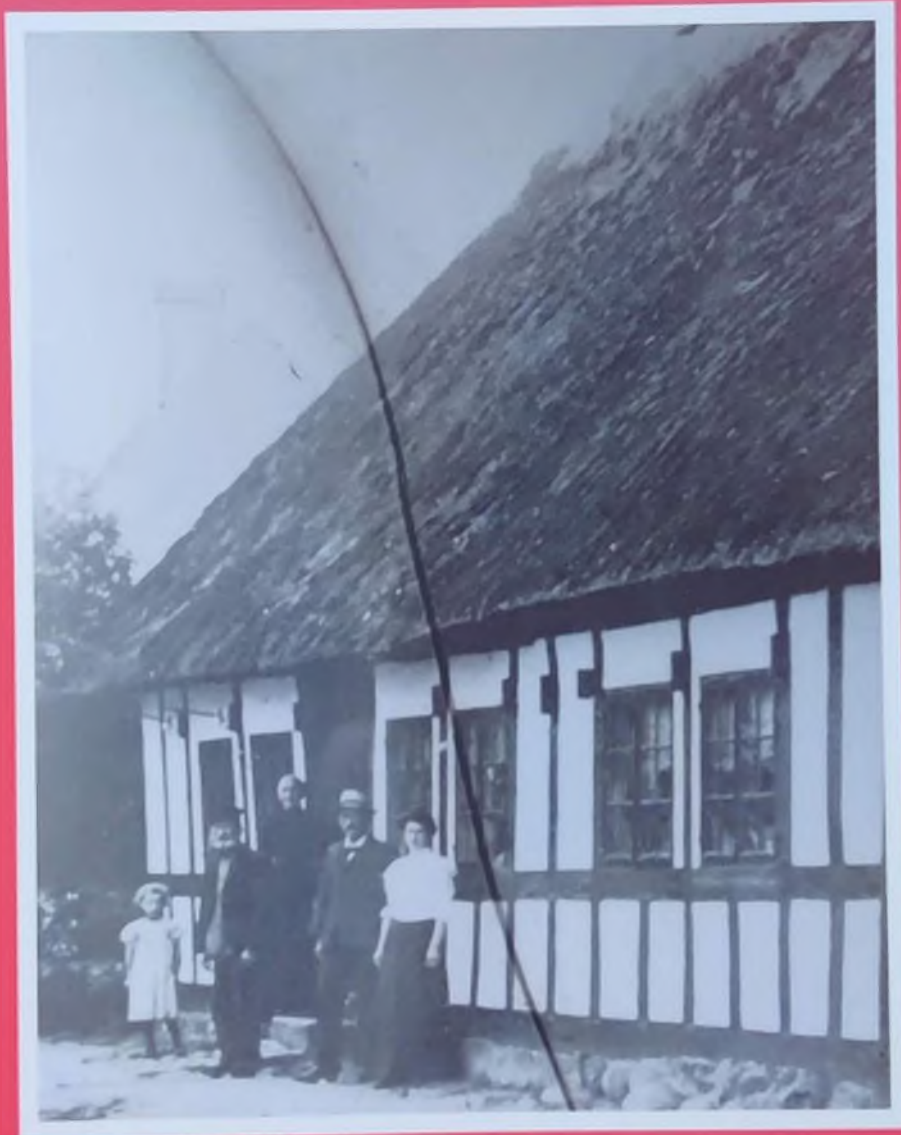
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

TRÅDE TIL TÅSINGE

Del 2 af historien om slægten i
Vindeby med rødder på Tåsinge,
Fyn og Ærø, i Jylland og Tyskland
samt blandt Hollænderbønder

Martin Iversen Christensen

TRÅDE TIL TÅSINGE

Del 2 AF HISTORIEN OM SLÆGTEN I VINDEBY MED
RØDDER PÅ TÅSINGE, FYN OG ÆRØ, I JYLLAND OG
TYSKLAND SAMT BLANDT HOLLÆNDERBØNDER

FAMILIENS HISTORIER, BIND 4

Martin Iversen Christensen

TRÅDE TIL TÅSINGE

Del 2 AF HISTORIEN OM SLÆGTEN I
VINDEBY MED RØDDER PÅ TÅSINGE, FYN OG
ÆRØ, I JYLLAND OG TYSKLAND SAMT BLANDT
HOLLÆNDERBØNDER

FAMILIENS HISTORIER, BIND 4

© Første udgave 2022, Anden Udgave 2023/2024
Martin Iversen Christensen
(Tekst og fotos, hvor intet andet er angivet)
Forlag: BoD – Books on Demand, København, Danmark Tryk: BoD –
Books on Demand, Norderstedt, Tyskland ISBN: 978-87-4304-457-4

Indhold

Forord	9
Parret på Vindeby Kro	10
Familien i Vindeby	14
Snedkermesteren i Svendborg	18
Garderhøj Gårdmand	21
Hollænderi og gårdbrug	24
Stammede fra Stougaard	26
Skibsbygger i Troense	30
Ølbryggersken i Vindeby	34
Comptoirbetjent for Stamhuset Tåsinge	36
Godsforvalter og proprietær	40
Forvalterens 11 børn	46
Herredsfogeden fra Hollænderbyen	48
Tre hustruer og 21 børn	50
Intet var for stort og intet for småt	52
En af Stadens 32 mand	56
Tømmerhandlen gik fallit	60
Brændevinsbrænderen i København	64
Gårdfolk i Hollænderbyen	68
Ynkelig i Utterslev	70
Et udstødt gårdmandspar	71
Udflytterne	72
Bacher i Store Magleby	74
Slægtsforbindelserne i Bacherfamilien	77
Samfundet i Store Magleby	78
Indvandrerne fra Nederlandene	80
Gift ind i det fynske rådsaristokrati	84
Stridbare Søren Borring	86
Byfoged med baggrund i Brande	88
Borgmester afsat for majestætsfornærmelse	94
Vidt forskellige livsbaner	98
Bagerenboede i Vestergade	100
Skomagermesterenken blev ved sin læst	102
Enken var medlem af bagerlauget	105
Antagelige aner i Assens	106
Købmand, rådmand og borgmester i Odense	108
Indgifte købmandsslægter	110
Friis af Odense	111
Karen Kottis var købmand	112
Borgmester i Kerteminde	114
Sydfynsskipper- og købmandsslægt	118
Sammenkædede slægter	122
Tråde til Tingberg	124
Ærværdige ærøboere	126

Bogbinderparret i Odense	129
Sognepræsten i Rise	131
Kirkebog som dagbog	134
Livet i et landsogn i 1600-tallet	140
Bondeslægt i Brande	144
Hofpræst i Nordborg	148
Slægt i Sønderborg	152
Købmænd, rådmænd og borgmestre i Slesvig	154
Studehandlere i Flensborg	157
Købmand i Kiel	158
Flensborgensisk købmandspar	162
Godsejere og adelige fra Friesland	164
Amtsskriver på Ærø	168
Ærke diakon og hertugelig fyrbøder	174
Fremtrædende handelsslægt	177
Betydende borgmester	178
Handel og håndværk i Hamborg	184
Handelsfamilier i Hansestæderne	186
Borgere og bønder fra Hannover	190
Lybsk købmand fra Livland	192
Borgmestre og fogeder i Nordtyskland og Slesvig blandt forfædre	194
Annexbonde i Øksendrup	196
En bondes liv set fra kirkebogen	198
Introduktion af barselskvinder	201
Overformynderen i Svendborg	202
Familien Friis flyttede til Fyn	204
Skipperslægten Frantzen	208
Tingbøger fra Tåsinge	213
Skifte efter en skipper	216
Første fæster før 1755	220
Gårdmand i Bjernemark	222
Skyggen af Slægten	224
"...Moderens Gang Klæder til lige deeling"	226
Afslutning	230
Litteratur, kilder og hjemmesider	232

Forord

Bind 4 i serien "Familien Historier" er anden del af historien om min mormor, Inger Rasmussen gift Christensen, og hendes aner, som der er stor viden om, og som går meget langt tilbage i tiden. Det er en fortsættelse af bind 3 med titlen "Slægten i Vindeby".

I Bind 3 fortalte jeg om, hvordan Inger boede det meste af sit liv i Vindeby på Tåsinge, hvor hun gennem mange år forsørgede sine fire børn, fordi hun blev separeret og senere skilt fra sin mand i en tid, hvor det var meget sjældent og slet ikke noget, man talte om. Hun var i tæt kontakt med sine mange søskende, og efter, at de fleste af dem døde i en ung alder, med deres børn.

Det fjerde bind har fokus på hendes mormor mors aner. Ligesom i første del af beretningen om hendes aner er udgangspunktet Vindeby, hvor hendes fars familie også kom fra.

Inger mor, Marie Christine Madsen gift Rasmussen, var datter af Carl Christian Madsen, hvis familie stammede fra Langeland, og som også er omtalt i bind 3, og Christiana Maren Sofie Madsen født Andersen, hvis aner på den mødrende side altså fylder hele dette fjerde bind.

Ina, som hun blev kaldt, havde en meget stor kendt forslægt. Både hendes far Poul Andersen, mormor Ane Sofie Rasmusdatter Frantzen og deres forfædre stammede hovedsageligt fra Tåsinge.

Det var via Ina, at vi kommer langt tilbage i tiden. Moren Marie Elisabeth Kirstine Bekker og hendes far, Adrian Severin Bekker, nedstammede på den fædrede side fra de nederlandske indvandrere, der blev inviteret til at opdyrke Amager i 1500-tallet. På den mødrende side er Adrian Severins aner at finde blandt det såkaldte fynske rådsaristokrati - først og fremmest i Odense - samt sydfynske skipper- og købmandsslægter fra Svendborg og Ærø. Disse nedstammede igen via præster og embedsmænd i hertugdømmerne fra købmands-, rådmands- og borgmesterslægter i Hansestæderne, der kan føres tilbage til omkring 1100.

Slægtsforskning blandt præste-, embedsmands- og købmandsslægter

Præsteslægter har langt tilbage i tiden været interessante nok til, at man har samlet og bevaret viden om dem. Det samme gælder for mange af de gamle embedsmandsslægter. For de fynske rådmandsslægter gør laugsprotokollerne, at man kan komme langt tilbage i tiden. I de nordtyske Hansestæder har man bevaret de officielle borgerbøger meget langt tilbage i tiden, eller de findes i afskrifter. Desuden bliver flere og flere kilder lagt på nettet i disse år, og heldigvis bliver flere og flere indtastet og transskriberet, og dermed gjort søgbare.

Adrian Bekker

Ingers tre gange oldefar, Adrian Bekker var ham, hvis forfædre kom fra hollænderbyen på Amager. Han var herredsfoged i Sunds og Gudme Herreder på Sydfyn. Han var gift tre gange og havde 21 kendte børn, som har et meget stort antal efterkommere. De er omtalt i detaljer i det femte bind af "Familien Historier" med titlen "Adrian Bekker - liv og slægt".

Anden udgave

Denne anden udgave af bindet er opdateret med nye informationer og generelle rettelser.

Herudover bliver informationerne i Familien Historier opdateret med nye informationer på min hjemmeside: [www.https://familienshistorier.wordpress.com](https://familienshistorier.wordpress.com).

Martin Iversen Christensen
Frederiksværk, november 2023

Parret på Vindeby Kro

Inger var det næst yngste barn af Rasmus Rasmussen og Marie Christine Madsen på Vindeby Kro. De fik syv døtre og en søn. Tre døde som børn og to i en ung alder af tuberkulose. De børn, der blev voksne, boede alle i Vindeby det meste af deres liv.

Dette kapitel er en opsummering af indformationerne om Inger Rasmussen og hendes nærmeste slægt fra bind 3. Hun var datter af Marie Christine født Madsen (1873-1928) og Rasmus Rasmussen, (1876-1932), og voksede som nævnt i det forrige bind op på Vindeby Kro og siden i Middelfart og Svendborg. Hun havde syv søskende: Anna (1900-1971); Severine (Kaldet "Moster Søren") (1902-1935); Nelly (1904-1936); Niels (1905-1992); Carla (April-juni 1907); Karla (1908-1923) samt Ketty (1912-1917). Severine, Nelly og Karla døde af tuberkulose. Informationerne om Karla stammer fra Inger, hendes begravelse er ikke fundet, og hun boede ikke hos familien i Svendborg i 1916 og 1921.

Familien Rasmussen hjælper til med høsten hos moster og morbror i Vindeby. Første række fra venstre: Rasmus Rasmussen, Adrian Severin Madsen, Marie Christine Rasmussen f. Madsen, Carla Madsen. Anden række fra venstre: Severine Nielsen f. Rasmussen med børn. Tredje række: Anna Loft f. Rasmussen med børn, Nelly Rasmussen senere gift Blaagaard og Inger Rasmussen senere gift Christensen.

Rasmus Rasmussen

Ingers far, Rasmus Rasmussen - der også ses med tilnavnene Mose og Kromann - havde forskellige job gennem livet. Indtil han overtog forpagtningen på Vindeby Kro i 1906, var han bryggeriarbejder i Svendborg. 1911 var han gæstgiver i Middelfart og efter familien vendte tilbage til Svendborg, var han agent og handelsmand for en maskinforhandler. Da han døde, var han angivet som ejendomsmægler.

Vindeby Kro på postkort fra omkring 1900, hvor Inger boede til familien flyttede til Middelfart i 1912. Hendes far, farforældre og oldeforældre var ejere, forpagtere og fæstere af kroen fra begyndelsen af 1800-tallet.

Inger og Nelly ved stranden i Vindby. I baggrunden ses Færgegården, som ligger ved siden af deres mors barndomshjem, der er kendt som "Carlas Hus" efter morens yngste søster, Carla Madsen, som i mange år drev købmandsforretning fra huset. Nelly blev gift med Niels Blaagaard og døde af tuberkulose i 1935.

Marie Christine Madsen

Dette bind handler om Ingers mor og hendes aner. Marie Christine Madsen voksede op i det hus i Vindeby, hvor hendes mors familie havde boet i flere generationer fra før 1753. Hun var medhjælper på kroen og gæstgiveriet og har ellers passet husholdningen og den voksende børneflokk.

Død og begravelse

Marie Christine døde i Svendborg den 2. juni 1928 af apopleksi – hjerneblødning, som det var noteret i hendes dødsattest. I hendes dødsannonce i Svendborg Avis fremgik det, at hendes kiste "Føres til Bregninge Kirke Mandag kl. 7½". Begravelsen fandt sted fredag den 8. Nelly og Inger flyttede herefter tilbage til Vindeby, hvor de boede hos deres storesøster Anna.

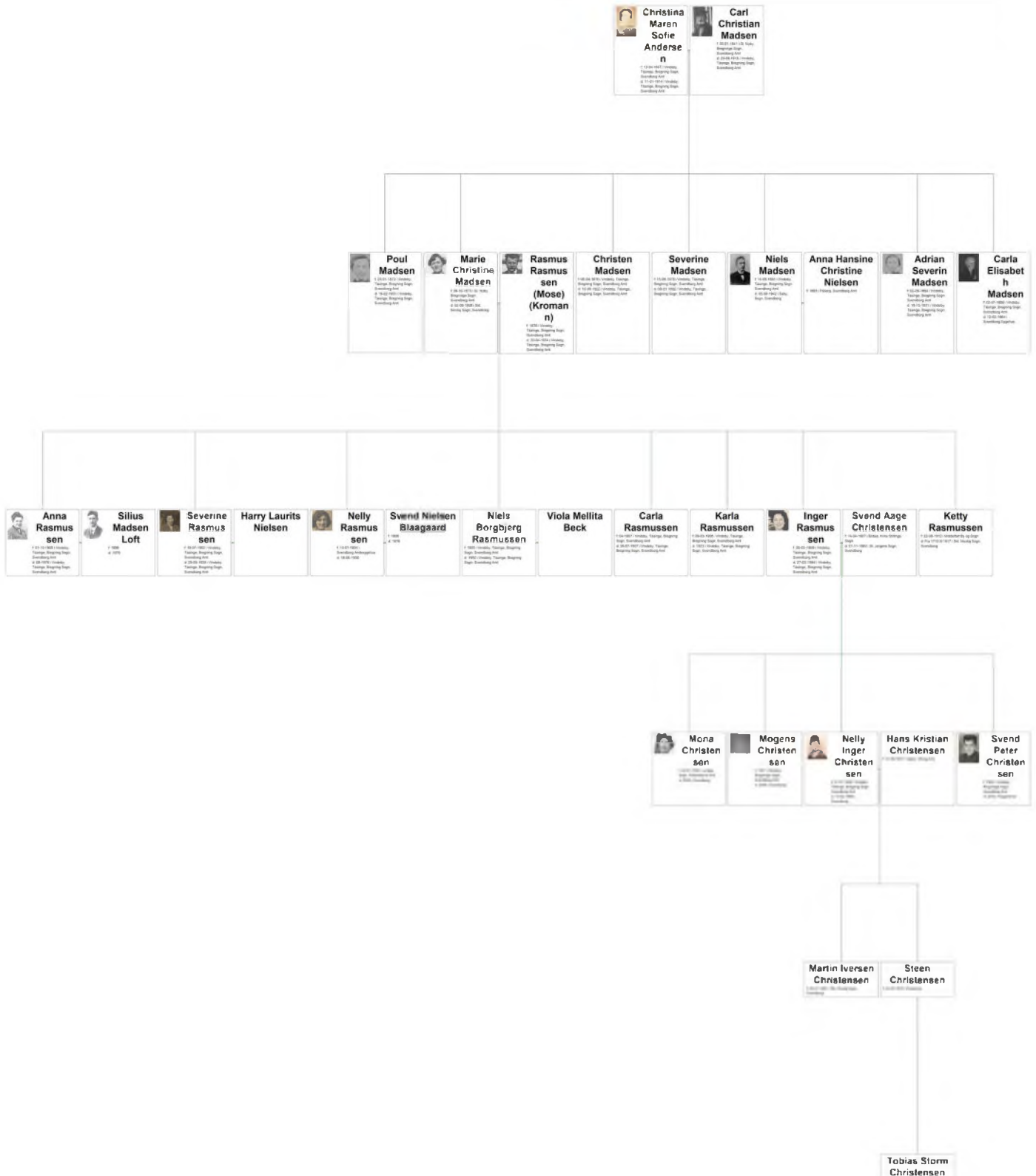

Marie Christine Madsen (1873-1928) og Rasmus Rasmussen (1876-1932)

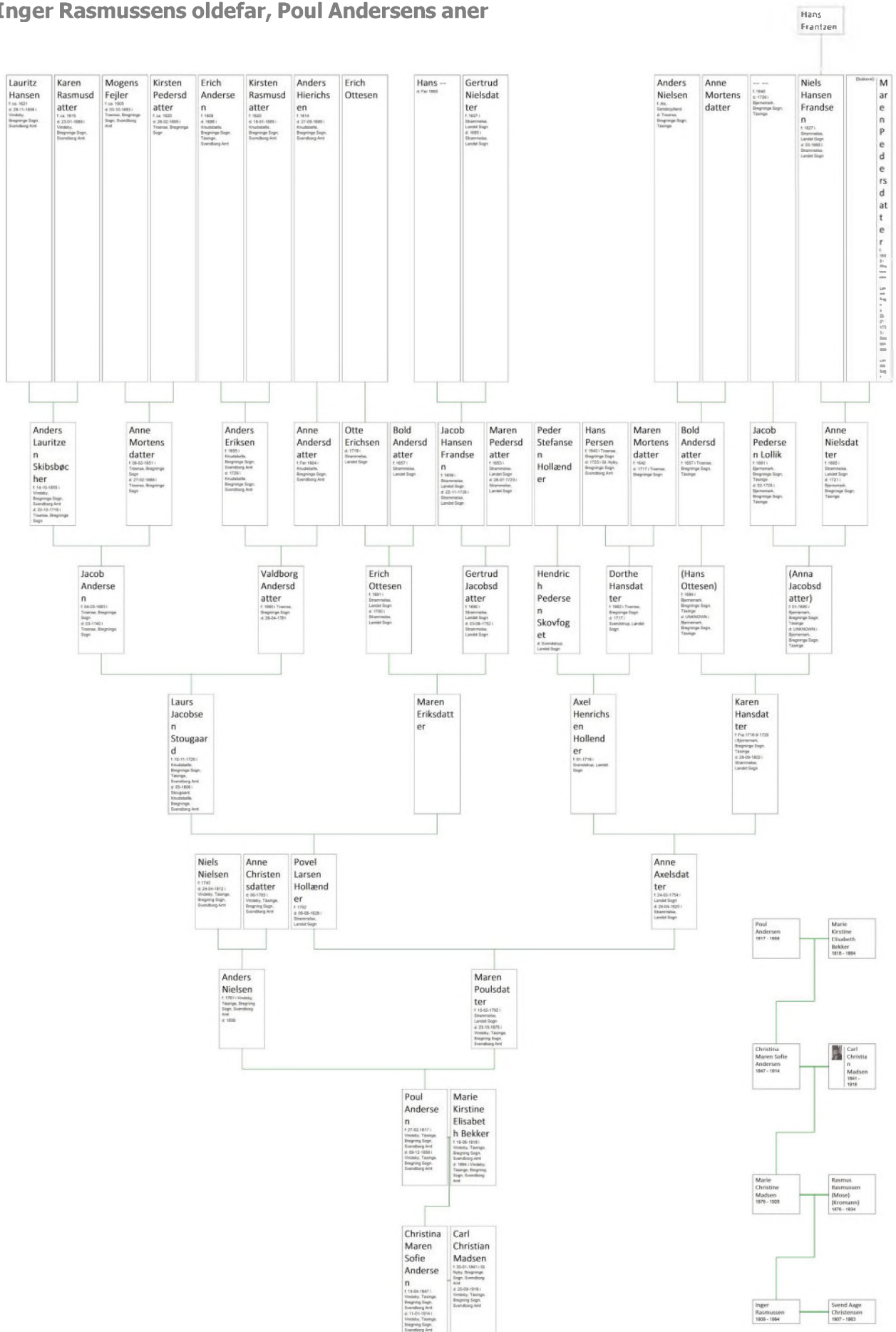

På luftfotoet af Vindeby fra 1956 ses Vindeby Kro ved færgeløjet og lidt henne ad Troensevej ses "Carlas Hus". Midt mellem de to ses de på det tidspunkt næsten nyopførte rækkehuse på Færgegårdsvej, hvor Inger boede fra midt i 1970'erne. (Sylvest Jensen Luftfoto, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Inger Rasmussens nærmeste slægt - efterkommere efter Christiana Maren Sofie Andersen og Carl Christian Madsen og hendes datters to sønner og sønnesøn

Inger Rasmussens oldefar, Poul Andersens aner

Familien i Vindeby

Marie Christine Madsen voksede op i det hus i Vindeby, hvor hendes aner havde boet fra før 1756. De første generationer var beboerne skippere, senere blev der drevet købmandsforretning fra huset, som er kendt om "Carlas Hus".

1864 døde Marie Christine Madsens mormor, Elisabeth Kirstine Elisabeth Bekker, og herefter overtog hendes forældre, Christiana Maren Sofie Andersen (1847-1914) og Carl Christian Madsen (1841-1918), fæstet på hendes slægts hus i Vindeby. Carl Christian var først snedker i Gammel Nyby. De nye beboere af huset, Ina og Carl, som de blev kaldt, fik syv børn. To af dem blev gift. Ud over Marie Christine, drejede det sig om Niels, som man kan læse om i kapitlet "Snedkermesteren i Svendborg".

De fire ugifte børn boede i huset det meste af deres liv. Det var Poul (1872-1931) ; Christen (1876-1922); Adrian Severin (1884-1931) og Carla (1889-1964). Herudover var der Severine, som døde af en brystsygdom i 1892 i en alder af 13. Både Paul, Christen, Adrian Severin og Carla var ofte faddere hos deres søskendes børn og senere hos enkelte i næste generation.

Ina døde af kronisk bronkitis. Carl Christian af alderdom.

På trappen foran huset står Ina, Carl Christian og to af børnene.

Familiens hus - senere kendt som "Carlas Hus" - i svinget ned til badebroen i Vindeby. På fotoet til højre ses de jordtilliggender, som hørte til huset, og hvor der blev dyrket grøntsager og høstet frugt. (Odense Luffoto, 1958, og Sylvest Jensen Luffoto Danmark set fra Luften, Det Kgl. Bibliotek).

*Ina med børnene Poul (1872-1931),
Marie Christine (1873-1928) og
Adrian Severin (1884-1931).*

På billederne ses flere af brødrene - det vides dog ikke, hvem der er hvem. På fotoet øverst til højre ses Severine og hunden Daisy.

Købmandsbutik fra hus

To af brødrene, Poul og Adrian Severin, nævnes i folketællingerne som henholdsvis købmand og kommis i huset. De havde begge været i handelslære hos købmandsparret Hans Henrik og Dorthea Elenora Petersen i Skattergade 17 i Svendborg.

Poul Madsen døde 59 år gammel den 31. februar 1931 af hjertekrampe og brud på kranspulsåren - det vil sige en blodprop i hjertet.

Postkort mellem Adrian Severin og søsteren Carla omkring år 1900 viser, at han som ung blandt andet havde arbejdet i en herreekviperingshandler i London, inden han kom hjem og arbejdede sammen med sine søskende. Han døde den 18. oktober 1931, og blev altså kun 47 år gammel. Dødsårsagen er ikke opgivet.

Den mellemste af brødrene var Christen eller Kristen, der var husejer og husmand. Det var muligvis ham, der stod for driften af

det store jordtilliggende, der hørte til huset. De sidste seks år led han af kræft i kæben, hvilket han døde af den 10. august 1922 i en alder af 46.

Husbestyrerinde og detaillist

Den yngste, Carla Elisabeth Madsen, førte hus for brødrene. Efter Pouls død fik hun den 10. april 1931 næringsbrev som detaillist – det vil sige, at hun kunne drive forretningen videre.

Mange ældre mennesker i Vindeby huskede hende stadig omkring 2020, og huset i Vindeby kendes blandt mange som "Carlas Hus". Hun drev købmandsforretningen indtil 1953, og blev boende i huset til sin død.

Både Paul, Christen, Adrian Severin og Carla var ofte faddere hos deres søskendes børn og senere hos enkelte i næste generation.

Carla Madsen.

Butikken i Vindeby har mindet om indretningen af købmandsbutikken på Frilandsmuseet Hjerl Hede og Frilandsmuseet i Lyngby.

Severine Madsen, som i familien blev kaldt "Moster Søren" med manden Laurits Nielsen og de to ældste børn, Ina og Harry.

Nevø og niece boede i huset

Ved folketællingen i 1916 boede to af Marie Christines børn i huset. De var altså ikke flyttet med forældrene og de øvrige børn til Middelfart. Severine betegnes som expeditrice og Niels arbejdede "ved landbruget". I 1921 var det kun Niels, der boede hos mosteren og morbrødrene. Det gjorde han også i 1925, men her var Severine flyttet tilbage sammen med sin mand, Harry Laurits Nielsen. I 1940 ses Carla som den eneste beboer i huset.

I begyndelsen af 1964 blev Carla ramt af et slagtilfælde, apopleksi, akut opståede lammelser og blødninger, som det beskrives i hendes dødsattest, hvor det også blev noteret, at hun desuden led af åreforkalkning. Hun døde nogle dage senere den 12. februar på Centralsygehuset i Svendborg, som det hed på dengang.

Sidste generation

På et tidspunkt flyttede Severines datter, Ina Bekker Jensen (1924-2000), ind i huset. Hun og hendes mand, Ove Jensen, der blandt andet var skibsfører ved Ærøfærgeren, fik først sønnen Carl (1949-2009), som var maskinmester og far til en datter. Ina fik herudover en datter i 1956, som er mor til to døtre.

I 1976 solgte Ina huset, men den store grund var forinden blevet delt op i to, og hun byggede et nyt hus i baghaven, så hun blev boende på grunden til midt i 1990'erne, hvor huset blev for stort til hende, og hun flyttede til et rækkehus i Troense.

1967 blev hun medlem af bestyrelsen for Bregninge Husflidsforening og var forperson frem til 1997.

Ina blev altså den sidste af den samme slægt, som beboede det samme hus på Troensevej i over 220 år – og den samme grund i mere end 240 år.

På billedet til venstre er Ina og Carla til kaffe hos Inger i marken og til højre bliver sønnen Harry døbt. Dåbekjolen blev brugt i flere generationer til alle dåbene i familien. Inklusive forfatteren til denne bog. Med på billedet er også Inas mand, Ove Jensen.

Snedkermesteren i Svendborg

Niels Madsen var i flere år snedker i Svendborg og drev senere et snedkerværksted i Sørup. Han fik tre børn

Det andet af Ina og Carls børn, der blev gift, Niels Madsen (1881-1942), blev viet i Svaneke Kirke den 9. februar 1907 til Anna Hansine Christine Nielsen, som også var kendt som Anna Hansen Raun. Parret mødte hinanden, da hun var i huset hos naboen i Vindeby Færgegård, som var beboet af

Niels Madsen. (1881-1942)

færgemand Rasmus Vilhelm Møller, hans kone Ane Marie og deres fem børn.

Niels Madsen var snedker og på et tidspunkt flyttede familien de 900 meter fra Vestergade til Eggertsvej 10, hvor han havde et snedkerværksted. Gaden ligger i Sørup Sogn.

Han døde den 21. februar 1942 på Amtssygehuset i Svendborg.

Niels Madsens hustru, Anna Hansen Raun.

Ældste datter

Da det ældste af Niels og Annas børn, Astrid Madsen (1907-1986), blev født i juli samme år som vielsen, boede familien i Vestergade 21 i Svendborg.

1939 var der dobbeltbryllup på Svendborg Rådhus, hvor hun blev viet samme dag som lillesøsteren Esther.

Astrids mand, Anders Marius Wolff, stammede fra Bregninge på Tåsinge. Deres eneste barn, Willy Wolff (1940 -1993), var ugift og fik ingen børn.

Sønnen

Niels og Anna boede stadigvæk i Vestergade 21, da sønnen Oscar Madsen (1909-1980) blev født.

Han tog senere efternavnet Bekkersted. Han fik en datter med sin kone, Ruth Ella Bøgh (1908-1966) fra Thurø, og siden flere børnebørn.

Oscar var uddannet lærer fra Skårup Seminarium og blev 1936 ansat som andenlærer på Refsvindinge Skole ved Nyborg. Fra 1948 til 1957 var han førstelærer på Bjerne skole i Horne ved Fåborg, indtil han kom tilbage til Refvindinge, hvor han også var kirkesanger.

Astrid Wolff (1907-1986)

Oscar Bekkersted (1909-1980)

Ni år senere var han tilbage i Bjerne skole, og i 1967 var han lærer på Horne Centralskole.

Derudover var han skolebibliotekar spillede til folkedans, ledede sangkor og instruerede dilettant.

Han flyttede tilbage til Svendborg, da han blev pensioneret.

Yngste datter

Den yngste datter, Esther Madsen (1912-1993), var gift med Niels Mikkelsen (1904-2001). Han var arkitekt og indvalgt i Svendborg Byråd i 1940'erne.

Parret boede i Tved og fik tre sønner: Mogens (1940-1992), Henry (1942-2006) samt den yngste, ved navn Klaus. De var alle gift og fik henholdsvis tre, to og tre børn.

Fra venstre mod højre: Esther med den yngste søn Klaus, hendes mand, arkitekt og byrådsmedlem Niels Mikkelsen (1904-2001), samt sønnerne Mogens Mikkelsen (1940-1992) og Henry Mikkelsen (1942-2006), som begge havde børn.

Typisk fynsk gård, hvor de nederste dele af bindingsværket er kalket gult. Gården kan ses i Den Fynske Landsby.

Garderhøj gårdmand

Vindeby er den eneste oprindelige by på Tåsinge, som ligger ved kysten, da den langt tilbage i tiden var færgeby og forbindelsesled til Svendborg, hvor øens bønder solgte deres varer. Men der var også flere gårde i byen.

Ina eller Christiana Maren Sofie Andersen, var datter af Poul Andersen og Marie Kirstine Elisabeth Bekker. Pouls forældre var gårdmand Anders Nielsen (1781-1858) og Maren Poulsdatter fra Landet. Hendes familie er der mere om i ”Hollænderi og gårdbrug”.

Pouls fars familie stammede fra Vindeby, som i 1767 bestod af fem lige store gårde, der hver havde et hartkorn på 6 tønder og 4 skæpper. Herudover var der 15 huse. Byens oprindelige

bykerne lå ved

Vindebyørevej og Eskærvej, lige der hvor Anders Niensens families gård lå. Byen blev blokudskiftet i 1787, og siden flyttede tre gårde ud.

Oversigt over Vindeby på matrikelkortet fra 1811. Matrikel 6 ligger i svinget ved de veje, der i dag hedder Troensevej og Vindebyørevej. Den nuværende bygning opført i moderne tid. (Historiske kort på nettet).

Gårdmand i Vindeby

Anders Nielsen blev kaldt "Soldat", da han officielt overtog fæstet på gården på matrikel 6 i Vindeby den 30. marts 1811 efter sin far. Tilsyneladende havde han stået for driften på gården fra 1805. Den nuværende adresse er Troensevej 31, og den moderne gård ligger overfor Pellegården, hvor en nyere bygning også har erstattet den gamle stråtækte gård.

Garder

Det fremgår af Lægdsrullen, at Anders var Garder til Fods og 69½ tommer høj, hvilket svarer til 181,7 centimeter.

Det fremgår også af rullen, at Anders' to brødre, der begge var ugifte, var lidt lavere.

Søsteren Anne Nielsdatter (f. 13. marts 1820) var ifølge Høgsbros slægtstavler gift Skindballe.

Sjette søn

Anders Nielsen var sjette og yngste søn af Niels Nielsen (1740-1812) og hans anden kone, Anne Christensdatter, som ifølge skifteprotokollerne døde i 1783. Det var sandsynligvis dem, hvis bryllup stod i Landet Kirke den 4. november 1770, men hendes baggrund kendes ikke, da præsten ikke noterede nogen detaljer om brudeparrenes familier.

En garder til fods fra Livgardens Historiske Samling på Rosenborg. Konge i den periode, hvor Anders var i gården, var den sindssyge Christian 7. (1749-1766-1806) med kronprins Frederik som regent fra 1784.

Fem øvrige sønner

Den ældste søn, Kristen Nielsen Rugmand eller Rodemand (1771-1831), overtog 1802 Rohmannsgården i Nyby og var sognefoged. Han var gift med Anna Anna Hansdatter, som var enke efter Niels Nielsen fra Nyby.

Nummer to, Niels Nielsen (Ca. 1773-1841), var underofficer og husmand i Vindeby på matrikel 20a fra 1809 til 1838, og havde tre børn med Ellen Andersdatter Nørregaard.

Niels Nielsen og hans svigerfar Lars Rasmussen satte deres navnetræk under skiftet efter hans første kone, Anne Larsdatter, hvorved han fik overdraget fæstet på Rasmus' gård i Vindeby.

Der er ikke flere informationer om den tredje, Lars Nielsen (f. 1774).

Den næste i rækken, Jacob Nielsen (f. 1778), overtog fæstet på en halv gård i Vindeby efter sin far den 2. januar 1809. Han havde ingen børn med sin kone, Marie Rasmusdatter Skindballe fra Knudsbølle.

Endelig var den femte søn, Hans Nielsen (f. ca. 1779), gårdmand på Thurø.

Gård via første ægteskab

Det var via hans første ægteskab, at Niels Nielsen overtog gården. Det vides ikke, hvornår han og Anne Larsdatter blev gift, men af skiftet efter hende den 16. august 1770 fremgår, at de ingen livsarvinger

havde. Hendes forældre, Lars Rasmussen på nogle og halvfjerds år og Else Knudsdatter, havde også en datter på 16 år, hvis navn ikke blev nævnt. Niels overtog fæstet mod at give aftægt til svigerforældrene og sørge for deres yngste datters fremtid.

Matrikel 3

Niels Nielsen ses i Jordebogen som fæster på gård nummer 3, men der findes ikke noget fæstebrev. I jordebogen for 1778 fremgår det, at han til gård nummer 2 afgav et hartkorn på 2 tønder, 3 skæpper, 1 fjerdingkar og ½ album. Af den gamle gård nummer 3 beholdt han et hartkorn på 4 tønder og 1 ¼ album. Og fra gamle matrikel nummer 4 fik han et hartkorn på 2 tønder, 3 skæpper 3 fjerdingkar og 1 ¼ album. Hans nye gård havde således et hartkorn på 6 tønder, 4 skæpper og 3/5 album. Gårdens skov- og mølleskyld var på 1 skæppe, 2 fjerdingkar og 1 album.

En nyere gård ses på Matrikel 6 ved svinget ved Troensevej og Vindebyørevej på luftfotoet fra før 1947. Til venstre i billedet ses Pellegården, der brændte i 1947. (Foto: Sylvest Jensen Luftfoto, Det Kgl. Bibliotek).

Tredje kone

Niels Nielsen blev gift tredje gang omkring 1783/1784 med Bodil Christensdatter (1736-1813), og ifølge folketællingen fra 1787 var det også hendes tredje ægteskab.

Lægdsrulle og jordebog som kilder

Som nævnt andre steder, er kirkebøgerne for Bregninge Sogn gået tabt i perioden 1733-1773, men lægdsrullen for Valdemars Slot er bevaret tilbage fra 1733.

Her ses en Niels Nielsen fra 1747 og frem som søn af husmand Niels Hansen, der ifølge lægdsrullen var født 1711. Det vides ikke, hvem Niels Hansen, som også ses med tilnavnet Væver, var gift med.

I lægsrullen står også en ældre søn ved navn Hans opført. Han var født ca. 1737, var væver og havde tre børn med Ane Frantsdatter (ca. 1730-efter 1801).

Desuden havde Niels Hansen Væver sandsynligvis datteren Gertrud Nielsdatter (f. 1746), som var gift med Niels Rasmussen Birk, der i 1770 overtog fæstet på det hus i Vindeby som Niels i sin tid havde efter sin far den 12. maj 1738.

Husfæstere i Vindeby

Niels Hansens forældre, Hans Christensen (d. 1738) og Karen Handatter (f. 1670), blev trolovet den 20. juni og viet den 6. december 1700. De var husfæstere i Vindeby.

De fik to år efter sønnen Hans Hansen, fulgt af Jens Hansen (f. 1705); Hans Hansen (f. 1708); Gravers Hansen (1712-måske 1729) samt Jørgen Hansen (f. 1714).

Fra Knudsbølle til Vindeby

Hans Christensens baggrund kendes ikke, men Karen Hansdatter var datter af Hans Jensen Thuesen (1643-1711) og Mette Hansdatter (1736-1700), som blev viet den 25. september 1670. Da deres første barn blev døbt "*havde de til huse på Stougård*" i Knudsbølle men flyttede herefter til Vindeby.

På den gamle tegning ses Pellegården og overfor - ved hjørnet ved telefonpælen - ligger Matrikel 6, som altså ikke er med på billedet. (Taasinge Lokalhistoriske Arkiv)

Det vides, at de ud over Karen, havde sønnerne Jens Hansen (1672-1685) og Rasmus Hansen Tuesen (1674-måske 1727), som var gift med Karen Mortensdatter, der muligvis var datter af Morten Matzøn.

Den Hans Hansen Thuesen (f. 1682), som fik fire børn i Vindeby, var enten søn af Hans Jensen Thurson eller Hans Rasmussen Turson, begge i Vindeby.

Mulig far

Hans Jensen Thuesen var muligvis søn af Jens Thuesen (d. 1655) i Vindeby, der ligeledes havde sønnen Morten Thuesen (f. 1648), hvis enke døde i 1733.

Radering af bondestue (R. Mejlborg)

Hollænderi og gårdbrug

Flere generationer af hollændere – det vil sige mælkeproducenter i Strammelse, en enkelt skovfoged samt bønder i Troense, inden den blev til skipperby. Det var Maren Poulsdatters kendte aner.

Poul Andersens mor, Maren Poulsdatter, var mellemste af de tre døtre, som Povel Larsen Hollænder (1752-1828) og Anne Axelsdatter (1754-1825), fik.

Povel må have mødt Anne, da han tjente hos hendes stedfar, Rasmus Svendsen Hollænder. I 1787 var han nemlig tjenestekarl hos ham i Strammelse, og samme år var Anne opført i folketællingen som malkepige på Valdemars Slot.

Povel og Annes to andre døtre var Charlotte Povelsdatter (f. 1790) og Karen Povelsdatter (f. 1793). Den sidstnævnte var gift med Lars Pedersen, der overtog fæstet på gården i 1826.

Smørtrug fra Salomonsens Konversationsleksikon.

Gift tre gange

Anne var fjerde barn af Karen Hansdatter (ca. 1718-1802), som man kan læse mere om i kapitlet "Syv Søstre" i bind 3 af "Familiens Historier", og hendes anden mand, Axel Henrichsen Hollender (1716 – 1769).

Med sin første mand, Niels Jensen Hollænder (1677-1745), fik Karen sønnen Anders, om hvem præsten skrev: *"Barnet svag fød, døbt strax efter fødslen af Jorde Moderen i samme Bye: Anna Clauesis, og strax efter daaben døde"*.

Axel og Karen blev gift i august 1745, og ud over Anne fik de følgende børn: Niels (1746-1747); Sophie Amalia (f. 1747), hvis mand var husmand og landsoldat Jørgen Clausen; et dødfødt barn i 1751; Henrich (1757-1759); Karen (f. 1759), som var gift med Peder Jensen Svob samt Ane Marie (1761-1803), der ikke havde børn med sin ægtefælle, Anders Nielsen Møller i Ventepose Mølle.

Axel døde i 1769, 53 år, 4 måneder og 11 dage gammel, og der blev holdt skifte efter ham den 16. juni.

Karen blev som nævnt ovenfor gift tredje gang med Rasmus Svendsen Hollænder, og efter hans død i 1789, overtog svigersønnen, Povel Larsen fæstet og tilnavnet.

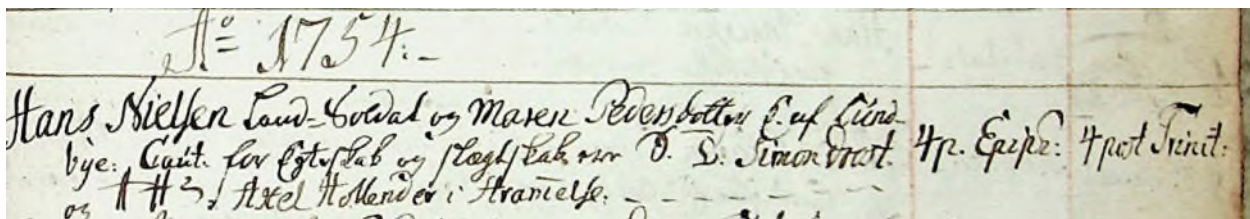
Hollænder

Tilnavnet Hollænder kom fra begrebet hollænderi – som i forhold til gårdens øvrige drift var en selvstændig enhed.

Malkepige (Illustration fra Salomonsens Konversationsleksikon, 1914-1928).

En "hollænder" producerede og solgte for egen regning og risiko smør og ost. Hollænderiet havde ofte en selvstændig bygning på gården, ligesom det havde sin egen arbejdskraft.

Søn af skovfoged

Axel Hollænder var fra den senere nedlagte landsby Svenderup i Landet Sogn og søn af Hendrik Pedersen Skovfoget, som blev troløvet den 15. februar og viet 19. april 1711 til Dorthe Hansdatter (1682-1717). Det vides hverken, hvornår Hendrik Skovfoget var født eller døde.

Hendrik og Dorthes andet barn var Sophia Amalia Henrichsdatter (f. 1718) og den yngste Niels Hendrichsen (1721-1780), som var gift med Sophia Hansdatter, der var enke fra Skindballe. Niels overtog fæstet på gården her.

Hollænder i generationer

Heller ikke Hendriks far, Peder Stefansen Hollænder, findes der flere informationer om. Men hans tilnavn viser, at mejerhvervet gik flere generationer tilbage i familien.

Svenderup var en landsby, der lå nogenlunde, der hvor gården af samme navn ses på kortet fra 1822. Den var senere beboet af gårdmænd, som også var skovfogeder. (Speciel Kort over Thorseng med omliggende Øer og Kyster, 1822, C.A. Mansa Theill, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Gårdfolk i Troense

Dorthe Hansdatter var datter af gårdmand Hans Persen (1640-1725) og Maren Mortensdatter i Troense (1642-1717).

Hans Persen (eller Pedersen) blev gift anden gang med Malene Lauridsdatter, Lauritz Pedersen Skibbockers i Troense, der var enke efter Hans Jørgensen Smed. Den første mands tilnavn hang ved – hun blev kaldt Malene Smed, da hun døde i 1729, 62 år gammel.

I Matrikel af 1680 for "Woldemor Slots gods" var Hans Persens gård ansat til 3 tønder, 1 fjerdingkar og 1 album i hartkorn, og samme år betalte han 8 rigsdaler og 12 skilling i landgildepenge.

De forskellige kopskatbetalinger viser, at gården havde to ildsteder. I 1709 var hartkornet justeret til 2 tønder og 3 skæpper. Ved samme lejlighed betalte han 2 tønder byg, 1 lam, 1 gås, 2 høns og 20 æg i afgift.

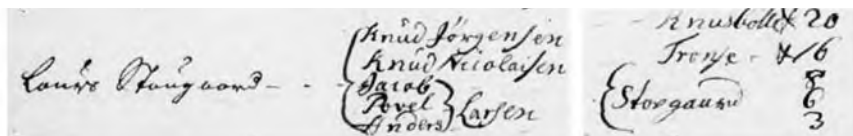
Efter Hans' død overtog sønnen Peder Hansen (1667-1730) gården. Efter hans død blev enken gift med Peder Michelsen, der overtog fæstet.

I 1762 blev alle Troenses gårde lagt under Nybys jorder, da der blev anlagt en ladeplads i Troense.

Stammede fra Stougaard

Indtil for nylig har det ikke kunnet fastslås, hvem der var forældre til Povel Larsen Hollænder (1752-1828), da han ikke kunne findes i nogle af kirkebøgerne på Tåsinge. Men de lokale lægdsruller viser, at han var født i Bregninge Sogn i den kirkebogsløse tid. Herudover er jordebog og skifteprotokol brugt som kilder til slægtsforbindelserne.

Jeg har fundet Povel Larsen Hollænder i Valdemars Slots lægdsrulle fra 1733 til 1858 med den maleriske titel: "Reserveliste over Det unge Mandskab samt husmænd og Indester fra 14 til 36 Aar som Er paa Waldemar Slotz

Lars Stougaard med sønnerne Jacob, Povel og Anders i 1758. I lægdsrullen for 1754 er han opført med patronymet Povelsen, men mest nærliggende er det, at det er en fejl, der er opstået, fordi han overtog gården efter Paul Stougaard. I andre kilder kaldes han for Lars Jacobsen.

Underliggende Bøndergodtz". Af denne lægdsrulle fremgår det, at Povel var søn af Lars Stougaard (1720-1806), som overtog fæstet på Stougaard ved Knudsbølle den 20. maj 1750 efter Paul Svendsen Stougaards død, og giftede sig med hans enke, Maren Eriksdatter – der altså var Povels og hans brødres mor. På grund af den manglende kirkebog vides det ikke, om parret også havde døtre.

Det fremgår også af lægdsrullen, at Povel havde en bror ved navn Anders. Og det var ham, der ifølge jordebøgerne overtog fæstet af Stougård efter faren.

Slægt på Stougård

I 1778 blev der foretaget en ændring af gårdene, så Lars Jacobsen fik en ny gård med dele af de gamle gårde med matrikelnumrene 4 og 5. Gården fik et samlet hartkorn på 6 tønder, 1 skæppe og 2 fjerdingkar samt 1/2 album skov- og mølleskyld.

Stougård lå i den nordlige ende af Knudsbølle by. Her ligger gården stadig. C. A. Mansa Theill, Speciel Kort over Thorseng etc. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Lars overdrog 1785 fæstet til sønnen Anders Larsen Stougaard, og var herefter på aftægt indtil sin død i 1806. Ved folketællingen i 1787 var han opført som enkemand.

Valborg overtog gården med ny mand
Lars Stougaard var søn af Jacob Andersen (1683-1740) og Valborg Andersdatter (1690-1781), der 1. december 1715 overtog

fæstet på hendes fars gård i Knudsbølle. Efter Jacobs død giftede Valborg sig med Rasmus Hansen, der overtog gården. Rasmus døde i 1780, og det næstfølgende år overtog Jacob Larsen fæstet. Han var sandsynligvis søn af Lars Jacobsen.

Gårdfæstere i Knudsbølle

Valborg Andersdatter var femte barn af Anders Eriksen (1655-1685) og Anne Anderdatter i Knudsbølle.

Anders og Annes første barn var dødfødt i 1683, og sønnen Niels døde tre uger gammel året efter.

Den første, som blev voksen, var Kirsten (1686-1759), der var gift med Hans Rasmussen Skræder i Lundby som hans anden kone.

Datteren Anne døde to måneder gammel i 1689.

Dette luftfoto af Storgård fra 1939 giver et indtryk af, hvordan gården har set ud tidligere. (Sylvest Jensen Luftfoto, Det Kongelige Bibliotek).

Bondestue med pige der karter uld (Tegning af Martinus Rørbye, 1848, open.smk.dk).

Gårdfæster via kones første mand

Anders Eriksen eller Ericksen overtog sandsynligvis sin fars fæste i Knudsbølle. Faren var Erick Andersen (1609-1688, som i sin tid havde overtaget fæstet på gården i februar 1649 og samtidig giftet med Kirsten Rasmusdatter (1620-1685), der var enke efter den forrige fæster, nemlig Niels Rasmussen Ungemand, som blev begravet 28. november tre år efter vielsen.

Fælles aner

Maren Eriksdatter var datter af Erich Ottesen og Gertrud Jacobsdatter. Erich var søn af Otte Erichsen og Bold Andersdatter, og Ottes far hed også Erich Ottesen. De er omtalt i flere kapitler, blandt andet "Tre slægtslinjer" i det foregående bind.

Strammelse gårdfolk

Gertruds far var Jacob Hansen (1656-1726). Han fik tilnavnet Frandsen, da han giftede sig med Maren Pedersdatter, hvis første mand var Niels Hansen Frandsen, som er omtalt i "Frandsen som slægtsnavn".

Jacob blev kaldt "Morten Matzens stiefsøn i Strammelse" ved deres bryllup. Hans far, Hans Nielsen, var nemlig død i 1660, og hans mor, Gertrud

Nielsdatter, havde giftet sig igen den 1. april. Det fremgår af skiftet, at Hans og Gertrud ud over Jacob også havde børnene Niels Hansen og Bodil Hansdatter.

Gertrud blev begravet den 4. marts 1695, 68 år gammel, og Mortens begravelse fandt sted den 2. februar 1708. Han blev 86.

Stue med lysindfald fra Frilandsmuseet.

Viden fra skifte

Via et skifte i Tåsinge Godsprotokol vides det, at Gertrud Nielsdatters mor, Kirsten, døde i 1653, og her nævnes hendes fem børn af første ægteskab. Ud over Gertrud var det Niels Nielsen; Maren Nielsdatter, som var gift med Lauritz Hansen i Bjernemark; Karen Nielsdatter og Bodil Nielsdatter. Det giver sig altså selv, at hendes første mand har heddet Niels.

Af skiftet fremgår desuden, at hendes anden mand var Anders Olesen Møller (1605-1674), som hun ikke fik børn med. Efter hendes død, giftede Anders sig med Anne Nielsdatter, og det er blandt andet omtalt i kapitlet "... døde hasteligt" i bind tre.

Hans Nielsens første kone Bodil var blevet begravet den 23. december 1651, og der var skifte i 8. januar det følgende år, hvor hendes børn med den første mand, som hed Jesper, blev oplistet. Flere detaljer om dem kendes ikke i øjeblikket.

Landbohaver i Den Fynske Landsby i sensommeren. Haverne på landet indeholdt både georginer og andre prydblomster og spiselige afgrøder, og haverne på Fyn og Tåsinge var særligt kendte for at være smukke og godt holdt.

Vintersolen lyser op i stuerne med lerstampet gulv og bilæggerovn i gård på Frilandsmuseet.

Skibsbygger i Troense

Jacob Andersen i Knudsbølle stammede fra Troense, hvor hans far var en af de første skibsbyggere. Hans farmor og hendes tre mænd fæstede den gård i Vindeby, der efterhånden blev kendt som Færggården, og som lå ved det vigtige færgested til Svendborg.

Bugten ved Troense i 1875 på maleri af Carl Rasmussen.

De fleste af de 19 børn, som Jacob Andersens far fik, døde kort efter fødslen. Og det vides kun med sikkerhed, at Jacob, der var den fjerde i rækken, og en af søstrene fik efterkommere. Jacobs forældre var Anders Lauritzen Skibsbøcker (1655-1719) og Anne Mortensdatter (1651-1688), som blev viet den 27. december 1675 og i november det følgende år fik sønnen Lauritz, hvis videre skæbne ikke kendes.

To år efter fulgte Kirsten, som den 18. januar 1705 blev viet til Rasmus Hansen i Bjerreby og fire år efter, den 14. april, til Peder Rasmussen Lund af Knudsbølle. Hun døde i 1742.

De næste fire døde som små. Den første, Margrethe to uger gammel i 1680. De to næste var tvillinger i 1685, hvor den ene var dødfødt, og den anden blev få måneder, og fik navnet Maren. Den yngste ved navn Anne blev begravet den 27. september 1688.

Anne Mortensdatter overlevede ikke fødslen af det sjette barn, og den 18. november blev Anders trolovet med Karen Jørgensdatter, og de blev gift den 3. februar det følgende år. De fik 1690 et dødfødt barn og året efter sønnen Hans, der døde i 1695. Karen døde syv år senere i en alder af 51.

Med den tredje kone, Birgitte Nielsdatter, datter af Niels Kuld i Knudsbølle, fik Anders følgende børn: Niels (1704-1738); Anne død tre måneder gammel i 1705; Lauritz (f. 1706); Anne Margrethe, der døde tre måneder gammel i 1708; Anne Margrete (f. 1709); Anne Katrine (f. 1711); Marie, som død tre måneder gammel i 1713; Christian (f. 1714) samt Maria (f. 1717). Det vides ikke, hvad der skete med de børn, der ikke døde som spæde.

Skibsbyggeri på Sydfyn

Anders Lauritzen var skibsbygger i Troense. Og der blev bygget mange skibe i Vindeby og Troense, som var del af Svendborg tolddistrikt. Fra 1700 til 1832 gik distriktet fra at være et betydeligt maritimt center til at være det største uden for København. Det er der flere årsager til. Da den økonomiske vækst for alvor kom i omdrejninger i slutningen af 1700-tallet, var der tætte bånd mellem søfarten og de lokale skibsbyggere, som var meget produktive.

Desuden havde det sydfynske område en lang tradition for at bygge skibe. Allerede i midten af 1700-tallet blev der bygget 100 læster for hvert tiår – og antallet var stærkt stigende. I slutningen af århundredet blev der bygget godt 100 læster årligt. Og i 1840'erne var en sjettedel af provinsens samlede handelsflåde hjemmehørende i Svendborg. Læster var en måleenhed for skibenes rumfang.

Den gamle færgegård i Vindeby på maleri fra før den brændte i 1928. (Ukendt maler, Taasinge Lokalhistoriske Arkiv).

Færgegården i Vindeby

Anders Skibsbøcker var søn af Karen Pedersdatter (1615-1689) og hendes anden mand, Lauritz Hansen (Ca. 1621-1656).

Karens første mand var Anders Mortensen Skytte (Skiøtte), som hun fik datteren Karen Andersdatter med. Ved skiftet efter Anders Skytte den 24. september nævntes hendes bror, Søren Pedersen, og hendes fæstemand, Lauritz Hansen (Ca. 1621-1656), som var hendes laugsværge og havde fæstet gården.

Karen og Lauritz blev viet den 23. november 1651, og fire år efter fik de sønnen Anders, som altså var opkaldt efter hendes første mand.

Ret usædvanligt gik der mere et år efter Lauritz' død den 29. januar 1656, til Karen den 8. februar 1657 holdt bryllup med Knud Jørgensen Skytte, som også blev kendt som Færgemand. Den gård, som hendes tre ægtefæller fæstede, lå nemlig ved færgestedet i Vindeby. Det var en stor gård, hvor der fx i 1680 blev betalt 1 rigsdaler i kopskat for Karen og Knud og en række andre beløb for de 5 tjenestefolk, 8 bester og 2 foler, 6 køer og 12 ungnød, 20 får og lam, 20 svin samt 8 bistader.

Vindeby ses i skitseform på den anden side af Svendborgsund på kobberstik af Alexia von Lode (Det Kgl. Biblioteks Billedsamling).

Efter Knud Jørgensens død i 1684 blev Hans Svendsen Færgemand gift med Karen og Knuds datter, Anne, og overtog fæstet på den gård, der efterhånden blev kendt som Færgegården.

Stammede fra Troense

Anne Mortensdatter stammede fra Troense, hvor hendes forældre, Morten Fejler (1605-1683) og Kirsten Pedersdatter (1608-1690), boede. Parret havde også sønnen Peder Mortensen, som fik borgerskab i Svendborg i 1674.

Morten Fejlers første kone var Karen, der døde i 1650. De fik sønnen Hans Mortensen (1637-1682), som først ægtede Anne Rasmusdatter og anden gang Anna Sophie Mortensdatter, der begge var fra Troense.

Byen tilhørte oprindeligt Kærstrup Hovedgård, der først i 1600-tallet blev flyttet og bygget om til Valdemars Slot. Der blev i første omgang – inden 1668 – taget 40 tønder land af Troenses jorder til slottet, og inden udskiftningen blev der foretaget flere udvidelser af godset.

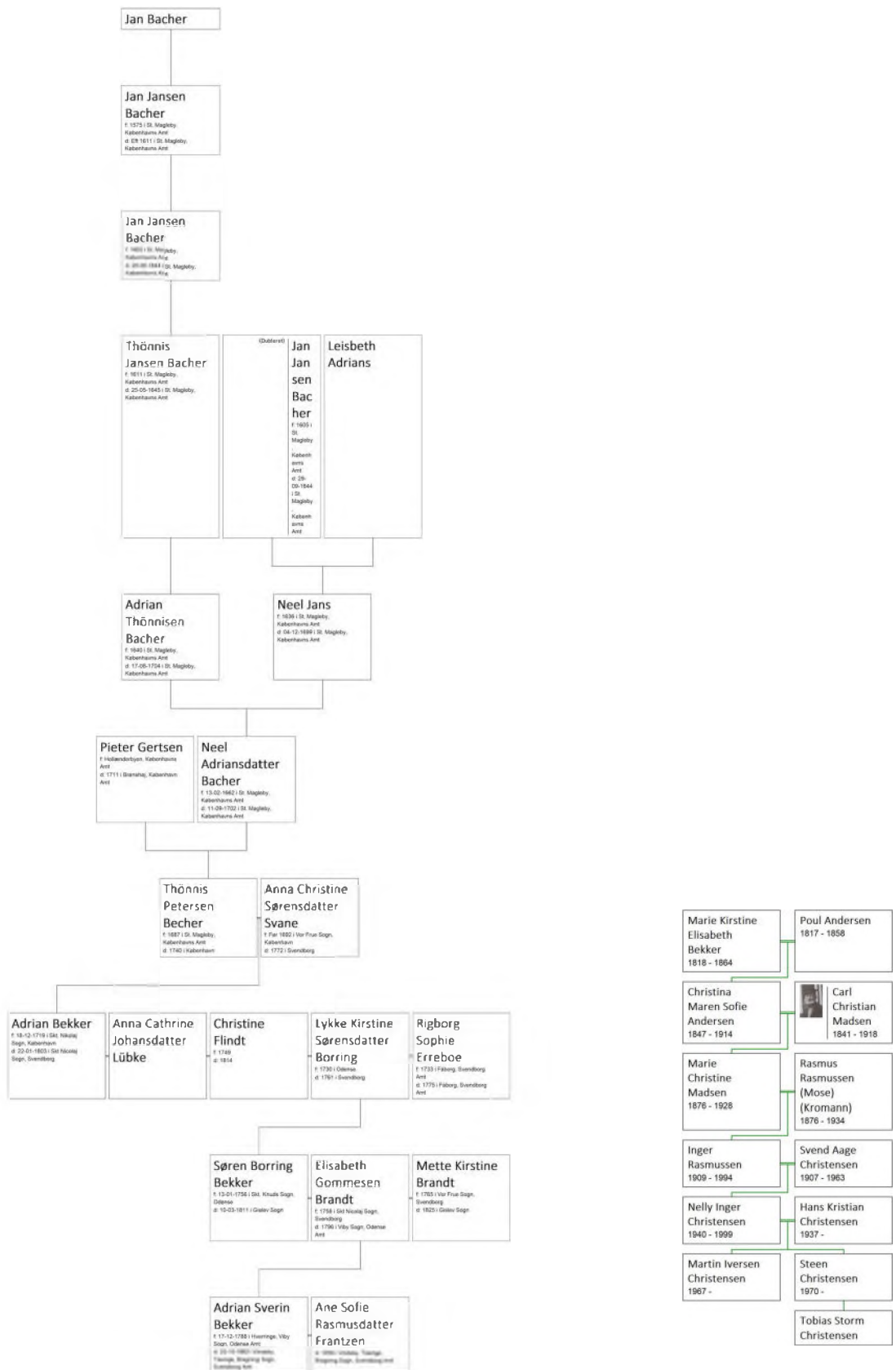
I løbet af 1700-tallet blev den lille landsby desuden omdannet til en stor ladepladsby, der i 1806 blev beskrevet som en stor herlighed for øen. Byen havde på det tidspunkt 100 huse, hvor der boede skibsbyggere, søfolk, skippere og fiskere. De oprindelige bøndergårde og deres jorder blev lagt under ejerlauget i Nyby, hvor gårdmændene altså kom til at høre til.

Færgesmakke på Svendborgsund fra omkring 1892 af Carl Rasmussen (open.smk.dk).

Ingers mors mormors aner i familien Bacher, Beker, Bekker fra Store Magelby

Ølbryggersken i Vindeby

Marie Kirstine Elisabeth Bekker fik 1846 overdraget fæstet på slægtens hus i Vindeby fra sine forældre, Adrian Bekker og Ane Sofie Frantzen. Hun fik i løbet af de næste 10 år fire børn med sin mand, skibstømrer Poul Andersen, som stammede fra en gårdmandsfamilie i Vindeby.

Da Marie Kirstine Elisabeth Bekker den 25. oktober 1846 blev viet til Poul Andersen, var hun gravid.

Brygges med øl- og brændevinsankre.

Hans familie havde boet i Vindeby i mange generationer, hvilket man kan læse om i kapitlet "Garderhøj Gårdmand".

Og datteren, der blev kaldt Ina, blev døbt syv måneder senere den 13. april 1847. Hun blev båret af Martha Frantzen, skipper Frantzens datter i Troense. Faddere var indsiddere Niels Rasmussen samt ungkarl Niels Andersen. Hun blev vaccineret den 7. august 1847, og da hun blev konfirmeret 7. april 1861, noterede præsten, at både kundskab og orden var god.

Det næste barn, Anders Severin Andersen, var ugift brygger, da han døde som 19-årig af brystsyge i juni 1867.

Datteren Rasmine Petrine giftede sig med sin halvfætter, styrmand Kristen Rasmussen og fik tre sønner og en datter mellem 1880 og 1887. Efter hendes død var han gift med Ane Margrethe Jensen.

Den yngste, Niels Christian, blev døbt den 22. februar 1856. Han blev konfirmeret i Bregninge kirke i 1870, men er ikke fundet i senere kilder.

Bryggerfamilien

Poul Andersen var oprindelig skibstømmermand, men ved hans begravelse i 1858 var han noteret som brygger -

sandsynligvis i en sidebygning, siden blev nedbrudt, men som der var spor efter i jorden mange år efter.

Ved folketællingen i 1860 var Marie Kirstine Elisabeth Bekker angivet som ølbryggerske og havde en bryggerkarl ansat, og kørte altså forretningen videre. Men kun fire år senere døde hun også af brystsyge.

Ølbrygning på en illustration af Rasmus Christiansen (1863-1931), Landbohistoriske billeder.

Velhavende stue
på landet fra
Frilandsmuseet.

Comptoirbetjent for Stamhuset Tåsinge

Adrian Severin Bekker var fuldmægtig og comptoirbetjent på Valdemars Slot og gift med skipperdatteren Ane Sofie Rasmusdatter Frantzen, og de overtog hendes families hus i Vindeby.

Den 2. april 1817 fik Adrian Severin Bekker på 29 og Ane Sofie Rasmusdatter Frantzen på 37 tilladelse til at holde stuebryllup i hendes hjem. Den 20. april døde hendes far, skipper Rasmus Frantzen og blev begravet fem dage efter. Den 21. maj blev Ane Sofie og Adrian viet huset på Troensevej af hans onkel, pastor Christen Jensen Krarup, der var gift med hans faster, Lykke Riborg Bekker.

Deres eneste barn, Marie Kirstine Elisabeth, blev født 11 måneder efter velsen, og blev døbt i Bregninge Kirke den 16. juni 1818.

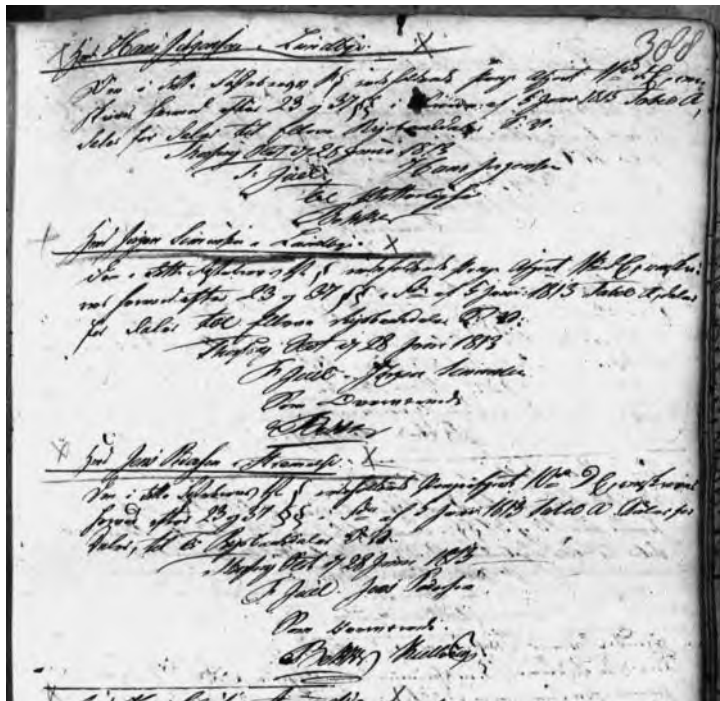
Dansk jurist

Adrian Bekker var 23, da hans far, Søren Borring Bekker, døde i 1811. Det er tænkeligt, at han kom i mesterlære som jurist hos sin farbror, Tønnes Peter Bekker (1772 – 1848), der var prokurator i Svendborg.

Første gang Adrian Bekker ses at underskrive indførelser i fæsteprotokollen for Stamhuset

Tåsinge, var omkring juni 1813, og i skifteprotokollen skete det fra 1816.

Da han blev gift i 1817 og hans datter blev døbt året efter, stod han opført i kirkebogsom fuldmægtig og husmand. I folketællingerne er hans stillingsbetegnelse comptoirbetjent.

Adrian Severin Bekkers underskrift på en række indførelser i Stamhuset Tåsinges fæsteprotokol i juni 1813.

På luftfotoet fra 1928-33 ses huset til højre i billedet ved siden af Færgegården. Færgegårdsvej er helt ubebygget. I den modsatte side af fotoet ses Vindeby Kro og færgen. (Nordisk Luftfoto, Det Kgl. Bibliotek)

Frederik Juel havde overtaget ledelsen af Stamhuset Tåsinge i 1781 og var gået i gang en lang række reformer, fx indførte han vekseldrift, brakfrugtavl og staldfodring, og lagde stor vægt på skovdrift. Han var ligeledes optaget af husmænds og indersters vilkår og satte ind for at reformere almueskolerne, fattigvæsenet og fæstesystemet. Og ligesom sine forfædre var han stærkt optaget af musik og teater. Han opførte 1786 en teaterbygning ved Valdemars Slot og var pioner og aktiv deltager i Odenses og Sydfyns musik- og teaterliv. (Maleri af Jens Juel).

Kontakter til Juel-slægten

Det er nærliggende at formode, at Adrian fik jobbet gennem Bekker-families bånd til Juel-slægten på Valdemars Slot, som gik flere generationer tilbage.

Senest havde hans farbror, Thønnes Bekker, ofte været i kontakt med kammerherre Frederik Juel på Valdemars Slot, blandt andet gennem forskellige retssager, hvor han var forsvarer for anklagede ved Tåsinge Birketing eller som sagfører for dem, der lagde sag an.

Der var også en forbindelse via Hverringe Hovedgård ved Kerteminde, hvor Adrians far, Søren Borring Bekker, var blevet forpagter i 1787, og hvor Adrian var født. Efter at hans mor Anne Margrethe Juel døde i 1761 voksede Frederik Juel nemlig op på Hverringe hos morfaren Peter Juel. Frederiks far, Carl Juel, boede på Valdemars Slot med sin anden hustru, Amalie Christiane von Raben (1736-1803), hvis anden ægtemand var Gregers Christian Juel (1708-1776), som var Frederiks morbror.

Amalie Christiane var en driftig kvinde og stod for driften af Hverringe og Juelsberg, hvor hun boede. Da hun boede på Valdemars Slot mødte hun sandsynligvis Søren Borring Bekkers far, Adrian Bekker, der i 1757 arbejdede for hendes svigerfar Knud Juel (som var hendes anden mands farfar). Desuden var Adrian fra 1763 herredsfoged over Sunds og Gudme Herreder, som Tåsinge var del af.

To vinkler fra stue fra Frilandsmuseet.

Solgte andel i skib

Ane Sofies far havde efterladt sig gæld. Og i 1818 solgte Adrian sammen med svogrene Hans Rasmussen Frantzen, Frants Rasmussen Frantzen og Anders Rasmussen Frantzen deres fempart i en kuf kaldet Wilhelmus Keiser på 44 kommercelæster til købmand Clement Clemmensen i Svendborg for 1.200 Rigsdaler NV (ny værdi). Skødet er dateret Vindeby 6. maj 1818. Skibet var tysk og var blevet opbragt og solgt af de danske myndigheder omkring 10 år tidligere, da der var blokade af de danske farvande under Englandskrigene. En kommercelæst svarede på den tid til cirka to bruttoregister-ton.

Carl Juel-Brockdorff havde i 1811 giftet sig med Sophie Frederikke lensbaronesse Stieglitz-Brockdorff, som var arving til baroniet Scheelenborg efter sin mor, Charlotte Amalie lensbaronesse Brockdorff. Ligesom sin svigerfar, blev Carl udnævnt til baron via sin kone med tilhørende ændring af navn og våbenskjold, der skulle afspejle den nye baronslægt.

Det er der mere om senere i bogen i kapitlerne om skipslægten Frantzen.

Nyarbejdsgiver

Da Frederik Juel døde i 1827, fik Adrian ny arbejdsgiver, nemlig Frederiks søn, Carl lensbaron Juel-Brockdorff (1780-1859).

Også husfæster og aftægtsmand

Fæstet på huset i Vindeby blev officielt overdraget til Adrian den 3. august 1822 mod en årlig afgift på 20 rigsdaler, der skulle betales på Mikkelsdag. Ved folketællingen i 1845 var han stadig husfader og comptoirbetjent, men Ane Sofie og han overdrog tilsyneladende fæstet til datteren og svigersønnen i 1846, og fra 1850 ses han som aftægtsmand.

Adrian døde af alderssvaghed i 1862 i en alder af 74.

Ane Sofie var død tre år før, 79 år gammel.

Matrikelkort over Vindeby med påskriften "Adrian Bekker" ved matrikel 10, hvor hans hustru var tredje generation. (Historiske kort på nettet).

Valdemars Slot på illustration fra 1870. Administrationen, hvor Adrian Bekker arbejdede, havde til huse i de to portbygninger og sidebygningerne. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling)

Skriverkontoret på Valdemars Slot var uændret langt op i tiden, og kan derfor godt have været det samme, som Adrian Bekker arbejdede på. I 2022 solgte den tidligere ejer af Valdemars Slot alt indboet på auktion, og det blev derved spredt for alle vinde. Som konsekvens måtte den nye ejer, Louise Iuel-Brockdorff Albinus lukke museet. (Bragt med tilladelse fra Krigsmuseet).

Godsforvalter og proprietær

Søren Borring Bekker voksede op i Norge efter sin mors død og kom i lære som jurist hos sin far, der var herredsfoged på Sydvestfyn. Men han interesserede sig mere for landbrug og blev derfor forvalter på tre herregårde, inden han købte sin egen proprietærgård i Gislev på Fyn. Han var gift med to søstre og fik i alt 11 børn, hvoraf ni blev voksne.

Adrian Severin Bekker var søn af Søren Borring Bekker, der blev født som søn af Adrian Bekker og Lykke Kristine Borring i sin morfars hus i Vestergade i Odense og døbt 13. januar 1756 i Sankt Knuds kirke. Han blev båret af jomfru Nicoline Borring og "hos hende stod" jomfru Anna Maria Borring. Faddere var borgmester Jens Nielsen, rådmand Christian Nørager og hospitalsforstander Henrich Holmer.

På det tidspunkt var Sørenns mostre, Nicoline og Anna Maria, henholdsvis 15½ og 11 år gamle. Christian Nørager var søn af Sørenns mormor, Karen Friis' søster Cathrine Friis og hendes mand, købmand Niels Christensen Nørager.

Voksede op i Norge

Efter morens død i 1761 blev Søren og de tre søstre fordelt hos forskellige af morens slægtninge.

Søren kom til sin grandonkel, Christen Friis (1702-1774), der var præst i Norge. Han var residerende kapellan i Ullenaker fra 1738 til 1766 og derefter først sognepræst i Moss og Rygge fra 1766 til 1770 og herefter til sin død i Drangedalen. Der er flere detaljer om Christian i kapitlet "Vidt forskellige livsbaner".

At Søren voksede op i et præstehjem, har nok betydet, at han fik en god uddannelse og et solidt fundament at bygge videre på. Desuden blev han betænkt i grandonklens testamente.

Tegning af Flakshaven set mod sydøst ca. 1840. Til venstre hovedvagten på det gamle rådhus. I midten den gamle latinskole, og bag den ses domkirken. Til højre i forgrunden to pumper til bybrønden. (open.smk.dk).

Kirken i Drangedalen er først bygget 1795, men giver et indtryk af omgivelserne, da Søren var dreng. (Foto: Kulturminnesøk, Ukendt fotograf).

Lundegård på Fyn

1774 døde Christen Friis, og Søren vendte tilbage til Danmark, hvor han blev genforenet med sine tre søstre på Lundegård uden for Svendborg.

Det drejede sig om de to storesøstre: Catharine Bekker og Karen Friis Bekker og lillesøsteren Caroline Bekker.

Den ældste ægtede i 1774 Erik Madsen West og blev boende på Lundegård, som de senere overtog. Nummer to blev 1775 gift med Johan Carl Gottfried von Techt.

Sørens far, Adrian Bekker, havde 1777 ægtet Riborg Sophie Erreboe (1733-1775 fra Fåborg, hvor han i en periode boede det meste af tiden, indtil familien flyttede til Svendborg.

Søren havde arbejdet på Herredsfogedkontoret, siden han kom tilbage fra Norge. Og han havde været i København for at tage eksamen som exam.jur. på universitetet, så han kunne nedsætte sig som prokurator.

Prokurator i Svendborg

Det var nok gennem farens tredje kone, Christine Flindt, at Søren fik kontakt med Otto Christoffer von Munthe af Morgenstjerne, der først var gift med Christines kusine, Christine Bodilla Birgitte de Flindt, og herefter med hendes søster, Elisabeth Flindt. Von Munthe ejede godset Bækkeskov ved Præstø.

1781 købte Adrian et hus til Søren i Brogade 5 i Svendborg, som en form for udbetaling af hans arv efter moren. Sørens farmor og faster, Anna Christine Svane og Bekker, havde tidligere boet i samme ejendom.

Søren var muligvis begyndt at arbejde som prokurator, men allerede det efterfølgende år overtog han jobbet som forvalter på avlsgården Bredeshave, der hørte under Bækkeskov.

Først gift med Elisabeth Gommesen Brandt

Søren blev første viet første gang den 7. januar 1784 hjemme hos hendes forældre med Elisabeth Gommesen Brandt (1758-1796), som stammede fra en velhavende købmandsfamilie fra Svendborg med rødder på Ærø og hvis aner kan føres tilbage til 1100-tallet i Nordtyskland.

Fire af deres børn blev voksne - nemlig Lykke Kirstine Bekker (1786-1857), Gomme Gommesen Brandt Bekker (1787-1834), Adrian Severin Bekker (1788-1862) og Oluf Bekker (f. 1791). Herudover fik de en dødfødt datter i 1792 og en dødfødt søn året efter.

De er omtalt i kapitlet "Forvalterens 11 børn", og deres efterkommere i 5. bind i serien "Adrian Bekker - liv og slægt".

Lundegård i Lunde hed tidligere skrivergården og husede flere herredsfogeder for Sunds og Gudme Herreder. (Tegning efter foto).

Den første, som Søren Bekker var ansat som forvalter hos, var Otto Christoffer von Munthe af Morgenstjerne (1735-1809). (Maler: Jens Juel).

Bredeshave ligger cirka syv kilometer uden for Præstø for enden af en lang allé lige ned til fjorden, og huser i dag uddannelses- og kulturcentret Marjatta.

Forpagter

På Bredeshave fik Søren mulighed for at afprøve moderne dyrkningsmetoder, dyrehold og mejeridrift. Der var et stort hold af mælkekøer, og i hollænderiet blev der produceret mælk, smør og ost efter de nyeste metoder. Køerne gav et stort afkast, og landbruget gav stort overskud.

Søren Bekkers andet job som forpagter var på Hverringe hos Amalie Christiane von Raben (1736-1803), som var enke efter Gregers Christian Juel (1738-1776) (Maleri: Jens Juel).

Moderne landbrug

Det ville give god mening, hvis det var erfaringerne fra Bredeshave, der skaffede ham det næste job som forpagter ved Hverringe Hovedgård i Viby Sogn uden for Kerteminde, hvor han begyndte i 1787.

Gården hørte under Juelsberg Slot, som Amalie Christiane von Raben administrerede for sin mindreårige søn. Sørens far havde tidligere arbejdet for kammerherre Niels Juel på Valdemars Slot, som var bror til hendes første mand, Carl Juel. Desuden var Sørens svoger, Jacob Tamdrup (1762-1808) - der var gift med Birthe Cathrine Gommesen Brandt (1763-1835) - forpagter på Juelsberg.

På Hverringe fortsatte Søren reformerne i landbruget, der i årene omkring landbrugsreformerne og udskiftningen var i en kraftig udvikling og fremgang.

Godset Hverringe (Illustration: F. Richardt, *Prospecter af danske Herregaarde*, udgivet 1844-1868).

Forpagter ved Hellerup Hovedgård

Året efter Elisabeths død søgte Søren nye udfordringer, og var 1797 blevet ansat som forpagter ved Hellerup Hovedgård ved Ringe midt på Fyn.

Godset var drevet af Amalie Christiane von Rabens søsterdatter, Lucie Charlotte Scheel (1765-1839), der 1788 var blevet enke efter Christian Sehested Juul, hvorfor hun administrerede godset for sin 7-årige søn, Ove Christian.

Søren og Mette Christine boede først i Refsvindinge og flyttede herefter ind på forpagtergården i Søllinge.

Hellerup Hovedgård (Illustration: F. Richardt)

Den tredje, som Søren Bekker var forpagter for, var Lucie Charlotte Scheel (1765-1839). (Maleri af Jens Juel).

Ægtede Mette Christine Brandt

Søren blev 6. januar 1797 viet til Elisabeths søster, Mette Christine Brandt (1765-1825). Ligesom første gang stod brylluppet hjemme hos hendes forældre.

Søren og Mette Christine fik fem børn, som alle blev voksne: Elisabeth Bekker (f. 1797;), Anne Margrethe Bekker (1799-1859); Christopher Bekker (1799-ca. 1859); Lucia Charlotte Bekker (1800-1870) og Isbrand Bekker (1805-1871). De er omtalt i kapitlet "Forvalterens 11 børn", og deres efterkommere i 5. bind i serien "Adrian Bekker - liv og slægt".

Torvet i Svendborg på postkort fra omkring 1900. Til venstre i billedet ses den bygning, som erstattede familien Bekkers gård midt i 1800-tallet..

Købte stedmors gård i Svendborg

Sørens far døde i 1803, og nogle år efter købte han familiens gård på Torvet i Svendborg af stedmoren, Christine Flindt.

Efterhånden var de fleste af Christines og Adrians syv fælles børn flyttet hjemmefra. Det kan være grunden til, at hun kun blev boende i gården i kort tid, inden hun flyttede til godset Lundbæk ved Limfjorden, hvor hendes datter, Otilia Christine Bekker, var gift med baron Juul-Rysensteen.

Købte proprietærgård

På trods af Napoleonskrigene, blokader og økonomiske problemer var det lykkedes Søren at få et pænt overskud ud af driften af Hellerup efter, at forpagtningsafgiften var betalt. Han solgte desuden gården i Svendborg og købte i 1809 den store avlsgård, Holmelund i Gislev Sogn, som ikke lå mere end en kilometer fra Hellerup Hovedgård.

Han gik i gang med at dræne markerne og rense vandløbene. Han udbyggede også husdyrproduktionen og satsede på mejeriproduktion, som han havde gjort i sine tidligere job som forpagter.

Hans søster, Caroline, der var blevet boende i Svendborg hos Christine, flyttede ind på Holmelund for at hjælpe med i den store husholdning. Hun døde her i 1819.

Den store proprietærgård Holmelund i Gislev Sogn. (Sylvest Jensen Lufffoto, Det Kgl. Bibliotek).

Søren var død den 10. marts 1811 kun 55 år gammel og blev begravet fra Gislev kirke den 18. marts.

Mette Christines andet ægteskab

To år efter Søren's død giftede Mette Christine sig med den jævnaldrende ungtkarl Niels Jensen fra Gudbjerg, som drev gården videre. Ved vielsen den 3. maj er hun opført som Enken Madam Bekker fra Holmelund.

Hun døde 60 år gammel den 18. september 1825 som Madame Mette Kristine Jensen født Brandt, og herefter indgik Niels Jensen ægteskab med møllerdatteren fra Gudbjerg, Anne Trolle (1792-1868), som efter hans død i 1829 ægtede Mette Christines søn, n Christopher Bekker, som hermed overtog Holmelund.

Kjole fra omkring 1795. (Foto: metmuseum.org, Gift of Miss Irene Lewisohn, 1937)).

Indretningen på Holmelund har sandsynligvis mindet om interiøret på Bakkemuseet på Frederiksberg, der er fra samme tid.

Forvalterens 11 børn

Adrian Severin Bekker var det tredje af Søren Borrning Bekker og Elisabeth Gommesen Brandts seks børn. Efter Elisabeths død blev Søren gift med hendes søster, Mette Christine Brandt, og fik fem børn med hende.

Søren og Elisabeths ældste datter, Lykke Kirstine Bekker (1786-1857), havde en søn og datter med skipper Diderik Melchior Berg (1774-1838) og boede i Bagergade nummer 25 i Svendborg.

Student og husejer

Søren Bekkers ældste søn, Gomme Gommesen Brandt Bekker (1787-1834), var student og husejer i Holme i Gislev Sogn. Han blev i 1815 viet til Anne Nielsdatter. De fik deres første barn to år før, de blev gift, og efter vielsen fik de yderligere seks børn.

Jurist og færgemand

Søren og Elisabeths yngste søn var Ole Bekker (1791-1852), der også blev kaldt Ole Christian eller Oluf.

Christian, var jurist, skriver og konstitueret fuldmægtig på toldkontoret i Rudkøbing.

Efter han blev gift med Ane Marie Johansdatter Nielsen Bagencop (1788-1882), drev han færgefart mellem Rudkøbing på Langeland og Vemmenæs på Tåsinge sammen med sin svoger. Familien boede i

Grønnegade og Smedgade i Rudkøbing, som datteren og svigersønnen senere overtog.

De sidste to af Søren og Elisabeths børn var dødfødte: en datter i 1792 og en søn året efter.

Børn i andet ægteskab

Søren og Mette Christines første fælles barn var Lise Elisabeth Bekker (1797-1849), som fik fem børn med Carl Henrich Sander, der var købmand i Fåborg.

Nummer to var Christoffer Bekker (1799-1844), der som nævnt blev gift i 1829 med Anne Trolle, der var enke efter hans mors anden mand.. Herved kom han i besiddelse af Holmelund. Christoffer og Anne fik to døtre.

Bebyggelsen Gislev Holme på postkort fra omkring 1900.

Holmelund på luftfoto fra omkring 1940 (Sylvest Jensens luftfoto, Det Kongelige Bibliotek).

Den næste i rækken, Anne Margrethe Bekker (1799-1859), var gift med hvedebrødsbagermester Johan Jacob Sander i Odense, der oprindeligt stammede fra Fåborg. De fik 11 børn.

Det fjerde barn, Lucia Charlotte Larsen (1800-1870), havde en datter med commissionær Anders Larsen i Fåborg.

Den yngste, Isebrandt Bekker (1805-1866), var styrmand, inden han købte Stenstrup Kro. Han fik seks børn med Johanne Marie Margrethe Albiorg, som drev kroen videre efter hans død.

Der er mere om Søren Borrning Bekkers efterkommere i bind fem af "Familiens Historier".

*Kig gennem stuer ensuite i
Bakkehusmuseet, som viser
indretning fra århundredeskiftet
1700 /1800*

Herredsfogeden fra Hollænderbyen

Efter at have læst ved Københavns Universitet og universiteterne i Rostock og Königsberg, tvang Adrian Bekers fars tidlige død ham til at opgive den planlagte præstegerning, og i stedet slog han ind på en militær løbebane. Senere var han blandt andet toldkontrollør og fabriksinspektør, inden han blev herredsfoged.

Holbergs Professorbolig i Fiolstræde. (Illustration i Oluf Nielsen (1838-1896), Kjøbenhavn paa Holbergs Tid (København, 1884).

De første år af Søren Borring Bekkers fars karriere var omskiftelig.

Faren, Adrian Bekker (1719-1803), fik en god uddannelse. 1735 var han privatstudent hos professor Ludvig Holberg. Samme år blev han optaget på Københavns Universitet, og fra 1737 til 1740 læste han på han universiteterne i Königsberg og Rostock uden at være indskrevet. 1740 studerede han teologi i København. Han fars forretningsforbindelse, oberstinde Kirstine Catarina Schumacher til Godset Benzons Eje ved Roskilde, havde nemlig lovet ham det næste ledige præsteembede inden for det område, hvor hun havde retten til at ansætte præsterne – den såkaldte patronsret. Men Adrian valgte dog at gå i militærtjeneste – sandsynligvis fordi han ikke havde råd til at vente på et ledigt embede på grund af farens død og forretningernes økonomiske sammenbrud.

Militærtjeneste

Adrian Bekker blev ansat som ”Auditør og Regiments Quartermester” ved det “Sjællandske geworbene Regimente i værende i Englishk Sold” (Sjællandske geworbne Regiment). Som auditør og kvartermester var han en blanding af militær dommer og regnskabsfører. I maj 1741 år var regimentet i Slesvig og tog videre derfra til Hannover, hvor de skulle kæmpe mod franskmændene. Han var i felten med regimentet indtil 6. marts 1742.

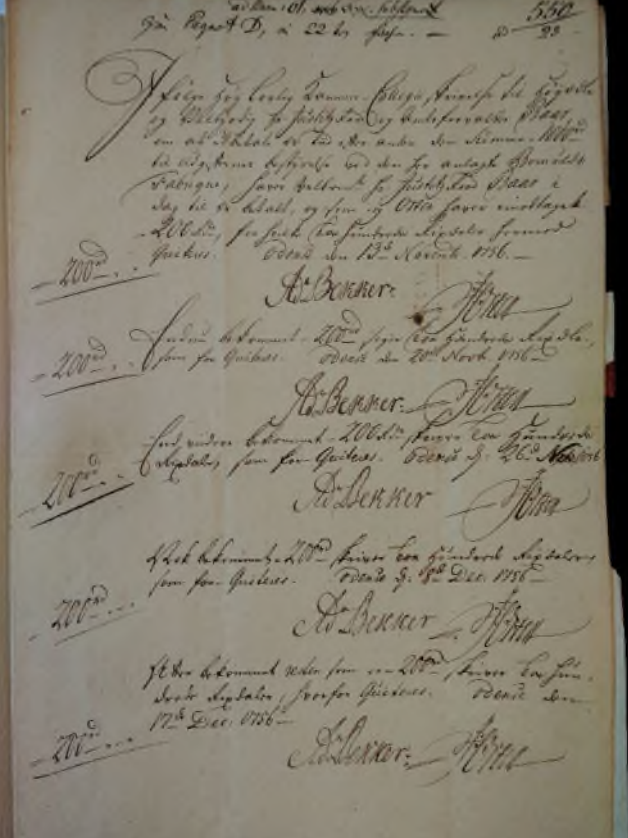
Nej til at blive officer

Adrian fik tilbudt en stilling som kaptajn, men afslog, fordi han ikke havde den nødvendige formue – officererne fik en meget lav løn. Men han blev i Nordtyskland, indtil regimentet blev opløst. Han fik en livsvarig pension, og i november

Kobberstik over Hannover af Caspar Merian, via Wikimedia Commons.

Fabrikant Hübner kvitterede for betalinger til Adrian Bekker.

1745 udnævnte kong Christian 6. ham til Regiments Kvartermester og Auditor i Fyenske nationale Infanteri Regiment i Odense.

Fabriksinspektør

I de følgende år havde Adrian embeder som kancelliråd og fabriksinspektør. Jeg har afdækket, at den fabrik, han omtalte i sin ansøgning til jobbet som herredsfoged, var Anton Hübners bomulds- og uldvarefabrik, der blev flyttet fra Wiesbaden til Odense i 1756 med omkring 400 tyske arbejdere og deres familier.

Fabrikken i Odense blev efter kort tid nedlagt med stort tab for både Kong Frederik 5. og kammerherre Niels Juel til Valdemars Slot. Kammerherren flyttede herefter dele af fabrikken til Troense, hvor den lå ved mølledammen i Grønnegade.

Toldkontrollør og herredsfoged

Tilbage i 1751 havde Adrian for første gang søgt et embede som herredsfoged, men fik det ikke, selvom Kancelliet i København fandt ham meget egnet. 1756-1760 var han fungerende toldkontrollør i

Odense og flyttede herefter til Svendborg i 1760, hvor han muligvis arbejdede for kammerherre Niels Juel på Valdemars Slot de tre år, der gik til hans udnævnelse til herredsfoged for Sunds og Gudme Herreder.

Han var herredsfoged, indtil han trak sig tilbage i 1800, og i dette job var hans rolle først og fremmest at være dommer ved herredstinget, hvis domme kunne ankes til Det fynske Landsting samt politimester under opsyn af amtmanden over de daværende Nyborg og Tranekær Amter.

Ved siden af embedet som herredsfoged, var han også postmester for Svendborg til sin død.

Skriverkontor fra 1700-tallet. (Ukendt oprindelse) postvogn fra det nu nedlagte Post- og telegrafmuseum.

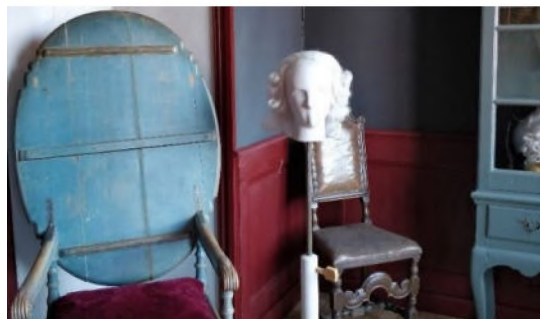
Tre hustruer og 21 børn

Adrian Bekker fik i alt 21 kendte børn. De 20 med sine tre koner og ét uden for ægteskab. Den sidste søn blev født 43 år efter den første. Af de 15 børn, der blev voksne, var kun en enkelt datter ugift, og Adrian havde derfor et meget stort antal efterkommere.

Salen i hendes forældres gård i Vestergade midt i Odense dannede rammen om Adrian Bekkers første bryllup med købmandsdatteren, Lykke Kristine Sørensdatter Borring (1730-1761) i januar 1748. Hun var datter af Søren Borring og Karen Friis.

Da Adrian giftede sig, søgte han om optagelse i den militære enkekasse for at sikre sin kone, hvis han skulle dø først. Familien blev boende i hende families gamle gård i Vestergade, da han var i store økonomiske vanskeligheder, og omkring årsskiftet 1748-1749 måtte han stoppe i militæret for at få mulighed for at betale af på sin gæld.

Efter fem år flyttede familien til Svendborg og lejede en gård i Gerritsgade. Kort efter døde Lykke Borring i forbindelse med en barsel. Hun havde født ni børn: de tre døde som spæde, tre var dødfødte og fire blev voksne. I marts 1763 skiftede Adrian med sine børn. Han var i virkeligheden insolvent, men hans svigerfar stillede ingen krav til boet. Skifteforretningen efter Lykke Kristine viste et meget rigt indbo med store mængder af kinesisk porcelæn, sølvtøj, tin og kobber, 80 bøger og meget andet. Skiftet er gengivet i næste kapitel.

Til venstre Hofmangsgave som tidligere hed Bøttingerholm, hvor den yngste datter, Caroline Bekker, boede hos sin moster, Nicoline Borring. (Foto: Agos Reigosa from Tatoonie, via Wikimedia Commons). Til højre sovegemak og påklædningsværelse med paryk fra 1700-talshus i Den Gamle By.

Børnene blev spredt

Adrians økonomi var så presset, at hans fire børn måtte sættes i pleje hos deres mors familie.

De to ældste døtre, Catharine Bekker på ni og Karen Friis Bekker på syv, kom til at bo hos deres morforældre i Odense, indtil Adrian giftede sig igen.

Femårige Søren Borring Bekker boede som tidligere omtalt hos sin mormors bror, Christian Friis, som var præst i Sydnorge (d. 1774). Og den et år yngre Caroline Bekker blev placeret hos sin moster, Nicoline Borring, der var gift med major Johan Diderich Lange på godset Bøttigerholm, som i dag hedder Hofmangsgave, og ligger nord for Odense.

Uægte søn

I 1764 blev Adrian Bekker udlagt som barnefar til Anna Cathrine Johansdatter Lybkes søn, Johan Lütke på Bøttigersholm på Langeland. Hun tjente på det tidspunkt på hollændergården Korsebøllegaard.

Velhavende enke

Adrian blev gift anden gang den 22. oktober 1767 med enken Riborg Sophie Erreboe (1733-1775) på hendes 34-års fødselsdag. Hun var et af 13 børn hos Fåborgs rigeste købmand, Christen Christensen Erreboe og hans kone Sophie Pedersdatter Gebert.

Adrian og Riborg fik to sønner.

Den ældste, Lykke Christen Severin Bekker, døde som toårig i 1772. Samme år blev den anden søn døbt Tønnes Peter Bekker. Han blev sagfører i Svendborg.

Familien boede i første omgang i hendes gård i Holckesgade i Fåborg, indtil familien i 1774 flyttede tilbage til gården på torvet i Svendborg, der havde været lejet ud i mellemtiden. Riborg døde det næstfølgende år.

Fattig majordatter

I 1777 indgik Adrian ægteskab med Christine Flindt (1749-1814), der var født i Nykøbing Falster som den ottende af major Henrich August Flindt (1716- 59) og Wilhelmine Charlotte Merckels 17 børn.

Han og Christine fik ni børn over de næste 14 år: Syv døtre efterfulgt af to sønner. Det var Birtha Sophie (1778-1818); Henriette Wilhelmine Anna Christina (1779-1825); Lykke Riborg Christine (1780-1846); Ottilia Christine (1783-1843); Christiana Fredericia (1784-1819); Elisabeth Catharine Wibeke (1786-1857); Thomasina Caspara Jacobbine (1788-1826); Hans Henrik Vilhelm (1790-1854) og Frederik Christian (1792-1832). Alle blev gift og fik mange efterkommere.

Da Frederik Christian blev født, var Adrian 73 år gammel, og det var 43 år siden, han fik sit første barn, sønnen Jørgen Friis Bekker, der døde kort efter fødslen i 1749.

Der er mere om Adrian Bekkers efterkommere i bind 5 af "Familiens Historier" om Adrians liv og hans slægt.

Salen i museet Den Gamle Gård i Fåborg, hvor Adrian og Riborg Sophia boede.

Der findes malerier af tre af Adrian Bekkers børn: Lykke Riborg Christine gift Krarup, Ottilia Christine gift Juel-Rysensteen og Frederica Christiana gift Ryge.

Intet var for stort og intet for småt

Kirstine Lykke Borring var datter af en velhavende købmandsfamilie og efterlod sig et omfattende bo, som blev registreret ned i den sidste detalje.

Den 24 februar 1761 døde Lykke Kirstine Sørensdatter Borring 31 år gammel, kort efter at hun og Adrian Bekker var

flyttet til Svendborg. Dødsårsagen var sandsynligvis barselsfeber. Hun blev begravet i Sankt Nicolai i Svendborg. Huset blev forsejlet, og der blev foretaget skifte:

Claus Bagger udi Stervboen efter veldædig og velbyrdige Cancellie Raad Adrian Bechers ved døden afg: Frue Lyche Christine Borring, som boede her udi Svendborg og ved døden afgik dend 24 g. Febr. sidstl., for at Reciestare og Vurdere sammesteds, til paafølgende skifte og deling Imellem Enkemanden velbemelte Hr Cancellie Raad Becher paa dend Eene og hans med dend sl: frue avlede og endnu levende Børn, Navnlig: Kirsten Catharine 11 Aar, gl., Karen Friis 10 Aar, Sören Borring 5 Aar og dend efter Caroline 2 Aar, alle paa dend anden Side, Paa hvis Vegne var til stede efter Skifte Forvalterens Annordning Seigr. Hans Rasmussen [Øxendrup] her af byen til Syns Verge efterdi Ingen af dend sl: Frues Slegtninge befandtes at være til Stæde eller her i byen boende. Hvor da sterveboens Effecter og Formue efter-set, og angivet søgt af Vurderingsmændene vurderede saaledes som følger:

I Dend Øverste Stue

2 Spegle med forgylt Ramme, 2 blac maledede

Consoltborde, 6 forgylte Bagstole og Dito Lehn Stool, 1 Cron Lehn Stool, 1 Cadriliebord, 1 Toe Stager Iern Kackelovn med behør, 1 Indlagt bretspill, 1 Ramme til Skielderier med gran malet Lærred bestrøchen, 5 Par Nye sribed Netteldugs Gardiner med Capper, 5 Par Cartuns Dito med kappe.

I Dalig Stuen

1 mahled oval Slæbord, 6 Ryslæder Egstoele med åben Smack, 1 Dito Lehn Stool, 2 voxdugs thee borde, 1 Porselins Theebord beskadiget, 1 Dito af og mahlee, 1 iern Kackelovn med tromle og tud, 1 Ege Skriver Chaetol, 1 Spegl med skuer under, 1 Sort flaske foer, 1 Spegl med Bruun Ramme, 3 Par sribed Nettelduds gardiner med Kappe.

I Mellem Stuen

1 Danipe og 6 Stoele med Laged betrocken, 1 Glas Skab paa en foed, 1 Indlagt bord med 2de guridoner, 1 Indlagt

Typisk kjole for en velhavende borgerfrue midt i 1700-tallet, som den kan ses i Magstrædelejigheden på Nationalmuseet

dragkiste med trappe, 1 Spejgl med Brun forgyldt Ramme, 6 Glas Lampetter, 2 par Nætteldugsgardiner med Kappe, 1 par grønne Gardiner med Kappe.

I Det Øverste Cammer

1 Anstrøgen dragkiste. 1 Brun Indlagt dito, 1 Dito indlagt bord, 1 Spejgl med Brun Ramme, 1 Dito med Crone, 1 Rosladers Lenin Stoel, 2 par Cartuns Gardiner med kappe.

I Køkkenet

1 Ratter benk, 1 Hakke brat, 1 Tin Rack, 1 Byge Same, 1 Sebe balie, 1 Dito, 1 Vandfad, 3 Smaae truge, 1 Store Dito, 1 For bard, 1 bench, 1 vaskerbench, 1 Mindre tin Række, 2 altander, 1 Spand og 1 Strippe, 1 Fierding og 2 halvottinger, 1 tin buck, 1 Standtønde, 2 Smaa Skamler.

I Folche Stuen

1 Eege Sengested med himmel, 1 Nat Skrin.

Paa Salen

1 Stoert Spejgl med forgyldt ramme, 1 Iernbeslagen Grøh malet Ege Kiste, 2 Taboretter, 1 Grøn maled Sengested med Carnis (corniche) med gardiner og Tappe of Rødtærned Lined, 4 Taboretter med flamsk betracked, 2 Stand singe Nest ved salon, 1 lidet fyrbord, 1 Iern

kackelovn med tuud og tromle. 1 Flue skate, 3 halv ottinger, 1 Kroe Skippe, 1 Red Klædes toedsach med foer vevet, 20 Stk Papiers Skielderier, 1 Lagvendt thinbret, 14 stk tern Cardin Stanger, 4 Smaa Kurve, 1 melding og 1 træcasse, 1 par Hagler, 1 keel Es, 1 Slauhoxe, 2 iern Riste til Kakelovn, 1 parasol, 1 kidert, 1 Ugle og adskillige burster, 1 vox sakse iern, 1 varbirks kande med Sølvbeslag, 1 Liden dragkiste med løse skuffer, 1 Par Vægtskaaler med loder, 1 Ducat vægt, ten deel Iern Skramlerier, 2 sæke, Én del klædes snorer, 11 fade vaag 3 lispund 3 pund, 4 asietter 12 pund, 6 Dusin Tallerkener veyed ungefærd 4 lispund 5 pund, 2 teriner, 4 par lysestager, 3 tin Skeer, 1 tin Skaal med Log, 1 thee poste og 1 Melkekande, 1 mat Potte Kaaber, Bryger kiedel 2 lispund 11 pund, 1 aflang Borste kiedel 11 pund, 1 Rund Dito 4^{3/4} pund. 1 Mindre Dito, 1 stoer thee kiedel, Gryde med Log, 1 mindre dito, 1 dito, 1 tartepande med Log, 1 fortined Suppegryde med Log, 1 stoert Fyrfad paa foed, 2 dito, 1 æbleskivepande, Caceroller, 2 Nye Tarteformer, 7 smae Dito, 7 smaa Dito [...], 1 Tagt.

Messing og Malm

1 Bekken, Morterer, 2 Stryg iern og bolte. 1 Caffa Halle, 1 Dorslag, 1 Riveiern, 4 Mesing Lysestager, 1 Mesing kiedel.

Bliktøyt

1 vend Dykkekande, 1 Lygte, 1 Thee Skrin, 2 pottemaal, 1 tragte, 1 Vindhaver, 1 fiskeskee, 1 Daksel, 2 ostformer, 1 thee kiedel.

Jernfang

4 ierngryder, 2 Stegepander, 1 brad Spid med Pande, 1 iernpande, 1 Rist, 1 Vaffeljern, 1 caffè brænder, 1 Bismar til 4 lispund, 1 brandbuck, 7 Lyse Saxe, 1 trefoed, 1 Øxe, 4 Ildklemmer og 4 skuffer, 2 spæknaale, 2 iern kroge, 2 Køckeknive, 1 Ildgryde, 1 lidet fyrfad.

Senge Klæder

1 blaastribet linned underdyne, 1 Dito, 2 Hovedduner Dito, 2 Dito hoved Puder olmerdugs, 1 Kram olmerdugs overdyne, 1 blaastribet underdyne, 4 Dito, 1 blaatar, ned Linned overdyne, 2 blaastribet linned hoved Puder, 1 Dito hoved Dyner, 2 Dito hoved Puder, 2 Smaa Dito hoved Puder, 2 blaastribet gl. hoveddyner, 1 gl. blaastr. hovedpude, 1 ulden blaastr. overdyne, 1

Bakkebord med blåmalet porcelænstop, temaskine og testel fra Reventlow-Museet Pederstrup på Lolland.

graastr. Hoveddyne, 1 brun sribed overdyne ulden, 1 Graaatr. linned underdyne, 1 Rødstr. linned hoveddyne, 1 blaastr. Linned Dito, 1 blaastr. Ulden overdyne, 1 Rødsribed Lined underdyne, 1 Dito, 1 brunstribed hoveddyne, 2 blaastr. hoveddyner lined, 2 Rødstr. uldne hoveddyner, 1 ulde Rødstr. overdyne, 2 blaastr. linned hoveddyner, 1 blaastr. lined hovedpude.

Linned

1 fin damaskas dug, 2 breder 5 alen og 11 stk dito servetter, 4 fine dreyelsduge, 54 stk Dito servetter som til dels var utvettet, 4 Dito thee servetter, 6 stk grovere bygkorns dreyels duge, 8 Dito, 60 stk Dito vetter, 5 Folke Duge, 1 par Kramlarets laden og 1 par Dito Pudevor, 6 par hørlarets Lagen og 6 par pudes vor, 16 par blaarg. lagen, 3 par Gardiner og Kapper, sribed Natteldugs, 1 lispund 8 pund spunden og u-vundet hørgarn, 1 lispund 10 pund vunden og uvunden blaargarn, 2 lispund hør.

Glas og porcelæn fra skab i Den Gamle Gård i Fåborg.

Skielderier

80 stk Stoere og Smaa Skielderier af adskillige Sorter, dels mahlede paa læret og deels maled paa træd og kaaber.

Glas.

1 Sukkerbøsse, 1 Sinusbøsse, 1 olie Caraff., 6 Lyse former, 1 Par lyse stager, 1 Ølkande, 2 vand caraffer, 7 Engelske Viin Glas, 3 andre Dito, 6 smaa ølglass, 3 saltkar og 2 Smelt-Skaale, Porselin i det forhen Registrerede Skab. 4 par franske og Chinesische thee Kopper af adskillige Couleuder, 5 Røde gl. dagss thee Potter og 1 Dito Caffekande, 4 smaa forgylte Blomster Potter, 6 blaae og hvid Chocolate kopper, 24 Stk Ducker og begere, 5 smaa Bojaner, 5 Store Dito og begere, 1 Lidet Kruus med Sølv Laag, 1 Gran vox opsats til eet Skab med 12 vox Duker.

Nock befandtes: 12 stk Thee Potter af Engelsk Steen Tøy,

12 Dito Melke Kander, 4 Spøel Comer, 2 Caffekander, 4 Sukker Skaaler, 10 par Chinesisch Caffekopper, 1 Dusin theekopper, 5 Chinesische fade, 4 Dosin Dito talerkener, 3 Sauce Skaale, 1 Smørkande, 4 Smaa talerkener, 4 hollandske Steenfade, 1 Polleret kaaber Maschine, 1 Dito thee kiedel med lampe under, 1 Caffekande med fad, 1 Sukkerladekande med fad, 2 Thee Potter med fade, 2 Suker Dowser med Laag, 1 fyrfad alt af Dito Polleret Kaaber.

Videre fandtes: 6 grynbotter med Låg, 1 Iernbeslagen Skrin, 1 Lyse Skrin, 1 flue Skab, 3 Stoere pagves kister, 2 Klæde Rakker, 1 Chaise i behørig Stand.

Bøger

Angav Hr Cancellie Raad Becher at der befandtes i Stervboen 60 Volumina bestaaende af 24 overter og 36 octaves som Nermere kunde blive Specificerede om fornøden glares, og imidiertid kunde ikke anses hoyere i Taxation end 20 R., fremdelis tilkiendegav hand, at der befandtes følgende Guld og Sølv, som var behæftet med giæld og overlevered som Haand Pendt far 300 Rigdaler til Cammer Herre Juell paa Taasinge.

Foto af en 1700-tals samling af bøger stammer fra biblioteket på Valdemars Slot, hvor Adrian sandsynligvis arbejdede ved Lykke Kristines død.

Særk og pocher. ((Fotograf/Skaber: Roberto Fortuna og Peter Danstrøm, Nationalmuseets Samlinger, Creative Commons, CC-BY-SA).

Hvorom Enkemanden foreviiste for denne sin de bemelte Herres Missive af Data Marti 1761 til devils om forestaaende angivelses Rigtighed og at samme Pantsatte Sager imod betaling kand vorde Extraherede. Hvilket bestaar i følgende: 1 Guld Uhr, 1 Guld Douse, 1 Guldhals Tour og Armbaand, 1 Guld Braselet, 8 stk Guld Ringe Samt 2 Sølv Lysestager, 4 Sølvskeer, 2 Burster, Een kitcher, Eet Skilpadeskrin og Speidl til 1 Natbord, Item Een Stoer og 2 Mindre Sølt Skeder, Een Sukkerbøsse, 1 Peber Douse, 1 Snustobak og 2 Pulver Douser alt af Sølv; videre fandtes i Stervboen til Registering: 1 Sukker Klemme og 5 stk. Sølvtheeskeer, 5 sølv spiiseskeer, 1 Grøn Taftes omhæng og Tappe samt Capper til Een Seng.

Hvor nest Hr Crancellie Raad Becher angav at have henlagt i Forvaring dend SI Frues gangklæder og linnet for at conservers sine børn saa, velsom og Eet røt Demaskes omhæng til Een Seng med betræk af samme tøy til Een Canope og 6 stoele.

Klæderne bestaar i følgende:: 1 Heel Brocheret Kledning med hvid bund, 1 Dito Broderet Adriene, 1 Dito Brocheret med Guldbaand,

1 Grøn Mohrskibl, 1 Rød Mohrs Dito, 1 Sort gradetuurs klædning, en gul Damaskes Adriene, 1 gul Dito kiol, 1 Stribed aftes Dito, 1 Flamed taftes Adriene, 1 Silks Broderet Kloechd, 1 Fløyely Peltz, 1 Dito Kaabe, 1 Dito Hat med hvid federe (fjer), 1 grøn Iagt Kladning, Samt 5 Sirtses og andre daglige kioler, Een deel Kniplings og

Florstøy, Een deel hat(te) og andet Smaa tøy, 1 Dusin Serke, Nogle forkleder og andet Smaa lined, 2 fiiskebeens Skiorter og 2 Snøreliv. Som hand og fremdeles anmeldte til Registering Nogle faae effecter som endnu befandtes i Odense i Forvaring hoes Chirurgus Mons. Tillike, bestaaende af efterskrevne. Som Hr Chancellie Raad Bechers Mening var af følgende Verdier, Nemlig: 1 langt Skriver bord med Stoler. 6 Dito betrochen med Ryslader, 1 passitive med blyvegt, 10 skielderier pas lare og tree, 1 klederek, 1 sengeskab, 28 kaaberstycker, 2 bordfløye, 1 rosladers landestoele, 3 voxdugs theebord, 1 malkebytter, 2 spinderoche, 1 fiolinfederal, norsk cane med seletøy, 1 sak med adske, 4 taboratter med silkesyed betæk, 1 garminde, 1 iernfyfad paa foed, 1 sort aanstoele, 1 udhugget stenskive til bard, 1 grøn himmel sengested, 3 treskamler, 1 indlagt Skrive Chatol.

Videre vidste Hr Cancellie Raad Becher iche for nærværende tiid at angive boen til Indtægt undtaen hans Gaard, beliggende i Odense paa Graabrødre Kirkegaard, som fandt ham for vanskelig at taxere paa denne tiid, men seminar er nylig vurderet i Brandt Cassen for 2800 Rdr, og de der hæftede paa gaarden 1390 Rdr, Saa formenter hand at om dend skulde Selges for sin Rette Verdi, kunde Stervboed Vændte sig Eet anselig Overskud deraf. Hvad udgieldd som hefter paa boen angaar, da var det ham icke Muelig, at kunde angive same paa

Narvarende tiid førend vedkommende Indfandt sig med deres fordringer i Stervboet, at hand der over kunde Erklere sig; mens Hr Byefoged Tench som var nærværende anmeldte, at hand hafde Raadet Hr Cancellie Raaden til at befride Een deel of handgifter ved hans SI: Frues begravelsesbekostninger, som Hr Cancellie Raaden tilstoele dend Summa 74 R.

Og som da for denne sinde - ikke videre kunde ved Dette skift forrettes, Saa blev denne forretning til skiftets videre fremme, udsat indtil videre, og midlertidig bliver af Skiftforvalter proclama udstædt til saavel Debitorerne som Kreditorernes Indkaldelse, og Hvor udi tiiden til dette Skiftes forrettagelse igjen vorder fastsat og berammed, alt efter Hr Cancellie Raadens begiering.

Actum ut Supra

H: A Tench Adr: Bekker P. Bech
(L.S.) (L.S.) (L.S.)

paa de umyndiges vegne: Hans Rasmussen (L.S.)
C. Smekel C. Bagger

Blandt de kjoler, der blev nævnt i skiftet var flere Adriener, også kaldet Volante, som fra 1730'erne var en mere bekvem hverdagskjole. (Kjole: Gift of Mary Tavener Holmes, 1983, metmuseum.org).

En af Stadens 32 mand

Adrian Bekkers far, Thønnes Becker, flyttede til København omkring 1711. Her var han først lakaj og senere skriver. Han opbyggede en stor tømmerhandel og blev ikke mindst velhavende efter Københavns brand i 1728. Ni år senere blev han medlem af byens styre, som en af de 32 mænd. Men han døde uventet i 1740, og det fik store konsekvenser for hans familie.

Alkoverum fra Magstrædelejigheden.

Da Thønnes Pietersen Becker (1687-1740)'s forældre flyttede fra Store Magleby i 1702, var han 15 år gammel, og derfor er han muligvis blevet hos familien i hjembyen.

Hvad der skete i de mellemliggende år, vides ikke, men i 1711 var han lakaj hos kommandør Wickmand i København. Han havde året før lånt sin far, Pieter Gertsen, i alt 94 sletdaler til sædekorn og betaling af skat.

1716 var han skriver på Toldboden ved Bremerholmen, og to år senere havde han samme job ved dokken. Da han i 1720 fik borgerskab i København, var han brændehandler.

"Tønnes Pedersen fød udi Hollænderbyen paa Gl. Amager Vandt sit Borgerskab for at handle med Brænde og andet smaa Kiøbmandskab – og aflagde sin borgerskabsed".

Dette kan man læse i Københavns Protokol fra den 22. juli 1720.

Fem børn blev voksne

Omkring 1713/1714 blev Thønnes gift med Anna Christinee Sørensdatter Svane (fød 1692 – 1772), der var datter af den velhavende brændebrænder Søren Christensen Svane.

Parret fik i alt syv børn, hvoraf de tre døde som små. De

fem overlevende børn voksede op i trygge kår, og drengene fik gode uddannelser.

Ifølge familiehistorien var den ældste søn, Peter Bekker (f. 1715/1716), toldkontrollør på Sankt Thomas, men meget tyder på, at jeg har fundet ham og hans efterkommere i København. Det er der mere om i Bind 5 af Familiens Historier.

Søn nummer to var "vores" Adrian Bekker (1719-1803), som fik 21 børn, hvoraf 15 blev voksne.

Den tredje, Isebrandt Bekker (1712-1765), var militærmand og blev udnævnt til auditør i et holstensk regiment samme år, som han døde. Han var gift med Anna Sophie Hornemann (1731-1784) og havde to børn.

Bremerholm og Nye Canal på kort fra 1742 (Københavns Stadsarkiv).

Datteren Tønnesse Daniele Bekker (f. 1764) blev gift med Casper Friderich von Bmech (1764-1801), som var piqueur i Nyborg – det vil sige ridende vejbetjent. Han havde to døtre og en søn med sin første kone, Christina Halvorsdatter. Drengen døde i 1802 syv år gammel af skarlagensfeber i Nyborg, og den ene af pigerne blev gift. Tønnesse Daniele Bekker flyttede efter mandens død til Svendborg. Hendes død er ikke fundet her.

Isebrandts søn, Daniel Becker (f. 1765), var underofficer og vejbetjent. Han blev 1797 viet til den omkring 11 år ældre Anna Cathrina Boltes. Ved folketællingen i 1801 boede de i Nørre Kvarter i København. I husstanden boede ligeledes den 13-årig tjenestepige, Henrine Nielsen, og som lejer musikantsvenden Christian Worm, der var jævnaldrende med Daniel.

Thønnes og Anna Christines eneste datter, Anna Christine Bekker (Ca. 1732-1782), var gift med Lars Alsing og fik ingen børn. Der er mere om hende i kapitlet ”Tømmerhandlen gik fallit”.

Salen i Magstrædelejigheden fra 1700-tallet på Nationalmuseet.

Drev en stor tømmerhandel

I 1717 købte Thønnes en byggeplads med baghus i Nye Hafn mellem Toldbodgade og Kvæsthusgade til

overtagelse til Michaelis (29. september) mod 11 slettedaler i danske kroner. Grunden svarede til det, der i dag er halvdelen af Nyhavn nr. 65, hvor den stadig eksisterende Mahnfeldts Gård blev opført 1739. Det oprindelige baghus findes stadig. Thønnes havde solgt ejendommen året før.

Han købte flere ejendomme i Grønnegade og drev tømmerhandel forskellige steder omkring Holmen. Desuden havde han halvparter og en række mindre parter i flere skibe.

Leverede tømmer til Store Magleby Kirke

Thønnes må have bevaret forbindelserne til Hollænderbyen. I hvert fald leverede han i 1731: *“alle Slags Timmer og 11 Vindues Karme fuld færdig til Store Magleby Kirke”*.

På grund af den store efterspørgsel på bygningstømmer efter Københavns brand 1728 blev han så velstående, at han i 1737 kunne købe en stor gård i Norgesgade (i dag adressen Bredgade nr. 2). Men han optog store lån og udstedte pantebreve som sikkerhed. Det har nok været medvirkende til, at forretningen gik konkurs efter hans pludselige og uventede død.

Store Magleby Kirke fik sit nuværende udseende efter renoveringen i 1731, hvor Tønnes leverede tømmer til vindeuer og døre.

Mandtalt i 1728

Af Mandtallet, der blev foretaget den 14. december 1728 efter den store brand i København, hvor to tredjedele af byen brændte, fremgår:
Hus Nr. 5, Matrl. nr. 20, Nye Canall: Thönnis Becker, Tømmerhandler, kone, 4 børn, amme, hans moder, een informator, desuden en skriverkarl og hans søster.

Medlem af byens styre

1738 fik Thønnes sæde i Borgerudvalget på de 33 mænd, der var udpeget for

livstid. Udvalget var blevet oprettet ved enevældens indførelse i 1660. De eligerede borgere skulle repræsentere borgerne i forhold til kongemagten, men havde så godt som ingen reel indflydelse. De 32 mænd var i praksis selvsupplerende, selvom det formelt var magistratens opgave at udnævne dem.

Døde uventet

Men to år senere døde døde Thønnes uventet i en alder af 52 år. Ved hans begravelse blev følgende læst op:

*“Høyagtige og Høyfornemme Mand Signr.
Thönnis Becker forhen, iblandt de
Høyfornemme 32 mænd og Borgernes Tal, samt
Velfornemme Negotient og Handelsmand i
denne Kongelige Residence Stad”.*

I en anden tale hed det...”forlod Een Kiær
Ægtefælle og mange børn”.

Talerne var forfattet af J.P. Anchersen og trykt hos Hartvig Godich i Skindergården.

Tysk prospekt af Københavns brand i 1728. (Ukendt kunstner).

Til venstre en skødeprotokol, hvor Thönes Becker køber en af sine ejendomme. Ovenfor ses hjørnet af Gothersgade og Grønnegade, hvor han havde ejendomme.

Tømmerhandlen gik fallit

Efter sin mands pludselige død forsøgte Anna Christine Svane at føre tømmerhandlen videre, men hun måtte opgive og erklære sig fallit. Efter at have boet til leje i København, flyttede hun til Svendborg, hvor hun døde uformuende hos datteren Anna Christine Bekker.

Det var et rigt interiør, der blev solgt på auktion for at dække gælden efter at Thønnes Beckers forretninger var kollapsede efter hans død. (Foto: Charlotte HS Jensen, via Wikimedia Commons).

Som kun 53-årig døde Thønnes Becker pludseligt 13. marts 1740, og 1. april fik Anna Christine Svane kongelig bevilling – med Christian 5.s underskrift – lov til at sidde i uskiftet bo.

26. august 1741 lånte hun af købmand Jens Gregersen Klitgaard, der som Thønnes var en af Københavns 32 mænd, 15.060 rigsdaler og 13 mark courant i klingende mønt på en panteobligation, som hun og hendes arvinger hæftede for en for alle og alle for en.

Offentlig auktion

Men hun måtte give op, og i oktober 1741 anmodede Anna Christina sal Becker om, at hendes bo blev sat under administration. Konsekvensen var, at der i februar 1742 blev holdt offentlig

auktion over tømmerpladsens lager samt alt indbo og personlige effekter. Sølvtøjet indbragte 170 rigsdaler, men huset blev solgt med tab.

Den ældste søn, Peter, var med til at opgøre boet - Adrian var med sit kompagni i Tyskland. Og kort efter var der auktion over tømmer, brædder, mursten og så videre på diverse pladser.

Og den endelige opgørelse lød: *Formue 18.600 Rigsdaler og 8.230 Rigsdaler i uvis gæld.* Og da omkostningerne ved boet var cirka 8.272 rigsdaler, blev der kun 19.426 rigsdaler, 2 mark og 14 skilling tilbage til Jens Klitgaard, som derved led et stort tab. Ingen andre kreditorer blev betalt, og da sagen var afsluttet, havde han 7.242 rigsdaler og 2 mark til gode i boet.

Fattig enke

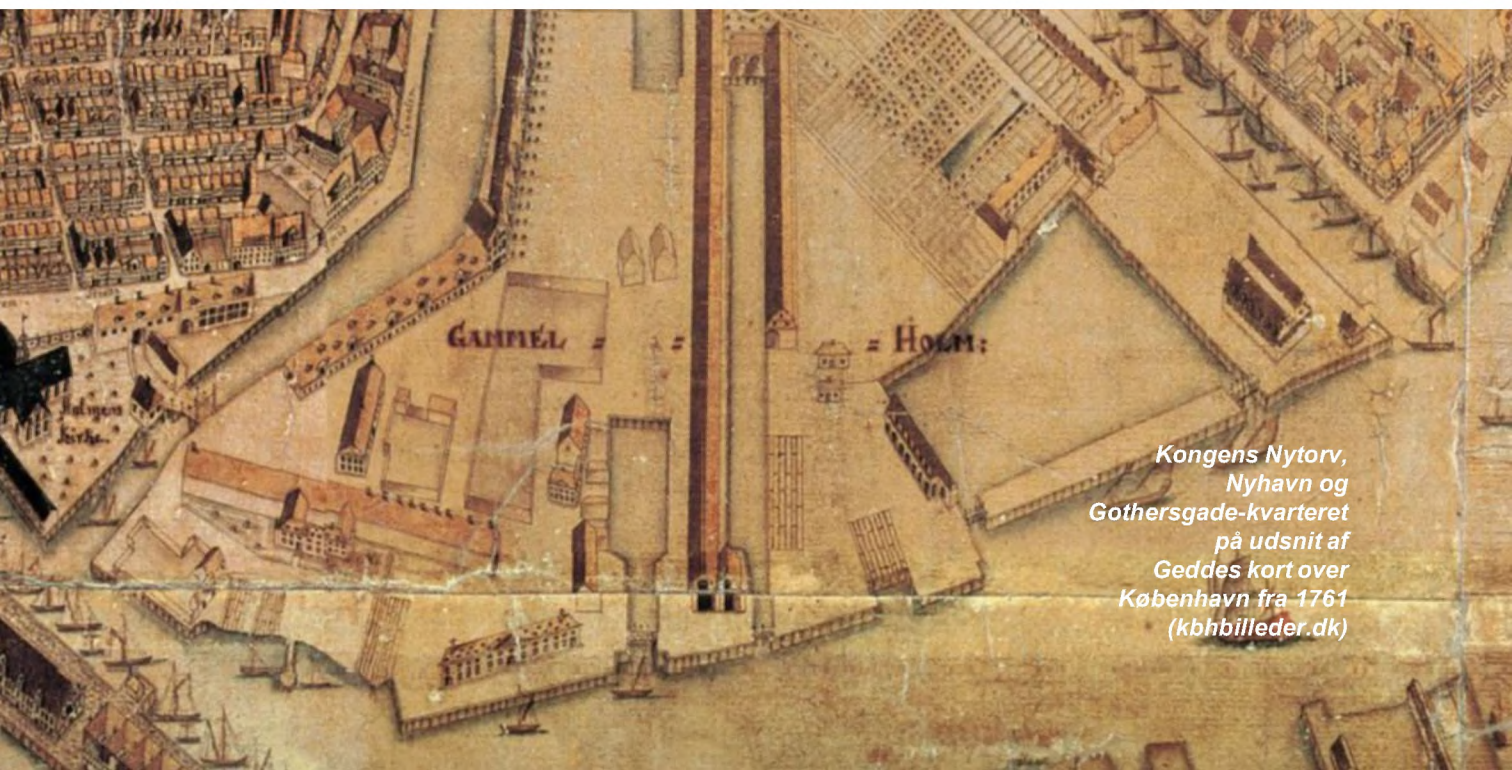
I 1743 boede Anna Christine til leje i Sankt Peder Stræde, matrikel 174, som var ejet af førnævnte Jens Klitgaard. Matriklen, som ligger skråt overfor Sankt Petri Kirke, svarer til vore dages Sankt Peders Stræde 13-15, hvor den femten fag lange og tre etagers høje professorgård blev opført af Københavns Universitet i 1753. Hermed var hun tilbage i den gamle del af byen, hvor hun var vokset op.

I 1736 købte Thønnes Becker en gård på hjørnet af Norgesgade og Strandstræde lige ved Kongens Nytorv (I dag Bredgade nr. 2).

Her boede familien, da der var offentlig auktion. Sankt Annæ Kvarter på Geddes Kvarterkort fra 1757. (Kbh billeder.dk)

Kongens Nytorv,
Nyhavn og
Gothersgade-kvarteret
på udsnit af
Geddes kort over
København fra 1761
(kbbilleder.dk)

Flyttede til Svendborg

1764 flyttede Anna Christina Svane og datteren, Anna Christine Bekker, til Svendborg, hvor denne i kort tid førte hus for Adrian, indtil hun indgik ægteskab med Lars Alsing (1727-1801). Han gik 1768 fallit med sin købmandsforretning. Herefter mødte "Fru Alsings mor" og "Fru Alsing" op til skifteforretningerne. Det vil altså sige Anna Christina Svane og Bekker.

Anna Christine Svane døde 1772, og 10 år efter døde datteren Anna Christine Bekker. Lars Alsing giftede sig igen med Anna Biering fra Ålborg, som han fik to eller tre børn med.

I skiftet efter Anna Christine Svane nævnes udover datteren, Adrian og afdøde Isebrandt Bekker, men ikke Peter Bekker, der er omtalt i det foregående kapitel.

Skifte efter Anne Christine Svane

"Anno 1772 den 22de January Holdet Skifte efter afgangne Madame Anna Christina Bekker Indfandt Skifte Retten sig udi Sr Lars Alsings Huus her i Byen for at Registrere og Vurdere efter den ved Døden afgangne Madame Anna Christina Bekker, som Logerede hos berneldte Sr. Lars Alsing indtil hendes død og ved denne Forretning var nærvæende den afdødes Søn og Velbyrdige Sr. Cancellie Raad og Herretsfoged Becher, Sr. Lars Alsing og sam Vidner Albrecht Iens Nielsen og Christian Gudbjerg; og som Sal: Madame Bekker hafuet endnu en Søn nemlig. Sr. Lieutnant Becher, som nu er død men har efterladt sig børn, Saa udbad Skifte Retten at Sr. Cancelli Raaden og Sr Lars Alsing vilde behagelig anvise hvad her i Huuset maatte befindes og tilhøre Sal: Madm. Bekkers Stervboe, paa det samme kunne verde Registreret. Hr. Cancellie Raad Becher saa ogsaa hans Søsters Mand Lars Alsing erklærede at deres afdøde Moder befandtes i ringe og fattige Omstændigheder og til den ende Kosten nydet i mange aar Pension af Lundegaards Stiftelse, saa at der ikke var det ringeste efter hende, som kunne Registreres aller Vurderes, undtagen hendes faae gangklæder som ej var af nogen betydenhed; langt mindre kunne tilstrække til begravelsens bekostning De formeente altsaa at denne Erklæring kunne vere tilstrækkelig ved....."

Skiftet sluttede med, at der intet mere var at foretage sig.

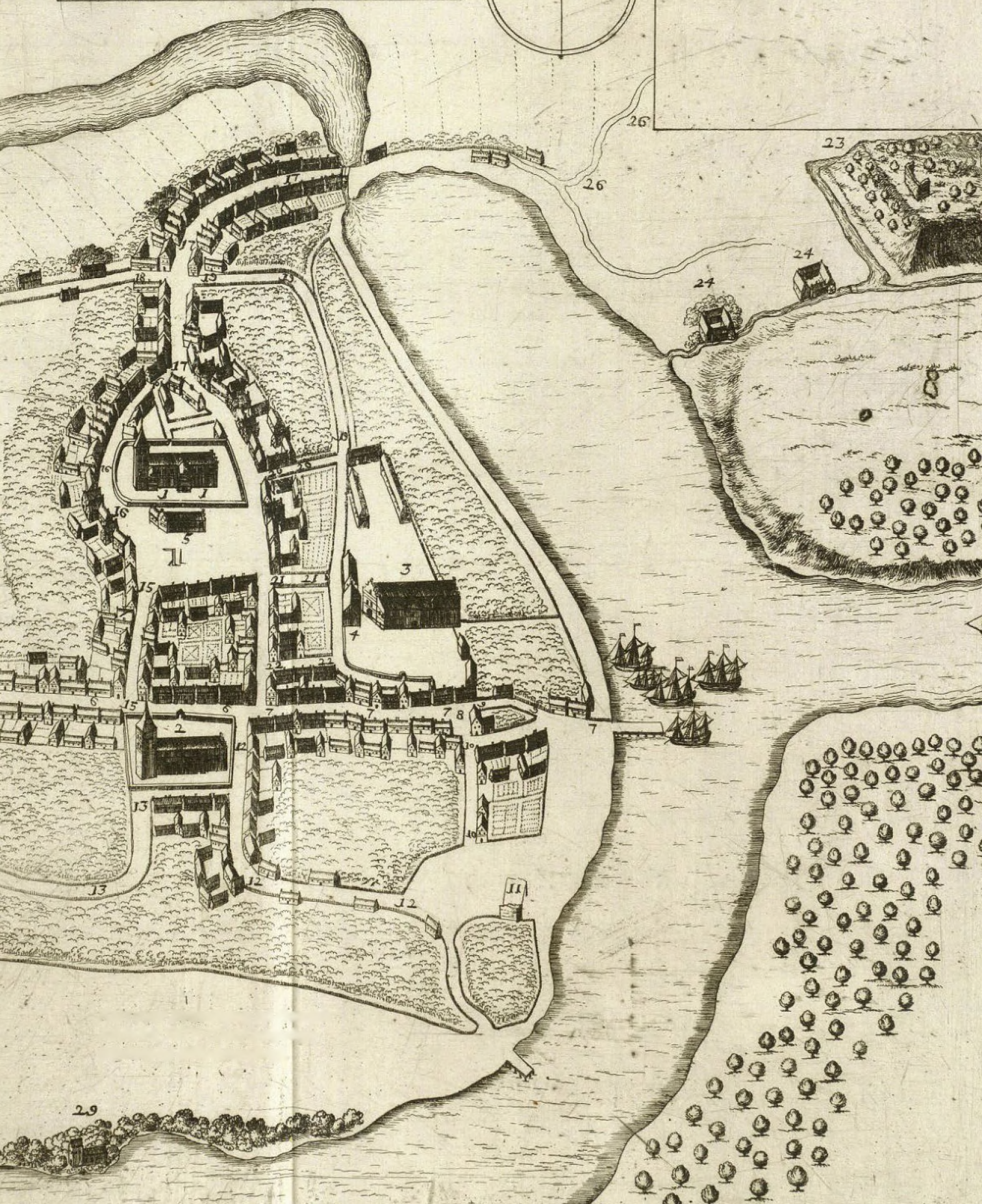
Underskrevet af:

P. Beck (Byfoged), G. Rantzau, A. Becher, L. Alsing og som Vidner: Iens Nielsen og G. Gudbjerg."

**Anna Christine Svane boede ved sin død i Bagergade i Svendborg.
Huset ses forrest til højre i billedet og har i dag har nummer 7.
Her på foto fra omkring 1900. (Foto: Svendborgs Byhistoriske arkiv).**

29

Brændevinsbrænderen i København

Anna Christine Svane var datter af brændevinsbrænder Søren Svane, som kan følges via sine køb og salg af ejendomme i Nørre- og Vestre Kvarter i København. Tilsyneladende var han gift flere gange og fik adskillige børn. Men hans baggrund er ukendt. Og hverken hans dåb eller begravelse er fundet. Det vides heller ikke, hvem Anne Christines mor var.

En af de boliger, som Søren Svane ejede, er nuværende Studiestræde 35, hvor det nuværende hus er bygget efter branden i 1795.

I kilderne kaldes Anna Christine Sørensdatter Svanes far, Søren Christensen Svane, for herberger, handelsmand, brygger og brændevinsbrænder. Han og familien boede flere steder i Nørre og Vester Kvarter inden for voldene af det gamle København, der blev beskrevet som overbefolket, beskidt og ildelugtende.

Adrian Bekker antydede selv i sine erindringer, at hans morfars familie var i slægt med præste- og embedsmandsslægten Svane. Det vil sige, at Adrian kunne være efterkommer af Hans Svaning (Ca. 1503-1584), der stammede fra en bondefamilie i Svanninge, blev professor og far til 15 børn i Ribe, som fik et meget stort antal efterkommere blandt præster, embedsmænd, handelsmænd og så videre. Hans Svane var gift med Marine Sørensdatter Stage (1539-1615), som var datter af rådmand og borgmester i Ribe, Søren Jacobsen Stage (død 1577) og Anna Sørensdatter Klyne (død 1575). Den mulige forbindelse er dog ikke fundet.

Det vides heller ikke præcis, hvornår Anna Christine blev født. Adrian Bekker opgav hendes alder til 90, da hun døde i 1772, men det ville betyde, at hun ville have været omkring 51, da hun fik sit sidste barn. I givet fald, ville hun

være født omkring 1680, men det mest sandsynlige er nok, at hun var omkring 10 år yngre. En søster, Marie Sørensdatter, var logerende hos hende og familien, da hun var fadder ved Adrians dåb i 1719, men hun ses ikke i andre sammenhænge. Det vides ikke, hvem Anna Christines mor var.

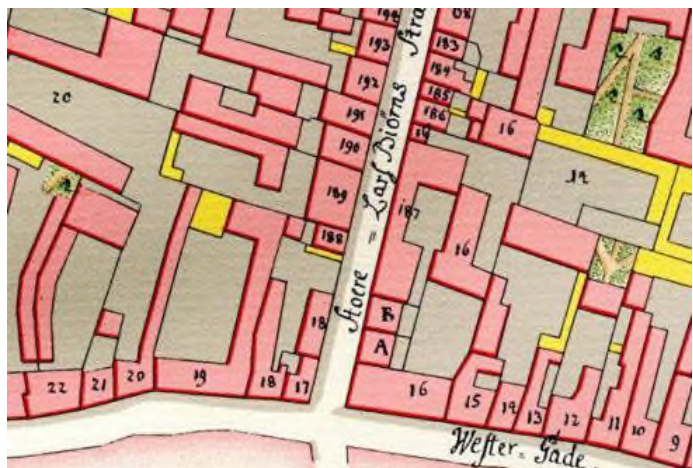
Mødrene til de yngste børn var Johanne Aagesdatter Juul, som sandsynligvis omkom under pesten i 1711, og Elen Andersdatter, der antageligvis døde omkring 1715.

Køb og salg af ejendomme

Søren Svane kan følges gennem hans køb og salg af ejendomme, skattelisterne og i pantebogen, når han udstedte obligationer i forbindelse med ejendomshandlerne.

Desuden ses han ved dåb af de øvrige børn, som jeg kom på sporet af via en søgning på familysearch.com. Endelig nævnes han som fadder ved dåben af nogle af Anna Christine og Thønnes Beckers børn. Søren Svanes køb og salg af gårde kan findes mellem 1698 og 1718.

Matrikel 17 i Vestergade ses på hjørnet til Store Larsbjørnsstræde på Geddes kort fra 1757. (Kbh billeder.dk)

1698-1704 Vestergade ved hjørnet til Lille Larsbjørnsstræde

Søren Svane købte matrikel 17B i Nørre Kvarter den 19. december 1698 af Karen Nielsdatter. Samme dag optog han en obligation, hvor han lånte 1.700 slettedaler af Ingeborg, sl. etatsråd Rasmus Windings enke, "imod pant i sit iboende hus på Vestergade".

Ejendommen bestod på det tidspunkt af en gård i Vestergade og to boder i Larsbjørnsstræde. Han solgte den 25. juni 1704 til garver Johan Voigt. Boder var en form for butikker.

1705-1709 Vognbadstuestræde i Vester Kvarter

Ejendommen på matrikel 122 blev købt den 13. juni 1705 af bødker Hans Mikkelsen, og den 5. januar 1709 skødede Søren huset til brændevinsbrænder Rasmus Rasmussen.

1710-? Studiestræde 35

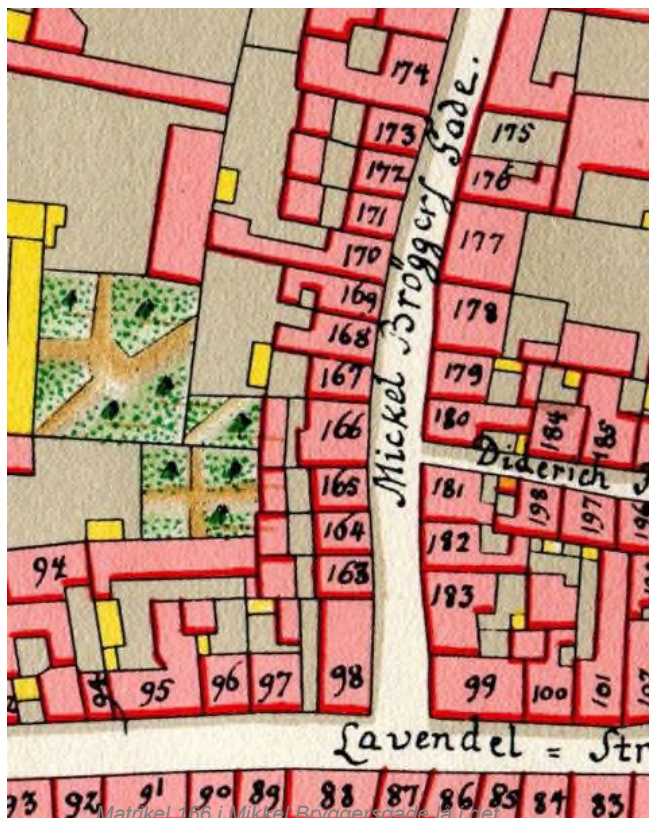
Den 11. december 1710 købte Søren matrikel 73 i Nørre Kvarter af skoleholder Hans Wulf, der senere blev overskriver på orlogsskibet "Ebenezar".

Søren Svane optog en obligationen 12. januar 1711: "900 rdl., oblg. fra Søren Christensen til rådmand Jens Olsen på de fattige husarmes vegne, hvormed bemeldte fattige prioritetes og forsikres udi hans hus og have medjernkakkelovne og andre

pertinentier i Studiestrædet beliggende. Af Christopher Lysholm fremvist med Jacob Løvbergs påskrift og kvittering hvorefter pantet er udgjort den 17. juni 1721. "

Studiestræde matrikel 73 på Geddes Kort (kbhbilleder.dk)

Matrikel 166 i Mikkels Bryggersgade i det område, hvor Grandbiografen i dag ligger. (Kbhbilleder.dk)

På et tidspunkt overgik ejendommen til brændevinsbrænder Hans Christian, der solgte den på auktion i december 1723.

Matriklen blev første gang nævnt som del af en større ejendom i en fortegnelse fra 1377. Den var ejet af Vor Frue Kirke frem til 1551, og husede kirkens vikarer og senere biskoppen og hans hustru, indtil den store grund i 1607 blev delt op i to og solgt i fri handel.

1713-1717 Mikkel Bryggers Gade

Søren ses som ejer af 166B fra 1713 til 1717. Derefter var gården ejet af brændevinsbrænder Børge Mogensen. Biografen Grand Teatret blev i 1907 opført over flere af de gamle matrikler i gaden – inklusiv nummer 166.

Søren udstedte to obligationer i denne ejendom. "Den første 23. januar 1713: 400 sldl., oblg. fra Søren Christensen Svane ved panteforskrivning af 19. jan. forsikrede velagte Poul Christensen arbejdskarl på Kbh. Tolbod næstefter Paul Hellesens prioritet for 1000 sldl. udi hans hus i Mikkel Bryggers gade, "hvor falcken står over døren", med iværende jernkakkelovne, indmuret brændevinspande med hat og piber og ellers alle pertinentier med anden panterettighed derudi."

Stuer med seng og forskellige mønstre og farver var typisk for 1700-tallets indretning. Stuen er fra Den Gamle By.

Elen Andersdatter må være død før 30. januar 1715, eftersom datteren skal forsikres for mødrene arv, som det fremgår af obligationen dateret 5. februar 1715: "*66 rdl. 4 mk., oblg. fra Søren Christensen Svane ved panteforskrivning af 30. jan. til stadens overformyndere hvormed han forsikrer dem tillige med sin myndling og datter Ellen Kirstine Sørensdatter med 2. panterettighed næst efter de fattiges direktørers for 1350 sldl. havende prioritet udi sit tilhørende hus og ejendom i Studiestrædet med alle pertinentier efter obligationens yderligere udvisning, for fornævnte myndlings mødrene arv.*"

Desuden ses Søren som boende i Mikkel Bryggers Gade i "Wester Quarteers Indquarterings Mandtal, Beregnet fra Paaske 1717 til Michaeli Aaret efter."

Studiestræde og Larsbjørnsstræde

1718 fremgår det af en obligation, at han boede i Studiestræde. Obligationen blev udfærdiget 18. april 1718: "*620 sldl., fra Søren Christensen Svane til monsr. Lauritz Jørgensen udgivne panteforskrivning af 11. januar, lod Henning Møller på vedkommendes vegne læse og påskrive, lydende på pant og forsikring næstefter de fattiges for 1350 sldl. og dernæst en myndlings Ellen Kirstine Sørensdatter for 100 sldl. havende prioriteter, udi debitors iboende hus i Studiestræde, med alt i værende*

boskab, løst og fast, det være sig hvad navn det naver eller nævnes, intet deraf undtaget i nogen måde, efter obligationens videre udvisning. Obligationen af Sr. Christopher Lysholm fremvist den behørlige påskrift og tilståelse hvorefter pantet her er udgjort 31. maj 1721."

Datter med Johanne Agesdatter Juul

Som omtalt i indledningen ser det ud til, at Søren Svane var gift flere gange. Muligvis tre. I hvert fald var der langt mellem Anne Christines mulige fødsel i omkring 1690 til det næste kendte barn i 1703. Dette barns mor var Johanne Agesdatter Juul, hvis baggrund er ikke fundet.

Datteren Lisbeth blev døbt i Vor Frue kirke og begravet samme sted i 1705, og følgende blev ved den lejlighed noteret i kirkebogen: "*Søren Christensen, Brændevinsbrænder paa Vestergade. HH Johanne Agesdatter Juul: En datter kaldet Lisbeth. Faddere: Niels Pedersen Vestergade ved Pelicanen, Henrik Rhöbe Købmand paa Gl. Holm, Espen Pedersen paa Kiøbmagergade. Anne Cahtrine Willems Trompeters paa Vestergade, BB. Birgitte Peder Nielsen Baggers paa Vestergade, Holdt barnet over dåben: Madelle Anne Agesdatter Juul (for hofmesterinden paa Slottet), er barnets moster.*"

10. december 1705 blev Lisbeth begravet fra Vor Frue Kirke. Familien boede da i Vognbadstuestræde.

Børn med Elen Andersdatter

Hverken Johanne Agesdatter Juuls begravelse eller vielsen til Elen Andersdatter er fundet. Men det må være Søren Svane, der kan følges videre i kilderne ved de næste børns dåb, da de nævnte adresser stemmer overens med de steder, hvor "vores" Søren Svane boede på de pågældende tidspunkter.

Den første var Christian, som blev døbt den 10. november 1712 i Vor Frue Kirke med følgende indførslen i kirkebogen: "*Søren Christensen Brændev.br i Studiestræde og hans hustru Elen Andersdatter, en søn kaldet Christian. Svend Pedersen Brøgger paa Vestergade, Henning Møller Skræder i Studiestræde. Tønnes Tønnesen Skriver ved Toldboden, [...]. Madme Stuhr kjøbmands paa Nørregade, [...]. Jensen Mangor.*"

To år senere fulgte Marie, som blev døbt i Vor Frue Kirke den 21. oktober 1714. I kirkebogen står: "*Søren Christensen Svane, Br.v.br. i Studiestræde: H.H. Elen Andersdatter: Datter kaldet Marie. Faddere: Henning Müller Skræder i Studiestræde, Sven Andersen Brøgger på Vestergade, Tønnes Petersen Fuldmægtig paa Toldboden, Madame Anne Dorthe Sr. Eiler Stuhr, Kiøbmands datter paa Nørregade bar barnet og hos det vare... dåben hendes søster Madelle Magdalena Stuhr.*"

Noget peger ldesforuden på, at Søren og Elen fik datteren Ellen Kirstine i 1715, og at Elen muligvis døde ved fødslen. I hvert fald nævnes en datter ved det navn, da der udstedes to obligationer.

Ifølge familysearch.com fik Søren Svane og Elen Andersdatter desuden sønnen Søren i 1718, men han er ikke lokaliseret i kirkebogen for Vor Frue Sogn.

Boede til leje

Det tyder også på, at det var "vores" Søren Svane, der i 1728 var lejer af matrikel 200, som ligger på hjørnet af Studiestræde og Larsbjørnsstræde i numrene 15 og 25B. Begge de nuværende huse er bygget efter branden i 1795. Huset var ejet af Anna Elisabeth Brasch (d. 1742), der 10 år før var blevet enke efter Niels Pedersøn Hval (1646-1718), som ifølge den kisteplade, hun havde sat op i Skt. Petri Kirke, var søn af provst Peder Lauritsen i Hvalsøe og Ellen Mandrup. Anna Elisabeth var hans tredje kone.

Til gengæld er det tvivlsomt, der er forbindelse til den Søren Christensen og Ellen Andersdatter, som 1728 fik en datter ved navn Anna Maria i Garnisons Sogn. "Vores" Søren ville være meget gammel, og fadderne ved denne dåb er "ukendte".

Brændevinsbrændingen

Der var mange brændevinsbrænderier i København, fordi de krævede meget lidt kapital og var garanteret en stabil omsætning. Brygningen skete i kommunalt overvågede privilegerede store gårde med plads til vogne, brænde, kedler, tønder, træender, diverse kar, bølter med og uden skaft, spande, mæskeårer og malttørringsgulve. Samt stalde til heste, køer og grise. Dyrene forærede bærmen fra den udkogte flydende mask. Oprindeligt var der ingen begrænsninger i kreaturhold, men da de fleste brændevinsbrænderier var meget små bedrifter, havde de kun mellem to og tre køer til mælkeproduktion stående i staldene, der lå på 1. sal i baghusene.

Det menes, at grundvandet i Nørre Kvarter var af bedre kvalitet, end

andre steder i byen, men det kan også have haft en betydning, at de store mængder vand, der var brug for, kom ind med de underjordiske ledninger både ad Vestergade og Nørregade. Det var også tilfældet med det renere vand fra Emdrup Sø, der blev kaldt springvand, fordi det stod under tryk. Etablering og vedligehold af denne vandforsyning blev betalt af de større brugere.

Begravelse ikke fundet

Ifølge Aksel Røhling døde Søren Svane

1718/1719 - måske fordi det er heromkring, han købte sin sidste ejendom - men som vist ovenfor er der noget, der tyder på, at han først døde efter 1728 og boede til leje i sine sidste år. Hans

begravelse er uden held eftersøgt i de københavnske kirkebøgerne frem til 1750.

Brændevinsbrænderi fra Den Gamle By,

Brændevinsudskænker fra serien 18 fotolitografiske farvegengivelser Klædedragter i København af Johan Heinrich Senn (1780–1861).

Gårdfolk i Hollænderbyen

Thønnes Bechers forældre, Pieter Gertsen og Neel Adriansdatter Bacher, var gårdfolk i Store Magleby, indtil de fæstede en gård i Utterslev, hvor Pieter døde af pest.

Thønnes Becher var søn af Pieter Gertsen og Neel Bacher.

Pieter blev nævnt flere gange som indehaver af Frieds Gård, Møllergade 11 i Store Magleby (Gammel matrikel 21 og ny matrikel 4), som hans svigerfar havde ejet.

- 1682 Peter Gertsen tjenestekarl på gården.
- 1690 Peter Gerdz
- 1698 Peter Gertsen
- 1700 Peder Gerdsen

Flyttede til Utterslev

Frieds Gård brændte 1700. Dette kombineret med, at det ville være svært for Pieter Gertsen at overtage en gård i Store Magleby, da han stammede fra Ny Hollænderbyen - selvom begge hans forældre efter alt at dømme stammede fra den oprindelige Hollænderby - fik familien til at fæste en gård under fattige forhold i Utterslev i Brønshøj Sogn.

Det var nemlig formodentligt meningen, at Neels lillesøster Gerdtte, der i 1702 havde giftet sig med søn fra Kærgård i Hovedgaden 17, skulle overtage gården. Gerdtte og hendes mand boede på det tidspunkt hos hendes familie i Møllergade.

I 1703 døde Pieter og Neels otteårige datter Gerdtte. Ved begravelsesindførslen i kirkebogen vedføjede pastor Jacob Andersen Hummer kommentaren: *"Die nu in Uterslev woont"*.

Hollændergård med nyttehaven, hvor der blev dyrket grøntsager, urter og blomster, der blev solgt inde i København. Her fra Amagermuseet.

Amagergården i sne.

Landsbyen Utterslev på kort over Københavns Vandforsyning fra 1710. Landets hovedstad fik en del af sit vand fra mosen (Historiskatlas.dk).

Og i maj 1704 fik Peter Gertsen fæstebrev på en gård i Utterslev, som den forrige fæster måtte fraflytte i armod.

Her var han gårdmand, til han døde af byldepest i 1711. Dette fremgår af Københavns Amts Fæsteprotokol 1693-1716, Anno 1704, s. 712, Uttersløf.

Udsigt fra Utterslev. I baggrunden til venstre skimtes København med Voldene og til højre Frederiksberg Kirke og slottet. (Tegning, Herholdt, 1834).

Pesten i København

Myndighederne i København havde i lang tid fulgt den Sorte Døds vandring gennem Europa. I 1708 kom pesten til Gdansk, hvorefter den spredte sig langs Østersøkysten og ind i Tyskland, og i 1710 var smitten nået til Helsingør med et skib fra Lübeck. Samme år kom pesten til Stockholm, hvor 20.000 mennesker døde. Men da den nåede København, var man helt uforberedt. De hygiejniske forhold var katastrofale, man kendte intet til pestens smitteveje eller dens behandling, og af frygt for borgernes reaktion turde øvrigheden ikke gennemtvinge den nødvendige isolation af ofrene uden for voldene. Inde i byen hobede de smittende pestlig sig op på de overfyldte sognekirkegårde, hvor de ventede på begravelse, og til sidst måtte man etablere flere assistenskirkegårde til aflastning. Kun to pestkirkegårde blev lagt uden for voldene.

København havde dengang cirka 60.000 indbyggere. Da pesten ebbede ud i slutningen af 1711, kunne politimester Ernst i sin officielle rapport fra "Sundheds Contoiret" meddele kongen, at de indkommende ugesedler viste 22.535 dødsfald. Det vil sige, at pesten havde kostet cirka en tredjedel af byens indbyggere livet. Hertil kom de døde i omegnen og resten af landet.

Pesten i København i 1711 på samtidigt træsnit (Københavns Bymuseum).

Ynkelig i Utterslev

Omkring 1702 flyttede Pieter og Neel som nævnt til Utterslev, men det var svært at få den gård, de fæstede, til at løbe rundt. Efter at Pieter døde af pest i 1711, var det sandsynligvis Neel, der flyttede fra landsbyen i armod og herefter boede hos sønnen Thønnes Pietersen Becker i København til sin død.

Det blev ikke nogen nem tilværelse, som Pieter Gertsen og Neel Adrians Bacher flyttede til i Utterslev. Det blev en hverdag med armod og gældsætning.

Da pesten kom i 1711, tog den i juli et af børnene, i august Pieter Gertsen selv og i september og oktober to af familiens andre børn, som ikke nævnes ved navn i kirkebogen.

Og efter Pieters død måtte Neel flytte fra gården i Utterslev i fattigdom.

Forlod gården

Til skifteretten forklarede Pieter Gertsens enke, at hendes børn var døde, og at hun slet ingen tjenestefolk havde på gården mere. Hun havde ikke håb om, at nogen turde flytte derind, "formedelst den grasserende smitsomme sygdom, så hun ville forlade gården". Opgørelsen af boet i 1712 var negativt. Gælden var på 1.161 sletdaler.

I mandtallet fra 1728 efter Københavns brand var Thønnes' "Moder" opført som beboer hos familien i

Nye Canal.

Ifølge Aksel Røhlings upublicerede manuskript på Københavns Stadsarkiv, var Neel Bacher død i 1702, og Pieter havde giftet sig igen. Dette har jeg ikke fundet bekræftet i kirkebøgerne i Brønshøj eller Store Magleby, så det kan godt have været Neel, der forlod gården i 1712 og boede hos sønnen i 1728.

Det var også i 1728, at en "Peter Hollenders kones" blev begravet fra Garnisons Sogn, hvor familien boede på dette tidspunkt. Måske var det hende.

Nyhavn, hvor familien boede i det hus, der omtrentligt svarer til det tredje fra Kvæsthusgade nede ved havnen.

Et udstødt gårdmandspar

Thønnes Becker havde boet i København siden omkring 1710. Hans bror, Gert boede i Store Magleby, men flyttede til Kastrup, da det var umuligt for en "udenbys" at overtage en gård i det lukkede hollændersamfund.

Maleri af livet på gård i Store Magleby. (Julius Exner, open.smk.dk).

Muligvis var Gert Pietersen tjenestekarl i nogle år, inden han i 1712 ægtede den yngre enke, Nele Tønnesdatter, som havde været gift med en 20 år ældre gårdmand, der var død under pesten.

Havde forholdene i Store Magleby været som i andre samfund, ville Gert Pietersen højst sandsynligt have overtaget gården sammen med enken. Men selvom han var født i Store Magleby af en amagerhollandsk mor, var han en nyhollænderbysk mand fra Utterslev, så han kunne ikke overtage gården. Det talte heller ikke med, at Nele var ud af et "ægte" amagerhollandsk miljø.

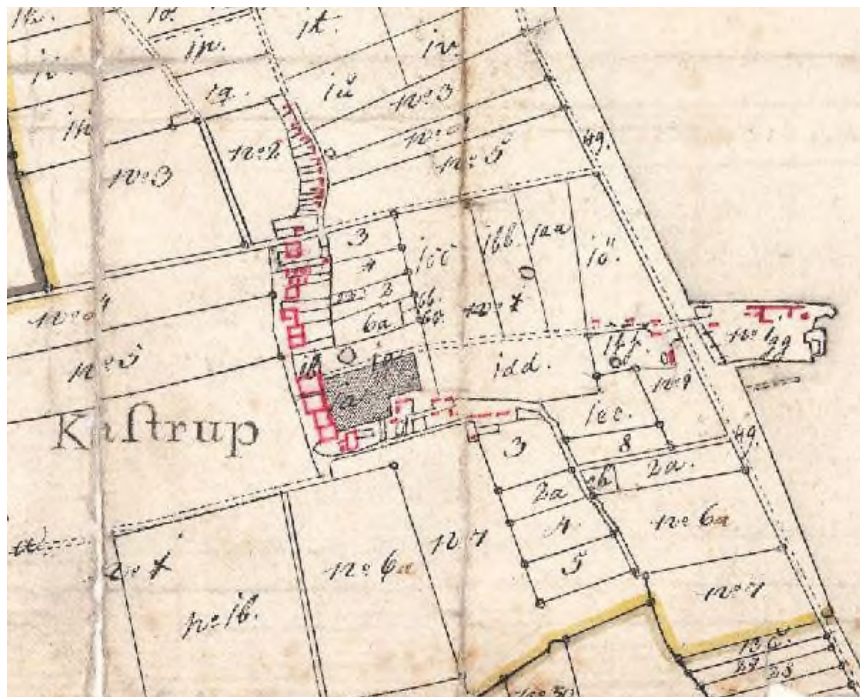
Gert og Nele skilte sig af med gården og fæstede i stedet gård nummer 1 i Kastrup. Her fik de børnene Marchen (f. 1712); Pieter (f. 1715-død tidligt) og Tønnes (f. 1719), som var "skrøbelig og vanvittig".

Nele drev muligvis en syforretning

Da Gert Pietersen døde i 1722, blev boet opgjort til 852 sletdaler. I opgørelsen figurerede blandt andet "32 syede hatte med bånd på". Det er usædvanligt, at der er optegnet kvindekulder i skiftet efter en mand. Skiftet indeholder også store mængder af andre beklædningsdele af lærred, og i artiklen "De

udstødte Gårdmandspar" argumenterer historikeren Birte Hjorth derfor for, at Nele sandsynligvis havde en lille virksomhed til fremstilling af diverse beklædningsgenstande af lærred.

Ved boopgørelsen efter Gert var hun allerede trolovet med Jens Olsen, der var fra Sundbyvester. Kort efter forlod Nele og Jens Kastrup og flyttede til Dragør. De bosatte sig på Badstuevælen 4-6, og Jens ernærede sig som skibstømrer. Nele døde i 1733.

Kort med Kastrup, Hollænderbyen og dele af Amager. (Historiske kort på nettet).

Udflytterne

Nyere forskning viser, at Pieter Gertsens forældre var blandt de Amagerbønder, der takkede ja til kongens tilbud om at være med til at etablere en ny landsby på den tidligere kongelige ladegårds jorder, som fik navnet Ny Hollænderbyen.

Navnene på Pieter Gertsens forældre kendes ikke. Men han må have været nogenlunde jævnaldrende med sin kone, Neel Bacher, der var født 1662.

Forskere i hollændersamfundet anser det for givet, at hans forældre var blandt de 20 familier, der flyttede fra Store Magleby til den nye by, som kong Frederik 3. etablerede i 1651 på den tidligere kongelige ladegårds jorder på det sted, der i dag er Frederiksberg, fordi han ønskede at udbygge produktionen af grøntsager og andre afgrøder, som hollænderbønderne var kendt for.

Mandtallet fra *"Rigtig fortegnelse på Mandtallit udi Hollender Sogn paa Amager"* blandt lensregnskaberne fra 1645 gør det muligt med en vis sikkerhed at identificere en del af de mennesker, som i 1651 flyttede til den nye bebyggelse. Det er også muligt at se, hvilke gårde, nogle af dem, der forlod Store Magleby, stammede fra, men da man brugte et meget lille udvalg af navne, kan alle ikke lokaliseres. Det gælder blandt andet Pieter Gertsens forældre.

Overbefolkning i Store Magleby

En af grundene til udflytningen var en voldsom overbefolkning i Store Magleby. Byens præst, Georgius Harder, skrev i en indberetning fra 1657, at byens oprindeligt 25 gårde var blevet splittet op i så mange parter, at der kunne være 70 til 80 huse og gårde på den samme plads.

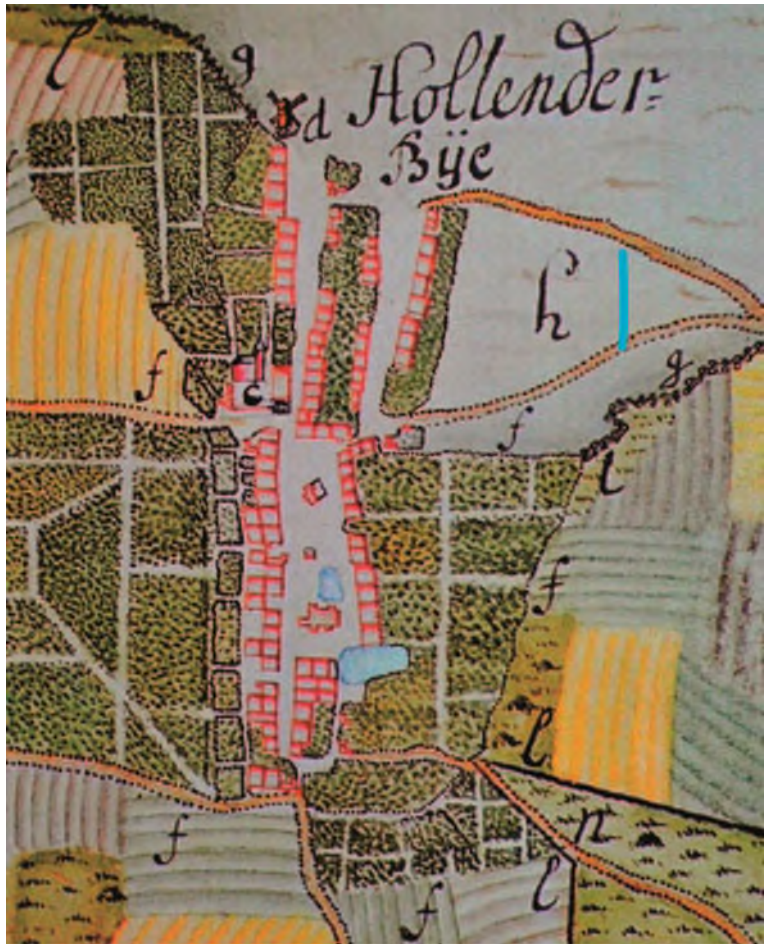
Den nye by

I Ny Hollænderby blev gårdene placeret på hver sin side af bygaden - som svarer til den nuværende Allégade på Frederiksberg - og man opbyggede bystyret som på Amager med en schout og syv tingsmænd (scheppens).

En del af beboerne døde i 1652 og 1654 på grund af en difteritisepidemi, som ramte Danmark - først og fremmest Sjælland og Øerne.

Søgte ly i København under svenskernes belejring

Kort efter blev Ny Hollænderbyen forladt og brændt af under svenskernes belejring af København, hvor besættelsestropperne slog lejr ved Utterslev. Og den 7. august 1658 søgte nyhollænderne ly bag Københavns volde. Den 8. oktober fik de følgeskab af deres slægtninge fra Store Magleby, fordi svenskerne brændte Amager af for at standse tilførslen af levnedsmidler til København. Under belejringen døde mange på grund af overbefolkning og deraf følgende sult, sygdomme og så videre.

Kortet viser de mange gårde og huse i Store Magleby, omgivet af havearealer og bymark. Foroven - i byens sydlige udkant - ses møllen. Udsnit af kadetkort fra omkring 1740 af Torban Knorr. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Da beboerne flyttede tilbage til Ny Hollænderbyen i 1660, blev der udarbejdet en oversigt til hovedskatten. Og da kong Christian 5. fra og med 1672 udskrev mange skatter, findes der findes mange bevarede mandtal over mændene i byen. Men Pieter Gertsen forældre kan stadig ikke lokaliseres.

Forbindelser til Amager

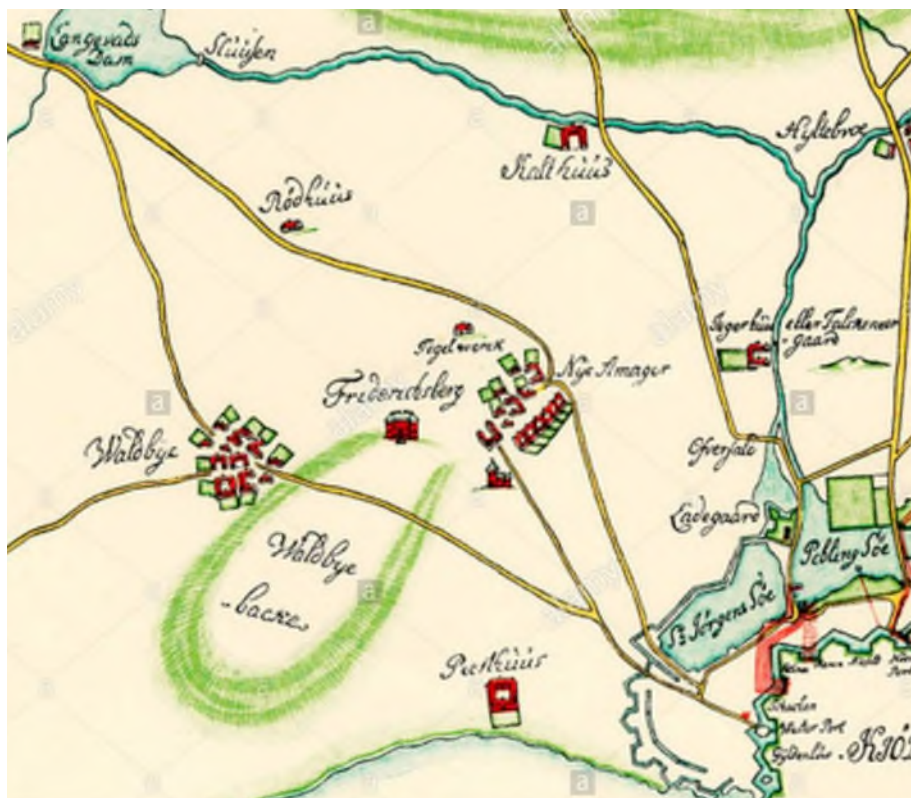
Forbindelserne til Store Magleby vedblev med at være tætte. Flere blev begravet i den gamle kirke, og når en ægtefælle døde, hentede man en ny i den "gamle Hollænderby". Det fremgår blandt andet af Kancelliets Brevbøger fra 1653, hvor der er givet tilladelser til giftermål mellem flere slægtinge fra de to byer.

Svenskernes belejring af København i 1658. Bygningen midt i billedet er den kongelige ladegård, som står i brand. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Ny Hollænderbyens endeligt

Det var svært for indbyggerne at få bragt byen tilbage på fode efter belejringen og afbrændingen. Allerede fra omkring 1661 begyndte nyhollænderne at bryde forbuddet mod at sælge jorden. Og det skete til "udenbys" danskere. Samtidig stiftede flere af byens indbyggere stor gåld.

I juni 1697 brændte de fleste af byens gårde ned, og det udnyttede Frederik 5. som anledning til at nedlægge byen og beordre beboerne til at flytte. Nogle forsøgte at blive boende i området, men mange flyttede væk – i nød og armod.

Pieter Gertsen var på det tidspunkt allerede tilbage i Store Magleby, hvor han kan følges på Frieds Gård fra 1690.

Ny Hollænderby blev nedlagt 1697, men efterhånden opstod en ny bebyggelse neden for Valby Bakke – det nuværende Frederiksberg.

Bacher i Store Magleby

Neel Bacher stammede fra en af de gamle, førende familier i hollænderbyen, hvor de kan følges på gårdene adskillige generationer tilbage til indvandringen fra Nederlandene, der var afsluttet i 1521.

Neel Adriansdatter Bachers forældre, Adrian Tønnesen Bacher (1640-1704) og Neel Jans (1636-1699) var fætter og kusine.

Møllegade 11

Adrian Tønnesen Bacher, var fem år, da hans far, Tønnes Jansen Bacher, døde, og det vides ikke, hvor han voksede op. Måske hos en af farbrødrene.

Adrian overtog 1673 Frieds Gård på Møllegade 11 i Store Magleby, der havde været ejet af hans farbror - som også var

hans svigerfar - efterfølgende af svigermoren, Leisbeth Adrians, og hendes anden mand, Peter Petersen. Gården havde henligget som ødegård, siden byen blev brændt af under svenskernes belejring.

Gården i Møllegade 11 i Store Magleby, som den så ud omkring 2015.

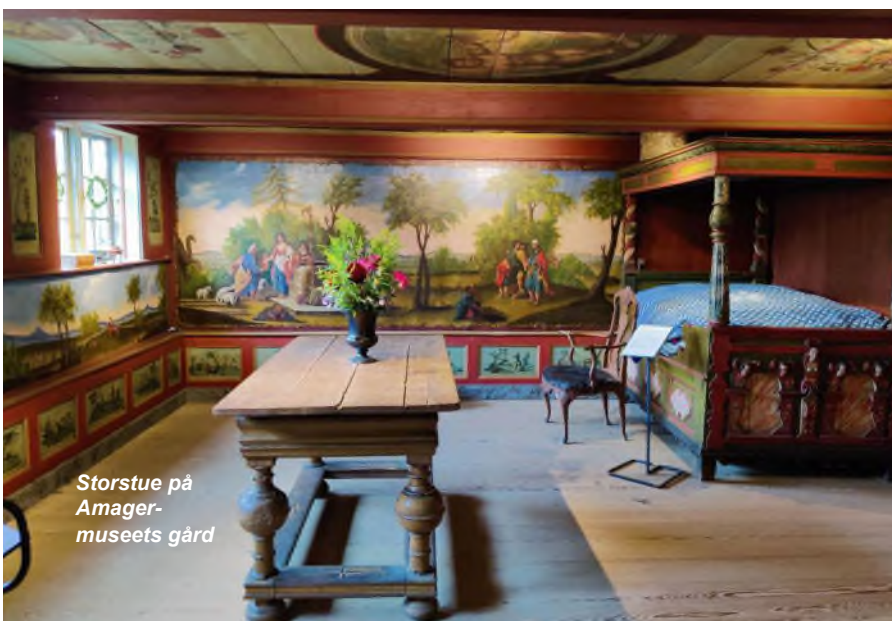
Børneflokket

Neel var nok Adrian og Neel Jans næst yngste barn. Den ældste datter, Trein Adrians (1667-1748), var gift med Cornelis Tønnesen og Pieter Jensen in die Gangh, som også var kendt som Peter Jansen Alberts (1680-1711). De havde en søn og en datter, der døde sammen med Pieter og alle tjenestefolkene under

byldepestepidemien. Herefter blev Trein gift med Peter Clausen Brouwer i 1712.

Den næste i rækken, Jan Ariens Bacher eller Jan Adriansen Bacher (1671-1738), var også gårdmand i Store Magleby og fik fire børn med Trein Thysdatter (1701-1737).

Herefter fulgte Jacob Ariens Bacher, der også ses som Jacob Adriansen eller Jacob Adrian Tønnes Bacher (1674-1711). Han var gift med Neel Sibrandts eller Nielle Sybrandtsdatter (1663-1711), der var enke efter Rayer

Storstue på Amagermuseets gård

Jacobsen Draker fra Kongevejsgården i Dragør, som druknede i 1698 på vej hjem fra Saltholm sammen med tre andre mænd fra byen. Neels svigersøn var gift med Neele Rayer Jacobs, som overtog gården på Kongevejen 18, der gik i arv gennem kvindelinjer frem til 1900-tallet. Jacob og Neels to fælles sønner døde begge som børn.

Adrian og Neels yngste datter var Gerte Arians Bacher (1676-1750), som overtog gården på Møllegade 11, og fik seks børn med Gert Petersen Brouwer (1675-1734).

Hollænderdragter på akvareller.

Oversigt over beboere på Frieds gård i Møllegade 11

Oversigten er lavet ud fra mandtal og andre kilder og er hentet fra Crilles Petersens "Hollænderbyen omkring år 1700". Muligvis var der to selvstændige gårde på matriklen – eller to halvgårde.

Adrian Tønnes:

- 1673 Adrian Tønnes 1 karl og 2 piger hele året.
- 1677 Adrian Tønnesen, 1 skorsten, 1 kakkellovn, 1 bagerovn, 4 heste, 11 køer.
- 1678 Adrian Tønnesen, 6 heste, 10 køer, 4 ungnød, 22 svin eller får.
- 1682 Adrian Tønnesen, tjenestefolk.: Anders Nielsen, Nille Adrians 20 år, Sidse Niels.
- 1683 Adrian Tønnesen, 3 tjenestefolk, 5 heste, 1 fole, 14 køer, 4 nød, 16 får/svin.
- 1690 Peder Gerdz, hustru, 1 barn, 1 dreng, 1 ildsted.
- 1692 Adrian Tønnesen Bakker, 1 pige, 1 dreng (kan være hans egne) 2 ildsteder. På den anden halvgård Peder Gerritsen, 1 pige, 1 dreng, 1 ildsted.
- 1697 Adrian Tønnesen, tjenestefolk: Jacob Adrians, Gerte Adrians, Sidze Gudmans. På den anden halvgård Peter Gertsen, tjenestefolk.: Cornelis Tønnesen, Birgite Thomes.
- 1699 Adrian Tønnesen, enkemand, 1 pige, 1 dreng, "Haver børns penge". På den anden halvgård: Peder Gerdsen, 1 pige, ingen karl.
- 1700 Gården brændt – Peter Gertsen flyttede til fæstegård i Utterslev.
- 1705 Gert Petersen og hustru (gift 1702), svigersøn. På den anden halvgård Jacob Clausen og hustru (Gift 1703).
- 1711 Gert Petersen Brower
- Jacob Clausen flyttede til gård 4 i Tømmerup, mellem 1711 og 1713.

Stue på Amagermuseet.

Gift med fætter

Neel Jans var næst yngste datter af Jan Jansen Bacher (1605-1644) og Leisbeth Adrians, hvis forældre er ukendte. Leisbeth anden mand var Peter Petersen, hvis baggrund tilsyneladende også er ukendt.

Neel Jans (1636 -1699) blev, som tidligere nævnt, viet til sin fætter Adrian Bacher – Adrien Tönniesson – den 3. marts 1661.

Jan og Leisbeths ældste datter, Mahen Jans Bacher (1629-1652), døde ugift.

Deres søn, som også hed Jan Jansen Bacher (1631-1677), fik i alt syv børn. Hans første kone var Trine Dirchs eller Dircksdatter, som døde 1656. Herefter boede han på familiegården fra 1657 til 1660, indtil han giftede sig med Anna Cornelis (1635-1679), og flyttede til Kirkehjørnet, hvor han "underskrev vedtægt" i 1661 – det vil sige, at han var en af de 21 mænd, som schouten indkaldte til Det Store Råd, der bestod af de tre sidste års syv scheppens, der for et år ad gangen var valgt som medhjælpere for byens overhoved, shouten.

Nummer tre i rækken var Tønnes Jansen Bacher. Han underskrev også vedtægten for Hollænderbyen i 1661. Han flyttede sandsynligvis til Ny Hollænderbyen senere.

1641 fulgte Gert Jansen Bacher som den yngste.

Mandtali i Hollænderbyen

- 1645 nr. 17 Leisbeth Arians er enke efter Jan J. Backer gift 26.4.1646 med Peter Petersen, tjenestefolk: Peter Petersen 27 år, Johanne Nielsen 18 år.
- 1645 nr. 18 Enke Ave Clauses med to børn, hun gift med Dirch Peters og Jan [...]. Børn Claus Dirchs 22år gift med Martiken Peter Jeppes, Dirch Jansen 16 år, tjenestepige Mette Simons 24 år.
- 1657 Jan Jansen Bacher, 4 heste 8 køer, 3 får 3 svin,
- 1660 Ubeboet Jan Jansen Bacher registreret på gård nummer 35.
- 1661 Tønnes Jansen underskrev vedtægt her.

Firesønner

Jan og Adrian var sønner af Jan Jansen Bacher, som døde efter 1611. Han ses også i kilderne som Johan Janns. Deres mors navn er ikke kendt.

Jan have to andre sønner, som var også gårdmænd i Store Magleby. Den ene var Gerdt Jansen Bacher (død 1654), som fik fire børn med Marchen Jacobs. I Kancelliets Brevbøger står følgende at læse fra den 16. oktober 1625: "*Missive til Mons Kaas. Prinsen har paa Begæring af Gert Jansen Backer og Maricken Jacobsdatter i Hollænderbyen paa Amager bevilget, at de maa gifte sig med hinanden, dog skulle de, da de ere Næstsødskendebørn, i Forening betale 60 Speciedir. til Ransonering af danske Fanger i Tyrkiet*".

Jan Bachers yngste barn, Pieter Jansen Bacher (død 1654/58), fik tre børn med Ave Dircksdatter.

Ældste generationer

Det er antagelsen, at Jan Bacher var søn af eller efterkommer af en de to indvandrere i Amagerregistret ved navn Jan Bacher.

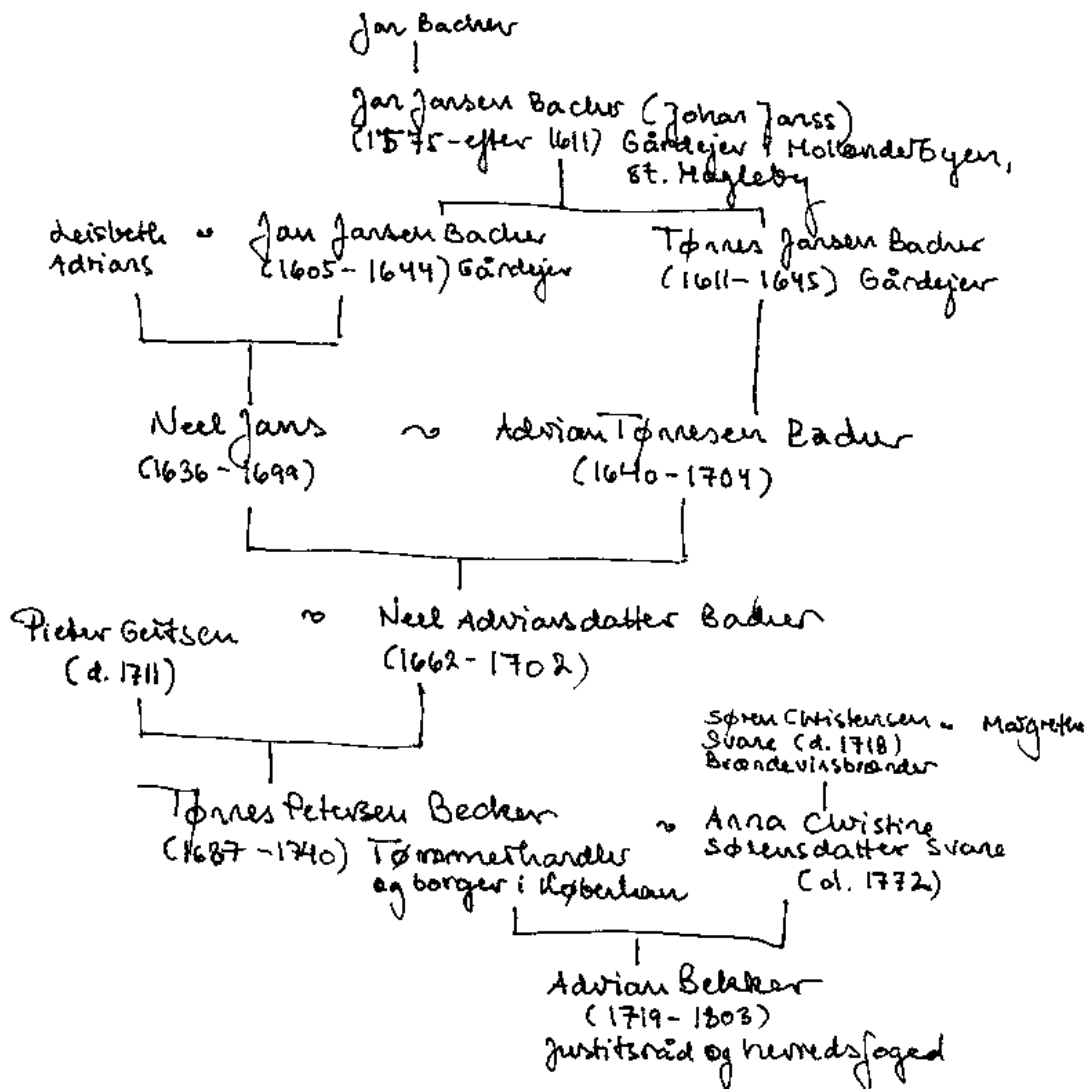

Slægtsforbindelserne i Bacherfamilien

Der var meget få navne i brug i Store Magleby, og da de ældste kirkebøger ikke gav mange slægtsdetaljer i forbindelse med de kirkelige handlinger, er det svært at holde de forskellige personer ude fra hinanden.

I Aksel Røhlings bog "Adrian Bekker – en levnedsskildring" fremgår det af en tavle over slægten Bacher / Becker / Bekker, at Neel Jans var datter af Jan Petersen (1616-1696) og Søs Isebrants (eller Sasse Isebrant). Det er ikke korrekt, de blev nemlig først gift 1678 og fik ikke nogen børn.

Dette fremgår af Crilles Petersens "Hollænderbyen omkring år 1700", hvor han har gennemgået mandtalslister, skattelister og så videre, og sammenholdt dem med kirkebøgerne. Hans konklusion er, at Neel Jans var datter af Jan Jansen Bacher (1605-1644) og Lisbeth Adrians, der - som omtalt i de foregående kapitler - var datter af Adrian Tønnesen Bacher.

Samfundet i Store Magleby

Som beskrivelsen af Pieter Gertsen og sønnen Gert Pietersen viser, var Hollænderbyen et lukket samfund, der holdt på de privilegier, man havde haft siden ankomsten fra Nederlandene, og som man siden havde fået bekræftet ved hvert tronskifte.

En af stuerne i Hollændergården på Amagermuseet. Indretningen bærer præg af velstand i form af solide møbler og kunstfærdigt vævede stoffer.

Det nederlandske samfund på Amager havde totalt selvstyre efter nederlandsk forbillede. Både med hensyn til det lokale og interne samt de retslige og kirkelige forhold.

Øverste myndighed i byen var schouten, som var valgt på livstid. Sideordnet med ham var syv rådmænd og meddommere – scheppens – som blev valgt for et år ad gangen blandt byens hartkornsejere. Man valgte også en skriver. Og mindst én gang om året mødtes de alle til byforsamling. Her blev der afholdt valg og aflagt regnskab.

Schoutstyret fortsatte til 1817, hvorefter jurisdiktionen overgik til Tårnby Birk, og

Hollænderbyens egne forhold overgik til et sognefogedstyre. Men først i 1857 kom Store Magleby ind under landkommunalloven.

Et særligt sprog

De Nederlandske indvandrere havde sandsynligvis deres egen præst med ved bosættelsen. Senere blev der hentet præster til Hollænderbyen fra Holsten og Ditmarsken – ikke fra Holland for at undgå Calvinistisk påvirkning. Derved opstod efterhånden et særligt sprog – en blanding af det oprindeligt nederlandske og præsternes tilførsel af plattysk samt med påvirkning fra dansk, som hollænderbønderne brugte på torvet i København.

Længst overlevede blandingssproget som kirke- og skolesprog. Indtil 1735 blev prædiken udelukkende holdt på dette sprog, derefter skiftevis på dansk og ”hollandsk” indtil januar 1811.

Hollænderbyen ejede og drev også skolen, ligesom den lønnede degn og skoleholder. Også her blev det nederlandsk-plattyske sprog benyttet indtil 1811, hvorefter skolevæsenet blev omorganiseret.

Mand på Amagermuseet med den store blå floschat, som oprindeligt var en hollandsk sømandshat fra 1600-tallet, hvilket er et af mange tegn på, at der blev ved med at være kontakt til oprindelseslandet.

Store Magleby Kirke

Nederlænderne fik som en del af de særlige privilegier også overdraget kirken, som derved hørte til byens fælles ejendom. Det forblev den indtil 1937.

Store Magleby Sogn blev allerede omtalt i biskoppen over Roskildes jordebog i 1377, men der er ikke noget tilbage af den oprindelige kirke, der blev fornyet i 1611. Flere steder i det nordlige Nederland findes kirker, som minder om den i Store Magleby, og det må være her, man hentede inspirationen til den særlige stil, som ikke ligner traditionelle danske landsbykirker.

I 1817 blev Store Maglebys sidste schout, Dirch Corneliussens begravet. Forrest i ligtoget, der er på vej ud fra Mindegården, ses kvinderne i de karakteristiske sørgedragter, hvor et sort skørt er trukket op over hovedet.

Gade i Store Magleby med de karakteristiske huse med "tyndt bindingsværk", fordi der ikke var mange skove på Amager. Øverst til venstre i billedet ses Store Magleby Kirke og midt for den fælles landsbybrønd. (Tegning fra Amagermuseet).

Indvandrerne fra Nederlandene

Mellem 1515 og 1521 indvandrede omkring 160 til 180 familier fra Friesland, Holland og Flandern – også kaldet De Lave Lande eller Nederlandene – til Amager, hvor kong Christian 2. havde inviteret dem til at opdyrke øen.

Førstehåndskilder som kan fortælle præcis, hvilke steder i Nederlandene indvandrerne kom fra, er gået tabt.

Det skete blandt andet, da hele Amager blev brændt ned under svenskernes invasion i 1658. Men da kong Christian 2. tilbage i 1523 måtte flygte til udlandet, havde han taget en stor del af sit arkiv med. Og i den såkaldte Münchensamling findes to dokumenter, som kan give en idé om, hvad der skete.

Det ene dokument er et koncept til et privilegiebrev fra kongen til 184 nederlandske bønder - skrevet på nederlandsk.

Det andet er en navneliste kaldet Amagerregistret, som opregner 1641 navne fordelt på de forskellige byer på Amager – undtagen Dragør. Og der findes mindst to mænd ved navn Jan Jansen (Johan Janss) i dette register.

Det formodes, at privilegiet fra 1521 markerer slutningen på indvandringen. Og listen viser, at den oprindelige plan har været, at de nederlandske bønder skulle have næsten hele øen.

Da Frederik 1. blev konge, ville han udvise de nederlandske indvandrere. Mange forlod også øen, men et mindre antal blev boende i det nuværende Store Magleby sogn. Det vides ikke, hvilke af de personer, der nævnes i Amagerregistret, som forlod øen efter 1524.

I 1547 fik hollænderne af Christian 2. et privilegiebrev, der blev fornyet flere gange i løbet af århundrederne. (München-Samlingen, Rigsarkivet).

Mechelen i Belgien

Nyere forskning tyder på, at indvandrerne kom fra flere steder i de daværende Nederlande, inklusiv det nuværende Belgien.

Christian 2.'s kone, Elisabeth af Habsburg, var vokset op i Mechelen mellem Bruxelles og

Mechelen på illustrationen "Le vray plant et portraict de la ville de mailines". (I Cosmographie Universelle, F. de Belleforest, 1575).

Antwerpen hos sin tante, Margrethe af Habsburg, som var statholder af Nederlandene. Allerede i 1500-tallet fandtes en stærk tradition for forædling af grøntsager i området.

Herudover nævnes havnebyen Nieuwpoort i grevskabet Flandern som et muligt oprindelsessted. En indikation, der peger i den retning, er, at kong Christians sekretær Scepperus stammede herfra.

Waterland i Vestfriesland

Allerede historikeren Arid Huitfeldt (1546-1609) skrev, at

de hollandske indvandrere kom fra Waterland, som dengang udgjorde et landskab i den sydlige del af herskabet West-Friesland i grevskabet Holland.

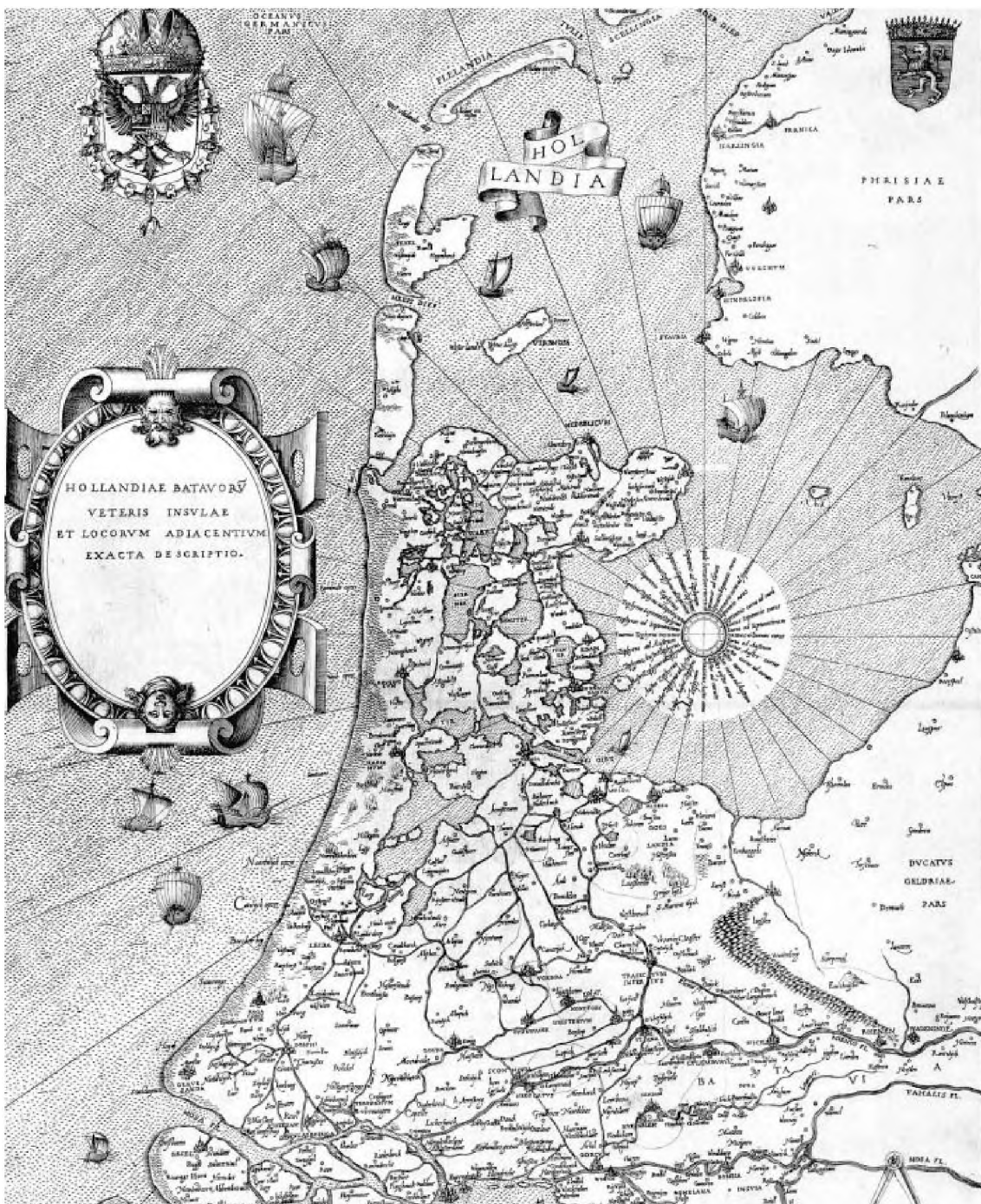
Navneforskeren Geerte de Vries mener på baggrund af navnene i registret over de indvandrede, at flere af dem faktisk kom fra Waterland.

Det må have været almindelige bønder, der er kommet herfra - for det var ikke muligt at dyrke grøntsager på særligt højt niveau. Det fremgår nemlig af samtidige beretninger, at området var meget fugtigt og vandrigt – og en betydelig del lå (og ligger stadig) under havets overflade. Oversvømmelser var en konstant trussel. Det vides med sikkerhed, at der i 1287, 1375, 1421 og flere gange i begyndelsen af 1500-tallet var meget store oversvømmelser, men der har med stor sandsynlighed været flere.

I det næste par århundreder opstod flere byer i området på vigtige trafikknudepunkter. Østersøområdet blev ét af de store handelsområder for de waterlandske købmænd. Her hentede de blandt andet sild og ikke mindst det korn, som de ikke længere selv kunne dyrke i større udstrækning.

Af toldregnskaberne for Øresund fremgår, at i midten af 1500-tallet havde omkring halvdelen af de hollandske skibe, der passede sundet, en skipper fra Waterland. Mange waterlændere kan altså have kendt til landområderne langs med Øresund – inklusiv Amager - inden de flyttede dertil.

Kort over Nederland fra 1567, (Det Kgl. Biblioteks Billedsamling).

En Man og Kone
i deres Søn- eller Hellig-
dags- dragt i Store =
Maglebye, eller i Hollæn-
der-Byen paa Amager.

En Pige og ung Karl
i deres Søn- eller Hellig-
dags dragt, i Store =
Maglebye eller i Hollæn-
der-Byen paa Amager.

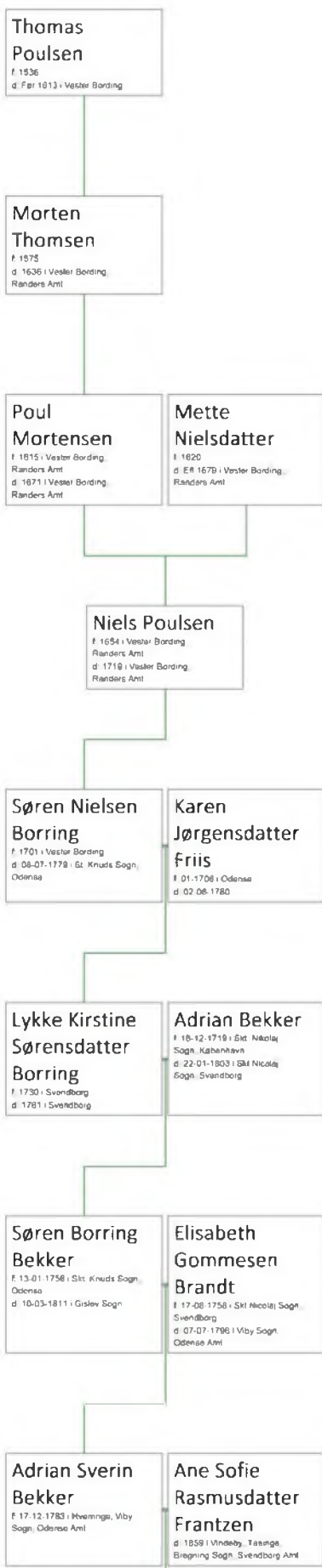

Både
gårdmands-
parret og
deres karl og
pige er iført
ret dyrt tøj.
Kvinderne er
begge iført
lange skorter
i flere lag og
forklæde.

Manden har et
dyrt kravetøj
om halsen og
på hovedet en
floskat. Begge
mænd er iført
brede
susebukser.
(Danske Atlas
fra 1763, Det
Kongelige
Biblioteks
Billedsamling).

Ingers tre gange tipoldefar, Søren Nielsen Borring og hans aner i Vester Bording og nabosogne

Gift ind i det fynske rådsaristokrati

Via sin mor, Karen Friis, stammede Lykke Kirstine Sørensdatter Boring fra odenseanske håndværker- og købmandsslægter, der var rådmænd og borgmestre i de fynske købstæder gennem århundreder – det såkaldte fynske rådsaristokrati.

Brylluppet mellem Lykke Kirstine Borrings forældre, Karen Jørgensdatter Friis (1706 – 1780) og Søren Boring stod i 1729 i hendes forældres gård i Odense. Han var dansk jurist og blev prokurator på Fyn.

Karen Friis var af meget velhavende familie, som kan føres langt tilbage i 1500-tallet i Odense. Desuden var hun kendt for at være god til latin og andre sprog.

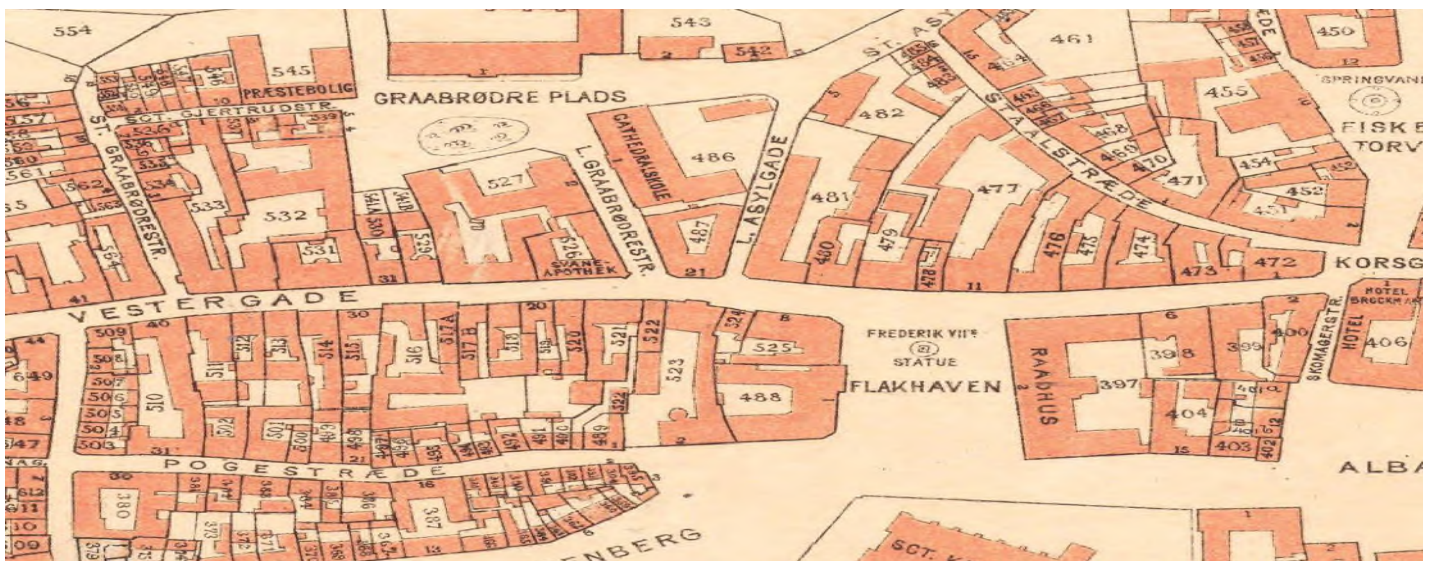
Stue i Borgmestergården i Den Gamle By dateret til omkring 1725.

Familiens gård i Vestergade

1734 købte Søren Friis-familiens gård tilbage, som Karens far måtte afstå fem år før. Og i perioden 1743 til 1798 blev 4 huse i Pogestræde tillagt matriklen.

Gården betegnes i Odensdatabasen som en flere gange forbedret gård, der i 1761 var ejet af kanceliråd og byfoged Boring. Gården bestod af fire længer om en gårdsplads, hvoraf forhuset var 10 fag i to etager og kælder, med nederste etage af "brandmur", sidehuset i øst i to og en etage og tværhuset mod Pogestrædet og sidehuset i vest i en etage. 1761 var ejendommen takseret til 2.400 rigsdaler.

Det fremgår desuden af samme oversigt, at Søren Boring ejede yderligere to ejendomme i Odense i 1761.

På udsnittet af matrikelkort fra 1863 ses nummer 40 ved T'et i "Vestergade" (Historiske Kort på Nettet)

Skatter

Af Skatteberegningsprotokollen fra 1748, hvor familiens gård havde adressen 142 i Vestergade, fremgår, at Søren betalte 24 rigsdaler i formueskat og 12 rigsdaler i kopskat for sig selv, 1 rigsdaler for en mandlig tjener og 2 rigsdaler for to kvindelige tjenere.

Folketælling 1769

Ved folketællingen bestod husstanden af et ægtepar, som begge var 48, en datter på 24-31 år, to tjenestekarle på 16-23 år, en tjenestepige på 16-23 år, to tjenestepiger på 24-31 år samt "*hans kones søster: 48+ aar*"

Fire døtre blev voksne

Af Søren og Karens otte børn overlevede de fire barndommen: Anna Maria, Kirstine Catharina, Nicoline og Lykke Kristine. Herudover fik parret dødfødte tvillinger i 1741 og Kirsten Catharina (1747-1749).

Anna Maria Borring og Kirstine Catharina Borring var ugifte og overtog forældrenes gård i Vestergade, som havde været i Friis-slægtens eje i mange generationer, men Anna Maria solgte den i 1781 for 900 rigsdaler. Hun var kurator for forældrenes bo efter morens død i 1780 og nægtede blandt andet at give Adrians børn en større del af arven efter deres morfar. Søren Borring, havde nemlig fratrukket det, som Adrian skyldte ham, og det efterlod ikke noget overhovedet til børnebørnene.

Ved folketællingen 1787 var Anna Maria Borring flyttet til Overgade og ernærede sig ved håndarbejde. I husstanden boede også hendes ugifte faster, Edel Cathrine Friis på 76. Hun døde samme år.

I 1801 boede Anna Maria sammen med søsteren Nicoline Borring (1740-1810), som den 11. november 1761 var blevet viet hos hendes forældre til ritmester Johan Diederich von Lange til Bøttigersholm. 1772 fik de en søn, som blev opkaldt efter sin far. 10 år senere var parret skilt og Nicolines eksmand boede i Broager med en ny familie.

Der står om de to søstre, at: "*foruden een liden capital, de syer, ernærer de dem af haandarbeide*". I husstanden boede også en tjenestepige og to "tiltagne børn" Johan Ehlenberg og Elisabet Jeppesen, som frøknerne havde fået penge for at opfostre.

Køkken, den kunstfærdige have, opbevaring i en af stuerne samt et sovegemak fra 1700-talsboliger i Den Gamle By i Århus.

Stridbare Søren Borring

Søren Borring var kendt som en stridbar herre. Blandt andet var der to situationer, hvor han var involveret i klammeri på det værtshus, der var tilknyttet Løveapoteket.

Den 15. april 1736 bad kammeradvokat og højesteretsprokurator Bredo Munthe stiftamtmand Sehested om at indsætte Johan Foss, forpagter på Sanderumgård, som sættemdommer, mens vidnerne blev afhørt under et tingsvidne i en sag, hvor prokurator Søren Borring, Hans Bryde, student Jørgen Piil og købmand Nis Nissen var anklaget for at have iværksat et voldeligt overfald.

Bredo Munthe blev adlet under navnet Munthe af Morgenstjerne, Han var blandt andet kammeradvokat fra 1737 og højesteretsdommer fra 1747. Hans søn Otto, blev i øvrigt gift med to af Søren Borrings svigersøn, Adrian Bekkers tredje kones slægtninge fra Flindt-familien. (Maleri: Andreas Bränniche / Public domain).

Det blev godkendt, og til den 12. marts blev følgende vidner indstævnet: apoteker von Westen, mons. Laurids Basch hos sin Fader Sr. Jess Kiersing, byfogden Niels Langgreen, apotekersvendene Jørgensen og Schneider, kaddersvenden Laurids Jensen, drengene Jokum og Markus, justitsråd Simonsens tjener Nis, justitsråd Eichels tjener Rasmus, landsdommer Billes tjener, birkedommerne Lorentz Petersen og Erik Kristens samt Mons. Sølling.

Von Westen skrev på forhørsdagen til dommeren, at hverken han eller hans folk kunne møde i retten, fordi markedet just holdtes den dag, "da en del fra landet indkom på apoteket og affordrede medikamenter til patienter".

Prokurator Borring protesterede under sagen den 18. Februar mod stævningen og skrev: "Uventelig var det for mig, at da Jeg i Søndags Eftermiddag den 12. Fehruarij var indkommen paa Apoteket her i Byen, og i en Stue, hvor almindelig for skikkelig Folk tappes og skænkes Vin, der af adskillige med usømmelige Ord og tilsidst af Højesteretsprokurator Sr. Munthe i Gærningen skulde have bleven overfaldet. Men mere uventeligt, ja fast utrolig holdt Jeg det, at den gode Mand, der i sin egen Samvittighed var og er overtudet, paa hvad Maade han mig paa samme Tid beegnede, skulde falde paa de Tanker i denne Materie at lade udstyre Stævnemaal, da Jeg og ingen anden kunde tilregne sig at være fornærmet, følgelig og ingen uden Jeg haft Aarsag Omgangen at søge oplyst og derefter paatale Satisfaktion."

Søren Borring meddelte, at han agtede at føre tingsvidne for:

- ✓ At M. Munthe indkom til mig i omrørte Vinstue og derfra indkaldte mig i Apoteket, og da Jeg der havde talt lidet med ham, vilde han sætte mig til Rette og ligesom reprimandere mig for min Tale, og hvad Jeg tilforn havde sagt.
- ✓ At Jeg des Aarsag forlod Ham og gik igen ind i Skænkestuen, hvorhen han efterfulgte mig, blev ved det samme og derpaa udtalte adskillige Ord mig til Fornærmelse.
- ✓ At Hr. Ritmester Viereck og Mons. Matthias v. Westen straks derefter tilkom, og begge istemmede med ham i adskillige fornærmelige Ord.
- ✓ At Hr. Ritmesteren derved ofte og mange Gange slog mig paa mine Skuldre.
- ✓ At Hr. Ritmesteren derefter greb mig fast om begge mine Arme eller Hænder, og at Mons. Munthe, da Jeg saaledes var holdt af en anden og ej havde med ham at gøre, slog mig, at Jeg deraf ligesom i Besvimelse faldt over nogle Stole, og Blodet straks løb mig ud af Mund og Næse.
- ✓ At de begge derpaa gik ind i Mons. von Westens Sengekammer.
- ✓ At Mons. Munthe noget derefter igen indkom i Skænkestuen, og hvorledes han blev efterfulgt af en vis Herre (som jeg af Respekt i denne Handel ej vil nævne) og Ritmester Viereck, der begge havde deres Kaarder, førend de endnu kom i Stuen, udtrukket og blottede, og hvad de siden dermed forrettede og samtligen talte.

Søren Borring forsvarede sig ved at slå von Munthe med en stok, hvis knap og bånd denne fik fat i og ville tage med sig til København som bevismateriale.

Nystrid

Hvordan sagen endte, fremgår ikke af tingbøgerne. Men to år senere var Søren Borring igen involveret i en strid på byens apotek.

Brødrene Ulrik Adolf Vilhelm og Henning Kristoffer von Holstein havde den 24. august 1738 besøgt en tredje bror, Ditlev von Holstein, der lå som kornet i Odense. Da de alle tre fulgtes ned ad gaden, *“fik de i Sinde at gaa ind paa Apoteket for at drikke et Glas sammen til Afsked.”*

I en Skrivelse til Amtmanden i Odense, dateret Frederiksgave den 1. september, fortæller de, hvad der skete:

“Als nun wir 3 Brüders in die Apoteck, wo die Medicamenta verkaufft werden, eintreten, finden wir die zum Weinn-Güsten eigentlich aptirte Stube offen stehen”.

Brødrene von Holstein ville da gå ind i vinstuen, men døren blev slået i. Da Ditlev von Holstein spurgte folkene i apoteket om, hvem der var derinde, svarede de, at det var prokuratorer Borring og Holm, byfogden Niels Langgreen og en borger Nikolaj Klausen: *“selbige theils hetruncken und in Dispute zusammen”.*

I det samme åbnede Borring døren. Ditlev von Holstein tog sin hat af, sagde ”god aften” og ville gå ind, men Borring gik ud i apoteket og lænede sig til bordet *“uns andern beyde steiff in das Gesicht sehent mit einer gantz ernsthaftt und dahey mocanten mine stets hetrachtent”*, og han lod dem forstå, at han gerne ville tage sin hat af for kornetten, men ikke for de to andre “Kerls”.

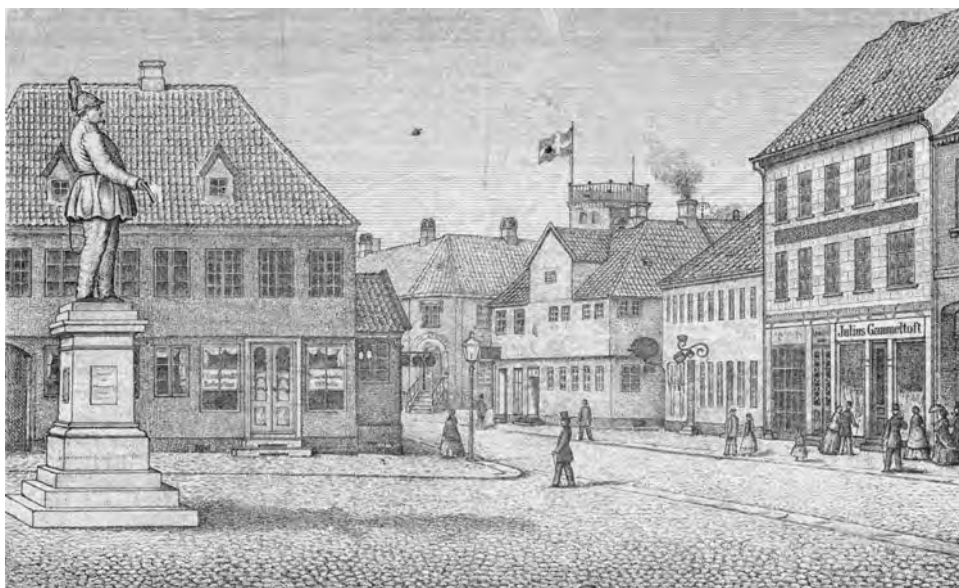
Den ældste von Holstein bad nu apotekerdrengen om nogle brændte mandler med ordene: *“es sey gut, dass er keinen Hut auf habe, weile er dadurch der Mühe überhohen selbigen abzunehmen”.*

Denne spydighed bevirkede, at Borring for løs på Ditlev von Holstein med knyttet næve, så von Westen måtte gribe ham i armen og holde ham tilbage. Holm og justitsråd Klebe kom nu ud af apotekerens stue. Holm blandede sig i striden til fordel for sin kollega og ville smide en af von Holsteinerne ud, hvad dog ikke lykkedes. Imens pøb byfogeden efter vægterne, hvorpå de to brødre tog de tilstedeværende til vidne på, hvad der var sket, og gik deres vej.

Det var i et af de hvælvede kælderrum under Løveapoteket, at skænkestuen med indgang oppefra gaden befandt sig. (Foto fra Odense Løveapoteks Historie, E. Dam (1903)).

Vestergade ses fra Flakhaven. I forgrunden til venstre Frederik VII statuen. I huset bag den på hjørnet af Vestergade, Grathandts barberstue. Til højre Julius Gammeltofts forretning, i baggrunden Svaneapoteket og Hempels tåm med flag. (Odense Bys Museer - samlinger.dk)

Byfoged med baggrund i Balle

Søren Nielsen Borring, stammede fra en slægt af solide bønder fra egnen omkring Silkeborg.

Søren Borring var yngste søn af Niels Poulsen på enestegården Vester Bording i Balle Sogn. (omkring 1654 – efter 1719). Hans mors navn kendes ikke, da kirkebogen først er bevaret fra 1790, og hun ikke er nævnt i andre kilder.

Niels Poulsen nævntes som kirkeværge, og gården gik 1666 fra at høre under krongodset i Silkeborg til at være ejet af herregården Vester Kejlstrup.

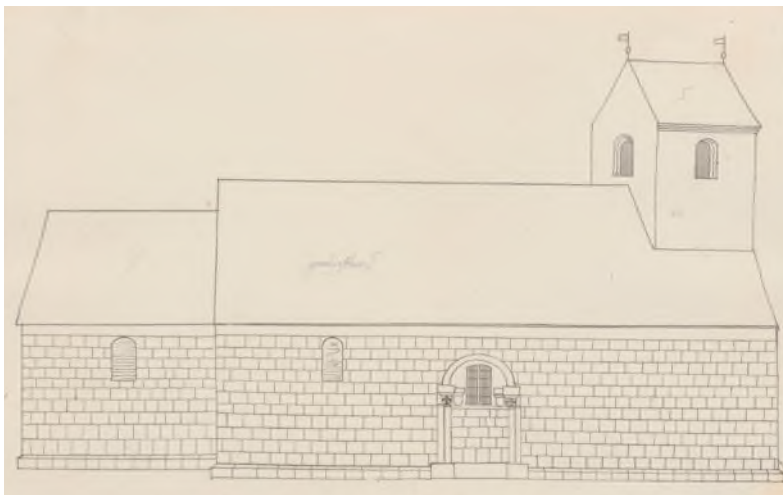
Eldste søn

Niels Poulsens ældste søn var Poul Nielsen (Ca. 1700-1768), der overtog fæstet på gården. Han fik fire døtre med hustruen Rebecca Pedersdatter (1700-1762). Den ældste, Dorte Poulsdatter (1723-1762), var gift på Mausing Mølle; nummer to, Anne

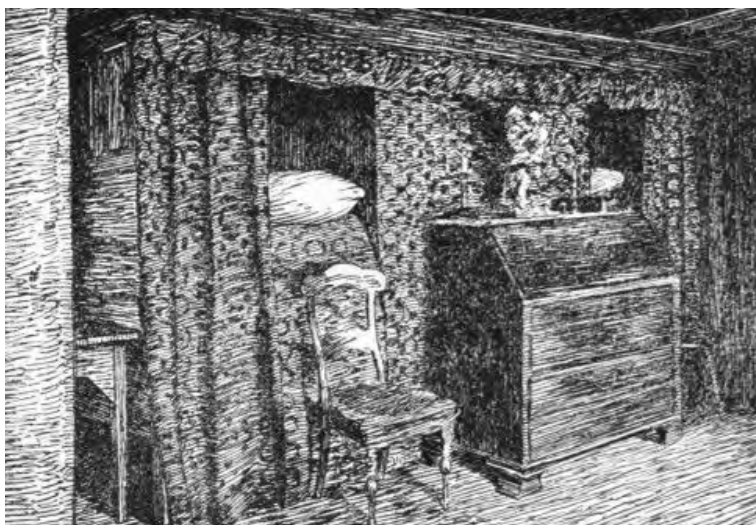
Poulsdatter (1727-1790) boede i Sinding, den tredje; Kirstine Poulsdatter (1731-1758) var bosat i Hønholt; mens den yngste, Mette Poulsdatter (1733-1790), overtog Vester Bording sammen med sin mand, Niels Pedersen (1733-1793). De ses 1787 med en 14-årig søn ved navn Lars og tre tjenestefolk.

Sørens uddannelse

Som tidligere nævnt var Sørens Borring prokurator ved alle under og overretter på Fyn samt byfoged i Odense og Kirkeskriver ved alle Købstadskirkerne på Fyn. Det vil sige, at han har fået en juridisk uddannelse, men hvor vides ikke. Silkeborg fandtes først som by fra 1840, så det kan formodes, at han har gået på den nærmeste latinskole - Århus Katedralskole.

Balle kirke tegnet af I. G. Burman Becker (Tegning ca. 1850, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Velhavende bondestue. (Træskærerarbejde af Johan Kristian Kongstad (1867-1929)).

Gårdmand på Vester Bording

Niels Poulsen var yngste søn af Poul Mortensen (ca. 1615-1679) på gården Vester Bording i Balle sogn, og Mette Nielsdatter, hvis baggrund ikke kendes, men som blev nævnt i skiftet efter manden den 7. oktober 1679.

I et arveafkald var det noteret, at Niels og Mette havde to sønner. Ud over Poul var det, Christen Mortensen (1680-1719), der var ugift. Parret havde herudover fire døtre: Anne Mortensdatter, som var gift med Knud Sørensen i Kragelund; Mette Mortensdatter, hvis mand var Anders Christensen i Skellerup samt Maren Mortensdatter og Johanne Mortensdatter, der var opført som ugifte i arveafkaldet, som betød, at de afstod fra deres arv til fordel for deres ældste bror.

Besigtigelse efter Torstenssonfejden

Efter krigen 1643-1645, hvor Jylland var blevet besat og plyndret af svenske tropper, blev der blandt andet foretaget en besigtigelse over den skade, skovene havde lidt. En kommission optalte de røvede træer ved at tælle alle de friske stubbe. I Vester Bording fandt man, at 123 ege og 144 bøge var gået tabt.

Ogørelse efter svenskekrigene

Efter svenskekrigene var følgende opgørelse noteret i Hids Herreds Tingbog i 1660: "*Efter Krigen og Indfaldet af de brandenborgske, som var her paa Lenet indkvarteret, da blev de fattige Mænd af Moselund, Tollund, Abildskov og Funder saa og Poul Mortensen i Vester Bording deres Kreaturer dem ganske frarøvet og sønderpaa drevet af Ryttere*

og Soldater, de fattige Mænd til største Skade og Afbræk og Armod. Povl Mortensen og den anden Mand i Vester Bording mistede foruden 5 Heste, 6 Køer og 4 Stude 36 Tønder Rug, 28 Tønder Byg og 20 Tdr. Havre".

Christian 4. under slaget ved Kolberger Hede i 1644, hvor der kun var to skibe tilbage i den danske flåde, og var medvirkende til det danske nederlag i krigen mod svenskerne. (Grafisk fremstilling af Marstrands maleri, 1864, Det Kongelige Bibliotekets Billedsamling)

Jordebogen

Poul Mortensen var i Silkeborg Slots Jordebog 1666 opført som beboer af halvdelen af enestegården Vester Bording i Balle sogn sammen med Christen Christensen. En enestegård var betegnelsen for en gård, der lå alene på marken og ikke i en landsby, som var det mest almindelige på den tid. I en beskrivelse af gården hed det: "*Er endel brunsandet Jord, noget brunmuldet, noget brunsandig Jord [...]. Hedejorden regnes for værst".*

Gårdens hartkorn var 5 tønder, 1 skæppe og 2½ fjerdingkar. Den årlige afgift var 1 ørtug rug, 1 ørtug byg, 1 ørtug havre, 1 ørtug gæsteribyg, 1 svin, 1 fodernød, 13 læs ved, 1 mark hår, 21 skæppe og 1 album gæsteri, 3 kloder jern, 20 skilling tærskpenge, 4 skilling spindepenge og 22 skilling. En ørtug svarede til ca. 1/24 mark, og var en møntenhed, der kun blev brugt som regnevaluta, den fantes ikke i "virkeligheden". En fodernød var et stykke kvæg, der skulle fodres for godsejeren.

De jernkloder – eller jernbarre - af råjern, der nævnes som del af naturalieydelse, fremstillede man selv. Hvert forår eller efterår, når jordbunden var våd, og gløder fra smelteovnen ikke forårsage brand, "*flammede Baalild ved Mose- kanter og Kærrande, hvor Myremalm rensedes og blev smedeligt Jern*", som det hedder i en beskrivelse af sognet. Kul til brændingen fik man af ungskovens træ. Myremalm er en rødbrun jernholdig malm, der findes i forskellige former i hele Skandinavien og Nordeuropa. Fra ca. 500 før vores tidsregning til omkring 1600 har det været brugt til jernudvinding her i landet.

Myremalm. (Foto Meteor2017, via Wikimedia Commons).

"En nogenlunde god gård i smaa Stykker"

Vester Bording blev karakteriseret som "*en nogenlunde god gård i smaa Stykker*". Jorden blev dyrket med 10 års indtægter, som blev tilsåede tre til fire år og hvilede i seks til syv år.

Som andre gårde i området havde Vester Bording næsten ingen enge. På toften hentede man lidt vinterfoder, og på enkelte agerender kunne avles et læs ringe hø. Fædriften var den udlagte fælle, "*noget lidet grøning som Skoven er afblest, noget lidet heede som kaldes Wogenstrup*".

Gården havde græsning til 12 Kreaturer. Skoven blev betegnet som dårlig: "*thi tuende parter och meere er nedblæst aff Gudtz weirig!. Der staar endnu nogle smaa og krumpne Ege. Naar fuld Olden er, kan der fedes 1/2 svin. Ildebrand af Klyntørv kand haffues i trej aars tiid*"

Vester Bording havde to marker

Vestermarken blev dyrket i fire Fald:

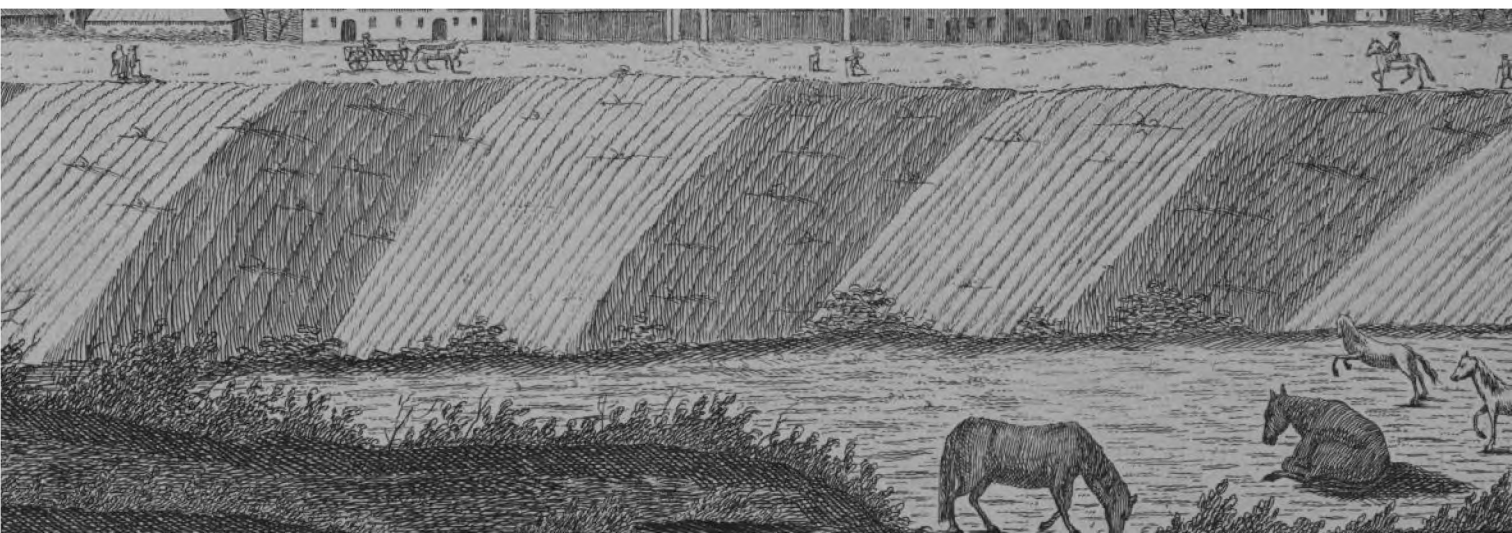
1. Star Kær - blokker udgjorde målt fra syd i alt 38 agre
2. Kraakhøj - blokker udgjorde målt fra øst i alt 18 agre
3. Kragelund - blokker udgjorde målt fra syd i alt 8 agre
4. Sandhøj - Blokker udgjorde målt fra øst i alt 72 agre.

Østmarken:

1. Bredskifte - udgjorde målt fra vest 40 Agre
2. Tyrringsblokker - udgjorde målt fra nord 13 agre
3. Fundervejs Fald - udgjorde målt fra øst 6 agre
4. Liden Fald - udgjorde målt fra øst 25 agre

Enestegården Vester Bording på matrikelkort fra 1830. Og det, at gården ikke hed noget med "Gård", viser netop, at det var en enestegård – det vil sige, at den allerede før landboreformerne og udskiftningen har ligget for sig selv uden for landsbyfællesskabet.

Højryggede agre fra udsnit af prospekt over Gl. Estrup fra Pontoppidans Atlas fra 1767 (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling)..

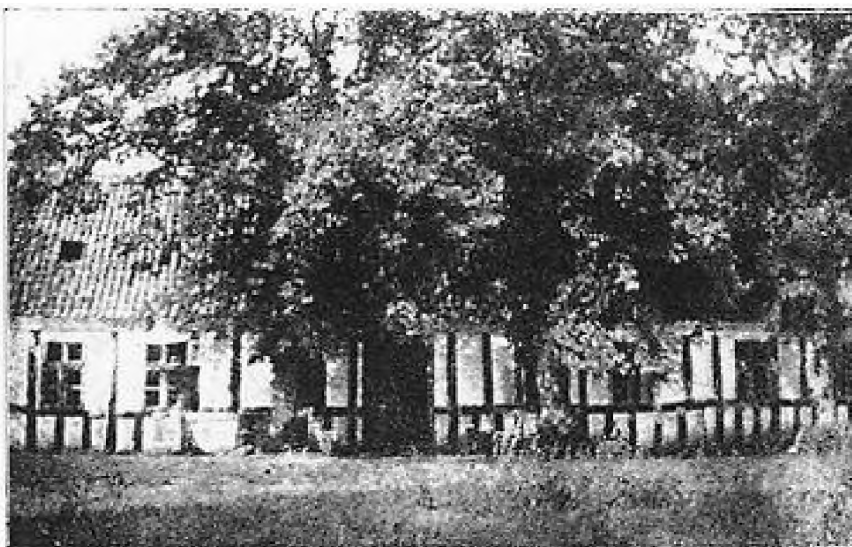

Rytterbonde under Allingegård

Poul Mortensens far, Morten Thomsen (ca. 1575-inden 1636), var rytterbonde under Allingegård, der var ejet af kronen. Hans kones navn kendes ikke, og det vides heller ikke, om han havde flere børn.

Han var i Silkeborg Slots Jordebog 1613 opført som besidder af kronens gård Vester Bording, hvoraf han årligt skulle svare en række afgifter til lensmanden på Silkeborg Slot. Korn blev opgjort i møntenheden ørtug: 1 rug, 1 byg, 1 havre og 1 gæteribyg. Hertil kom 1 svin, 3 kloder jern, 23 læs ved, 1 fodernød, 1 mark hår, 21 skilling samt 1 album gæsteri.

I 1615 havde Vester Bording desuden skov, der kunne skaffe olden til 36 svin.

Det gamle stuehus på kongsgården Allingegård, som senere blev erstattet af enefæster i årene omkring 1613.

Sag for tinget

1636 havde Vester Bording indbragt en klage til tinget "over nogen Jord, der er fragangen, og som udi langsommelig Tid skal have ligget til Vester Bording". Der er spekulationer om, at der var tale om det forsvundne Vognstrup Gods.

Jylland på kortet "Dania Regnum" af Johann Angelius von Merian og Matthäus Werdenhagen, 1630)

gamle. Denne type landsbyer kaldes også udflytterlandsbyer. I Danmark opstod de først og fremmest mellem 1000 og 1250.

Og i to stenalderhøje på gårdens marker, som senere er nedpløjet, blev i begyndelsen af det 1900-århundrede fundet spyd, stenøkser, bronzevåben, en dolk og en nål.

Delefoged og kronetjener

Mortens far var Thomas Poulsen (ca. 1536-inden 1613) i Øster Bording. Han mors navn kendes ikke. Det vides ikke, om de havde flere børn.

Thomas var delefoged og kronetjener - det vil sige krongårdsfæster. Det fremgår ligeledes af Kancelliets brevboøger, at han den 2. december 1583 blev fritaget for tredjeparten af sin landgilde (skatter og afgifter i penge og naturalier).

Som delefoged i Hids Herred var det hans opgave, at varetage kongens interesser på herredstinget og han udøvede desuden en vis grad af politimyndighed. Der var én delefoged i hvert herred, der arbejdede sammen med herredfogeden, lensmanden og de øvrige myndigheder.

En meget gammel gård

Vester Bording blev første gang nævnt i kilderne i 1483, hvor to byggesteder i Vester Bording blev arvet af Henrik Perszen i Sellerup, og få år efter var ejet af Øm kloster. Klostret nævnes igen da der 1499 udstedtes "Laugsheffdt paa en stugh jord till Emchloster paa Vester Boringh marck". Hvad det præcist indebærer, vides ikke.

Længere tilbage i tiden, menes det, at Vester Bording afløste en tidligere Torp, det vil sige en landsby, der var opstået ved at overskydende befolkning fra en anden landsby har forladt den og slået sig ned et nyt sted - ofte i nærheden af den

Sørensen Boring fik 1732 kongelig bestalling som prokurator ved alle under og overretter på Fyn, 1748 blev han ansat som byfoged i Odense og som kirkeskriver ved alle Købstadskirkerne på Fyn. Hans byfogedkontor har måske mindet om denne illustration fra Rohrs retsrådgiver Nöthiger und nützlicher Vorrath fra 1719, via Wikimedia Commons.

Borgmester dømt for majestætsfornærmelse

Jørgen Friis var en aktiv deltager i en magtkamp mellem kongemagten og borgerskabet i Odense. Det endte med at få ham dømt for majestætsfornærmelse og kostede ham embedet som borgmester samt hans ejendomme i byen.

Karen Jørgensdatter Friis var datter af Jørgen Christensen Friis (1666-efter 1729) og Lykke Jacobsdatter Cock (1678-efter 1729), som den 15. december 1696 havde fået bevilling til ægteskab.

Jørgen Friis havde først været gift med Karen Hansdatter, der døde 1690 i barselseng med en datter, som blev syv år.

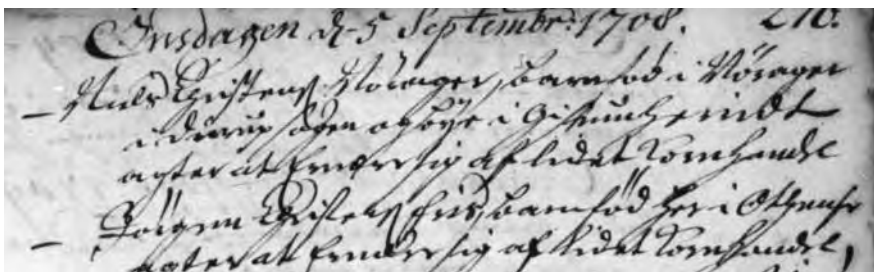
Lykke havde tjent hos Karen Solgaard (1663-1742), hvis fjerde mand var Rudolph, baron Gersdorff, der 1729 døde som stiftamtmand på Sjælland. Hendes første to mænd var begge farvere – Hans Wulff og Peiter Kegebehn - og den tredje var ritmester Henrik Burchardt von Münchhausen. Lykke og Karen bevarede forbindelsen. Fx overnattede Karen og hendes familie hos Friis-Cocks, når de var i Odense, da gæstgivergårdene på den tid ikke blev frekventeret af ”pæne folk”. Hun kaldte desuden Lykke for ”*Et Guds Barn*” i et brev til stiftamtmand von Lente, og gik senere i forbøn for Jørgen Friis hos ham.

Parret fik omkring 11 børn, og de, der overlevede barndommen, er omtalt i næste kapitel.

Bager i Vestergade

Jørgen Friis havde overtaget familiens bagerforretning i Vestergade – som i dag har nummer 40 - Hans mor, Lykke Jørgensdatter Tropmann, opgav bagerforretningen, da hans far døde i 1697.

Det var noget, der faldt flere af de andre borgere for brystet. I Odense Bys Tingbog 1697 er en fornærmende udtalelse fra guldsmed Jesper Rust gengivet: *"at han nok vidste, at Jørgen Friis havde været en Borger her i Byen og en Bager i Bagerlavet, han vidste ogsaa, at han igjen var gaaet ud af Lavet, ikke af Nød eller Trang, om af Hovmod, vidste han ikke; han havde imidlertid holdt sig som en Junker, saa man vidste ikke, hvad han meriterede, om han var Militair, Proprietair eller Rentenist"*.

*Onsdagen d. 5 Septembr. 1708. 210.
- Hvidt Brev paa Jørgen Friis, som er i Hovmod
i Bagerlavet, og som er gaaet ud af Lavet, ikke af
Nød eller Trang, om af Hovmod, vidste han ikke;
han havde imidlertid holdt sig som en Junker,
saa man vidste ikke, hvad han meriterede, om han
var Militair, Proprietair eller Rentenist.*

Meddelelsen ses som anden optegnelse i september 1708 i Odense Rådstuebog 1707—20, fol. 276.

Ansøgte kongen om embedet som borgmester

Den 23. juli 1713 ansøgte Jørgen Friis om embedet som borgmester hos Frederik 4.: *"Saasom Deres Majestæts Naade er for enhver af Deres Undersaatter til Æres og Lykkes allernaadigste Befordring, naar de med Duelighed til, hvis de allerunderdanigst ansøger, har gjort sig distingveret, saa bønfaller jeg for*

Jørgen Friis havde efter morens død overtaget slægtens store gård som var en stor ejendom på 10 fag i 2 etager ud mod Vestergade (som har nummer 34 på Resens Atlas) med boder og en længe mod Pogestræde (nummer 30), som dengang blev kaldt Kirkestræde eller Bag Skolen. Til højre på kortet ses Flakhaven (nr. 10) og Rådhuset og Bytinget (nr. 8), hvor Jørgen Friis altså var aktiv som viceborgmester og borgmester. Søren Boring købte gården tilbage i 1734. og det nuværende hus på adressen blev opført i 1895. (Resens Atlas 1677, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

1708 lod Jørgen Friis magistraten vide, at han havde til hensigt at ernære sig ved lidt kornhandel, og løste borgerskab, men det ser ikke ud til, at hans forretninger blev til særligt meget. I skattemandtal angives han fortsat at leve af sine betydelige midler, som beløb sig til omkring 1.000 rigsdaler årligt.

min aller naadigste Konge, at D. M. allern. vilde behage at be skikke mig til at være Vice-Borgmester her udi Odense og ved en af de itzige første Borgmestres Død eller Forandring til andet virkelig samme Borgmester-Embede at tiltræde. Efter Hr. Stiftamtmandens meddelte Attest har jeg i mange Aar efter allerund. Pligt skattet og boet her i Odense og imidlertid forhvervet mig den Kundskab og Erfarenhed som af andet, saa særdeles af denne Bys Condition, Vilkaar og Tilstand, at, om det allern. maatte behage Ds. Kgl. Maj. at benaade mig med bemeldte Em bede, skulde jeg underd. stræbe for Byens Forbedring af yderste Evne. Gud gjøre

Rådhuset fra 1480, kort inden det blev revet ned og erstattet af det nuværende i 1880. (Ukendt fotograf).

D.K.M. større end sine Fædre i Lykke, Sejer og Salighed, det ønsker jeg, som med Liv og Blod, Gods og Formue, tilmit sidste Aandedræt stedse lever D. K. M.s allerunderdanigste Arveundersaat Jørgen Friis".

I sin anbefaling skrev stiftamtmand Joachim von Pritzbuer: "Om Supplicanten, Monsieur Jørgen Friis kan jeg i al Sandhed allerund. forsikre, at foruden det han er et Menneske af sund Forstand og meget bekvem til hvis han foretager sig, saa har han i en og anden Maade som en tro Undersaat været D. M.s Milices Eqvipage i disse trouble Krigstider ganske nyttig og herefter kan meget tjene til det samme her paa Stedet, som mangfoldige af D. M.s Officiers vel er vitterligt. Derforuden har han af mange Aars Erfarenhed den Kundskab om Odense Bys Tilstand, saa han til dens Brug og Opkomst kunde være meget nyttig; altsaa kunde jeg ikke nægte bemeldte Monsr. Friis dette mit sandfærdige Attestatum, baade for Byens Gavn at recom mendere (ifald D. K. M. allern. vilde bøn høre ham) saa og Andre til lige Exempler at encouragere".

Hverken Jørgen Friis selv eller von Pritzbuer nævner, hvad det er for tjenester, han havde vist militæret i krigstider.

Udnævnt til borgmester

I august 1713 blev Jørgen Friis udnævnt til viceborgmester, hvilket først og fremmest betød, at han havde "Expectance paa borgmesterembedet". Og den 25. februar 1717 overtog han da også afdøde borgmester Møllers rolle som Anden Borgmester, men udnævnelsen blev først oplæst og forkyndt på rådstuen for det menige borgerskab den 3. marts. Det havde mange svært ved at tro på, da de anså ham for en hesteprenger og bagersvend, og dermed uegnet til jobbet.

Undersøgelseskommission og satiriske breve

Der var satiriske smædeskrifter i omløb rettet mod borgmestrene og i sidste ende også kongen. Og mistanken rettede sig mod Jørgen. Han brugte ligeledes prokurator Preben Langsted til at få borgerskabet til at vende sig mod myndighederne, og fik dem til at underskrive klager, hvis indhold de ikke kendte,

Som konsekvens nedsatte kong Frederik 4. 1718 en kommission, der skulle undersøge magistratens embedsførelse. Det fik en anonym borger til at sende en pasquil – det vil sige et anonymt satireskrift – i omløb i byen. Den er ikke bevaret, men ordlyden blev udlagt og omtalt som borgernes måde at mistænkeliggøre undersøgelseskommissionen og dens leder, statsanklager Troels Smith. Det blev anset for meget dristigt, at forfatteren af pasquilen rådede kongen til at udnævne en kommission og erstatte anklageren med en odenseprokurator af "slet reputation".

I april 1719 befalede kongen, at der skulle udstedes en såkaldt placat, hvor forfatteren blev opfordret til: "inden sex Uger at navngive sig; kunde han da bevise sine Klager, skulde intet Ondt vederfares ham; meldte ingen sig, skulde Skriftet brændes". Da ingen meldte sig, blev magistraten pålagt at brænde pasquillen "paa Torvet udi samtlige Borgerskabets og Andres Tilstedeværelse den 4. Juli, da Original-Pasquillen blev overleveret Bøddelen i Hænde at

Christian von Lente (1649-1725) var stiftamtmand over Fyn og Langeland samt amtmand over Odense med flere amter 1717-1718. Inden havde han været diplomat og overkrigssekretær og efterfølgende medlem af gehejmekonseillet (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

forbrænde, den Skjælm, som samme Skrift har gjort og oversendt, til evig Vanære, Spot og Skjændsel hvor da og var tilstede, som oppustede liden, tvende Rakkerknægte".

Forfatteren blev altså aldrig kendt, men stiftamtsmand Christian von Lente mistænkte tydeligvis Jørgen Friis: *"Fra hvad Butik det ellers er kommen, kan man lettelig slutte, efterdi saa meget godt om Borgmester Friis derudi bliver anført. Der er diverse Personer, som ere af lige Charakter som han og holder med hannem for at ophidse denne Bys Indvaanere til Uenighed, hvilke mig vel ere bekjendte og alle ikkun have slet Reputation; mens uden videre Prøve at tiltale dem, lader sig ikke gjøre, endskjønt mange Præsumptioner ere mod dem, at ej allene denne Pasqui nåde, mens endog den forrige fra dem, som sig ofte med hverandre om Aftenen forsamle, hidrøre."*

Odense med byens marker i forgrunden (Akavrel af Søren Læssøe Lange, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Foreslog at sælge byens jorder

Men problemerne opstod for alvor Jørgen Friis, da han foreslog Frederik 4. at sælge byens jorder, og lod som om, at han ikke var klar over, at sagen allerede var løst via tidligere kongebreve – som han endog havde fået afskrifter af. Det blev taget meget unådigt op, og den 14. november fik stiftamtmanden ordre om at suspendere Jørgen Friis som borgmester og indtægterne, som han selv anslog til 100 rigsdaler årligt. Og i oktober blev han holdt i husarrest i sit eget hjem i tre dage, fordi han var rejst til København uden stiftamtmandens tilladelse og ikke vendte hjem, da kancelliet havde pålagt ham det, samtidig med, at han havde ignoreret et påbud fra undersøgelseskommissionen om at møde op.

Derfor måtte han i amtmandens, kommissionens og magistratens overværelse underskrive en ydmygende afbigt, som Kancelliet - det vil sige regeringen i København - havde dikteret.

På kant med kongen og kommissionen

Men Jørgen Friis gav ikke op. Sammen med rådmand Mortensen indsendte han endnu et forslag om byens jorder til kommissionen, selvom sagen var blevet løst ved en anden kommission. Og han fremførte ligeledes, at han havde betalt dyrt for sin kærlighed og nidkærhed for byens tarv, at han var blevet som en martyr for publikum.

På den baggrund konkluderede statsanklageren, at Friis havde gjort sig skyldig i crimen "*læsæ Majestatis*". Og da han havde forgrebet sig imod "*Kongens Lov og høje Befalinger og sit embeds pligt*", blev han ved Kommissionens dom af 17. januar 1724 dømt til at have sit "*Embede og Boeslod forbrudt*".

Udover Jørgen Friis blev flere afdøde borgmestre og rådmænd også beskyldt for at have misligholdt deres embeder. Rådmændene Mortensen og Hahn blev dømt til sammen med Jørgen Friis at betale dele af en bøde og hver en tredjedel afsagsomkostningerne. Herudover blev de borgere, der i 1717 havde været med til at underskrive klager fra Friis dømt til at betale en anden tredjedel af bøden, mens prokurator Preben Langsted blev fradømt sin bestalling.

Det eneste, der ellers kom ud af den langvarige Odense Bys store Commission, var en konstatering af, at der var foregået et misbrug med hensyn til brugen af byens jorder, de fattiges penge med mere, "*som magistraterne i lange tider havde gjort sig skyldige i, mere, som det synes, af gammel slendrian end af nogen anden grund*".

Det var Frederik 4., hvis ære Jørgen Friis gik for nær, og siden opsøgte flere steder rundt omkring i landet for at tale sin sag (Maleri: Johan Salomon Wahl, Kongernes Samling på Rosenborg).

Jørgen Friis ankede sin dom for højesteret, og ligesom han under kommissionen havde opsøgt kongen i København, Slesvig eller Clausholm for at tale sin sag, så rejste han også denne gang efter kongen. Også Lykke opsøgte flere gange kongen for at fremme sin mands sag.

Den omtalte Troels Smith (1672 -1730) var født i Norge og blev 1702 prokurator ved Højesteret samt alle over- og underretter i Danmark og Norge, var fra 1716 til sin død statsanklager - dengang kaldet generalfiskal. Hans datter, Anna Dorothea Smith (1714-1777) var gift med Bredo von Munthe af Morgenstjerne, som vi møder i kapitlet "Stridbare Søren Borring".

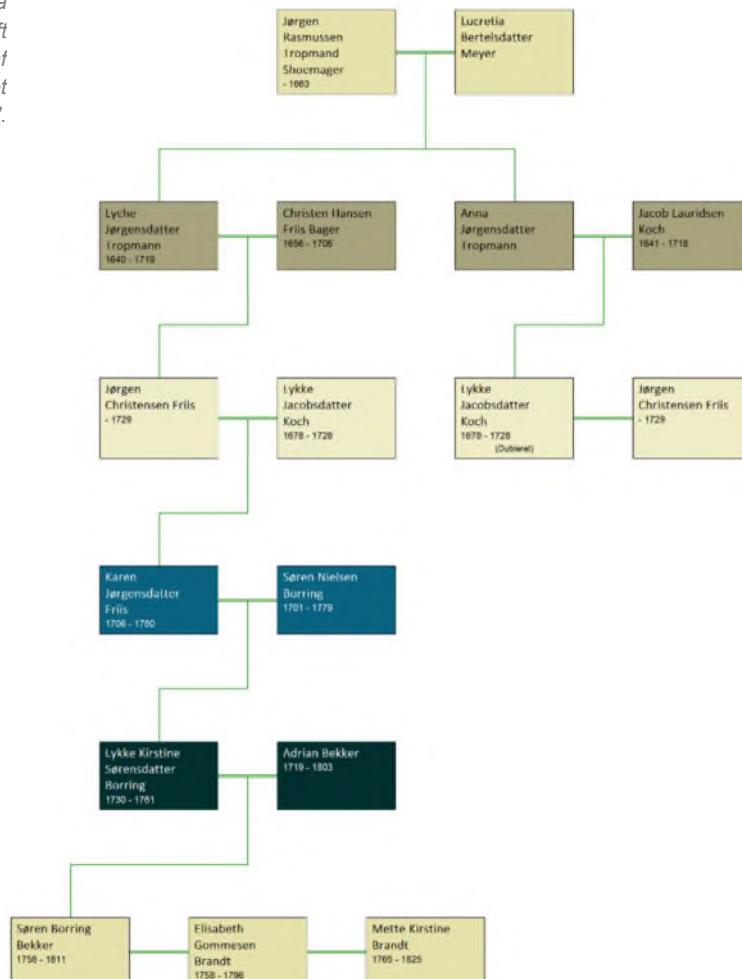
Dommen stadfæstet ved Højesteret

Men efter en procedure, som fylder 200 sider, stadfæstede Højesterets dommen den 23. Marts 1728 over Jørgen Friis og de to rådmænd. Ved samme lejlighed blev han pålagt at komme med endnu en offentlig undskyldning: *"Som jeg Jørgen Friis saavel udi mine Indlægger for Commissionen, som udi mine Højesterets-Stævninger og andre Skrifter haver brugt ubevislige, utilbørlige og al deles uforskyldte Expressioner og Tillæg saavel imod Commissarierne som Cancelliraad og Generalfiscal Troels Smith, saa erklærer og tilstaar jeg at have derudi hand let urettelig og dertil aldeles ingen Føje at have haft, da Commissarierne have dømt retsindelig og Cancelli raad Smith i denne Sag har opført sig som en tro, for nuftig og retvis Generalfiscal, hvorføre jeg herved beder saavel Commissarierne som Cancelliraad og Generalfiscal Troels Smith om Forladelse."*

Sidste år ukendte

Det vides ikke, hvad der skete med Jørgen Friis og Lykke Cock herefter, men de menes at have bosat sig i København. For at betale bøden og sagsomkostninger, blev der gjort udlæg i hans gård på Vestergade (nu nummer 40), som altså blev solgt.

Jørgen Friis og Lykke Cocks slægtsforhold

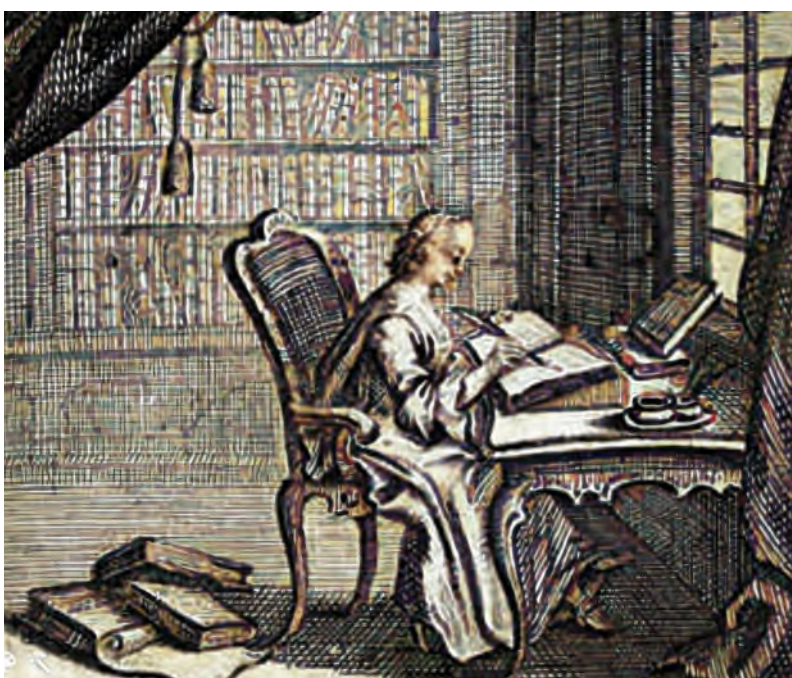

Vidt forskellige livsbaner

Seks af Jørgen Friis og Lykke Cocks 10 børn nåede at blive voksne. En blev kendt som et lærd fruentimmer, en præst i Norge, en gift med en byfoged og endelig var to døtre og en søn ugifte.

1718 kom Jørgen Friis og Lykke Cocks ældste datter, Lycke Sophie Friis (1699-1747), til Lund, og udgav vers på dansk, tysk, fransk, latin og græsk og læste desuden hebræisk.

Hun blev omtalt som guvernante for løjtnant Trolles døtre, da hun 1736 ægtede den berømte teologiprofessor Gustaf Ernst von Bildstein (1703-1769). De fik to børn, Den ældste, Lycka Christina von Bildstein (1738-1886), var ligesom sin mor flydende i adskillige sprog, og fik to børn med Nils Sommelius, der var borgmester og pestinspektør i Lund. Lycke Sophie og Gustaf Ernst andet barn, Gustaf Brenner von Bildstein døde i 1746, seks år gammel.

Titelbladet af et hyldestdigt i anledning af Lycka Sophie Fries begravelse (illustration af en unavngiven lærd kvinde fra Friederich Christian Schönaus "Danske Lærde Fruentimmer" fra 1753).

Rygge Kirke blev bygget omkring 1170. (Foto: Hans A. Rosbach, via Wikimedia Commons).

Præst i Norge

Sønnen Christian Friis (1702-1774) var præst i Norge og blev i 1740 gift med Magdalena Grubbe (ca. 1693- 1769) fra den gamle danske adelsslægt. Christian havde tidligere været huslærer for Magdalenas syv børn med hendes første mand, storkøbmand Hans Lund i Langesund.

Christian blev residerende kapellan i Ullensaker fra 1738 til 1766, sognepræst i Moss og Rygge fra 1766 til 1770 samt i Drangedalen fra 1770 til 1774.

Som nævnt i et tidligere kapitel, voksede hans søster, Karen Friis' dattersøn, Søren Borring Bekker op hos ham i Norge, efter hans mor, Lykke Kristine Borrings død.

Byfogedens hustru

Karen Friis (1706 – 1780) var som tidligere nævnt gift med byfoged i Odense, Søren Nielsen Borring.

To ugifte døtre

De to næste døtre var begge ugifte. Alhed Marie Friis (1710-1749) og Edele Cathrine Friis (1711-1788), som er omtalt ovenfor. Ved folketællingen 1787 boede sidstnævnte i Overgade sammen med søsterdatteren Anna Maria Borring.

Ugift søn

Herefter fulgte Hannibal Friis (1714-1782), som var sprogmeister, og også ugift.

I skiftet efter hans død står om hans arvinger *“Søster Jomfru Friis, værende i Odense, afdøde søster, Generalinde Borringe eller hendes børn [...] en søster Lykke Friis, forhen gift med prof. Bildstein i Lund, skal have efterlandt børn, en broder der skal være rejst til Philadelphia, men om han er levende eller død, vide sikke”*.

Hannibal Friis boede hos til leje hos tømmermester Truels Nielsen Lund, som var gift første gang med Bodil Knudsdatter og anden gang med Kirsten Pedersdatter. Han havde i alt seks børn. Ifølge den odenseanske folketælling fra 1769 var der et sæt tvillinger, født 1757 og firlinger født 1765.

Yderligere børn

Herudover havde Jørgen Friis flere andre børn. En søn ved Jacob blev født 1708, og ikke ses i andre kilder, men måske var det ham, der efter sigende var rejst til Philadelphia i USA. Heller ikke datteren Birgitte Christiane (f. 1715) er der flere informationer om.

Herudover er i hvert fald børnene Christen (f. 1701) og Karen (1704-før 1706) døde som børn.

Søstre Friis kan have mindet om Anna Sophie Juel, som i 1765 blev malet med sit sytøj af sin bror, Jens Juel.

Flakhaven i 1811. Til venstre rådhuset med skilderhus og modsat ses Vestergade, og efter beskrivelserne boede Friis-familien i en af gårdene i denne gade. Foran Sankt Knuds Kirke ses en gammel gård, der blev brugt af Odense Realskole, inden den blev revet ned i 1857. (Akvarel, Hans Chr. Roulund, (Odense Bys Museer - samlinger.dk)

Bageren boede i Vestergade

Familien Friis var bagere, købmænd, rådmænd i Odense, og boede gennem flere generationer i samme gård i Vestergade.

Jørgen Friis var søn af bagermester og rådmand Christen Hansen Friis Bager (1656 –1706) og Lyche Jørgensdatter Tropmann (1640 – 1719), der var søster til hans kones mor, Anna Tropmand.

Tre børn

Ud over Jørgen havde Christen og Lyche to kendte døtre.

Den ældste, Cathrine Christensdatter Friis, døde 1749. Hun havde tre døtre og en søn med Niels Christensen Nørager, som var kornhandler i Odense, og allerede døde i 1714. Der er mere om ham i

Stue fra Borgmestergården i Den Gamle By.

bind 5 af "Familiens Histoier", da han havde betydning for Adrian Bekkers karriere.

Datteren Alhed Maria Christensdatter Friis (1663-1706) blev i skiftet efter Christen benævnt som "yngste datter". Hun blev viet den 10. april 1695 til handelsmand Andreas Lauridsen Eilschou født i Ejlskov i Hårslev Sogn på Fyn, døde 29. april 1738 i Odense og blev begravet i Sankt Knuds Kirke. Af deres otte børn, døde tre som små. Andreas fik seks børn med sin anden kone, Kirsten von Westen.

Indstævnet af oldermænden

I 1670 stævnedes købmændslaugets oldermænd, Didrik Sachmand, nogle håndværkere til rådstueretten og beskyldte dem for at gå købmændene i bedene. Bager Christian Friis og kandestøber Niels Geertsen blev fremhævet, da de ifølge Didrik burde kunne ernære sig af deres håndværk, men håndværkerne hævdede, at de gav så stor skat, at de ikke kunne ernære sig af håndværket, men var tvunget til at ernære sig "hvoraf de kan".

Christen overtog officielt familiens bageri i Vestergade efter sin mor, Maren Svarre i 1680. Efter hans død drev Lykke Tropmann bageri og gård videre. Ud over gården, der lå det sted, som i dag har nummer 40, havde hun en anden ejendom i Vestergade.

Endnu et regelbrud

Da rytterne i 1691 stod på Heden uden for byen, sendte Christen Friis nogle piger derud med "småbrød", som de solgte til rytterne for to mark. Det førte igen til en sag ved Bytinget, hvor sagen blev refereret.

Det startede med, at oldermænden kom færende sammen med en anden bager og byfogedens dreng, og råbte til en af pigerne, at brødet var forbrudt - det vil sige ulovligt - da der var forbud mod at sælge deraf, og han forlangte, at hun skulle gå tilbage til byen og sætte brødet i hans hus. En anden pige havde solgt for en halv rigsdaler, da hun blev standset af byens tjener, der havde sagt til hende, at hun nok skulle få at vide, "hvorfor der var halsjern i byen, hvis ikke hun gik hjem med brødet". Pigen fortalte senere, at hun havde solgt brød for bageren i 14-15 år og tit til soldaterne, når de stod på Heden, og desuden til markedsfolk.

Borgmester Peder Blanckenborg forklarede for tinget, at oldermænden nogle dage før rytternes ankomst havde været hos ham for at beklage sig over, at Christen Friis ikke ville rette sig efter laugsartiklerne, men løb om med kurve fyldt med brød og havde da bedt om, at magistraten ville forbyde det.

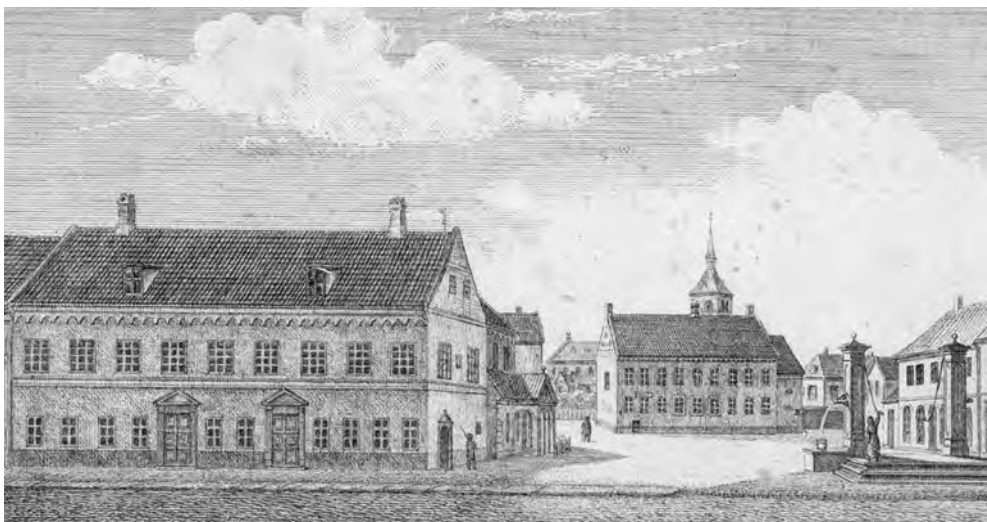

Det havde Christen ignoreret, og fortsat ladet sine folk gå rundt med brød i kurve, og borgmesteren havde da befalet byens tjener at tage brødet og give det til de fattige.

Skifte efter bageren

Nogle år efter Christens død, blev boet gjort op:
"Schifte efter sl. Christen Friis Bager.

Efter som Gud Allermægtigste hafde for nogen rum tid, og for nogle aar siden ved Døden bort kaldet, dend sl. Mand Christen Hansen Friis Bager, Borger her udi

Tegning af Odenses gamle rådhus med facaden ud mod Vestergade. Det blev revet ned efter 400 år og i 1880 erstattet af det nuværende rådhus, der er bygget på samme sted. Desuden ses hovedvægten på Flakhaven med en gammel bispegård, der også blev revet ned. I baggrunden skimtes Skt. Knuds kirke. (Odense Bys Museer - samlinger.dk)

Otthensen, og hans og hans Enche, Lyche Jørgensdaters sammenhafuende Børn være alle kort tid derpaa ved giftemaal og hellers selv myndige blevne, Saa ingen skifte Efter den Sl. Mands død detsformedest tilforne var blevet holt, mens som deris yngste datter, Alhed Marie Christensdatter Friis, Anders Laursen Handelsmandds hustrue her samesteds for kort tid siden ved Døden er afgangen, Saa Den fædrene Arv paa deris Sahl. Moders Vegne kand falde, behøves deri deris Sl. Moders Sterfboe, till Schifte og Deeling efter hender at indkomme, thi er i dag d. 26 Marty 1706, Efter ermelte Sl. Christen Friis Bagers Enche, Lyche Jørgensdatter hendis begiering og Villie, hoes hende, og hendis Medarvinger Verit forsamlet Rettens Middel, Schifte forvalteren Nemlig veledle Sjr. Borgemester Peder Blanchenborg, Raadmand hr. Jacob Christensen Møller, Byfogden Jens Peters og Raadstue og Byeschrifveren Christen Jacobsen, tillige med Samptlige Arvingerne, som forene Enche Lyche Jørgensdatter med hendis Laugværge og Søn Jørgen Christensen Friis paa dend Eene og ellers paa Dens anden side hindis Sl. Mands og hendis Søn forne Jørgen Friis samt deris Datters mand Niels Christens: Nørager ibid paa hans hustrues Cathrine Christensdatter Frises vegne, og Deris anden Datters Mand Anders Laurssen paa hans afgangne hustrus,

Kancelliråd Christian Nørager til Sandholt var toldkontrollør i Odense og godsejer. Han var gift med Cathrine Friis, der blev nævnt i skiftet efter Lyche Tropmann. (Ukendt maler).

Alhed Marie Christensendatter Fris, og Deris sammenhafvende børn, Laurids Christian Andersen, Christen Fris Andersen; Iens Andersen, Lyche Marie Andersdatter, Niels Anderssen og Anders Andersen, Samtl: Deris vegne til Rigtighed og venlig Schifteholdelse ."

Skifte efter Lyche Tropmann

Lyche Tropmann døde 1719 i huset hos sin søn, borgmester Jørgen Friis, som sammen med sin søster, Madame Nøragers erklærede, at hun intet efterlod sig at skifte, snarest gæld.

"Alligevel inderede vores Svoger Sr. Anders Lauritzen paa sine umyndige Børns Vegne Skifte holds paa Magistraten og Skifteforvalterne kunde ikke undslaa sig for at følge hans Begjæring. Skifte derfor begyndt 30. Oct. 1720. Sin Ejendom havde hun skjødet til sin Søn, om havde betalt hendes Gjæld og hulpet paa hende. Hun døde 20. April 1719. Var i hans Hus fra 3/3 1716. Hendes Sjælde af 3/3 1716 til ham på beeg hendes Gaarde."

Madame Nørager var identisk Cathrine Christensdatter Friis (d. 1749), og den omtalte svoger var gift med søsteren Alhed Maria Christensdatter Friis (1663-1706).

Skomagermesterenken blev ved sin læst

Kvinder kunne ikke på egen hånd starte deres egen håndværksforretning, men de kunne træde i deres mænds sted, hvis de døde, og kunne også blive optaget i det relevante laug. Det skete for Lucretia Meyer, som overtog manden, Jørgen Tropmands skomagerforretning.

De to søstre, Anna og Lyche Tropmann, var døtre af Jørgen Rasmussen Tropmand (død 1663) og Lucretia Bertelsdatter Meyer (død 1681).

Jørgen blev senest 1639 nævnt som skomagermester. Han lejede sig da ind på en gård i Vestergade, og senere ejede han en gård i samme gade "mellem sl. Nicolai Bartskaers gård på hjørnet på østre og Jørgen Rasmussen Tropmands gård på venstre side".

Han blev også kaldt Jørgen Kræmmer, muligvis fordi han rejste udenbys for at sælge sine sko. I 1641 betalte han som skomager 1 rigsdaler i skat og skulle stille med – eller indkvartere en soldat, som muligvis var ham selv som medlem af borgerbevæbningen.

Noget tyder på, at han var væk fra Odense en årrække først i 1650'erne, men han var i hvert fald tilbage i Odense 1657-1658, hvor han var oldermand for Skomagerlauget. Han var omtalt i Odense Tingbog 1671, hvor Landsdommer Otto Thomsen Risbrich på sine svogeres vegne tilskødede Jacob Lauridsen skomager en gård i Vestergade. Det vil sige, Annas mand, Jacob Cock.

Ud over Anna og Lyche nævnes børnene Catharine Sophie og Anders (f. 1645), men der er ikke flere detaljer om dem.

Skifte efter Jørgen Tropmand

Opgørelsen af Jørgen Tropmands bo, viste at han var ret velstående i betragtning af, at svenskerne for nyligt havde plyndret Odense. Gård med have blev vurderet til 500 rigsdaler. Heri skyldes 300. Der var desuden et godt indbo. Og ud over sønnen Anders havde han en tjenestekarl og en svend.

Lyche Tropmann døde i 1720, men den gård hun beboede i Vestergade har sandsynligvis endnu været præget af den tunge renæssancestil med træpaneler og træmøbler, som på en stue fra en købmandsgård fra Ålborg, der er udstillet på Nationalmuseet.

Damesko fra 1600-tallet
(Pinterest).

Schifte effter afgangne Jørgen Rasmussen Shoemager:

Anno 1663 den 7. Mai sciede Schifftes Forhandling effter affgangne Jørgen Rasmussen Shoemager på Vestergade her i Byen. Effter At den bort skyldig Gield først bleve afflagt, da det øffrige till deling imellem hans effter latte Hustrue: Luchritz Bertelsdatter Meyer :huis egen kaarne verge Er Hans Faltinsen Shoemager; på den Eene og deris Børn ved Naffn: Anders Jørgensen, som er sin Eien verge; Lyche Jørgens Datter Christen Hansen Bagers Hustrue, Cathrine Sophie, Anne og Elisabet Jørgensdøttene, deris tilforordnede Verge Søffren Jensen på den Anden side.

Samtidigt træsnit af skomagerværksted.

Offr: værendis Mogens Jørgensen, Offr. formynder Henrich Jørgensen Byeschriffuer, desligeste Vurderingsmand Hans Seidelin og Hans Lindegaard shoemager, og da er passerit som følger:

Eyendomb

Gaarden den Sl. Mand iboede og affdøde, med hans hoesliggende hauge, efftersom dend nu begreben och forfunden er, agtet aff forbem [forbemeldte] tuende Mend tillige med Peder Hunderup og Christen Schult kedelsmed for penge 500 dlr. [...]

Den Sl. Mandtz begraffuelse huoremod Moderen Niuder til hindis dr. 20 Belangende huis løn Anders Jørgensen kand haffue at fordre boffuet Moderen Luchritz Bertelsdatter møier sielff at betalle af hindis eigen lod hindis Børn uden Nogen Affkortning paa denne deris fædrende Arff. Summarum Effr Forschreffne Bortschyldig Giæld: Anders Jørgens løn undtagen: er Penge 390 Dr 2 M 14 sk. Lignet og Lagt da bliffir til schiffte og dehling penge: 315 Dr 15 sk Huoraff Moderen tiil kommer den halffue Part, som er penge 157 Dr 2 M 1½ sk Och Børnene den Anden Halffue Part som er lige saa meget. Huilchet deel is udi en broderlod och trei systerloder:

Efftersom Christen Hansen paa sin hustrue Lyche Jørgensdatters vegne haffr bekommet hindis udflining aff Boen: Och kommer saa på en broderlod penge 63 Dr 7 M Och paa en systerlod penge 31 Dr 2 M 3½ sk. Belangende dette schifftes forhandling, derom er saaledis Afsl. efterdi Christen Hansen bager paa sin hustrue Lyche Jørgensdatters vegne haffr bekommet hindis uflining her af Boen saa haffr hand på hindis vegne ei Noget Arff effter faderen viidere at fordre. Mens vill dermed arffues och nøyes. Och Boen iche heller til Dato noget hoes hannem At tilkomme. Mens om Nogle breffue dennem Imellem det angaaende kund(e) vere passirit Schall de hermed vere døde och Machtløse, Och den Øffrige Arff effter Affllining, som for er meldt, At deel is emellem Moderen og de Andre Syschende, Och huis Børnenis Andeel Angaer Bliffuer hoes Moderen huorfore der hermed forsichres i Gaarden: det forrige Pant upreiuddicerligt: indtil de shadesløes werde udløst, Och dermed forschr: Schiffte nu saaledis vere Sluttet og till ende Giort bekrefftis ect.

Lucretia Meyer var medlem af skomagerlauget

Lucretia Meyer drev skomagerforretningen videre efter Jørgens død og var skatteborger i Odense. I laugsprotokollen findes ”*Lucretia Jørgen Rasmussens*” desuden som medlem.

Hun ses også i en bevaret kilde, da hun som ”*Lucretia, sal. Jørgen Trapmands paa Vestergade*” den 13. maj 1669 indbød amtsskriver Jens Eriksen til bryllup femte søndag efter påske mellem hendes datter Anna Jørgensdatter Trommand (ca. 1648-1721) og Jacob Lauritzen Kock (ca. 1641-1718).

Lucretia i mandtal

I mandtallet over indbyggerne i Odense fra 1672, står om husstand nr. 570 i Wester Quarter:

Lukridz Bertelsdatter, Sl. Jørgen Tromand Skomagere – 64 r – holder schomager handverchet vedlige med sin søn

Anders Jørgensen, søn 27 r

Hans Andersen, svend 20 r

Maren Madzdatter, tjenestepige

Maren Knudsdatter, salig Hans Bager – 66.

Velhavende kvinde fra omkring 1630, via Wikimedia Commons.

Odense Bys Taxering, 1682/1683,
Wester Quarter fjerde Rohde:
"Jacob Lauritzen, Skomagere waning
....som salig Lucretia iboede".

Lucretias begravelse

Sct. Knuds Kirkes Regnskab
1681/1682: "Annammedt for
begrafvelse skeer i Kirche Gaarden..." .
og den 14 november:" [...]]
Annammedt af Jacob Laursen
Schomager for et Ligsted til Hans
Kieristes Sl. Moder Lucris Tropmands
penng 2 Dl."

Og i Grundtaksten for 1683
nævnes en gård af "Sal. Lucretias", og
betgner dermed en Borger Tropmanns
Enke, som døde 1682 i Vestergade

nummer 45. Det vil sige, at hun boede hos datteren og svigersønnen

Lucretias far og hendes mulige mor

Lucretia Meyer var datter af Bertel Andersen Meyer, som i mandtallet over Odense i 1607 boede i 2. rode.
Han var ikke længere at se i mandtallet i 1624.

Hans far, Anders Meyer, er der ingen informationer om.

Der er opstillet en teori om, at Lucretias mor muligvis var Lykke Mule. Det er der to grunde til.
Denne Lykke ses nemlig i 1594 gift med en mand ved navn Bertel. Desuden gik navnet Lykke igen
mange gange i de følgende generationer. Hvordan hun eventuelt var i familie med den store,
indflydelsesrige og adelige Mule-slægt, vides ikke.

Møntergården i Overgade i Odense, er i dag museum, og viser, hvordan en velhavende renæssancebolig så ud..

Enken var medlem af bagerlauget

Efter Christen Friis' død overtog hans enke, Maren Svarrer, bagerforretningen og blev medlem af bagerlauget.

Tilsyneladende var Christen Friis Bager det eneste barn af Hans Christensen Friis Bager, som døde 1645, og Maren Knudsdatter Svarrer.

Hans Friis var bagermester og Maren Svarrer førte bagerforretningen videre sammen med sin anden mand, Hans Hansen Bager. Både Hans og den datter ved navn Anna, som han havde med i ægteskabet, var døde før 1657.

Skifte efter Hans Friis Bager:

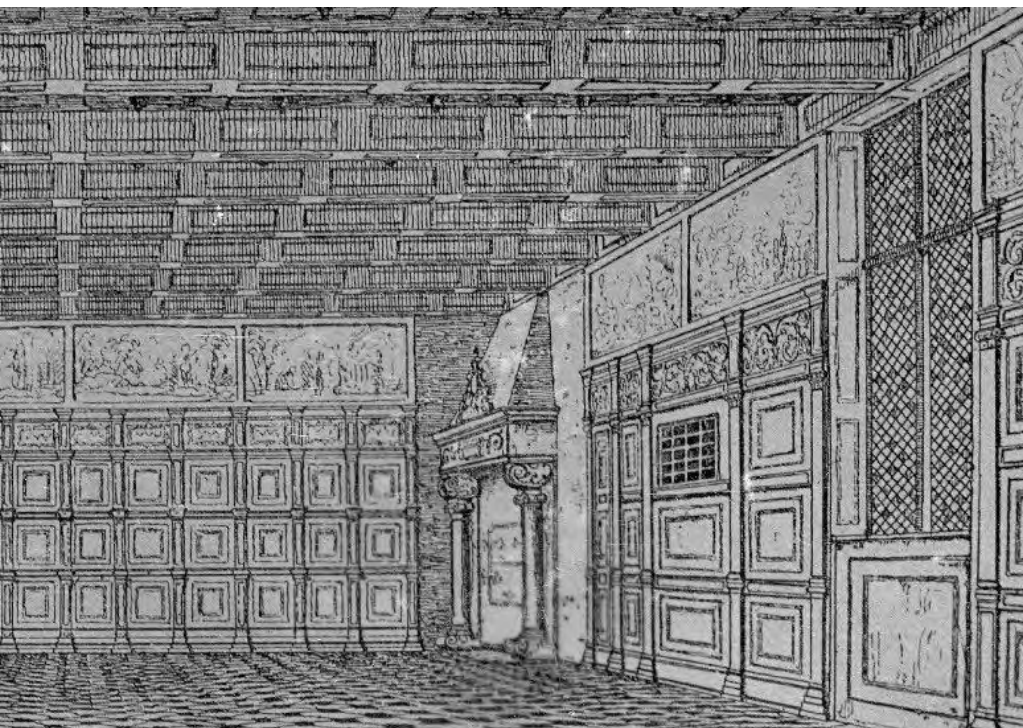
“1645 dend 30 Octobris lod Maren Knudsdatter salig Hans Christensen Bagers Hustrue ved hindis egen tiltagne Væрге och Broder Johan Knudsen Svarrers hans Samtøcke Registe och Vurderes hindis och hindis S: Hosbondis Godtz och Formue for efter at dend bortskyldig Gield [...] bør først bliffue betaldt, da det öfrige til Skifte och Deling Imellem hinde paa dend eene, og beggis Barn Christen Hansen, Hans væрге er Hans Gaas Borger, saavel som dend SI: Mands barn Anne Handsdatter, som er bemeldte Maren Knudsdatters Stifdatter, hindis Væрге Poffuel Christensen Løber som Ofverværendes til stede er paa dend anden Side.

“Gaarden dend Salige Mand iboede og fradøde liggendes Imellem Dorethe Salig Jørgen Mortensen (Krag's Gaard paa dend eene och Jens Sadelmagers paa dend anden Side” (altså i Vestergade).

Maren kunne desuden ses i mandtallet i 1674 som overhoved for husstand nr. 446 som *”Maren Knudsdatter, salig Hans Bager 66 år.”*

Interiør fra en bagerbutik i 1600-tallet på samtidigt kobberstik. (Wikimedia Commons).

Far og bror

Maren Svarrer var datter af Knud Pedersen Svarrer, som døde efter 1624. Hendes mors navn kendes ikke.

Ud over Maren var de forældre til Johan Knudsen Svarrer, som igen var far til Knud Johansen Svarer.

Oluf Bagers Pragtsal (Illustration i Danmarks illustrerede Almanak, 1857).

Antagelige aner i Assens

Lyche Cocks far blev borger i Odense 10 dage efter sin vielse med en odenseansk købmandsdatter. Hendes farfar stammede sandsynligvis fra Assens eller havde rødder i byen.

Lyche Jacobsdatter Cock (f. 1678) var datter af Jacob Lauridsen Cock (1641-1718) og Anna Jørgensdatter Tropmann, der er omtalt i det foregående kapitel.

Jacob Cock og Anna Tropmanns bryllup havde fundet sted den 16. maj 1669 i Odense Domkirke, Sankt Knuds Kirke.

Oldermand for skomagerlauget

10 dage senere fik Jacob Cock borgerskab i Odense, og 1. juni blev han optaget i skomagerlauget (eller lavet). Han var ligeledes oldermand 1682/1685, 1687/1689 samt 1694/1695. *"Anno 1669 dend 1. Juny kom Jacob Lauridtzen barnefødt her i Ottense i Lauget och loffved at gjøre Lauget fyldist och Rettighed ligeved andre Laugsbrødre, och Eer hans forloffvere Hans Faltiinsen och Lauritz Assens. Mathias Cesteger [...] Aldersmand. Samme dag betalte sin ungersche gylden -- Nemlig....11.*

Jacob Lauridtzen Reserer aate slette Dlr. och en omgansdlr, hueraff de fremb Dlr til Pndtdag 1670 vaare forfaldne. Anno 1671 dend 8 may betalt Jacob Lauridtzen penge Een slet Dlr. Anno 1671 dend 14 juni betalte Jacob Lauridtzen Een slet dlr. Anno 1672 dend 12 juli betalte Jacob Lauridtzen Een sld. Jacob Cock blev desuden nævnt i laugsbøgerne for 1674, 1675, 1680, 1682 og 1702.

Skomagerskilt fra den Gamle By.

Fem børn

Jacob og Anna fik deres første barn ved navn Jacob Jacobsen Cock i 1670.

Datteren, Lisbet Dorothea Jacobsdatter Cock (1672-1728), fik fire børn med Christian

Borgere - inklusiv hollænderbonde med floshat - på maleri af Frederik 3.'s arvehyldning i 1660, malet af Wolfgang Heimbach (Kongernes samling).

Nauschütze.

Den næstfølgende søn, Habakuk Jacobsen Cock (1672-1712), var præst i Vestre og Østre Hassing. Hans kone, Vibeke Pedersdatter Syv, var datter af Peder Syv, som var præst i Hellested og en meget kendt folkemindesamler og sprogforsker. Deres første søn, Peder Siuff døde to år gammel i 1702, deres anden søn, Peder Syv Cock blev født 1703, og den sidste, Habakuk Cock, døde efter fødslen i 1706.

Den næste i rækken, Laurits Jacobsen Cock (f. før 1678), er der ikke flere informationer om.

Den yngste, Kathrine Sophie Jacobsdatter Cock (efter 1678-1724), fik to sønner med Aage Simonsen Falck (d. 1734).

Han var stadsmusikant i Odense og organist ved Skt. Hans Kirke. Han fik to sønner og tre døtre med sin anden kone, Bodil Cathrine Munthe.

Tre børn fik morens efternavn

Jacob Lauridsen Cocks var eneste kendte barn af Lauritz Lauritzen Assens og en datter af Jacob Kock.

Ud over datteren havde den ældre Jacob Kock to sønner.

Den ældste var Habakuk Jacobsen Kock (ca. 1621-1659/1660), som fik sønnen Jacobus Habakuk Kock (1646-1688) med Alheid Karchof, hvis anden mand var Jørgen Barchhausen, der var købmand og rådmand i Odense og senere herredsfoged i Lunde og Skam herreder på Fyn.

Den anden, Peder Jacobsen Kock (f. ca. 1622), var gift med Anne Johannesdatter (1614-1672).

Østerport og Østergade i Assens. (Af Dankwart Dreyer).

Stammede sandsynligvis fra Assens

Lauritz Lauritzen Assens var købmand eller håndværker i Odense, og det var sandsynligvis ham, der var den Lauritz Assens, der i 1669 var forlover, da Jacob fik borgerskab i Odense.

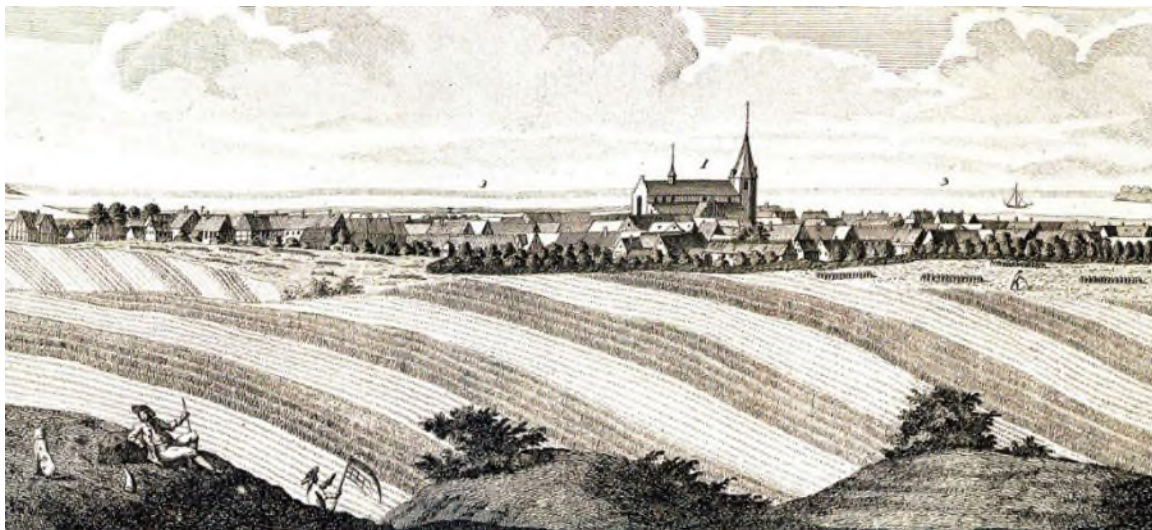
Lauritz' efternavn tyder på, at han må have haft rødder i købstaden Assens, men der findes ikke flere informationer om hans baggrund. I gamle tingbøger og kilder findes flere mænd ved navn Lauritz, men forbindelserne til Lauritz Assens kan ikke fastslås.

En stagnerende by

Måske er årsagen til, at Lauritz var flyttet til Odense, at Assens havde lidt kraftigt under Svenskekrigene i 1658, hvor byen blev plyndret, da de svenske tropper gik over isen på Lillebælt fra Jylland. Samtidig betød de dårlige handelskonjunkturer, at byen stagnerede.

Allerede tilbage i middelalderen var færgestedet af stor betydning for forbindelsen mellem Hamborg og København, og særligt i 1500-tallet var der en større kvægekseport fra byen. Men selvom mange af byens købmænd var velhavende, var byens oplandshandel ikke særlig stor.

Svenskekrigene var ikke første gang, at byen blev udplyndret. Efter slaget ved Øksnebjerg i 1535 under Grevens Fejde var byen blevet plyndret og stort set jævnet med jorden af kong Christian 3.'s tropper. Byens gamle ringmur blev revet ned, og under Christian 4. blev der oprettet en ny befæstning, som bestod af en vold og en grav.

Assens på prospekt fra 1700-tallet af Johan Jacob Bruun (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling)

Købmand, rådmand og borgmester i Odense

Først blev Christen Friis anklaget for at være dårlig til sit job som byfoged. Han blev senere købmand og udfyldte roller som rådmand og borgmester.

Gade i Den Gamle By.

Hans Christensen Friis Bager var eneste søn af Christen Thomsen Friis (død 1585) og Boeld, hvis baggrund er ukendt, men som ifølge nogle genealogier menes at stamme fra Assens.

Den 22. februar 1568 udlejede prioren ved Odense Sankt Knuds Kloster jord i "Moncheriis" til Christen Friis, borger i Odense. Jorden havde hans mor "Karen Kotthis" haft til leje, men givet tilbage til klostret. Lejemålet gjaldt for ham sely, hans hustru Boeld, og deres barns livstid for årlig landgilde på 1 ørte havre.

Den oprindelige aftale lød: *"Christen Friis Borger i Othennsze kendes, at denne forbemeldte Kopi er en ret Kopi af det Brev, Hr. Christen Povlsen Prior til Sankt Knuds Kloster i Odense har givet ham på den jord i "Moncheriis", som hans Moder lod op for ham, hvilket brev han forpligter sig til at holde"*.

Christen Friis blev den 27. marts 1572 omtalt som ung, meget uerfaren i retten og uduelig til embedet som byfoged i Odense, "hvorfors han skal forløves".

Den 23. maj 1572 blev han optaget i Odenses købmandsgilde, og omtales senere som rådmand og som borgmester i 1581.

Fire døtre

Udover Hans, havde Christen og Boeld fire døtre: Mette, Margrethe, Kirstine og sandsynligvis Mareke. Det vides ikke, hvornår de blev født.

Om Mette vides det, at hun var gift med Jørgen Skomann, der var apoteker i Odense.

Det formodes, at Mareke Friisdatter var gift Jens Bang i Assens, som var rådmand 1585 og borgmester 1611-1622. Denne teori er baseret på, at Jens Bang den 24. juli 1615 på Odense Rådstue lod læse et pantebrev i en gård på Mette Friisdatter vegne. I "Studier over det fynske Rådsaristokrati i det 17de Århundrede" har Svend Larsen desuden fremsat den formodning, at Mareke Friisdatter var af Friisslægten fra Odense og sandsynligvis død, før pantebrevet blev læst. Jens Bang havde seks børn.

De to andre døtre, Margrethe og Kirstine, er der ikke fundet yderligere informationer om.

Borgere på detalje fra Frederik 3.'s hyldning i 1660 på maleri fra samme år af Wolfgang Heimbach (Kongernes Samling).

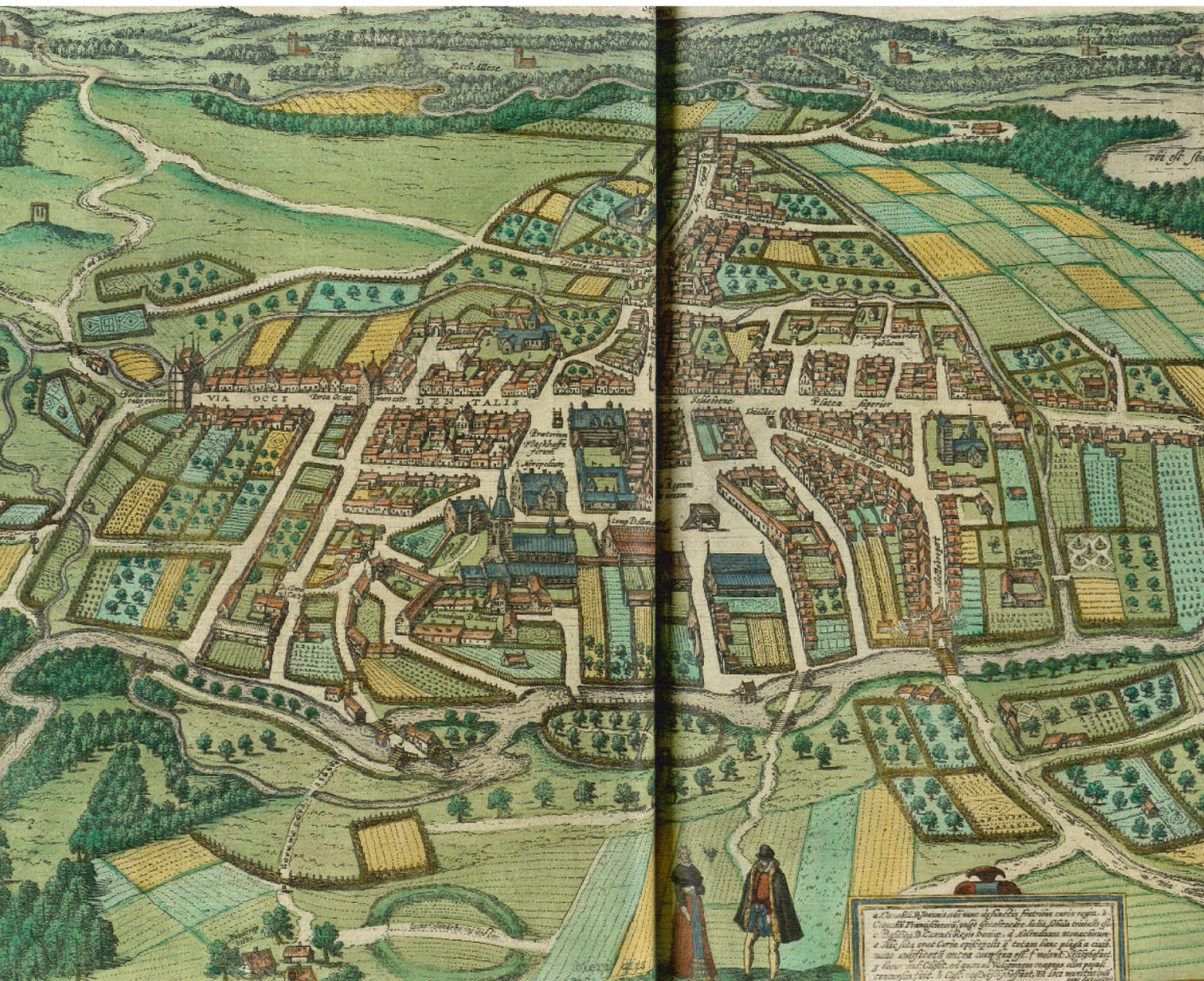

Overfor rådhuset i Vestergade

Christen Friis er at finde i kilderne forbindelse med opsætningen af mandsstolene i Odense Gråbrødre Kirke i 1575, da han og Mikkel Hansen Bager var kirkevænger.

Han boede i Vestergade, hvor hans gård er nævnt i beskrivelsen af, hvor flere af hans naboer boede. Mikkel Bager nævnes som boende i Vestergades søndre side – tværs overfor rådhuset, og i 1584 nævnes det, at købmand Oluf Bager blandt andet havde en gård i Vestergade – tværs over for rådhuset - "*thuert offuer for raadhuussitt, som Christoffer Busk iboer, emellum Christen Friissis oc Pouffell Nielssenns gaard*".

Det vides, at Christen var død før 10. maj 1585, for på den dato fik lensmanden befaling om at indsætte Sivert Pedersen som borgmester i Odense i stedet for afdøde Christen Friis.

Brauniuskortet fra 1593 er det ældste kort over Odense. Byen ses ovenfra, og hovedgaderne Vestergade-Overgade og Nørrgade ses tydeligt. På kortet står "Otonim", odenseanernes by. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Indgifte købmandsslægter

Christen Friis' forældre var eksempel på, hvordan de velhavende fynske købmandsslægter giftede sig på kryds og tværs. De var nemlig moster og nevø. Men der var også andre tætte slægtsbånd. Det skete for at bevare velstanden samlet.

Udsnit af Braunius' kort over Odense fra 1572 med Vestergade og Vesterport. (Det Kgl. Biblioteks Billedsamling).

Christen Thomsen Friis (d. 1585) var eneste søn af Thomas Friis og Karen Lauridsdatter Kottis (ca. 1525-1590), som var nevø og moster til hinanden, idet Karens storesøster Mette var Thomas' mor.

Thomas Friis' fornavn kendes kun fra Hamsforts Labyrinth, som var del af apotekeren og historikerens Cornelius Hamsfort (1546-1627)'s arbejder med gamle historiske kilder, som siden er blevet brugt til at fastslå slægtskaber i de odenseanske slægter.

Thomas' første ægteskab

Thomas havde fået mindst en datter med sin første kone, Else Olufsdatter Bager. Han var rådmand fra 1534 og borgmester i Odense fra 1536, og havde sin gård i Albanistræde over for domkirken og senere i Overgade 3. Han deltog i hyldningen af Christian 3. sammen med Mikkel Mule.

Thomas Friis var en af de to sønner som Hans Friis og Mette Lauridsdatter fik. Den anden var sønnen Jørgen, der var rådmand. Der er mere om dette i kapitlet "Borgmester i Kerteminde".

Velhavende borgestue fra en købmandsgård i Ålborg fra 1600-tallet, der er udstillet på Nationalmuseet.

Friis af Odense

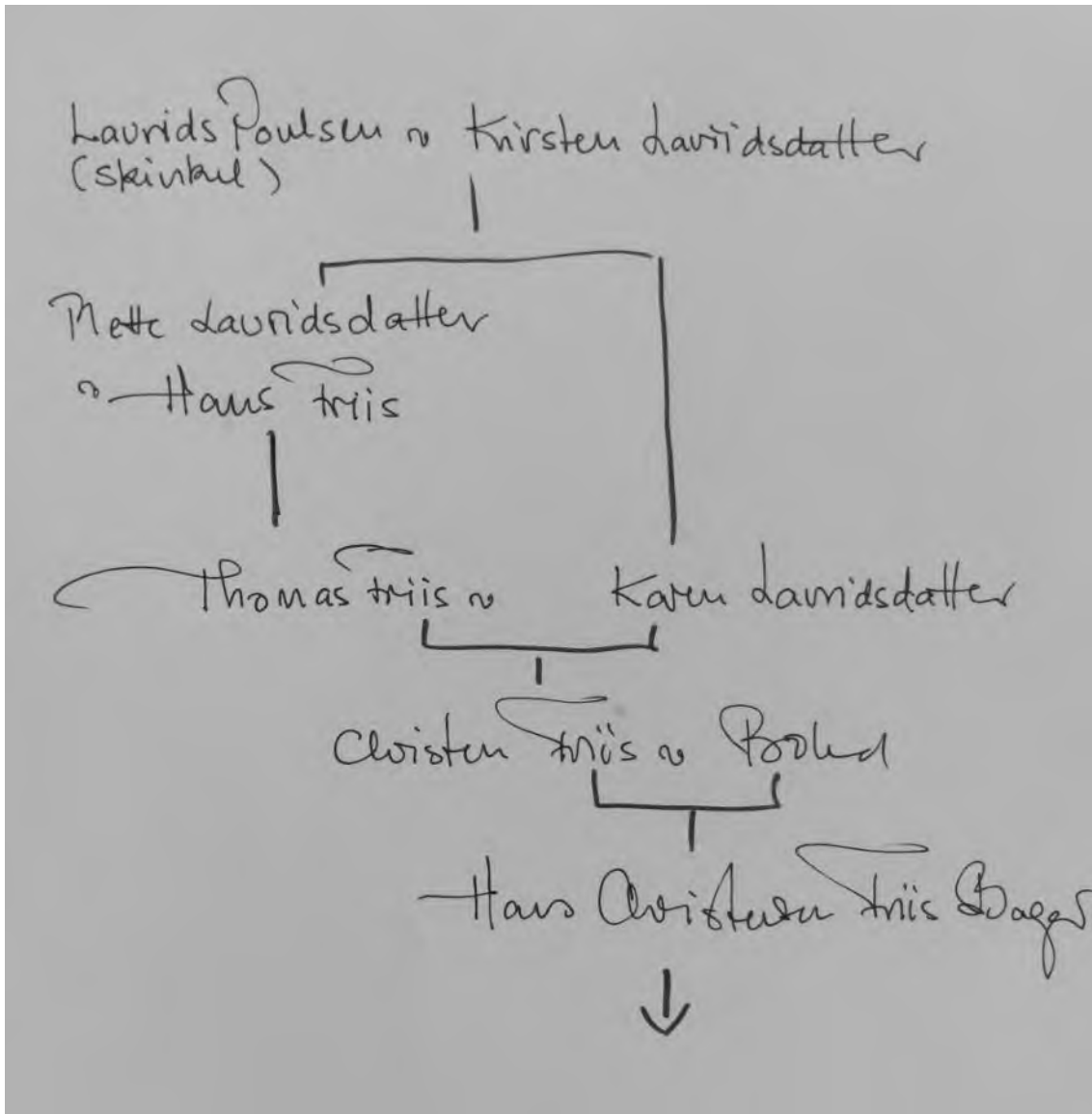
På nettet kan man finde flere bud på slægten Friis af Odenses adelige baggrund. Men buddene er forskellige og uden dokumentation, for der findes ingen kilder.

Der er mange teorier om, hvordan den odenseanske købmandsslægt ved navn Friis kunne være beslægtede med de forskellige fynske adelsfamilier med samme navn.

Der er både teorier om, hvordan de kunne være i slægt med de adelige slægter Friis af Hesselager eller Friis af Lundby. Men kilderne mangler.

I nogle af de slægtstræer, der findes på nettet, er Friis af Odense og Friis af Stenstrup beslægtede. Steenstrup-slægten regnes for holstensk, men slægtstræerne er ikke enige om, hvordan familieforholdene skal beskrives. Og der er som nævnt heller ingen kilder, der kan være med til at bekræfte teorierne.

Lykke Kirstine Sørensdatte Borrings to svigerdøtre, Elisabeth Gommesen Brandt og Mette Christine Brandt - der begge var gift med Søren Borring Bekker - stammede fra Friis af Steenstrup-linjen, som er beskrevet i kapitlet "Friis flyttede til Fyn" i det foregående bind af "Familiens Historier".

Thomas Friis var gift med sin moster, Karen Lauridsdatter.

Karen Kottis var købmand

Karen Lauridsdatter var tre gange gift med velhavende købmænd i Odense, og som enke drev hun selv en succesfuld købmandsforretning og var meget velhavende. Hendes første mands efternavn, Kotte, hang ved, og nogle slægtsforskere har fejlagtigt blandet hendes og ægtefællens slægter sammen.

Christen Thomsens Friis' mor, Karen Lauridsdatters første mand var Laurids Nielsen Kotte, til Dalby (1495-1542), og hun var resten af sit liv kendt som Karen Kottis eller Kottes. Hun var muligvis hans tredje kone. Han var købmand i Odense og havde antageligt også anparter i slægtens væbnergods. De fik to kendte børn, Mette og Marcus.

Mette Lauridsen (ca. 1535-1613) var gift med Hans Mule til Nislevgård og fik 10 børn med ham. Mule-slægten var en stor købmandsslægt med adelig baggrund.

Sønnen Marcus Kotte, som døde 1590, var rådmand i Odense og handlede 1563 sammen med Oluf Bager med rentemesteren. Han blev i eftertiden omtalt som en meget boglærd mand. Med sin kone, Maren Nielsdatter Mule, havde han sønnerne Niels (død efter 1591) og Laurids (død 1602).

Karen Kottis andet ægteskab med Thomas Friis er beskrevet i kapitlet "Indgifte Købmandsslægter".

Karens tredje mand var købmand Claus Mikkelsen, som må antages at være død før 1572, da Karen dette år optrådte som selvstændig indehaver af sin gård i Odense ved indkvarteringen af hertug Ulrik af Mecklenburg.

Karen og Claus fik tre døtre. Den ældste, Marine Clausdatters mand var Jørgen Andreasen, som der ikke er flere informationer om.

Den mellemste, Kirstine (ca. 1550-1624), var gift med Christoffer Bang af Assens (1535-1599), som var købmand i Odense. De fik sønnen Claus (død 1624), hvis kone var Margrethe Rickertsdatter Seeblad; og datteren Marine (ca. 1580-1640), der ægtede Hans Bruun, og var mor til én kendt datter, Karen Bruun (1608-1662), som var gift Balslev, Winding og Taulov.

Den yngste af Karen og Claus' døtre hed Anna.

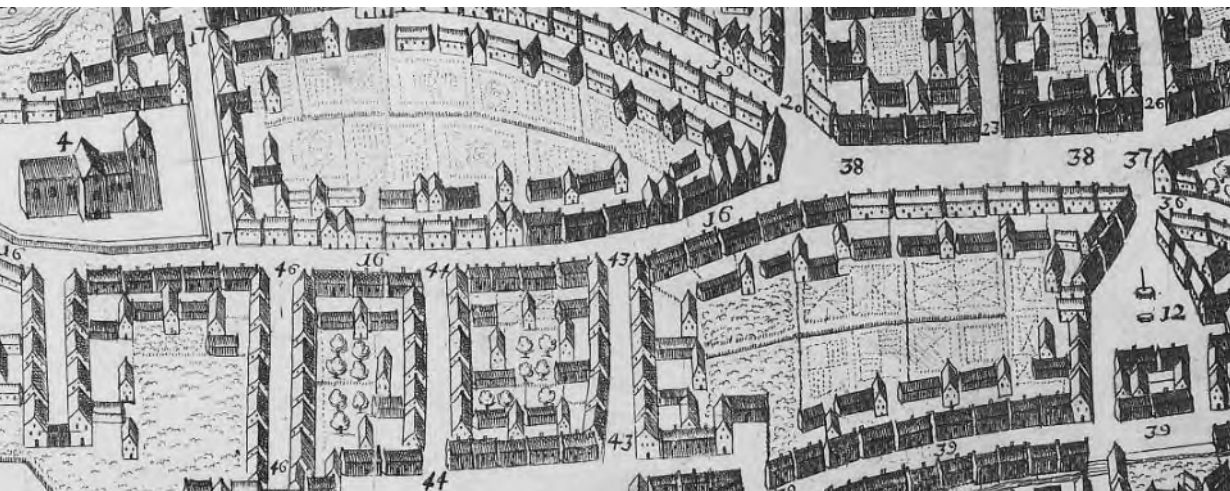
Drev sin egen købmandsvirksomhed

Karen Kottis drev sin egen købmandsforretning og var velanskrevet ved hoffet.

I modsætning til andre samtidig købmænd ser det ud til, at hun kom gennem Syvårskrigen fra 1563 til 1570 uden økonomiske problemer. I hvert fald kunne hun ligesom københavnske storkøbmænd og Odensekøbmændene Oluf Bager og Hans Mule skaffe den danske krone varer til krigen på kredit eller mod betaling i form af korn og kvæg fra kronens godser. Hun havde herudover livsvarigt lensbrev på kirkens del af korntiender fra fynske kirkesogne.

Mette Kotte og Hans Mules gravplade.

Kottes gård lå i Overgade, som har nummer 16 på Resens kort fra 1677. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling)

Husede hertuger

Odense lå centralt på hovedfærdselsåren mellem det sydlige Jylland og Østdanmark. Når kongen inviterede udenlandske gæster gik rejsen via hertugdømmerne over Fyn til København. Men da Odense manglede standsmæssige herberger, fik magistraten til opgave at finde et "bekvemt domicil" i byens rige købmandsgårde, hvis ejere skulle have god betaling.

For hertug Ulrik af Mecklenburgs ophold var gælden til Karen Kottes fx 9 mark og 6 rigsdaler. Hos hendes svoger Jørgen havde 11 personer spist og drukket samt fået fodret deres heste for 30 mark, og hendes søn Marcus havde lagt 4 mark ud til havre og rugfoder for syv heste. I alt havde byen 324 mark og 4 skilling til gode.

Men det var ikke nemt for byen at få betalingen krævet ind, og fire år efter bad man kongen om at få sagen bragt i orden, og i 1578 beordrede rentemesteren lensmanden, Jørgen Marsvin, at afregne til Karen Kottes for hertug Hans den Ældres fortæring.

Hertugen og følge overnattede hos hende flere gange, blandt andet i forbindelse med lenshyldningen i Odense i 1580, hvor konge og rigsråd overdrog dele af Slesvig og Femern som len under den danske krone til ham og hertug Adolf af Slesvig.

I 1583 modtog Karen Kottes rigsmarsken Peder Munk, der havde været meget aktiv i den tidligere krig mod Sverige. Det var Peder Munk, der nogle år senere skulle bringe Frederik 2.'s datter, Anna, til hendes bryllup med James 6. af Skotland.

Karens gård fungerede også som gælds fængsel for låntagere, der skulle opholde sig der på egen bekostning, til gælden var betalt.

Forbindelser til Assens

Da Karen døde i 1590/1591, gav arveskiftet anledning til en del stridigheder mellem svigersønnen Christoffer Nielsen Bang og de øvrige arvinger.

Hendes gård lå i Overgade 12, men hun synes også at have ejet kirkejord i Kerteminde og en enghave i Næsgyden ved Assens. Den blev antagelig overtaget af datteren Anne Clausdatter, der omkring 1618 solgte et stolestade i Assens Kirke. Dette engstykke blev i meget lang tid kaldt Karen Kottes have.

Hertug Hans den Ældre af Slesvig-Holsten-Haderslev på illustration fra 1500-tallet.

Herzog Ulrik af Mecklenburg (Wikimedia Commons)

Stednavnet Kottes Krog i Kærum sogn lige syd for Enghave ved Assens er måske også et minde om Karen

Kottes besiddelser, hvis ikke navnet går meget længere tilbage til et medlem af Kotte-slægten, der i begyndelsen af 1500-tallet var præst i Sandager nord for Assens.

Dækket bord i renæssancemuseet Borgmestergården i Nyborg.

Borgmester i Kerteminde

Borgmester Laurids Poulsen i Kerteminde og Kirsten Lauridsdatter var forældre til to af Inger Rasmussens aner, søstre Karen og Mette.

Karen Lauridsdatter Kottes (ca. 1525-1590) var yngste kendte datter af Laurids Poulsen (ca. 1460-efter 1515) og Kirsten Lauridsdatter (ca. 1470-1546).

Laurids blev 1512 nævnt som borgmester i Kerteminde, som på det tidspunkt var en vigtig handelsby. Næsten al Odenses ud- og indførsel fra søsiden foregik via Kertinge Nor. Varerne blev kørt med vogne fra Odense til Munkebo eller Kerteminde. Det var først, da en hollandsk skipper i 1682 under en storm blev drevet ind i Odense Fjord og ved et tilfælde opdagede en brugbar sejrende, at odenseanerne begyndte at bruge fjorden til skibssejlad.

Garant for kertemindeborgere

Omkring 1512 slog en gruppe borgere fra Kerteminde Hans Knudsen ihjel i Broløkke i Viby Sogn. Han var en fremtrædende odenseaner, og kertemindeborgerne måtte indgå forlig og betale bøder til den dræbtes arvinger. På Fyns landsting blev der udfærdiget et orfejdebrev, hvor den dræbtes arvinger forsikrede, at efter indgået bod og forlig måtte der ikke siden øves hævn på gerningsmændene eller deres frænder. Brevet bar seks segl, hvoraf der tidligere fandtes brudstykker af de fire, der alle viser bomærker.

Borgmester "*Laurenz Poelsen*" var opført blandt garanterne, der skulle sikre, at borgerne ville

respektere forliget, og at deres "*efterkommere, borgere i Kerteminde, og alle deres samfrænder og venner, fødte og ufødte vil overholde orfejdebrevet ubrydeligt indtil evig tid*". To af seglene under brevet er gået tabt - det vides ikke om Laurids' var et af dem. I brevet omtales landsdommeren, som "velbyrdig" – det vil sige adelig, men var ikke tilfældet for Laurids' vedkommende.

Usikre årstal

Slægtsforholdene regnes for sikre, men der må være nogle årstal i familien, der skal tages med et gran salt. I nogle genealogier er der noget i retningen af 35 år mellem de to søstre, som er de to eneste kendte børn af Poul og Kirsten, men det ville dog kunne lade sig gøre.

Mette Lauridsdatter og Jørgen Seebled

Parrets ældste datter, Mette Lauridsdatter, var som tidligere nævnt først gift med Jørgen Knudsen Seebled, der døde som købmand i Odense i 1514. De fik én kendt søn, Knud Jørgensen Seebled (1512-1580), som gik i skole i Flensborg og lærte handel i fødebyen, hvor han bosatte sig i 1544. To år senere var han rådmand, og det siges, at han i 1550 red til sit fæstensøl i Flensborg med et følge af 28 heste, alle ridende svende I 1563 fik han borgerskab i Odense og var 1571-1574 forstander for det almindelige hospital. Desuden nævnes han igen i 1574 som rådmand og skal ligeledes have været borgmester. Han var gift med Karen Carstensdatter Rickertsen. Hendes familie er der mere om i de følgende kapitler om købmandsslægterne i de tyske Hansestæder.

Da Gråbrødre Kirke blev revet ned i 1808 og inventaret bortauktioneret, købte Jens Bircherod, en del af dem, da han var meget historisk interesseret. Han aftegnede efter bedste evne de ligsten, der havde hans særlige interesse, og fik lavet kobberstik af dem. Han gengav desuden teksten "Her ligger begravet erlig oc velviis mand Hans Friis fordem borgemester udi Othense som døde Anno Domini 1551 den 30 dag i Majus maane oc sin hustru Mette som døde An 1563 13 Jul(i)."

Mette Lauridsdatter og Hans Friis

Mettes anden mand var Hans Friis (af Odense (ca. 1485-1551), der nævnes som borgmester allerede 1531, og reformationen i 1536 rokkede ikke hans stilling, tværtimod fik han af prioren ved Skt. Hans Kloster Peder Hansen Aasum tilskødet Bjørnsløkke og 1538 tilskødede prioren ved Skt. Knuds Kloster ham nogle jorder sønden Ostebækken. Han døde sandsynligvis i embedet.

Mette og Hans fik sønnen, rådmann Jørgen Hansen Friis (ca. 1515-1566). Jørgen Friis giftede sig med Barbara Pedersdatter (ca. 1520-1557), som var datter af Peder Christensen Månebjælke og Karen Pedersdatter Bonde.

Deres anden søn var Thomas Friis, der - som tidligere nævnt - var gift med Karen Kottes, som altså var hans moster. De fik én søn, Christen Thomsen Friis - der altså også var Inger Rasmussens ane.

Generationers fejllæsning af baggrund

Laurids Poulsens baggrund kendes ikke. Hans våbenskjold er indhugget på de ligsten, som datterdatteren Mette og ægtefællen Hans Mule til Nislevgård fik fremstillet for sig selv. Det viser en en stængel, hvorfra der udgår tre grenagtige formationer med aks eller blade.

Slægtshistorikeren Bent Østergaard har tilbagevist forskellige genealogiers teori om, at Laurids Poulsen var medlem af Kotte-slægten, som det blandt andet fremgår af Danmarks Adels Årbog. Østergaard redegør i en artikel for, de fejllæsninger, der er sket af nogle indviklede og svært forståelige beskrivelser af familieforholdene på latin, som ikke har bund i kilderne. Derimod er der tale om en fejllæsning, som er overtaget fra en genealog til en anden gennem flere generationer. Ligeledes peger han på, at Laurids Poulsens våben slet ikke minder om Kotte-slægtens.

Også usikker afstamning

Kirsten Lauridsdatters afstamning er endnu mere usikker, da der ikke er bevaret tegn, der kunne give en indikation af, hvilken slægt hun var del af, men nogle har formodet, at hun var medlem af uradelsslægten Skinkel.

WEL
BORG

IN
MELANGE

OBEL
KANSIN

C. W. OBEL
JAVA
MELANGE
AALBORG

1 Kilo
Rogtobak

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

WEL
BORG

Sprit-Eddike

WEL
BORG

PRODUCE
OF
CEYLON

WEL
BORG

Extratin.
Campoy.

WEL
BORG

K

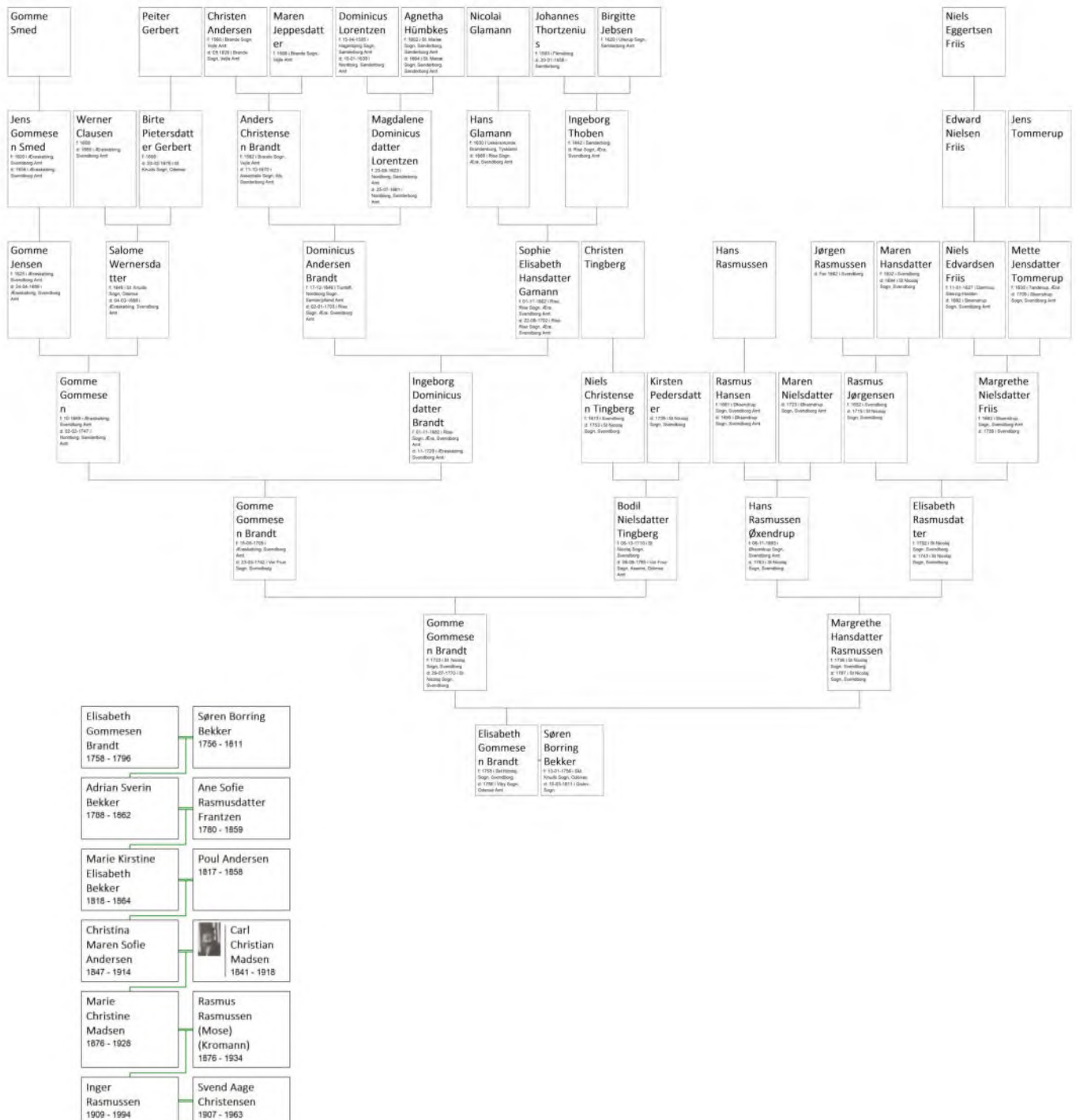
se
kn

Hc

m

Inger Rasmussens to gange tipoldemor Elisabeth Gommesen Brandts aner

Sydfynsk skipper- og købmandsslægt

Sydfyn var præget af store skipper- og købmandsslægter, og Elisabeth Gommesen Brandt stammede fra flere af dem.

Med dette kapitel er vi nået til Adrian Severin Bekkers mor Elisabeth Gommesen Brandt, hvis slægt kan føres meget langt tilbage.

Hun var datter af Gomme Gommesen Brandt (1733-1770) og Margrethe Hansdatter Rasmussen (1736-1787), som blev viet i Sct. Nicolai Kirke den 1. december 1756. At hun var kendt som "Rasmussen" viser, at hun var af en "fin" købstadsfamilie.

Gomme Brandt var købmand og skibsreder som de fleste af hans kendte forfædre. Familien boede i Gerritsgade 23-27.

Yderligere to overlevede

Elisabeth Brandt var gift med Søren Borring Bekker og det var hendes yngre søster, Mette Christine Brandt også. Herudover overlevede to af Gomme og Margrethes andre børn barndommen.

Den ene var Gomme Gommesen Brandt (1759-1806), der var købmand og skipper i Svendborg. Han fik tre døtre med Johanne Margrethe Clausen, som havde to sønner med sin første mand, Christian Simonsen Hellevad. Johanne Margrethe stammede også fra de svendborgensiske købmandsslægter.

Den anden var Birthe Cathrine Gommesen Brandt, der også ses som Birgitte Brandt (1763-1835), og fik tre børn med sin første mand,

Jacob Tamdrup (1762-1808. Han var forpagter på herregården Raschenberg (senere Juelsberg) nord for Nyborg, der var ejet af Gregers Christian Juel og hustruen Amalie Christiane von Raben, som Søren Borring Bekker også arbejdede for. Birthes anden mand var Simon Hempel (1771-1857), der var farver i Odense. Han var søn af Christian Simonsen Hempel og Sophia Erreboe, som nedstammede fra Gomme Jensen på Ærø. De fik ikke børn. Sophias søster, Riborg Sophia, blev gift med Søren Bekkers far, Adrian Bekker, som beskrevet i "Tre hustruer og 21 børn".

Fem overlevede ikke

Herudover døde fem af parrets børn som små, nemlig sønnen Hans Gommesen Brandt (1762-1765) samt de fire yngste døtre: Christiane Gommesen Brandt to dage gammel i 1766; Christiana som 14-årig i 1781; Johanne Cathrine Gommessdatter Brandt, som blev begravet 19. januar 1760 knap en måned gammel samt Marie Kirstine Gommesen Brandt, der var to år gammel, da hun døde i 1770.

Velhavende 1700-talsbolig fra Den Gamle By.

Køkken fra Den Gamle By.

Familien beboede og drev i flere generationer købmandsforretning fra Gerritsgade 23-27 og følgende nævnes: 1761 Gomme Gommesen Brandt, 1771 Gommese enke - Margrethe Rasmusdatter Hansen - og i 1776 hendes anden mand, købmand Ole Christiansen og 1802 sønnen købmand Gomme Chr. Bondo.

Margrethes andet ægteskab

Efter Gomme Brandts død blev Margrethe den 12 juli 1771 viet ved et stuebryllup af pastor Frants Henrik Hansen Uhrbroch ved Niolaj Kirke med Oluf Christensen Bondo (1741-1811), der også var købmand. De fik to børn.

10. maj 1772 blev Gumme Christian Bondo døbt. Han var købmand og fik ni børn med Anna Susanna Jantzen inden sin død i 1826. Og fire år efter fulgte datteren Birgitte Olufsdatter Bondo, som døde ugift i 1818.

Oluf Bondo var søn af skovrider Christian Olufsen Bondo (1716-1798) og Birte Laursdatter (1714-1771). En af deres fire øvrige børn, Elisabeth Sophie (1742-1809), var gift med Gomme Christensen Graae, som var søn af Bodil Tingberg og hendes anden mand. Dem er der mere om i næste kapitel.

Købmand i Svendborg

Margrethe Rasmussen var det eneste overlevende af sine forældres syv børn. De var Hans Rasmussen Øxendrup (1693-1763) og Lisabeth Rasmusdatter (1703-1743). Han var købmand og stempelpapirsforhandler.

Margrethes storebror Rasmus blev født i 1734 og begravet den 24. november 1741 - samme dag som den fireårige Maren. Herudover fik Hans og Lisabeth børnene Johanne Catrine i 1738; Peder i 1741 og endnu en Rasmus i april 1743.

Margrethe Hansdatter Rasmussens ældste søn med hendes anden mand, Gumme Christian Bondo (1772-1826) med kone og flere af børnene. Silhoutet fra 1820 som tidligere var udstillet på Svendborg Amts Museum.

Den sidste fødsel må have kostet Lisabeth livet. I hvert fald blev hun begravet den 26. juli samme år.

Hans Øxendrup blev 1761 noteret som ejer af ejendommen Gerritsgade 2, der ligger på hjørnet ved Korsgade og Møllegade midt i Svendborg. Den nuværende ejendom er opført 1881.

Dispensation for tæt slægtskab

Efter Margrethes død måtte Hans Øxendrup søge kongelig dispensation for forbuddet mod, at tæt beslægtede giftede sig, fordi Margrethes og hans tilkomne kone, Birgitte Cathrine Berthelsdatter Ribers mødre "*skal have været næstsøskendebørn*".

Hans og Birgitte Cathrine fik tilladelsen den 29. december 1743 og betalte den obligatoriske afgift til hospitalet. Herefter stod brylluppet i huset den 22. januar 1744. Og de af deres børn, som overlevede barndommen, fik efternavnet Riber.

Den ældste, Elisabeth Maria Riber (1744-1828), førte den store købmandsforretning i Gerritsgade 2 videre sammen med sin bror, Bertel Riber. Hendes mand var Anders Pedersen Graae (1743-1776), og et af deres fire børn, Wolborg Graae, var gift med Søren Borring Bekkers bror, Tønnes Peter Bekker. Anders' farbror, Christen Knudsen Graae, var Bodil Nielsdatter Tingbergs anden mand. Hende er der mere om nedenfor. Og det er typiske eksempler på, hvordan familierne var vævet ind i hinanden.

Den nævnte bror, Bertel Hansen Riber (1746-1843), ægtede 1810 sin husholderske Bolette Hansen Holm (1766-1836), som han fik tre sønner med, mens hun var gift med to andre mænd. Sønnen blev anerkendt som hans, fik efternavnet Riber og blev gift ind i de svendborgensiske købmandsfamilier.

Sønnen Peder Riber (1749-1824) var Sognepræst i Sønder Nærå ved Odense og fik 10 børn med Johanne Thorbiørnsen.

Herudover fik Hans og Birgitte Cathrine fire børn, som der ikke er flere informationer om: Maren i 1748; Anna i 1751, Birgitte Kirstine i 1752 samt Jesper Friis Hansen i 1755.

Medlem af direktionen for handelskonsortium

J.O. Bro-Jørgensen beskriver i "Svendborg Købstads Historie", hvordan Hans Øxendrup i 1754 blev medlem af direktionen for Svendborgensisk Handelsselskab, som bestod af 16 handlende. Selskabet skulle drive handel fra første hånd, og man regnede med at bruge 7.000 rigsdaler. De andre direktionsmedlemmer var Mads og Peder Graae og Hans Torbjørnsen, som sammen med Christen Knudsen Graae og Christian Madsen Graae tegnede sig for hver en hovedlod, mens 10 mindre

handlende tog to hovedlodder. Det var desuden meningen, at konsortiet samtidig skulle påtage sig forpagtningen af tolden og konsumtionen, men en sag om forsøg på smugleri satte en stopper for det og hele projektet.

Enken Riber

Birgitte Cathrine Riber (1719-1807) drev købmandsforretningen videre efter Hans Øxendrup's død. 1771 nævntes hun som ejer af Gerritsgade 2, som Madam Rasmussen

Birgitte Cathrine Bertelsdatter Riber, gift Rasmussen (1719-1808). (Ukendt maler).

Enkeslør fra
Holæk Museum

I folketællingen for 1787 blev Birgitte Cathrine Riber betegnet som husbondinde. Som omtalt ovenfor, overlod hun senere forretningen til børnene Bertel og Elisabeth Maria.

Hun døde hos sønnen Peder i Sønder Nærå, og han noterede i kirkebogen ved hendes begravelse: "1807, d. 19. januar blev præsten Peder Ribers moder, købmandsenke Birgitte Cathrine Rasmusen, født Riber, som døde i præstegaarden d. 13, begravet paa kirkegaarden tæt ved klokketaarnets vestre side i krogen indtil kirken, 88 aar gammel".

Forretningen eksisterede frem til 2009

Hans Øxendrup og Birgitte Cathrine Ribers, efterkommere fortsatte forretningen under forskellige former frem til 2009 – de sidste mange år under navnet Baagøe & Riber.

Joel Ballin malede skilte for at supplere sine indkomster som maler og grafiker. (Udstillet på Nationalmuseet).

Sammenkædede slægter

Bodil Nielsdatter Tingberg stammede fra en købmandsslægt i Svendborg og drev selv købmandsforretning sammen med sine to mænd og alene efter deres død.

Gomme Gommesen Brandt (1733-1770) var ældste søn af Gomme Gommesen Brandt (1705-1742) og Bodil Nielsdatter Tingberg (1710-1785), som blev viet den 27. april 1731.

Det følgende år fik Gomme og Bodil datteren Ingeborg Kirstine Gommessdatter Brandt, der døde som fireårig.

Den næste Kirstine Gommessdatter Brandt (1737-1816), var gift med Bertel Riber Klingenberg, som var opkaldt efter morens første mand, Bertel Riber. Bertel og Kirstine fik 12 børn.

De tre yngste var døtre. En dødfødt pige i 1739; Ingeborg Gommessdatter Brandt (1740-1823), der var ugift samt Ellen, som døde 16 måneder gammel i december 1742.

Bodils andet ægteskab

Gomme døde i en alder af kun 37 og blev begravet den 23. marts. Herefter blev Bodil den 28. oktober 1742 forlovet med købmanden Christen Knudsen Graae (1719-1769). De blev viet ved et stuebryllup den 4. april 1743, og her kaldte pastor Gregors Hjort ved Vor Frue Kirke hende for *“den hæderbaarne og gudelskende Matrone”*.

Christen Graae var skibsreder, storkøbmand, overformynder og eligeret borger i Svendborg. Det sidste betød, at han var medlem af byens rådgivende råd.

Indretningen af Borgmestergården, som det kan ses i Den Gamle By i Århus kunne være sådan, at familien Tingbjerg har boet.

Bodil Tingberg boede i Møllegade 35 i det hus, der også kaldes Ebenezer. Fra familien nævnes følgende ejere: 1761 Christen Graae 1771 Chr. Graaes enke (Det vil sige Bodil), 1785 hendes søn Gomme Graae og 1810 sønnesønnen Gumme Gummesen Krøyer. Der boede efterkommere i huset frem til 1885.

Otte børn med anden mand

Bodil og Christens ældste søn, Gomme Christensen Graae (1744-1804), var også købmand i Svendborg, og fik otte børn med Sophie Elisabeth Christiansdatter Bondo, hvis bror, Oluf Christensen Bondo var Margrethe Hansdatter Rasmussens anden ægtemand, der er nævnt i det foregående kapitel.

Datteren, Mette Christensdatter Graae (1745-1800), fik syv børn med sin mand, Christian Spleth, som var sognepræst i Skårup og Tved fra 1764 til sin død i 1794.

Bodil Tingbergs ældste barn i andet ægteskab, Gomme Christensen Graae (1744-1804), var købmand og eligeret borger i Svendborg. (Samtidig silhouet).

Næste barn var Anna, som døde ni måneder gammel i maj 1747. Søn nummer to, Knud Christensen Graae (1747-1786), var sognepræst i Longelse. Han havde ingen børn med sin kone, Henrikke Lauritsdatter Næraae, som var datter af Laurits Pedersen Næraa og Anna Helene Simonsdatter Hempel fra Fåborg.

Den næste søn, Niels Christensen Graae (1749-1784), var købmand og ugift. Han er omtalt i næste afsnit.

Det sjette barn, Anne Cathrine Graae (1750-1795), fik fire børn med by- og herredsskriver i Svendborg, Gottfried Jantzen.

Den næstyingste, Sidsel Maria Christensdatter Graae (1754-1832), fik med 14 børn med Ernst Hansen Brandt, der var købmand og kirkeværges i Svendborg. Hans far, Hans Christian Gommesen Brandt, var søn af Gomme Gommesen og Ingeborg Dominicusdatter Brandt, som der er mere om i kapitlet "Sognepræsten i Rise".

Og endelig døde den sidste i rækken, Anna Weigner Graae, som 10-årig i 1765.

Ville sikre søn

I Rådstueprotokollen 1743-1800, folie 123 og 127 samt i Fynske Register 1766, Nr. 134, kan man læse om, hvordan Bodil Tingberg i 1782 fik bevilling til, at sønnen Niels Graae efter hendes død måtte beholde alle hendes "efterladende" købmandsvarer for indkøbsprisen uden Hinder af Skifteretten".

Hun havde allerede solgt sin købmansgård til ham. Som der står: "Hun, som er 74 Aar gammel, skal i hendes Levetid have haft den Lykke at se alle hendes Børn vel forsørgede undtagen hendes yngste Søn, Niels Graae, der nu er 36 Aar, som af Kærlighed til hende ej skal have villet søge anden Lykke end at være hende til Hjælp i hendes vidtløftige Handel, saa længe hun levede."

Men Niels nåede dog at dø før sin mor "af een stærk Brystsyege, som hand var syg af i 2de Aar".

Han blev begravet i den store gang i Vor Frue Kirke, og Bodil

Tingberg fulgte den 8. september året efter.

Både Bodil Tingberg og hendes søn, Niels Graae, blev gravlagt under den store gang i Vore Frue Kirke, som ses på foto fra før den blev sat i stand (Stereofotografi af Emil Hansen (1853-1917)).

Tråde til Tingberg

Niels Christensen Tingberg og Kirstine Pedersdatters baggrund kendes ikke. Men muligvis var Peder Christensen Tingberg i Fangel, hans bror.

Købmandsbutikken Skibsklarergården i Helsingør.

Der er uklart hvor Bodil Tingbergs forældre, købmand Niels Christensen Tingberg (1673-1752) og Kirstine Pedersdatter (1677-1739), stammede fra, og hvor de blev gift, men de boede og døde i Svendborg, og blev begge begravet i Vor Frue Kirke.

Kirstine og Niels fik fem børn, og efter hendes død fik han seks børn med sin anden kone, Dorthe Jensdatter.

Ikke Skaaning

I nogle genealogier kaldes Niels Christensen også for Skaaning, men det er en forveksling med en anden person, der blev gift med en anden Kirstine Pedersdatter på samme tid som Niels Tingberg. Dette fremgår af oversigten over viede og døde i de svendborgenske kirkebøger, der kan se på Arkivalier Online (sa.dk).

Af Niels Tingberg og Kirstine Pedersdatters fem børn blev kun Bodil og Christen Nielsen Tingberg (ca. 1718-1760) voksne. Han var gift med Marie Sørens datter og fik omkring seks børn med hende. Fire døtre fik navnet Anne Chatrine og alle døde som spæde.

Herudover havde de sønnen Niels Christensen Tingberg, der blev født som den sidste i 1755. Han er ikke fundet senere.

Blind og fattiglem

Den eneste af Christen og Maries børn, der på nuværende tidspunkt er fundet i senere kilder, er ugifte Kirsten Christensdatter Tingberg (1747-1836). I folketællingerne i 1801 og 1834 er det anført, at hun var blind, mens pastor Peter Elias Hall ved hendes begravelse noterede i Vor Frue kirkebog, at hun var blind fra sit 75. år.

I 1801 var hun logerende i Skattergade hos enken Anne Johansdatter og boede i 1834 som fattiglem hos tømmermand Jens Nielsen Finn og hans kone Karen Petersdatter i Borgergade.

Niels Tingbergs andet ægteskab

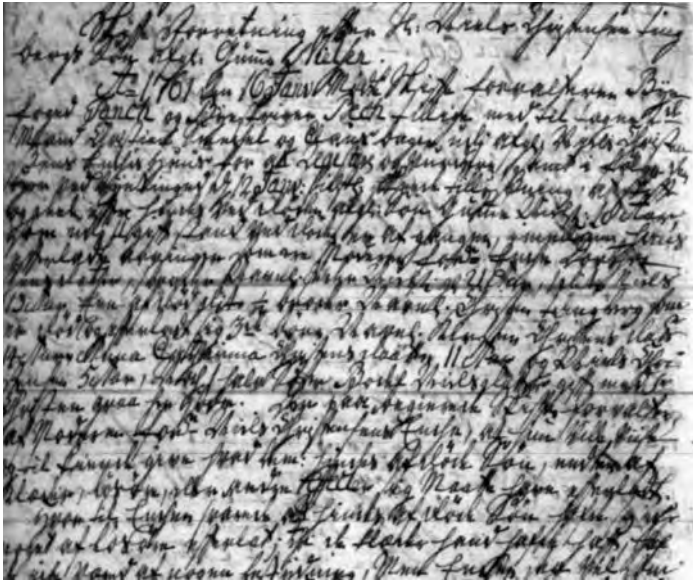
I sit andet ægteskab med Dorthe Jensdatter (d. 1771) fik Niels Christensen Tingberg tre børn.

I 1761 var der skifteforretning i "afg. Niels Christensen Tingbergs enkes hus". Sønnen af andet

Svendborg på maleri fra 1860, hvor de to kirker, Vor Frue og Sankt. Nicolai stadig er hvidmalede. (Europeana.eu).

Uddrag af skiftet efter Gumme og Kristen Nielsen Tingberg fra januar 1761.

ægteskab, Gumme Nielsen Tingberg, var død før årsskiftet, og skiftet omfattede også datteren Kirstine Nielsdatter Tingberg, der var død 1. marts 1760. Blandt arvingerne var deres afdøde halvbror, Christen Tingbergs tre levende børn: Niels, Kirsten og Anna Cathrine.

Niels og Dorthes yngste søn, Niels Nielsen Tingberg (1747-1775), var gift med Maren Thomasdatter (1750-1786). Den ældste af deres to døtre, Anne Dorothea Tingberg (1773-1854), ægtede handelsmand og proprietær Ole Rye Aarsleff. Den yngste datter, Anne Marie Tingberg (1775-1855), var husjomfru på Hjortholm på Langeland i 1801 og i folketællingerne fra 1834 til 1850 ses hun som husholderske på Hvedholms Hovedgård ved Fåborg hos Preben greve af Bille-Brahe sammen med en slægtning fra familien Aarsleff.

Maren Thomasdatter blev gift anden gang med købmand Simon Olufsen Rye, som hun ikke fik børn med, men han fik flere med sin anden kone.

Niels Tingbergs mulige bror

Det giver sig selv, at Niels Christensen Tingbergs far har heddet Christen. Og muligvis var hans efternavn Tingberg, men det vides ikke, hvor han eventuelt boede. Og Niels' mor kendes ikke.

Ifølge nogle kilder havde Niels en bror ved navn Peder Christensen Tingberg (ca. 1680-1748), der var rokkedrejer i Fangel. Denne Peder Tingberg havde to kendte sønner:; Niels og Christen.

Præsten

Peter Tingbergs ældste søn, Niels Petersen Tingberg (1717-1786), var præst i Sdr. Nærrå-Årslev Sogn og senere Flødstrup, og havde to børn med præstedatteren Anna Dorothea Pedersdatter Kryssing fra Odense.

Den ældste var Peder Kryssing Tingberg (1750-1818), der var sognepræst i Kølstrup og Agedrup sogne og gift med Anna Susanne Mogensdatter Berg. Nummer to var Else Kathrine Tingberg (1752-1790), hvis mand, Holger Jensen Fangel (1742-1820), var sognepræst i Nordborg Sogn, ligesom sin far før ham. Forældrene, Jens Rasmussen og Sophia Elisabeth Gommessdatter Brandt, havde i alt 10 børn. Sophia Elisabeth var datter af Gomme Gommesen og Ingeborg Brandt i Ærøskøbing, som der er mere om i de efterfølgende kapitler.

Rytterbonden

Peder Tingbergs anden søn var Christen Pedersen Tingberg (ca. 1723-1800), som var rytterbonde i Veringe Sogn og gift med Karen Larsdatter (ca. 1731-1821). Ved hendes begravelse skrev præsten: ”Stammoder i levende live til i alt 68 afdøde og levende mennesker, navnlig 7 børn, 32 børnebørn, 26 børne b. børn og 3 børne b. b. børn”.

Den ældste datter, Karen Christensdatter Tingberg (1752-1803) var gift med Christen Nielsen i Veringe og mor til datteren Maren (1774-1849) i Langsted – også i Veringe Sogn.

Herefter fulgte Peder Christensen (1754-1765); Lars Christensen (f. 1756) og Anne Christensdatter (f. 1759), som var gift med Anders Pedersen fra Brændekilde. Den yngste, Niels Christensen Tingberg (1762-1827), var gårdmand i Veringe og 1797 blev viet i Rønninge Kirke med Anne Kirstine Larsdatter efter kongelig tilladelse, da hun var hans mosters datter. De fik seks døtre.

Veringe på Videnskab Fyn, 1760. (Historisk atlas)

Ærværdige ærøboere

Købmandsslægten Brandt havde sine rødder på Ærø, hvor anerne var skippere, købmænd, men også præster, hertuglige embedsmænd, rådmænd og borgmestre i forskellige dele af øen.

Renæssancestue fra Den Gamle By.

Gomme Gommesen Brandt (1705-1742) var første overlevende barn af Gomme Gommesen Gebert (1669-1747) og Inge Dominicusdatter Brandt (1682-1729).

Gomme Gommesen var købmand i Ærøskøbing og boede med sin familie i Søndergade 2 i Ærøskøbing.

De sidste 3½ år af sit liv boede han hos datteren Sophie Elisabeth og svigersønnen Jens Fangel i præstegården i Nordborg - muligvis fordi alle hans børn var flyttet fra Ærø.

Otte børn

Det første af Gomme og Ingeborgs otte børn, Dominicus, døde efter fødslen i 1703.

Den næste, Hans Christian Gommesen Brandt (f. 1707), var købmand og kirkevæрге i Svendborg. Et af hans ni børn med Karen Erentsdatter eller Ernstatter var købmand Ernst Hansen Brandt (1749-1816), hvis kone, Sidsel Marie Christensdatter Graae, var datter af hans

tante Bodil Nielsdatter Tingberg og Christian Graae, som hun indgik ægteskab med efter, at hans farbror, Gomme Brandt, døde.

Herefter fulgte Salome Gommesen (1709-1729), der døde ugift. Hendes mor var blevet begravet den 2. december, og hun blev selv gravlagt den 29. december 1729.

Den føromtalt Sophie Elisabeth Gommessdatter (1712-1797) var gift med Jens Rasmussen Fangel, som først var vicerektor i Svendborg og senere præst i Nordborg, De fik 10 børn, og fire af sønnerne blev præster. Det er der mere om i kapitlerne "Kirkebog som dagbog" og "Livet i et landsogn i 1600-tallet".

Da Sitsel Kristine Gommessdatter Brandt blev døbt i 1715 blev Gomme noteret som Gumme Gebbert, og har altså været kendt ved sin mormors efternavn. Datteren, der også ses som Cæcilie Christine Brandt, døde ugift i 1733.

Da Sitsel Kristine Gommessdatter Brandt blev døbt i 1715 blev Gomme noteret som Gumme Gebbert, og har altså været kendt ved sin mormors efternavn. Datteren, der også ses som Cæcilie Christine Brandt, døde ugift i 1733.

Kramboden i Den Gamle By i Århus.

Den yngste, Marie Elisabeth Gommessdatter (1717-1747), fik syv børn med Hans Christian Bang Krøyer, som var færgemand i Rudkøbing. Han var søn af Christian Pedersen Krøyer og Mette Bang.

Rasmus Peder Gommesen Brandt (1720-1767) var købmand og havde seks børn med Karen Sørensdatter, hvis anden mand var Peter Johansen Schalkam.

Rådmænd og borgmester

Gomme var tredje søn af Gomme Jensen (1625-1689) som havde sammenlagt 17 børn.

Gommess mor var farens anden ægtefælle, Salome Wernersdatter (1646-1698).

Parret blev gift i 1666, efter at Gommess første kone, Anna Hansdatter Brandt, var død året før. Anna var datter af købmand, rådmænd og borgmester i Ærøskøbing, Hans Pedersen Brandt (før 1600-efter 1662) og Lene Pedersdatter.

Gomme Jensen var først ansat hos sin svigerfar som skriver og fuldmægtig. Han var selv købmand fra omkring 1678, blev rådmænd i Ærøskøbing i 1680 og var tilsyneladende også nogle år borgmester i byen.

Han boede først i Søndergade nummer 2 og senere i Nørregade 27, som ligger lige overfor Ærøskøbing Kirke.

I Rådstueprotokollen ses blandt andet følgende indførsler:

25 maj 1663: *Gomme Jenssøn Fuldmæchtig paa hans Konefaders Hans Brands Vegne.*

19 maj 1668: *Simon Vævers Hustru har bagtalt bogbinderens kone i Odense over for Gomme Jenssøns hustru.*

24 maj 1668: *Salome Gommess indstævnes af Simon Væver .*

Uægte søn

Gomme havde første fået sønnen Iffver Gummesen (Ca. 1660-1713) uden for ægteskab. Han blev senere ifølge et vidne "Lyst i kuld og køn". Iver Gummesen fik tre børn med Anne Pedersdatter,

Gomme og Annas børn

Gomme og Anna Brandt fik tre børn.

Den ældste var Sidsel Gommessdatter Brandt. (f. ca. 1660), som tilsyneladende ingen børn fik med Rasmus Jensen Piil.

Den næste var Jens Gommessøn Brandt (1663-1700), der var rådmænd fra 1682 til sin død, og fik seks børn med Margrethe Pedersdatter Knudsen. Efter hans død giftede hun sig med Philip Simonsen.

Yngst var Hans Gommesen Brandt (1664-1706), som 1688 til 1706 var sognepræst i Lindelse på Langeland og var gift med

Birthe Cathrine Hansdatter Glamann. Hun var datter af Hans Glamann og Ingeborg Thoben, som er omtalt i kapitlet "Amtsskriver på Ærø". Hans og Birthe Cathrine fik sønnen Gomme Hansen Brandt (1692-1776), som var sognepræst i Tryggelev-Fodsløtte Sogn på Langeland. Han fik mange børn med Margrethe Agnes Gjødesdatter og Anna Henriksen, og mange af deres efterkommere var præster.

Ærøskøbing med torvet i 1774 på samtidigt kort.

To borgerkvinder fra 1600-tallet fra planche over modens udvikling, via Wikimedia Commons.

Gomme og Salomes 13 børn

Den første søn, Werner Gommesen, døde efter fødslen i 1667.

Den næste fik også sin morfars fornavn kombineret med mormorens efternavn - Werner Gommesen Gebert (1668-ca. 1733). Han var købmand i Ærøskøbing og borgmester 1711-1733 samt byfoged 1711-1716 og 1723-1733. Han havde tilsyneladende ikke børn med sin kone, Elsebeth Brun.

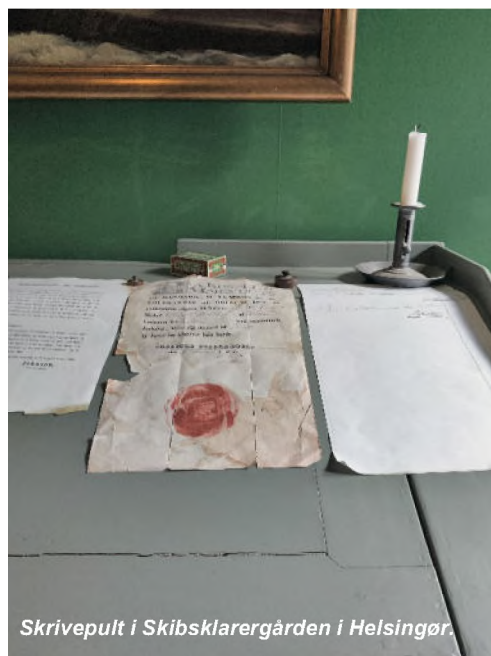
Efter Gomme i 1669, fulgte Peder Gommesen Gebert (1671-1712), som var rådmand og kirkeværg i Ærøskøbing. Han var gift med Riborg Albertsdatter Sølle (d. 1739). Det yngste af deres fire børn, Sophia Pedersdatter Gebert (ca. 1711-1772), der som tidligere nævnt fik 13 børn med Christen Christensen Erreboe (1699-1776), som blev en meget rig storkøbmand i Fåborg. En af døtrene, Riborg Sophia Erreboe, blev gift med Adrian Bekker, hvilket er beskrevet i kapitlet "Tre hustruer og 21 børn".

Den første datter i rækken af Gomme og Anna Brandts børn, Anna Gommessdatter Brandt (1672-1700), holdt 5. november 1690 bryllup med Claus Jensen Møller i Ærøskøbing. De boede på Strynø, hvor deres søn, Gomme Clausen (ca. 1700-1748) var birkefoged. Hans kone var Cathrine Sophia Pedersdatter Friis. Herudover havde Anna og Claus flere andre børn.

De næste to af Gomme og Annas børn døde som børn, nemlig Gregorius Gommesen Gebert. (1672-1676) og Birgitta Gommessdatter Brandt (1675-1676).

1677 fulgte Birthe Gommessdatter Brandt, som i 1699 fik datteren Salome Knudsen Hay med Knud Pedersen Hay. Salome var købmand og handelskvinde ifølge skifteprotokollen efter hendes død i 1779.

Den ottende i rækken, Kirsten Gommessdatter Brandt (1678-1716), havde to sønner med Hans Steffensen Kræmmer.

Skrivepult i Skibsklarergården i Helsingør.

Så fulgte yderligere to sønner: Rasmus Gommesen Brandt, der døde som 20-årig i 1702, og Gregorius Gommesen Brandt (1683-1716), som havde sønnen Samuel med Agnetha Marie Samuelsdatter Schou, datter af Samuel Rasmussen Schou og Christine Davidsdatter Friedlieb.

Også tre yngste døtre døde, inden de blev voksne: Salome som 16-årig i 1701; Elsebeth fire uger gammel i 1688, samt Anne i 1689.

Salomes andet ægteskab

Efter Gommes død, blev Salome viet 16. september 1691 til Giøde Anchersen (ca. 1659-1693) i Ærøskøbing Kirke. De fik ingen børn.

Eneste kendte barn

Gomme Jensen er det eneste kendte barn af Jens Gommesen Smed (ca. 1600-ca. 1658), som nævnes i kilderne i 1627. Hans ejendom lå lige overfor Ærøskøbing Kirke i Nørregade 27, og var ejet af hans efterkommere i flere generationer.

Bogbinderparret i Odense

Det odenseanske bogbinderpars søn døde ung og deres to døtre blev gift på Ærø.

Begge Salome Wernersdatter (ca. 1646-1698)'s forældre var bogbindermestre i Odense. Hun var ældste datter af Werner Clausen (1608-1686) og Birthe Pietersdatter Gebert (1618-1679), hvis navn også staves Berte eller Berthe.

Mandtal

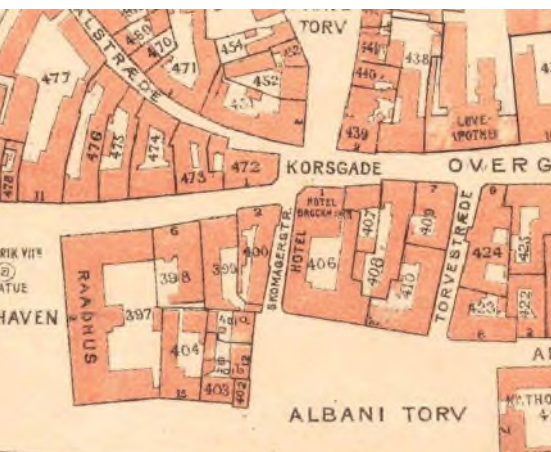
I skattelisterne for 1644 stod Werner og Birthe opført med en lærling boende, og de lejede desuden værelser ud til eleverne på latinskolen.

Januar 1670 blev Werner nævnt i et skøde for at lokalisere den gård, som Christen Westesen købte. Beskrivelsen i tingbogen lød:

"gården på hjørnet af Nørregade og Overgade betegnet liggende norden i Korsgade på østre hjørne, strækkende sig fra Karen sl. Johan Borchartsens gård, nu tilhørende Henrik Werchmeister på østre, som er ni fag derfra og ud til bemeldte hjørne i Korsgaden, så og fra samme

Bogbinderi i Den Gamle By

gavlhus og ned indtil Werner bogbinders våning,"

Werner og Birthes søn Claus Wernersen var bloksætter og bogbinder og var ugift ved sin død i en ung alder.

Anden datter også gift på Ærø

Werner og Berthe havde også datteren Anna Wernersdatter (ca. 1648-1707), som fik seks børn med Hans Hansen Brandt, der var købmand i Ærøskøbing.

Den meget lille Korsgade på matrikelkort fra 1863.

Vigtigt erhverv

Bogbindererhvervet var af stor betydning, indtil bogbinding blev industrialiseret i 1800-tallet. Bøgerne kom uden omslag fra bogtrykkerne, og køberne af bøgerne fik dem herefter bundet ind. Enten enkeltvis, eller man lavede egne samlinger, som man på den måde fik sikret. Bogbinding var en kostbar og omstændig proces.

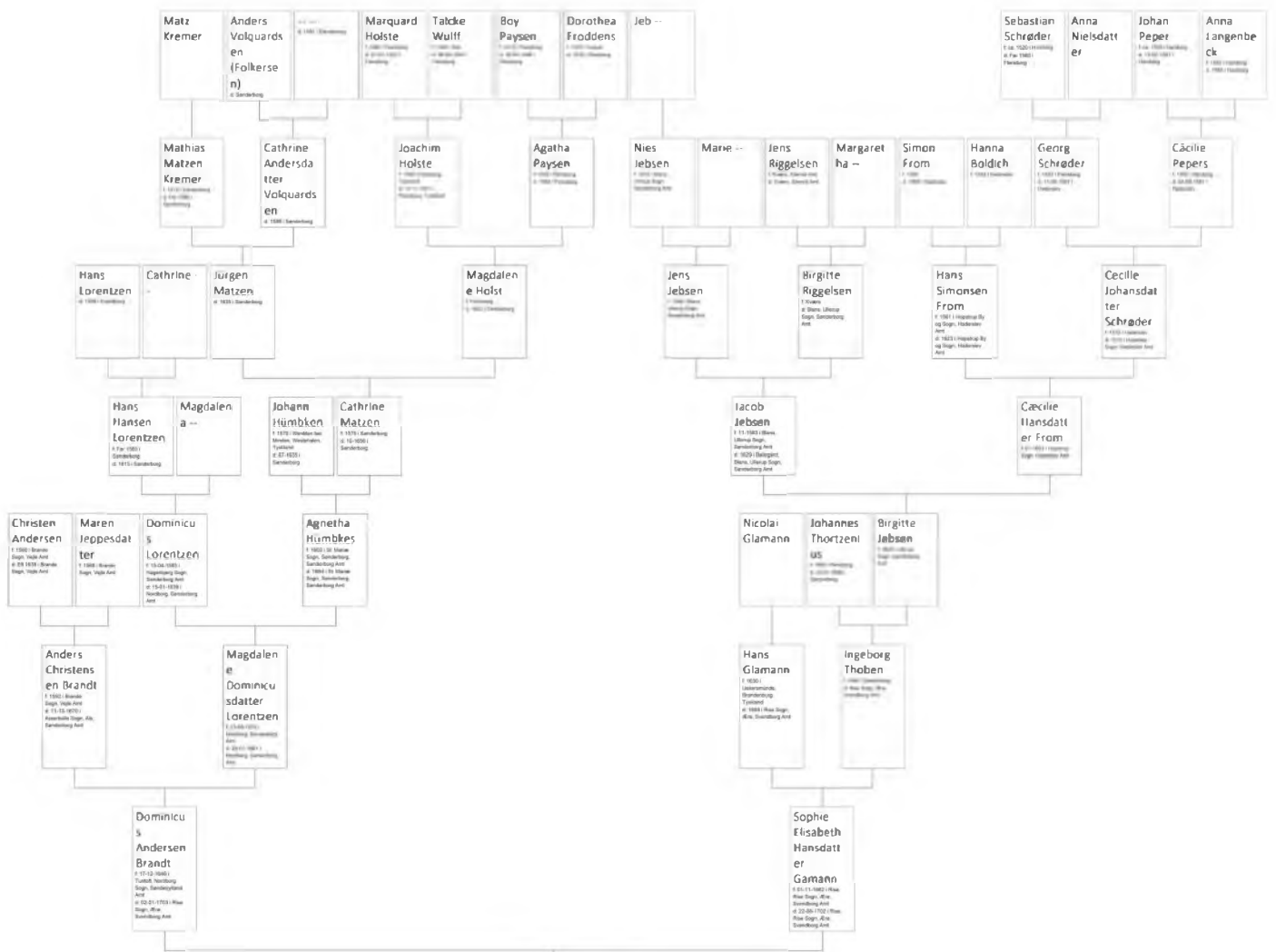
Berte og Werners død

Berte blev begravet den 20. februar 1679 i Skt. Knuds Kirke.

Werner er nok kort tid herefter flyttet til Ærøskøbing, hvor han boede hos Salome. Han blev begravet fra byens kirke den 26. juli 1687.

Bogbinder på illustration fra 1600-tallet fra samling af Braun

Inger Rasmussens ane Ingeborg Dominicusdatter Brandts forfædre nogle generationer tilbage

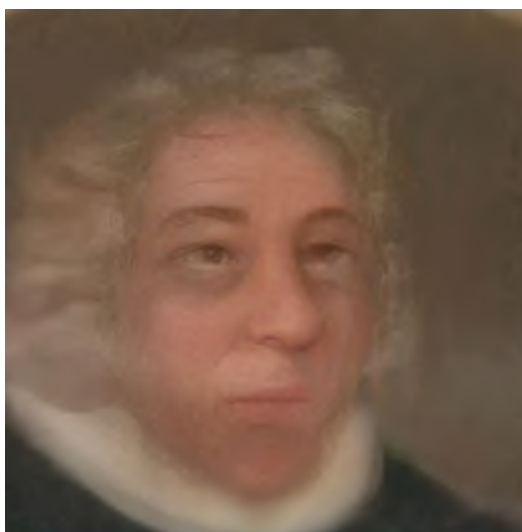

Sognepræsten i Rise

Ingeborg Dominicusdatter Brandt var datter af Dominicus Andersen Brandt og Sophie Elisabeth Hansdatter Glamann. Dominicus var præstesøn fra Nordborg og han var selv præst på Ærø, og fik 12 børn med sine to koner.

Gomme Gommesen Brandts mor, Ingeborg Dominicusdatter Brandt (1682-1729), var nummer to af de 11 børn, som Dominicus Andersen Brandt (1646-1703) og Sophie Elisabeth Hansdatter Glamann (1662-1702) fik.

Dominicus Andersen Brandts portræt fra præstetavle i Rise Kirke på Ærø.

Dominicus Brandt fik en grundig uddannelse, som kan følges gennem hans fars optegnelser i kirkebogen i Nordborg. Den 7. maj 1655 blev han sat i Sønderborg skole for at lære latin.

Den 30. april 1660 rejste han sammen med sin far til Flensborg og blev eksamineret og sat i rektorklassen. Dagen efter blev han introduceret af rektor og sat i anden rektorklasse. Det vil sige klasser, der blev undervist af rektoren og ikke en skolemester.

15. april året efter bestilte hans far ham et logi hos Valentin Valentinsen, og den 16. marts 1663 blev han sat i skole i Odense, hvor han to år efter blev introduceret og fik første plads i rektors anden afdeling.

1665 blev han student fra Odense Latinske skole, og 12. maj samme år blev han indskrevet på Københavns Universitet, hvorfra han blev færdig som cand.theol. i 1669. Senere på året blev han kapellan i Rise, hvor han fem år senere blev sognepræst.

Præsten klagede over Dominicus

I 1673 indgav provst Otto Jacobsen Wordingborg en klage til hertug Christian af Slesvig-Holstein-Glücksborg over hans kapellan og ”medtjener i ordet, Dominicus Brandt, som ved kongelig benådning havde fået løfte på Rise kald efter hans død”, over at denne på højtidssage tog offer i sin stol ”in sine Hand”, endnu før menigheden kom til alteret. Samtidig klagede provsten over nogle andre forhold. Hertugen forordnede, at hvad menigheden ville give kapellanen, skulle den ofre på alteret søndagen efter den ordinære offerdag.

Otto Wordingborg døde året efter, og herefter blev Dominicus som planlagt sognepræst i Rise.

Børneflok på 11

Det ældste af Dominicus og Sophie Elisabeths 11 børn, Magdalene Brandt (Marlene Brandt) (1680-1703), blev 1700 gift med Knut Pedersen fra Malmø. Deres eneste barn, Anders Knudsen, døde i Ærøskøbing i en alder af 15.

Fire år efter Ingeborg i 1681 fulgte Andreas Brandt, som døde fem år gammel i 1700.

Nummer fire, Peder Brandt (1686-1710), var præst i Gelsted og Rørup og havde ingen børn med sin kone, Karen Hansdatter Amager.

Latinskolen i Odense ved siden af Sankt Knuds Kirke, byens domkirke på farvelagt kort af Resen sidst i 1600-tallet. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Bergen Domkirke (Foto: Diego Delso, via Wikimedia Commons).

Nummer fem, Hans Casper Brandt (1688-1740), gik på latinskolen i Kiel fra 1701 til 1703 og i Lübeck fra 1704 til 1705. Han blev sognepræst i Nordborg, og var gift med Valborg Christiane Danielsdatter Nielsen (1703-1771), hvis bror, Martin Crucow, efterfulgte ham som sognepræst. Af Hans Casper og Valborgs fem børn døde de to som børn og to var ugifte. Kun datteren Sophie Elisabeth Brandt (f. 1727) blev gift. Hendes mand var Mathias Jepsen Brandt (1735-1785), som var tingskriver i Nordborg og gift anden gang med Valborg Crucow. De havde én søn: Hans Casper Jepsen Brandt (f. 1754).

Nummer seks, Johan Frederik Brandt (ca. 1692-1769), var klokker og degn i Bergen og senere i Slien også i Norge. Hans to koner var Maren Pedersdotter Trieste (Theide) og Kirsti Johnsdotter Heedalen, og han fik ialt fem børn.

Nummer syv, Eleonore Elisabeth Brandt (Ca. 1694-1754), ægtede Hans Clementsen Hauenhoff (1667-1728 (kaldet Hans Clementzen Becker som hans tredje kone, og med Jacob Jepsen Becker, der var bager og ejer af hus nr 8 i Nordborg bys 1 kvarter. Huset overtog han, da han giftede sig med Eleonore. Hun havde fire børn.

Nummer otte, Johannes Brandt, var kirkeværg og borger i Nordborg og havde ingen børn med sin kone, Regine Jørgensen (d. 1757).

Nummer ni, Birgitte Brandt (1696-1790), var først gift med Jørgen Brunckertz, der var degn i Ketting. Hendes anden mand var Henrik Hansen, der var gartner og overtog jobbet som degn. Hun var mor til en søn og en datter, og døde 1790.

To år senere fulgte sønnen Christian August Brandt. Han holdt den 3. november 1729 bryllup med Margrethe Dorothea Danielsdatter Nielsen (f. 1708), som var datter af Daniel Nielsen og Valborg Thorstraten og søster til ovenfor nævnte Valborg Christiane. Christian August var Købmand i Flensborg og senere i Nordborg

11. og sidste barn, Sophie Elisabeth Brandt (f. 1701), blev den 20. oktober 1728 gift med Hans Jørgensen (f. 1672). Det nævnes ved brylluppet, at han havde boet i Batavia på øen Java i Ostindien i henved 32 år, og *"haft der to koner til ægte"*. De blev viet af hendes bror, Hans Caspar, og hun har nok boet hos ham efter forældrenes død.

Dommer ved provsteretten

Degnen i Rise, Johan Groth, henvendte sig 1693 til Ærø's gejstlige Ret i en strid om sine indtægter med skolemester Hans Knudsen. Provsteretten bestod af provsten, Simon Christensen i Tranderup, og sognepræsterne Dominicus

Brandt i Rise, og Christopher Vallund i Bregninge, og den afsagde den 20. juni følgende dom: *"Udi dend Sag imellem dend hæderlige og vellærde Mand Johan Groth, Sogne Degn udi Rise Sogn paa dend ene Side og den anden hæderlige og vellærde Mand Hans Knudsen, Latine Skolemester i Erritskiøbing angaaende Degnepensionen af Rise Kald kjendis saaledis, at Johan Jensen Groth, Sædedegn i Rise skall levere udi rette Tid dend femte Part efter Lovens 2 Bog 15 Ca p. 13 Artk. hvorpaa och bemeldte Joh. Groths Kaldsbrev allernaadigst er udstedt. Derimod haver mer bem. Hans Knudsen intet at befatte sig med forbem. Degne Indkomsters Oppebørsel i nogen Maade enten hemmelig eller aabenbaar med mindre Hand vil anses for en ulydig undersaat imod Hands Kgl. May. allern. udgifne Lou".*

Batavia på atlas udgivet af Weduwe van Jacob van Meurs midt i 1700-tallet (Koninklijke Bibliotheek).

Bibel fra præstegård på Hjerl H d

Hans Knudsen indankede dommen til hertugen, som lod sagen gå videre til kong Frederik 4., men sagen endte med, at kendelsen kom til at stå ved magt.

Andet ægteskab og død

Efter Sophie Elisabeths død blev Dominicus den 2. december 1701 viet i Rise kirke til Marie Elisabeth Jepsen (1689-1747).

Men han døde allerede den 2. oktober og blev begravet den 8. oktober 1703. Dødsårsagen var Sprinkel, der er en smitsom epidemisk sygdom, der skyldes lus, og var meget udbredt på grund af de pudrede parykker, som både mænd og kvinder gik med.

På det tidspunkt var Marie Elisabeth gravid i femte måned, og den 27. februar fik hun døbt sønnen Dominicus Brandt, men han blev begravet allerede den 14. april.

Enken gift i Rudkøbing

Tre år senere blev Marie Elisabeth Jepsen trolovet med enkemand Lars Kiildsen (1668-1729), og ved vielsen den 10. januar 1708 i Rudkøbing Kirke var hun blot anført som "præstens enke fra Ærø".

Hendes nye ægtemand var skipper, handelsmand og kirkeværge i byen og havde omkring ni børn med sine to første koner. Marie Elisabeth og Lars fik to fælles børn. Den første var Abel Catrine, som døde efter fødslen i 1711. Den anden, Reinholdt Kiildsen (1715-1776), var gift med Maren Mogensdatter, og fik i hvert fald datteren Anna.

Det indre af Rise Kirke.

Det ydre af Rise Kirke, hvor Dominicus Brandt var kapellan fra 1669 til 1674 og herefter sognepræst til sin død i 1703. (Foto: Schorle, via Wikimedia Commons).

Kirkebog som dagbog

“I verden er ingen sorg så stor, der findes med sådan smerte, som når den dør og lægges i jord, for var dit halve hjerte”. Det noterede Anders Brandt, da hans anden kone døde. Han var præst i Nordborg og skrev detaljeret om sit familieliv, møder med den hertugelige familie og selskabelighed med andre præster i området.

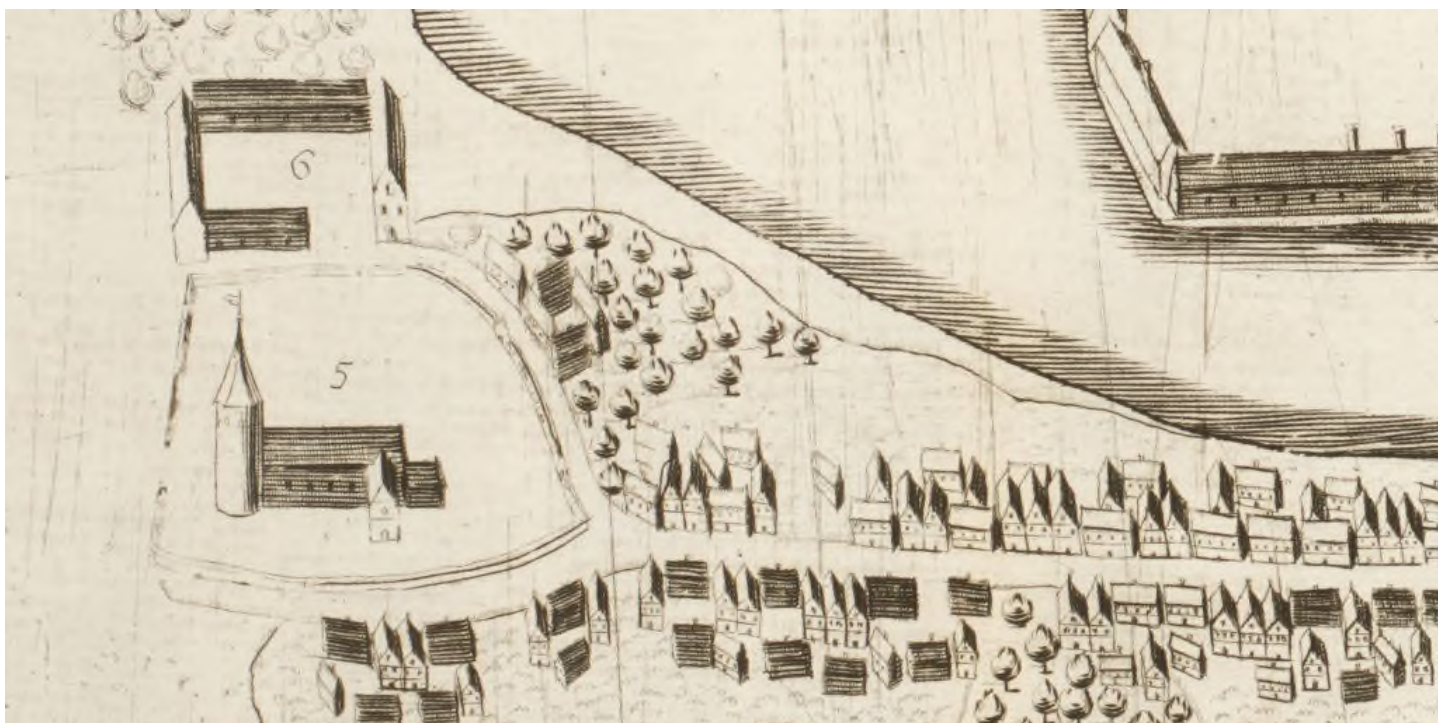
To år efter, at han i 1618 blev teologisk kandidat fra Københavns Universitet, blev Dominicus Andersen Brandts far, Anders Christensen Brandt, ansat som rektor for Nakskov Latinskole. Dominicus' mor var hans anden kone, Magdalene Dominicusdatter Lorentzen (1623-1661).

I 1621 blev Anders Brandt sognepræst i Nordborg, og den 16. juni året efter giftede han sig med sin forgængers enke,

Magdalene Hieronimusdatter,

som havde tre sønner med sin første mand, Johannes Davidsen Monrad. Dengang hed kirken Tontoft kirke efter den lille landsby, der lå omkring den nuværende Tontoftgade, hvor kirke og præstegård ligger den dag i dag. Hendes far, Hieronymus Eriksen, var præst i sognet fra 1576 til 1616.

Flækken Kjøbing (senere Nordborg) voksede op omkring det nærliggende Nordborg Slot, der oprindeligt hed Alsborg slot. Slottet havde på et tidspunkt et lille slotskapel, som nu er nedlagt. Altertavlen fra dette slotskapel blev i den forbindelse flyttet Nordborg kirkes nordkapel.

Præstegården har nummer 6, kirken nummer 5 og ligger ved byen Kjøbing og ved siden af Nordborg Slot på Resens Atlas fra 1677.

Kirkebog og dagbog fra 1621 til 1670

Samtidig med, at Anders Brandt blev ansat, begyndte han, at føre en slags uofficiel kirkebog: "Antegnelse over hvad Kirketjeneste der skeer i Tuntoft Sogn fra Mikkelsdag nærværende Aar jeg kom til Kaldet her, anlangende Trolovelse, Vielse, Børn at christne, Kirkegang, Aabenbare Skriftemaal, Liig at begrave osv."

Optegnelserne giver et godt indblik i en præsts sociale liv i 1600-tallet. Blandt andet var han i tæt kontakt med præstefamilierne i nabosognene, hvoraf nogle var slægtninge til hans første kones første mand.

Han noterede blandt andet, hvor han kom til barselsgilde, hvem han stod fadder for, hvornår han fik besøg af forældrene fra Jylland og selv rejste til Sjælland for at besøge sin bror Caspar.

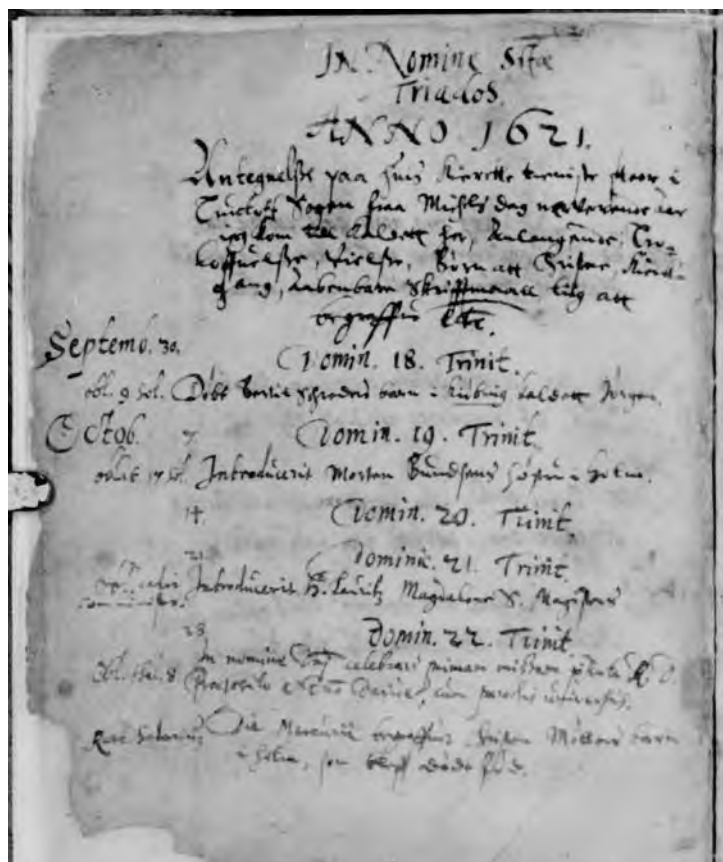
Adskillige gange om året var han til bryllupper, dåb, begravelser i Asserballe, Guderup, Hagenberg, Hørup, Ketting, Notmark, Oksbøl, Svenstrup, Sønderborg, Ulkebøl, Ullerup, Ærø eller Åbenrå.

Ofte rejste han fra det ene sted til det andet i løbet af forbausende kort tid.

Første ægteskab

Anders Brandt og Magdalene Hieronimusdatter fik ingen fælles børn, og da hun døde i 1638, skrev han: "Den 10de Junii imellem Løffuerdag

oc tredje Søndags Trinitatis natt Klocken halfvei 12 død min hjerte allerkjeriste hustru Magdalena, efterat hun hafde ligget til Sengs udi 3 Ugger fraa den Løfferdag Trinitatis Klocken 12 om Middag hunn bleff Siug.

Den første side i Anders Christensen Brandts uofficielle kirkebog for Tuntofte/Nordborg, som han førte i årene fra 1621 til sin død i 1670.

Stuen i kapellanboligen i De Gamle Boliger – Frilandsmuseet i Maribo.

Den nuværende præstegård i Notmark stammer fra 1680'erne, og er blandt de ældste i Danmark, og har sandsynligvis mindet om den bygning, der stod før den.

*Och tog hun en smuk Ende,
Saa hun i det Sidste (som oc
tilforn). Altid paakallede Gud
oc sagde: "Gud i Himmerig
hjelp mig." oc idelig robte:
"Jesus, Jesus, Jesus hjelp mig.
Jesus opløß mig." Saa hun
deraff, ligesom kom udi en
sød søffn, oc døde førend
mand bleff det var, Udi Hr.
Dominici Hustruer oc Andre
got folcker nærværelße. –
Gud erfrewē hindis Seele
eviglig oc giff legemet en
sancte roe i graffuen till den
yderste Dag. Gud unde mig
och hinde daa att findis oc
sanckis i Himmerigis Riige
for Sin Søns Jesu Christi vor
Herris oc Broders skyld.
Amen."*

Magdalenes tre sønner
med Johannes Monrad, som

døde 25. juli 1621, var Hans (f. ca. 1617), der i 1629 blev sat i skole i Odense og 1634 var fadder i Holm; Hieronimus (f. 1619), som Anders i 1631 førte til dr. Mancini samt Adam (September 1621-Januar 1622). De to ældste ses ikke i andre kilder.

Anders og Magdalene blev gift

Om ægteskabet i 1639 skrev han: *"Dom. 1 p. Trin. prædiket H. Zeno i lagenßbye oc intimerit til Ægteskab paa min oc min Kjære Festemøes vegne Magdalena H. Dominics Datter. Gud gifue ofß naade, lycke Velsignelße oc evig Salighed. Amen."*

Anders Brandt indgik altså sit andet ægteskab den 24. juni 1639 med Magdalene Dominicusdatter Lorentzen, der var datter af hofpræsten på Nordborg Slot, Dominicus Lorentzen. Brylluppet foregik på Nordborg Slot.

Han noterede desuden: *"Mandagen el. St. Hansdag Gjorde F.F.N.N. af stor naade oc liberalitet Min oc min kjære Bruds Bryllup paa Slottet udi fornemme oc fürstlige personers præsens, som var paa Kindtauf oc offret stor gafue. Gud belønne dem alle oc unde ofß begge til sammen langt lefnet, lycke, Velsignelße oc Siden alle evig Salighed. Dom. 3 p. Trin. var F.F.N.N. med Adelige bonitæt til mit til gjest til en liden Erkjendtlighed for første velgjerning oc Naade."* [forkortelsen står for fyrstelige nåder].

Hertuginde Eleonora af Nordborg var ligledes til stede ved fødslen af Anders og Magdalenes første søn, Frederik Brandt (1641-1688). Han gik i latinskole i Svendborg og kom herefter i lære som barber i Nordborg, hvilket også indebar, at han arbejdede som kirurg. Anders foretog vielsen mellem ham og Eleonore Nicolaisdatter eller Nicolais – i Frederiks eget hus i Sønderborg, og de fik de tre sønner, Andreas (f. 1669), Johan Frederik (1672-1743) og Casper Brandt (f. 1675).

Præstegården har været præget af en grad af velstand, som her på Frilandsmuseet.

Den næste søn, Christian Andersen Brandt (1644-1692), blev holdt over dåben af Eleonore af Nordborg. Han gik i latinskole i Korsør og boede hos sin farbror Caspar. Herefter blev han 1666 ansat som hjælpepræst i Nordborg, 1670 som sognepræst og 1682 som provst. I 1666 stod Anders for vielsen af ham og Regine Ottosdatter Wordingborg på Ærø, hvor hendes far var provst. Hertug Hans Bugislav og en stor del af Ærøskøbings borgere deltog i brylluppet. Efter hendes død var Christian gift med Cathrine Jensen. Han fik flere børn.

Den næste i rækken var Dominicus Brandt (1646-1703), som var præst i Rise på Ærø og gift med Sophie Elisabeth Glamann. Hans liv er beskrevet i det foregående kapitel.

Hertuginde Eleonore var igen til barselsstue hos Anders Brandt, da Eleonore Elisabeth Brandt (1651-1687) kom til verden. Hun blev døbt af Anders' første kones bror, David Monrad, der var præst i Ketting, og holdt over dåben af *"fyrstelig nåde frøken Elisabeth Juliane"*. Den 23. april 1663 førte faren hende *"udi Sønderborg at være i Magarethe Pechmanns hus"*.

Hertuginde af Nordborg, Eleonora af Anhalt-Zerbst som enke senere i livet. (Ukendt samtidig maler).

Dominicus Brandts datter Eleonore Elisabeth blev opkaldt efter sin gudmor, Elisabeth Juliane af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Nordborg (1634-1704), der senere blev hertuginde af Braunschweig-Lüneburg, hvor hun var gift med Anton Ulrich. (Maleri fra slottet i Lüneburg).

Eleonore Elisabeths bryllup med Rotger Kruse var meget stort, og hertug Hans Bugislavs personlige repræsentant fulgte hende ind i kirken. Rotger nævntes 1689 og 1699 som kræmmer og rådmand i Sønderborg. Han deltog desuden i skifteforretningen efter svogeren pastor Johannes Krag i Hørup. De fik to børn, der døde som små.

Den yngste af børnene, Magdalene Brandt (1654-1723), blev viet til sognepræsten i Asserballe, Steen Poulsen Rhode (1621-1679), under overværelse af fyrsteparret, mens Dominicus holdt brudeprædikenen. Steen havde en datter med sin første kone, og de fik fire fælles børn. Efter Steens død blev Magdalene gift med efterfølgeren, Christian Müller (1638-1710), og fik to døtre med ham. Den ældste, Margrethe (1689-1772), var gift med Johannes Thomsen Flensborg. Den yngste, Christine (1693-1755), fik to døtre med Søren Anchersen, der var præst i Sønder Bork.

Fyrstelige begivenheder

Som vi allerede har set, var Anders Brandt som præst tæt på de fyrstelige personer både i Nordborg og resten af Slesvig-Holsten. Og ud over de familiære begivenheder hos ham selv, som hertugfamilien deltog i, noterede han en række større lejligheder, hvor han var sammen hertugdømmernes regerende familier.

Første gang var Hans den Yngres begravelse i 1622. Hertugen var søn af kong Christian 3. af Danmark og Dorothea af Sachsen-Lauenburg, som efter kongens død, havde fået Slesvig-Holsten som sit enkesæde. Efter at Hans døde, blev hans besiddelser delt mellem hans seks overlevende sønner, som fik hvert sit hertugdømme.

Fem år senere deltog Anders Brandt, da hertug Frederik af Nordborg fik døbt sønnen Hans Bugeslav.

Anders Brandt deltog i Hans den Yngres begravelse i 1622. Christian 4. var også i Sønderborg. (Maleri: Pieter Isaacsz).

Anton Ulrich von Braunschweig på gallaportræt. Et billede af Elisabeth-Juliane kan ses i afsnittet om Anders Brandts børn. (Maleri af Bernhard Christoph Francke (Død 1729)).

Blandt de øvrige gæster var August af Sachsen, Otto af Braunschweig-Lüneburg-Harburg og flere andre kongelige og fyrstelige personer.

I 1630 døde hertuginde Juliane i barselsseng og blev begravet fra Egen kirke sammen med den dødfødte datter. Og Anders var med, da hertug Frederik to år senere blev gift med Eleonora von Anhalt-Zerbst, som han fik fem børn med.

Besøg af hertugparret

1636 nævnte Anders Brandt, at Nordborg- hertugparret og deres familie var gæster i præstegården, og han noterede også hver gang, at parret overværede gudstjenesten i Nordborg Kirke.

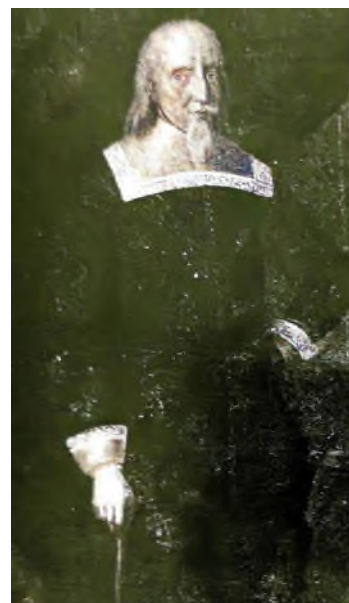
De mellemliggende år var hertugfamilien omtalt i forbindelse med hans børns fødsler. Og i 1651 nævnte han igen en fyrstelig begivenhed – nemlig da hertug Hans Christian blev begravet i Sønderborg.

1654 var hertuginde Eleonora på besøg med *"met begge Frøckener Elisabeth et Loisa et den lille Herre Rudolph Frederich i mit huß til gjest om aften Kl. 4"*.

1659 blev den nye hertug af Nordborg, Hans Bugislav, hyldet *"af det Nordburgiske provintz, oc svor ham huldskab oc troskab sin underdan alle sammen. Gud unde hans Fürstl. Naade it lykkelig oc fredsom regimente"*. Nogle dage senere blev enkehertuginde Eleonora hyldet som overhoved i hendes enkesæde Østerholm. Anders Brandt noterede, at der var nogle præster til stede ved begge hyldninger.

1663 var hertug Anton Ulrich af Wolfenbüttel og Elisabeth Juliane af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Nordborg til gudstjeneste i Nordborg Kirke. Det var hende, der i 1651 havde været gudmor for hans datter, Eleonore Elisabeth.

1665 brændte Nordborg Slot ned til grunden, men som Anders Brandt noterer, *"stod vinden, Gud ske evig lov og tak væk fra Kjøbing"*, som ellers ville være brændt af. Herefter kom den ugifte hertug Hans Bugislav ofte i sognekirken.

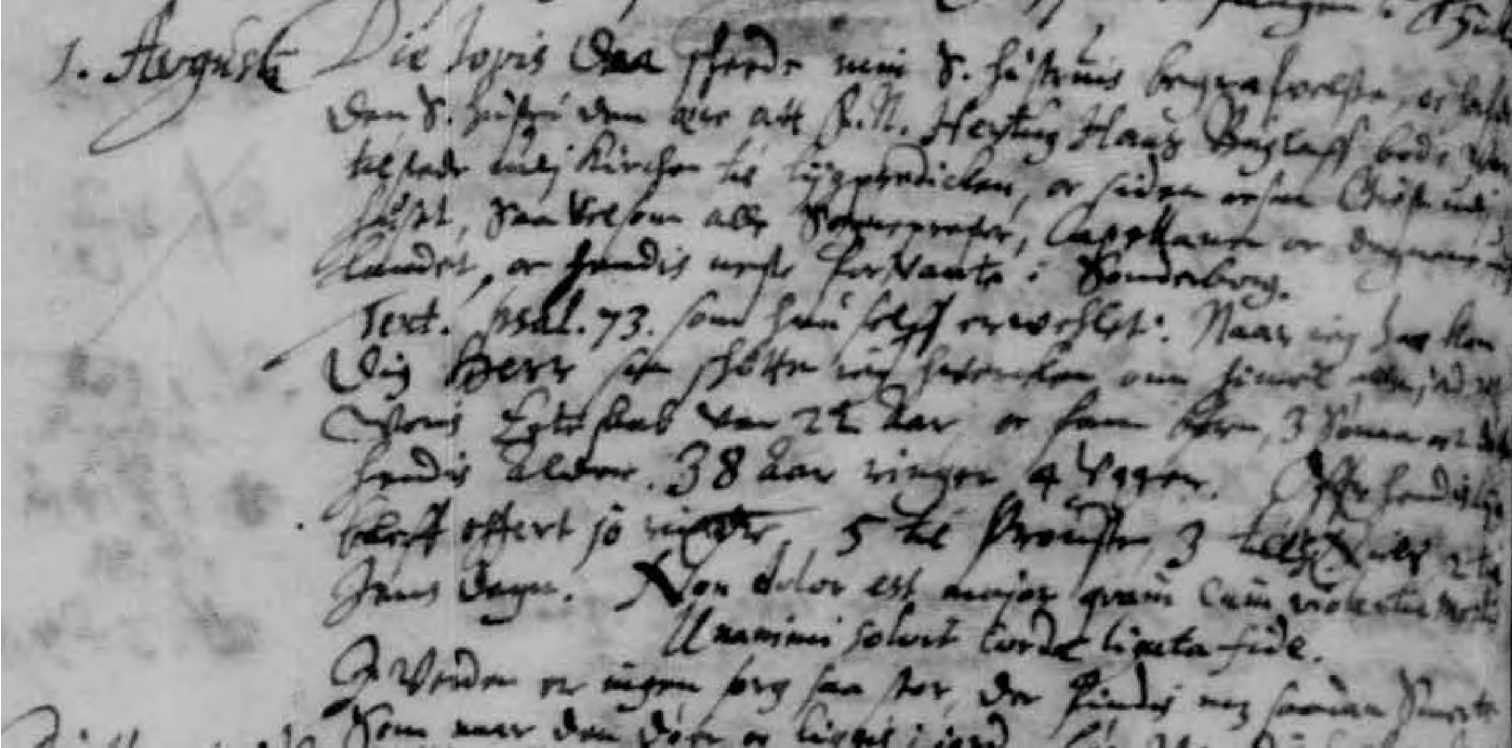
Hertug Frederik af Nordborg (Ukendt maler).

Magdalenas død

Da Magdalene døde i 1661, skrev Anders malende om sorgen ved at skulle være den, der lægger sit *"halve hjerte"* i graven. Hertug Hans Bugislav deltog i begravelsen.

"Die S. Jacobs var den 25de. Julii bortkaldede af denne Verden Gud Allemechtige Minkjere hustru Magdalena, Gud gifue hende en glædelig opstandelse paa den ydderste Dag for J. Christi skyld. Tu patriam repetis triste nos orbo valinguis, Te tenet alma quises, nos lacrimosa dies".

Magdalene Dominicusdatter Lorentzens begravelse, som Anders Brandt beskrev den i Kirkebogen.

"Torsdagen d. Iste. August daa skeede min S. hustruis begravelse, oc hafde den S. hustru den ære att F.N. Hertug Hans Burgislaaf bode var til stede udi Kircken til liigpredicken, oc siden ocsaa Gjest udi huset, Saa velsom alle Sogneprester, Capellaner oc Degnene udi Landet, oc hendis neste Forvante i Sønderborg. – Text Psalm: 73, som hun self erwehlet: Naar jeg har kon Dig Herre, saa skotte jeg hverken om himel eller jord. – Voris Egteskab var 22 Aar oc fem Børn 3 Sønner oc 2 Døtre, hendis Alder 38 Aar ringer 4 Ugger. Ofer hendis Liig blef offret 10 rixdr. 5 til Prousten. 3 till Hr. Niels. 2 till Jens Degn. – I Verden er ingen sorg saa stor, der findis med saadan Smerte, Som naar den døer oc leggis i jord, for var mit halve hjerte".

Efterskrift af sønnen

Anders Brandt fortsatte uførtrodet sine aktiviteter indtil april 1770, hvor han sidste gang skrev et notat. Efter hans død, skrev hans søn og efterfølger Christian Brandt:

1770 Dom. 19 p. Trin. Tifsdag

"D. 1 Octobr. døde min hjerte kjere Fader H. Anders Brandt udi Atzerballig Præstegaard om morgenen Klocken hen ved 7 slett; Efterat hand hafde lefuet 78 Aar ringere [...] Uger, oc Veret Sogne Præst hertil Tontoft 49 Aar oc 8 Uger. Oc imidlertid døbt Børn hen ved 1303, viet til Egteskab hen ved 337, oc begrafuet hen ved 1090. Som denne Bog udviser. Blef begrafuet d. 20 Octobr. som var Torsdag efter Dom. 20 p. Trin. Gud gifue hannem en glædelig opstandelse oc os Andre en Salig Stund, naar vi skulle følge, oc lade os igjen samles i Guds Rige for Jesu Xts skyld. Amen".

Livet i et landsogn i 1600-tallet

Anders Christensen Brandts optegnelser var hverken systematiske eller særlig præcise. Han skrev både om sin familie, kirkelige begivenheder, hekse, henrettelser og de udefrakommende forhold, der ramte sognet – fx krige, pest og politik. Men fordi han skrev sine notater fra 1621 til 1670, får man et unikt indblik i de skiftende livsvilkår i 1600-tallet.

Som præst var Anders Brandt involveret i driften af kirken og dens regnskaber. Desuden fremgår det af hans notater, at det var vigtigt for ham at sikre sine egne indtægter i form af tiende og løbende betalinger for kirkelige handlinger.

Og en nedbrændt præstegård eller uventede skatter var økonomiske udfordringer, der skulle håndteres.

I 1640 nævnte han sin indtægt: Midsommers Tiende: *”St. Johansdag fik jeg till tiende penge 22½ mk. 1. for Lam, Kalve, Bier, o.s.v. Summa paa penge fra St. Hans Dag 1640 til 1641 ungefær 337 mk., 11 β, 6 f.”* Tegnene β og f blev brugt som forkortelser for skilling og penning.

I øvrig noterede han løbende de gange, han fik penge fra fyrstefamilien, når de var til stede ved gudstjenester i Nordborg Kirke, eller når han deltog i kirkelige handlinger på slottet.

1642 blev gejstligheden pålagt en ”temmelig svær Skat”. Anders skrev: *“Torsdagen couparerit med Provsten alle Præster om den nye oc usædvanlig skatt at gifue af deris Korn.”*

Rejser til biskoppen i Odense

Det var også i 1642, at Tontoftes præstegård brændte til grunden. Derfor rejste Anders til Odense for at fortælle biskoppen om den skadelige ildebrand. Han var på Fyn fra mandag til fredag. Kort tid efter rejste han igen til Fyn for at tale med biskoppen: *”...oc Leensmanden Henning Valckendorff om erstatning til mit afbrende huß, oc fick trøstelig beskeed at huer Kircke udi Fyens stift skulde udgifue 1 rixdaler oc huer prest contribuere en slet Dr. Herforuden forærit mig W. Henning Valkendorff 2 Jacobußstycker guld saa god som 10 rxd. W. Hr. Jørgen Brahe 2 risdr. Henrik Gullensteen 2 risdr. W. Fr. Elin Marsuin 10 rixdr. Gud belønne dem med mangfoldig Velsignelse. Amen. – Fredagen beret jeg Philip Kockes Søn Johan Low, oc forærit Faderen mig 1 Rdlr.”*

Nordborg Kirke (Foto: Schnatzel, via Wikimedia Commons).

Ellen Marsvin, der var en af landets rigeste kvinder, bidrog til genopbygningen af Tontoftes præstegård. (Maleri: Karel van Mander, 1648).

1644 besøgte han igen bispem, og senere samme år var han i St. Hans Kirke i Odense. I 1647 omtalte han igen et besøg hos sin foresatte i Odense, som varede fra onsdag til fredag.

Da denne blev begravet i Odense i 1651, skrev Anders: "*Dom. Quasimod. Tirsdagen var jeg i Odense til Doctor Hans Michelfsens begrafuelse, som hasteligen døde, imellem Mandag og tirsdag om natten udi Palm Ugen; hand var min meget gunstige patron. æt: 73. Liigtext Gen. 25, v. 78.*".

Med bispem hos provsten i Ketting

Kirkeregnskaberne blev udarbejdet i Ketting hos biskop Laurids Jacobsen Hindsholm sammen med kirkeværgem, og 1655 blev regnskaberne lavet i Lysabil.

I 1664 skrev Anders om en bispevisitats, hvor biskop Niels Hansen Bang eksaminerede ungdommen i Nordborg, og gjorde regnskab i Ketting. Bispem havde overtaget embedet året før.

Anders Brandts "gunstige patron", Hans Mikkelsen (1578-1651), praktiserede nogle år medicin, var husprædikant hos Ellen Marsvin og underviste Kirsten Munk i tysk, var sognepræst i Assens, slotspræst i København og allerede 1616 biskop på Fyn. (Ephitafium i Domkirken, Skt. Knuds Kirke i Odense).

Sensationer, tyveri, mord og henrettelser

Det var også i 1664, at fattigpengem blev stjålet fra kirken kort før, de skulle have været uddelt til staklerne i sognet. Og da der kun var tre mark tilbage i kirkebøssem, fik de fattige ingen penge. I det hele taget ser det ud til, at Anders Brandt var optaget af tyveri, mord og henrettelser. Og hans optegnelser viser, at tyveri af værdigenstande fra kirker, ikke er et nyt fænomen.

I 1634 rapporterede Anders om, at flere tyve blev henrettet ved Egen Kirke: "*Den 8de. Januar blev nogle Misdædere rettet ved Eckinting, som gav sig ud for tartarer, haffde brutt ind udi Kirken der og stolet 300 mk. Och gjort meget meere ont, som deres bekjendelse lyde. – De 3 lagt paa Steiler, 1 hengt, og 1 Quinde. Siden blev den 4de. lagt paa 4 steiler. – Gud bevar enhver Christen for saadanne Folk paa alle deres Reiser. Amen*".

1663 nævnte han, at han havde begravet en myrdet kvinde, hvis morder senere blev henrettet: "*... begrafuet Herman Brychmans Datter Eleonora her i Byen, som blef ombracht och aflifuet udi Søen til Norburg oc laae der i 8 Dage før de fant hende, hendis ombringer var en Ungkarl ved Nafn Jes Christensøn, fød i Elßmark oc prædicket ofver hende i*

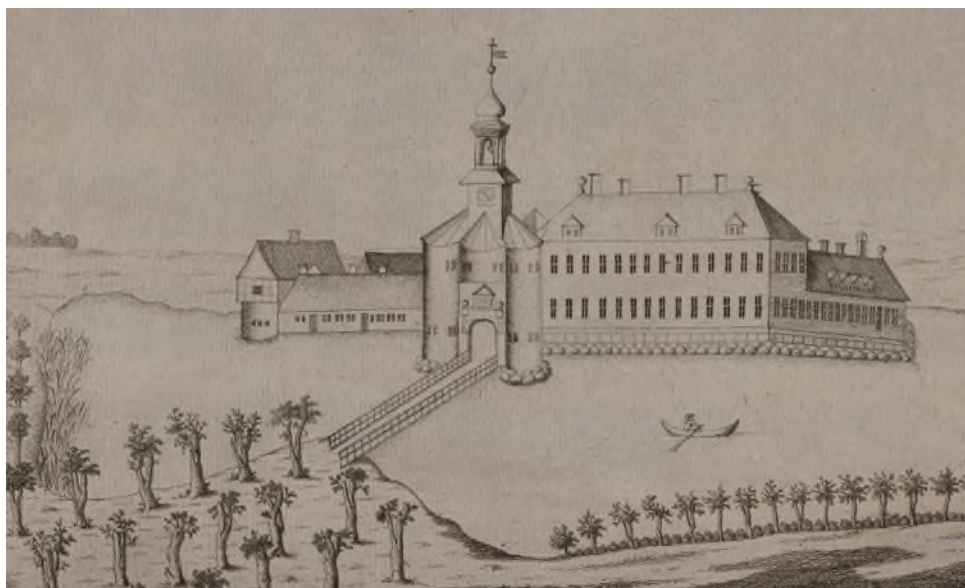
Kircken hora 2 pomeridiam. æt 29. Text Gen: 4, 8 "om Abels Mord".

Jes Christensen blev dømt for mordet og lagt på hjul og stejle, mens hovedet blev sat på en stang.

To år senere blev Henrik Handskemager henrettet for at have stjålet de fattiges penge i kirken:

"Torsdagen d. 3die.

Aug. blef Henrick Handskemagger halßhugget oc lagt under Gallien, fordi hand bestall oc røfuet Blocken udi Kircken, som de Armes penge bléfue samlet

Nordborg Slot og slotssøen fra Resens Atlas fra 1677, hvor Herman Brychmans Datter Eleonora blev fundet myrdet i 1663.

udi, oc fulde Caplan Hr. Niels ham til rettesteden oc berettede hannem. Par est fortuna labori. Als wir thun, so Kriegen wir Lohn".

Hekse i sognet

Anders Brandt skrev også flere gange om hekse, der blev pint og brændt i hans sogn.

Tysk illustration fra sidst i 1500-tallet fra Harzen

Første gang var i 1636, da Karen Smedekone blev brændt for trolddom sammen med *"en Anden quinde i Holm, som var kommen af Ulkebl Sogn"*, og senere samme år blev Merthe Peders i Holm og Anne Kalles *"forbrændt for Troldom"*. Hun er omtalt i Bind 2 af Familiens Historie *"Sønderjysk Slægt"*, da hun er ane til denne bogs forfatters farmor, Cæcilie Marie Iversen.

Der gik 10 år, før Anders Brandt igen noterede noget om hekse, nemlig da: *"2 søster af pøle Thøri oc Maren for Troldoms sager, som de bekende att hafue gjort"*.

Næste gang var i 1647, hvor *"Bodel Matthißen af lagensbye brændt efter hendis egen onde bekjendelse"*. I

1649 blev Blinde Maren brændt, og hun udlagde fire personer som hekse - to fra Pøl og to fra Holm - som herefter blev pint og brændt.

Sidste gang Anders Brandt skrev om hekseafbrændinger, var i 1656, hvor to mænd fra Lavensby blev brændt: Peder Svarrer og Christen Hanßen. Sidstnævnte var møller.

Den første pest i 1625

Anders beskrev desuden forskellige pestepidemier, og hans noter er på den måde en vigtig kilde til, hvordan sygdommen bevægede sig ind i et lokalsamfund.

Første gang var i 1625, hvor han skrev om, hvordan Ivar Lydders barn i Kjøbing døde *"hastelig"*. Få dage efter døde Laurits Smeds hustru, også *"hastelig"*, og – tilføjede Anders – *"maaske af pesten"*. Samme aften begravede man Ivars tredje barn for *"fares skyld"*. *"Gud hjælpe os"*.

Over hele Europa var den *"hastige syge"* et af mange synonyme for pesten. Anders Brandt kendte til sygdommen - seneste landsdækkende udbrud havde været fra 1618 til 1620, og før det havde den *"Store Død"* raset fra 1601 til 1603 i, hvad der tilsyneladende var en af de alvorligste epidemier i landets historie. Man kan følge pesten på dens vej fra Bremen og Sverige. I september 1623 beordrede kong Christian 4. sine lensmænd til at lukke grænsen til Sverige, og året efter fik tolvderne i Øresund ordre til ikke at visitere skibe fra Østersøhavnene personligt - men *"kun antegne deres Navne og hvad de have inde"*. Og midt i 1625 nåede pesten København.

Pesten kom forbi igen i 1629, og da året var omme, gjorde Anders regnskabet op: *"Født 23; død naturlig 21; af pesten 47; i alt 68"*.

Pesten kom ikke til Nordborg igen, selv om der var epidemier i Østdanmark igen 1636 til 1638 og 1654 til 1657.

Da krigen lagde vejen forbi

Dødstillene var igen relativt høje i 1658 og 1659, nok på grund af krigshandlinger, men Anders omtalte knap nok svenskerne, som besatte Nordborg i december 1657.

Illustration fra 1600-tallet af pestens hærgen.

Byen og præstegården blev et år senere plyndret af brandenburgerne og polakkerne – Danmarks allierede – og derfor kunne han ikke holde gudstjenesten 2. advent 1658: ”...på Grund af de Brandenburgske og Polske Soldaters Indfald. Tirsdag kom de udi mit Huus og udplyndrede mig og bortførte al det Gods og Formue, jeg havde baade inden og uden Dørre, saa vel som hvad fremmed Gods de Udenlands Folk havde indsat udi mit Huus til at forvare; og fik jeg en ubodelig Skade.”

Et samtidigt stik af en plyndring under Svenskekrigene.

Gejstlig i stænderforsamling

Som præst var Anders medlem af en af de stænder, der var involveret i rigets styrelse gennem stænderforsamlingerne. Han deltog derfor i Odense, da kong Frederik den 4. i 1655 fik sin søn - den fremtidige Christian den 5. - hyldet som tronfølger ved landstingene.

Christian 5. som barn

"Dom. 12 p. Trin. Løfuerdagen reisde jeg til Odenße paa Kong. Høyheds hylding som skeede om Mandagen der efter d. 10 Sept."

Og i 1660 var han i Ketting for at være med til at godkende Danmarks overgang til arvekongedømme: *"Præsterne underskreve i Ketting Kirke Arvehyldingen: Dom. Oculi var vi alle Præster Sancket i Ketting Kircke att approbere Kong. Majest. Arfve hylding med haand oc Segel"*.

Mange meget gamle mennesker

Anders Brandts uofficielle kirkebog var som tidligere nævnt ret usystematisk, og han noterede kun de kirkelige handlinger, han fandt særligt interessante. Fx når han begravede usædvanligt gamle sognebørn. Og hvis man skal tro notaterne, var der mange usædvanligt gamle mennesker i Nordborgområdet. I hvert fald begravede han gennem årene flere, der blev 100 år gamle: i 1625 *"Lauritz Festesen i Pøel offe 100 Aar"*; i 1627 *"Peder Knudsen, Kohyrde paa Norborg"*; i 1630 *"Hr. Matz i Oxböll"*, i 1650 *"en gammel Kvinde Lene"* samt i 1660 *"Lave Jørgenßen i Holm (ofer 100 Aar gammel)"*.

Herudover nedskrev han også begravelserne af andre meget gamle sognebørn: *"1627 Peder Maw udi Holm æt 96 en af hans Kaldsmænd"* (Da han er min ane via min farmor Cæcilie Marie Iversen, er han og hans slægt udførligt omtalt i bind to af Familiens Historier "Sønderjysk Slægt"), 1636 en gammel Matrone af Nordborg Slot, som F.N. Eleonora lod *"begrave udi Tontofft Kirke og lod offre offuer hendes Liig 4 mk. æt 92 samt gamle Mette Stephens i Holm 98 Aarg."*

Hele kirkebogen

Hele Anders Brandts kirkebog kan læses på hjemmesiden Alsnissen.dk på adressen: <http://www.alsnissen.dk/default.asp?side=1751>

Bondeslægt i Brande

Anders Christensen Brandt omtalte sine forældre, søskende og deres børn i sine kirkebogsnotater, men nævnte kun den ene bror, Caspar Brandt, ved navn. Derfor er det ikke helt sikkert, hvor han stammede fra. Men alt andet lige er det mest sandsynlige, at han var af bondeslægt fra Brande ved Vejle.

I sine notater nævnte Anders Brandt flere begivenheder i sin familie, men omtalte meget få steder og navne, så det er svært at slå præcist fast, hvem de forskellige personer er, og hvor han faktisk kom fra.

Forældrene skrev han om to gange, men uden at komme ind på, hvor de boede eller hvad de hed. Første gang var i 1622, hvor han den 17. februar rejste til sit fædrene hjem. Samme år holdt han gudstjeneste i Brande den 22. september.

Anden gang var, da han fra den 10. oktober 1630 havde besøg af sine forældre, og noterede "... findes vi ikke mere samel, daa giffue Gud vi findes i Himmeriges Rige."

Altså ingen navne eller detaljer. Men ifølge Wibergs Præstehistorie var Anders' forældre gårdmand og kirkeværges Christen Andersen (1560-efter 1639) i Brande ved Vejle og Maren Jeppesdatter. Præstehistorien, der udkom 1870-1878, anses som ret autoritativ. Egentlige kilder om Brande, såsom jordebøger og så videre, findes først fra omkring 1650, og kirkebogen er først bevaret fra 1770'erne.

Bror var borgmester i Korsør

Ud over Anders er broren Casper Christensen Brandt (1607-1699) kendt, fordi han var borgmester i Køge og senere ridefoged ved Korsør Slot og Len.

Casper Brandt var desuden medlem af den Rigsdag, som 1660 indførte enevælden, og han fungerede som mellemmand, da Leonora Christine af Slesvig afprøvede mulighederne for forlig mellem kongen og hendes mand, Corfitz Ulfeldt.

Caspar var gift med købmandskenken Anna Povelstdatter (1587-1678), hvis første mand var Willads, som der ikke er flere informationer om.

Brande By midt i 1800-tallet, og sikkert nogenlunde som den har set ud 200 år før.

Borgmesteren i Korsør, Caspar Christensen Brandt, og hans hustru, Anna Povelstdatter, som han ikke havde børn med. (Epitafium i Skt. Povls kirke af ukendt kunstner).

En bondekone vinder garn mens børnene ser på. Tegning fra Illustreret Tidende.

Anna Poveslsdatters datter, Anna Willadsdatter, var gift med vinhandler i Slagelse Daniel Weinholt, som hun fik tre børn med. Hun drev forretningen videre, efter han døde i 1666, indtil hun selv døde syv år senere.

I Th.Hauch-Fausbølls Personalhistoriske Samlinger anføres det, at Anne Poveslsdatters søn, Hans Willadsen, var sognepræst i Glumsø og Bavelse, men det passer ikke med informationerne hos Wibergs præstehistorier, hvor præsten med dette navn var født omkring 1525.

I 1654 skrev Anders i kirkebogen i Nordborg: "9. juli rejste jeg til Korsør til Casper Brandts stedsøns bryllup, som skete onsdagen 12. juli, og forærede jeg et sølvbæger på 10 lod 2 qv, item bruden min søsterdatters datter en sølvske. – 16. juli var jeg i Korsør kirke....". Brudens navn blev ikke nævnt, og det er ikke klart, hvordan slægtsforholdene var.

Fire søskende

Anders Brandt omtalte også flere andre søskende, men igen uden præcise fakta.

1624 var han til barselgilde i Ørum og var fadder til sin søsters barn, som fik navnet Jørgen, "gav 2 Rodennobler. Næste Søndag var jeg igjen kommen tilbage fra min Reise til Jylland". Han nævnte desuden, at han på samme tid faldt på en farlig måde "udi Ørum paa mit Bryst og høire Arm". Denne oplysning bringer os heller ikke nærmere en afklaring, eftersom der er flere sogne og otte jyske byer og landsbyer ved navn Ørum.

Det følgende år var han den 12. juni til sin søsters Cathrines bryllup i det fædrene hjem, og om fredagen 17. juni vendte han tilbage til Als fra Jylland.

1630 skrev han den "13. jun. var jeg og min hustru til min kæreste yngste søster Dorotheas bryllup i mit fædrene hjem. Jeg gav et sølvbæger til bryllupsgave og min hustru 1 rdl. "

Efter et år blev en unavngiven søster gift med Jens Ørbeck, der var byskriver i Horsens. På nettet kan man finde henvisninger til en byskriver af samme navn, hvis dødsdato angives til cirka 1630, og som synes at have været gift med en anden.

Prospekt over Horsens (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

En bror og nogle svogere

1649 nævnte Anders, at han forærede 3 rigsdaler til en svoger, Niels Michelßen af Jylland. Og i 1652 fortalte Anders ”I denne Uge var min Broder Peder hoß mig oc satte sin Søn Christen i Schole hoß mine Børn. Gud gifue dem all löcke oc fremgang.”

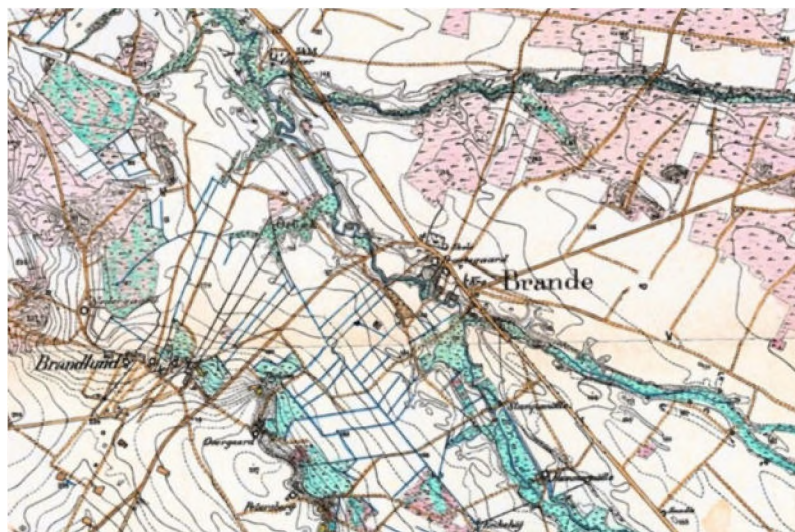
Det er den eneste gang, at denne bror nævnes.

Sidste gang, at Anders omtalte sin jyske familie var, da han i 1666 havde besøg af sine svogere fra Jylland. Men som sædvanligt angav han hverken antal eller navne.

Alternative fædre

Det er ikke helt sikkert, at Anders Christensen og Maren Jeppesdatter var Anders og Caspar og deres søskendes

forældre. Ifølge ”Gejstligheden i Nordslesvig”, var der i hvert fald kilder, som mente, at han var præstesøn fra et af de to kald ved navn Ørum i Jylland. Hvis dette skulle være tilfældet, ville to personer kunne komme på tale. Den ene er Christen Nielsen Warde, der var præst ved Ørum, Borris og Gammelstrup Sogne ved Viborg i 1600-tallet. Ifølge nutidige netkilder havde denne én kendt søn ved navn Peder Christensen Ørum, der efterfulgte ham som præst. En anden mulighed kunne være Christen Jensen Schive eller Bruun (d. 1632) ved Ørum, Nissum og Veirum Sogne ved Viborg. Ham er der ingen yderligere umiddelbart tilgængelige informationer om.

På kortet fra Historisk Atlas ses Brande omgivet af heden, som er markeret med lyserødt.

Renæssancestue i Den Gamle By i Århus.

Hofpræst i Nordborg

Både Dominicus Lorentzen og Agathe Hümbkens stammede fra købmandsfamilier i Sønderborg. Han var hofpræst for tre forskellige hertuger fra 1618 til sin død i 1639, de sidste år i Nordborg.

Magdalene Dominicusdatter Lorentzen (1623-1661) var datter af hofpræst i Sønderborg og Nordborg, Dominicus Lorentzen (1585-1639) og Agathe Hümbkes (1602-1664).

Dominicus dimitterede fra Rostock Universitet i 1605, og blev først ansat som præst for hertug Hans den Yngre af Slesvig-Holsten-Pløn (1545-1622). Ved arvedelingen i 1564 mellem hertugen og storebroren, kong Frederik 3. af Danmark, fik Hans herredømmet over Sønderborg og Nordborg Amter i Hertugdømmet Slesvig samt Pløn Amt og Ahrensboek Kloster i Hertugdømmet Holsten. Stænderne nægtede dog at hyld og anerkende ham som regerende hertug på linje med kongen og deres onkler, Hans den Ældre og Adolf. Det

var med til at komplicere en i forvejen meget indviklet situation, hvor flere fyrster var fælles om at administrere det samme område.

Rostock på prospekt fra 1597 (*Panorama Rostocks von Norden (Gehlsdorfer Ufer), Braun und Hogenberg*).

Hertug Hans og hans første kone Elisabeth af Braunschweig-Grubenhagen (1550-1585), som han fik 14 børn med. (Ukendt maler, Gottorp Slot).

Dominicus var først hofpræst ved slottet i Reinfeld fra 1613 til 1618 og herefter ved slottene i Sønderborg og Nordborg fra 1618 til 1622, da det var her, at hertugen residerede.

Hans den Yngre fik i alt 23 børn med sine to koner, og hans besiddelser blev delt yderligere op mellem hans seks overlevende sønner. Derfor blev Dominicus præst for Hans Adolf, som overtog Nordborg, og efter dennes død i 1624 fortsatte han som hofpræst for den nye hertug, Frederik af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Nordborg (1581-1624-1658).

Seks børn

Dominicus Lorentzen og Agathe Hümbkes bryllup stod den 22. november 1618 i Sønderborg. Hvis han har noteret de kirkelige handlinger, er det ikke bevaret, men det må formodes, at hans og Agathes børn blev døbt i slotskirken, og at hertugparret tog lige så aktiv del i hofpræstens liv, som de gjorde hos sognepræsten i Tontofte - nemlig Dominicus'

senere svigersøn, Anders Brandt.

Hertug Hans Adolf var ugift, og hertug Frederik var først gift med Juliane af Sachsen-Lauenburg (1589-1630) og anden gang i 1632 med Eleonora af Anhalt-Zerbst (1608-1681).

Dominicus og Agathes børn

Agathe og Dominicus' ældste barn var Hans Lorentzen (1619-1641), som altså kun blev 22 år gammel.

Herefter fulgte Philip Dominicussen Lorentzen (1621-1664), som den 8. juli 1651 blev viet i Nordborg til Anne Marie Pedersdatter Pilegaard, (f. ca. 1631). Han var både kendt som Philip Lorentzen og Dominicussen og gik i skole i Odense, inden han studerede teologi i København. Herefter var han kapellan i Nordborg, og herefter sognepræst i Tranderup på Ærø fra 1650 til sin død 14 år senere.

Dominicus havde flere arbejdsgivere. Den tredje i rækken var Frederik af Nordborg og hans to koner. Den første, Juliane, ses her som barn sammen med sine søskende på maleri som barn. Hun var det 5. af de 14 børn som hertug Franz II af Sachsen-Lauenburg fik. (Maleri via Wikimedia Commons).

Agnes Hedwig af Anhalt (1573-1616). (Ukendt maler, via Wikimedia Commons).

Philip og Anne Marie fik tre børn. Sønnen Christian Philipsen var byfoged i Ærøskøbing og birkedommer i Tanderup. Desuden var han bolsmand i Ornum. Datteren Agathe Philipsdatter (død 1723 var gift med Johan Bondesen, som var foged og forpagter på Wuderup og senere købmand i Ærøskøbing.

Den yngste søn, Hans Hendrich Philipsen (d. 1707), var amtsskriver på Søbygård 1679 og byfoged i Ærøskøbing fra 1689 til sin død i oktober 1707.

Efter Philips død fik Anne Marie to børn med sin anden mand, Simon Christensen, som overtog præstejobbet. Dominicus og Magalenas tredje barn, Magdalene Lorentzen, blev som

tidligere nævnt gift med Anders Christensen Brandt, der var sognepræst i Nordborg.

Nummer fire, Frederik, blev født i 1625 og døde i en alder af 16 i Malmø.

Herefter fulgte Dominicus Dominicussen Lorentzen (1628-1681), som var født i Nordborg og døde på Ærø. Han blev døbt af Anders Brandt med dennes første kone, Magdalene Hieronimusdatter, som fadder. Anders blev værge for ham efter Dominicus' død i 1639.

Den yngste, Eleonore Lorentzen (1634-1699), blev i 1660 viet af Anders Brandt til Peder Pedersen Støet (Peder Stød.) der var herredsfoged. De fik fire børn.

Hertugparret på Nordborg Slot, Frederik af Slesvig-Holsten og hans anden kone, Eleonore af Anhalt-Zerbst, som han blev gift med i 1632. (Ukendt maler, via Wikimedia Commons).

Sygdom og død

Svigersønnen Anders Brandt noterede i kirkebogen i Nordborg, at Dominicus Lorentzen blev syg den 9. juli 1637. Han blev absolveret på sin sygeseng den 9. december 1638 og døde lige efter årsskiftet. *"Tirsdagen d. 15de. Januar døde F.N. Hofprediger Hr. Dominicus Laurentii æt. 55 oc blef begraffuet i Sünderborg i sin fædrene graf den 22 quidem. Gud gifue hannem oc alle tro Christen en glædelig opstandelse paa den yderste Dag for Jesu Christi skyld Amen. – Foruden det øvrige Offer sendte han den gudfrygtige Agathe Hr. Dominici mig paa Alteret en Rosendlr. 12 mk. – Dom. Septuag."*

Der var deling efter Dominicus Lorentzen den 18. august 1641 i Sønderborg.

Agatha døde 1664

Det fremgår ikke, hvor Agatha opholdt sig de næste 25 år, men hun har sandsynligvis boet hos sin datter og svigersøn i Tontofte Præstegård. Hun døde i hvert fald i Nordborg i 1664.

Svigersønnen Anders Brandt noterede ved hendes begravelse: *"Dom. 12 p. Trin. Torsdagen d. 1ste. Sept. blef begrafuet den erlige hustru Agathe. H. Dominici, oc ligger*

udi Kircken, oc Predschette H. Niels Cappellan Rom. 8 "Alle Ting tjene dem til Gode, som elsker Gud." – oc var alle Præster i Landet oc nogle Borger oc [...] af Sønderborg til stede. Æt 62. Offeret 12 mk. 1. – Gud gifue hende en glædelig opstandelse. Amen."

Stuer i renæssancebolig i Den Gamle By

Alborgstuen på Aalborg Historiske Museum. (Foto: Pibens, via Wikipedia Commons).

Slægt i Sønderborg

Lorentzen-slægten var flere generationer tilbage købmænd og rådmænd i Sønderborg i 1500- og 1600-tallet.

Dominicus Lorentzens far var Hans Hansen Lorentzen, som døde omkring 1614. Hans mor hed nok Anna, og døde i 1630'erne.

Hans nævnes som købmænd og rådmænd i Sønderborg, og 1578 og 1595 som kirkeværgen ved Sankt Marie Kirken.

Det antages, at Dominicus var Hans og Annas ældste søn, og at de fik yderligere en række børn.

Nummer to af disse var Hans Lorentzen (Ca. 1587-1660). Han fik to børn med sin første kone, Cathrine Brandt (1612-1642) og yderligere to med den anden, der hed Sophie.

Herefter fulgte Magdalene Lorenzen (f. ca. 1690), som fik seks børn med Christopher Pechmann, der var købmænd og borgmester i Sønderborg.

Den næste var Johan Lorenzen (1595-1657/1658), som døde i Svindinge ved Svendborg, men der er ikke flere informationer om ham.

Det er ikke sikkert, at Lorentz Lorentzen (1603-1649), som ofte ses i børnerækken, rent faktisk var søn af Hans og Anna. Han var blandt andet amtsskriver hos hertugen i Nordborg. Han fik en dødfødt søn og fire døtre med Trinke Brandt. Hun fik tre børn med sin anden mand, Peder Nicolaisen Brandt (1621-1680). Baggrunden for usikkerheden er, at forældrenes navne ikke nævnes i Lorentz' ligprædiken. Til gengæld står der, at han passede sin far i dennes høje alder, og det passer ikke med, at Hans Lorentzen døde tidligt. Men det kunne så til gengæld have været en stedfar.

Borgerfruer fra 1500-tallets Flensborg.

Krydderier og brændevin som her fra museet Borgmestergården i Nyborg, har været de ting, der er blevet handlet med.

Følges i kilderne

Hans blev både kaldt Laurensen, Lorenzen og Lorentzen, var rådmænd i Sønderborg og blev omtalt første gang i kirkeregnskaberne 1602 og sidste gang 1614.

To år senere købte afdøde rådmænd Hans Laurensens enke og arvinger, boende på husstedet, en arvebegravelse i kirkens midtergang for "40 mark plus de sædvanlige 5 mark, naar graven aabnes".

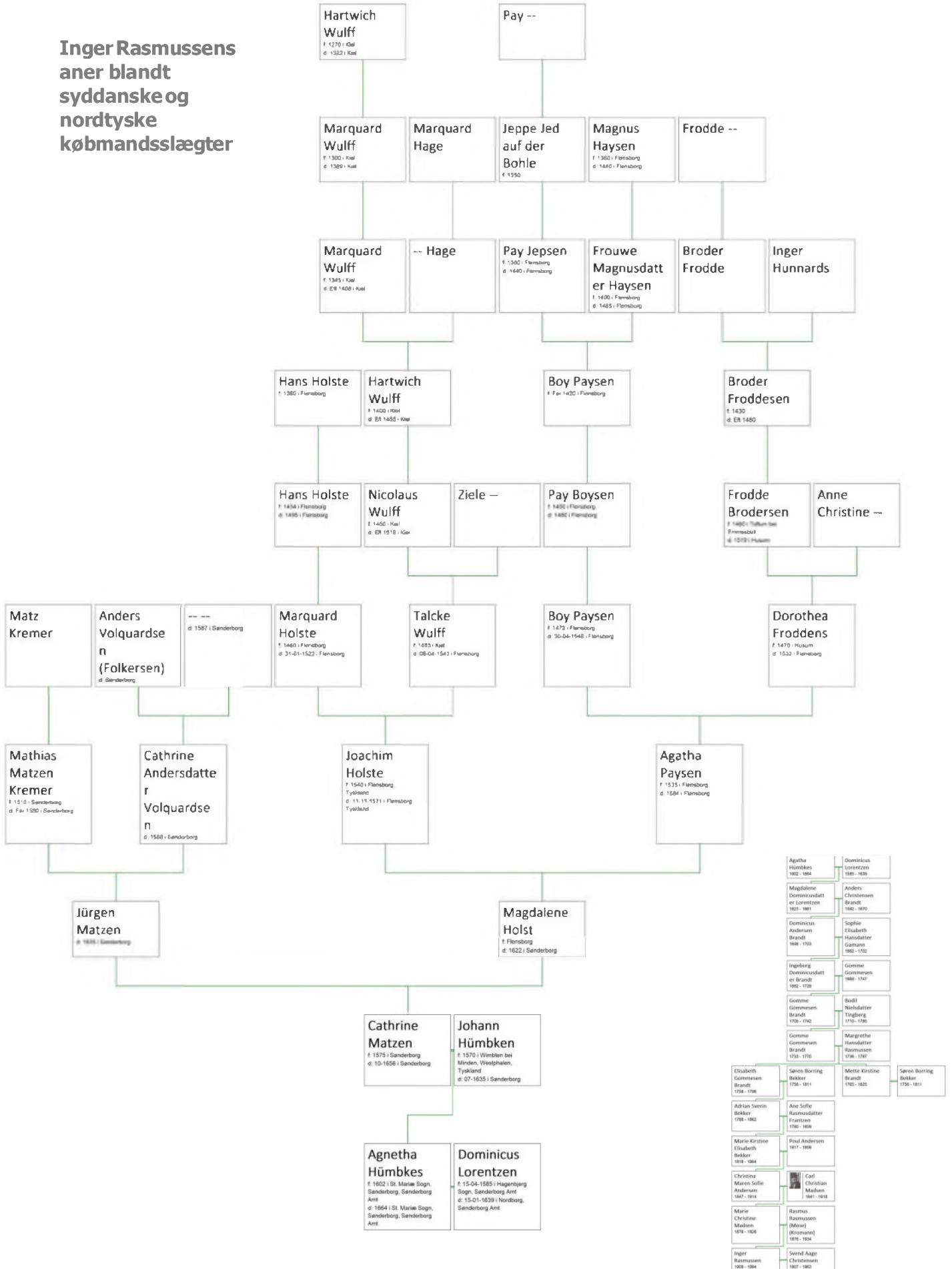
Af indskriften kunne i 1924 læses "Hans Lorentzen og An... 163..." .. I 1626 havde sønnen Hans Lauritzen samlet sin far og farfars gravsteder i en fælles begravelse. Gravpladen er siden gået tabt.

Begravelse 1599

Hans Hansen Lorentzens far var Hans Lauritsen, og hans mor hed muligvis Cathrine. Den ældre Hans var formentlig købmænd i Sønderborg og kendes, fordi sønnen i 1599 betalte 10 mark for salig Hans Lauersens begravelse.

Inger Rasmussens aner blandt syddanske og nordtyske købmandsslægter

Købmænd, rådmænd og borgmestre i Slesvig

Nogle købmands- og rådmændssælægter i 1500- og 1600-tallets sønderborg havde mange af deres aner i hansestæderne. To af Agathas forfædre var desuden borgmestre i byen, og en stammede fra Westfalen.

Sønderborgs rådhus fra 1600-tallet (Det Kgl. Biblioteks Billedsamling)

Ligesom sin svigersøn var Agatha Hümbkens far, Johann Hümbken, (1570-1635), købmand i Sønderborg. Hendes mor var Cathrine Matzen (1575-1656).

Johann Hümbken – hvis navn også ses som Hümkes eller Himkes - blev omkring 1594 noteret for at give silke til et alterklæde til den nybyggede Sankt Marie Kirke.

Johann og Cathrine havde også sønnerne Jørgen Hümbken. (1600-1666) og Hinrich Hümbke.

Fra Westfalen

Johanns forældre kendes ikke, men han stammede oprindeligt fra Minden i Westfalen. Byen var hovedstaden i Stift Minden, hvor fyrstbiskoppen fra 1529 var protestantisk. Byen ligger i nærheden af

Hannover mellem det daværende hertugdømme Braunschweig-Lüneburg og grevskaberne Hoya, Schaumburg, Lippe og Ravensberg samt flere fyrstebiskopdømmer og stater regeret af fyrstindebedisser.

Rådmænd i Sønderborg

Cathrine Matzen var datter af rådmænd Jürgen Matzen (d. 1635 og Magdalene Holst. Magdalenes familie er omtalt i kapitlet "Studehandlere i Flensborg".

Jürgen og Magdalene havde også sønnen Joachim Jürgensen Matzen, som der ikke er fundet mere om.

Minden på kopperstik af Matthaeus Merian der Ältere fra 1647, via Wikimedia Commons.

Borgmester i byen

Jürgen Matzen var søn af Mathias Matzen Kremer (1510 – før 1580) og Catharina Volquardsen (død omkring 1588). Mathias Kremer var købmand, rådmænd og borgmester i Sønderborg. Og det fremgår af kirkeregnskabsbogen, at Matz Kremers børn i 1588 købte en ny fløjlsmessehagel for 88 mark og 12 skilling "von wegen eres seligen vaders und moders begreflnis".

Skyldte kirken penge

Slægtshistorien Christian Maibøl skrev i 1961 artiklen "Sønderborgs borgmestre gennem tiderne" i Personallistorisk Tidsskrift. Her fortæller han, at Mathias Kremer i 1554 blev omtalt som "ældste rådmænd" og fra 1563 til sin død før 1581 nævnes som borgmester. Desforuden var han flere gange kirkejurat, det svarer til kirkeværge. I 1561 havde han embedet sammen med Peter Plate og 1563 med Jürgen Louwsen.

Hertug Hans af Slesvig-Holsten-Sønderborg. (Ukendt maler fra 1600-tallet).

1568 var den gamle borgmester Matz Kremer - måske i modsætning til den yngre anden borgmester - kommet til at skyldte kirken 14 ørtug for en toft, han havde lejet. 1570 viste han sin gode vilje ved at låne kirken 50 mark lybsk, der blev tilbagebetalt i 1578.

Christian Maibøl gengav desuden historien om, hvordan borgmesteren i Sønderborg - den gamle Mattis Kremer - i 1577 havde ladet en retssag mod et par af junker Jørgen Blomes folk for vold mod borgere gå videre til hertug Hans. Det fik junker Blome til at forsøge at hævne sig personligt ved at overfalde den gamle borgmester og hans venner. Men da Blome ud på natten ville storme ind i huset - først gennem døren, derefter gennem vinduet - blev han modtaget af borgmesterens venner med "tørre hug". Skærmydslerne fortsatte, og en vinternat kom de to fulde junkere, Jørgen Blome og Erik Brejde, fra Blansgård til Sønderborg, hvor de fortsatte med at drikke forskellige steder til langt ud på natten. Til sidst gik de til borgmesterens hus og rev vinduesskoderne af. Ved støjen kom naboer og genboer ud. Jørgen Blome løb væk med sine ledsagere, men Erik Brejde blev stående og forhånede borgerne, som overfaldt ham og slog ham ihjel. En slægtning indgav senere en klage over dette drab, men gerningsmændene "*kunne ikke udfindes*", som det hedder i kilderne.

Fire sønner og en datter

Mathias og Catharinas ældste søn, Hans Matzen (ca. 1535-1603) var en velhavende købmand og rådmand i Sønderborg. Hans kone, Botel Matzen

(d. 1621), rejste et epitafium den 3. december 1607, som siden er forsvundet. Samtidig er St. Mariekirkens døbefont en gave fra Hans Matzen og hustru.

Efter Jürgen fulgte Andreas Matzen (ca. 1542-1599), som var købmand i Kiel. Hans kone, Sophia, var datter af Margareta Knutzen og Johannes Carnarius den ældre, som var dr. med, professor i medicin og filosofi samt livlæge hos hertug Adolf på Gottorp.

Den fjerde søn, Erik Matzen (f. ca. 1545), var en velhavende købmand i Sønderborg. Hans søn, Mads Eriksen, var præst i Svenstrup.

Den eneste datter, Anna Matzen (f. ca. 1546), ægtede Hans Betke, som var en velhavende købmand og nævnes som Sønderborgs borgmester fra 1581 til 1587. Anna betalte 50 mark lybsk for hans begravelse i kirken i 1589. Det vides ikke, om de havde børn.

Volquardsen i to generationer

Catharina Volquardsen var datter af Andreas Volquardsen (Folkersen). Hendes mors navn kendes ikke, men i 1587 betalte sønnen Carsten Volquartsen 10 mark til kirken for sin mors begravelse – og han var muligvis identisk med den Karsten Volquardsen, som var søn af Andreas. Karsten nævnes ligeledes i Sønderborgs skattelister i 1585 samt som kirkejurat 1591 og 1592. Ligeledes blev han i 1602 oplistet sammen med Matz Brun som ejer af det stolestade i kirken, som borgmester Thomas Brandt 1633 solgte for 4 rigsdaler til hofpræsten, provst Etzard Heshus.

Catharina og Carsten var de to eneste kendte børn af Andreas og hans kone.

Handel og privilegier

I 1540'erne havde Andreas Volquardsen henvendt sig til borgmesteren og rådet i Flensborg for at advare mod at de lod deres bys skomagere at sælge deres varer på Als og i Sønderborg. Men i 1548 meddelte kong Christian 3. rådet i Sønderborg, at stadfæstelsen af skomagernes skrå dersteds ikke medførte en indskrænkning i Flensborgs privilegier.

Indretningen af et 1600-talshjem som i Borgmestergården i Nyborg.

Kongen befalede derfor Sønderborgs råd og borgere ikke at hindre indbyggere i Flensborg i at drive deres næring på Als og på Torvvej i Sønderborg som de plejede. Laugets skrå svarer til vedtægter.

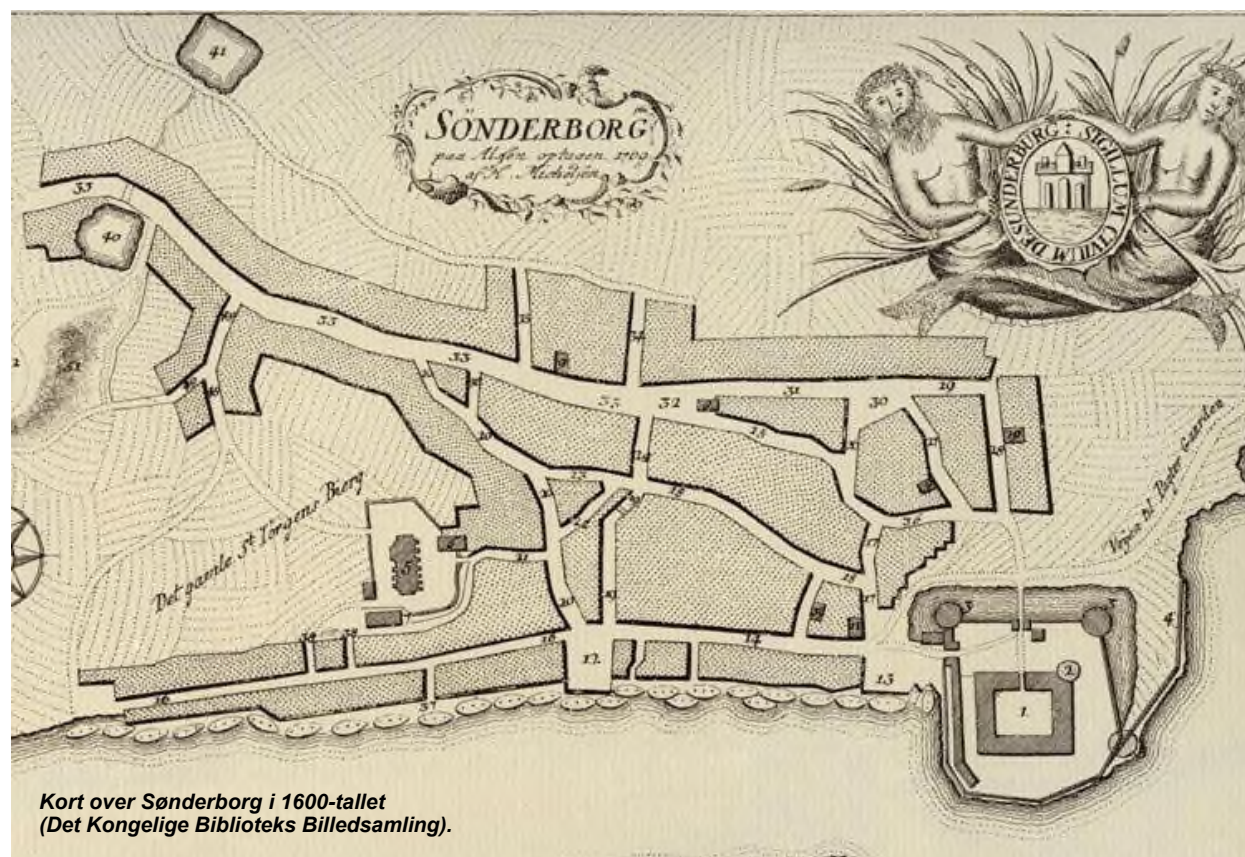
Borgmester i Sønderborg

Andreas var borgmester i Sønderborg fra 1540 til 1563. I 1554 var han sammen med amtmand Thomas Sture med til at sikre, at der blev igangsat en såkaldt "Kerkswarenbook" for Sankt Marienkirken. Denne gamle kirkebog, der fra 1554 til 1753 er ført af de skiftende kirkejurater, blev "konfirmeret og bekræftet" af amtmanden, borgmesteren og de tolv rådsherrer.

Andreas Volquardsen blev sidste gang nævnt i et tingsvidne fra 1557, men hans død blev ikke noteret i den gamle kirkebog

Detalje fra et florentinsk manuskript (Bibliothèque de Genève).

Kort over Sønderborg i 1600-tallet
(Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Studehandlere i Flensborg

Magdalene Holst stammede fra en velhavende købmandsslægt i Flensborg, hvor mange af hendes aner blandt andet handlede med okser og stude, havde poster som rådsherrer og borgmestre.

Cathrine Matzens mor, Magdalene Holst, var det yngste af sine forældres ni børn. Forældrene var købmand og oksehandler Joachim Holste (1540-1571) og Agatha Paysen (1535-1584) i Flensborg.

De øvrige børn var Anna Holst (død 1582), som fik omkring 12 børn med købmand Andreas Feddersen (d. 1583); Dorothea Holste (død 1599), der var gift med Willem Winberg; Marcus Holste (død 1579); Tale Holste (død 1618), som ægtede Asmus Matzen; Hans Holste (1540-1614); Joachim Holste (1540-1574); Marine Holste (1560-1617), som havde to børn med købmand Christian von Eulenaus (1563-1634); Jochim Holst (død 1574) og endelig Agatha Holst i Flensborg. Disse børn fik et stort antal efterkommere.

Rådsherre og borgmester

Joachim blev rådsherre i Flensborg i 1494, borgmester i 1505, og han blev 1514 nævnt som forstander for Helligåndskapellet.

Byen var i århundrede styret af et råd med to borgmestre – en for Nordbyen (Sankt Marien) og en for Sydbyen (Sankt Nikolai und Sankt Johannes). Rådet udpegede selv sine medlemmer og borgmestrene via selvsupplering. Og rådmændene havde titel af "senator".

Studehandel på Brausius' prospekt over Ribe fra 1598. (historiskatlas.dk).

Adelige aner

Joachim Holste var søn af Marquard Holste (1460-1522) og Talcke Wulff (1485-1543), der stammede fra en holstensk adelsslægt. De fik to andre børn. Det ene var Agathe Holste (1498-1589 i Tønder. Det andet var købmand, rådmand og borgmester i Flensborg, Frantz Holste (1509-1560), som havde omkring syv børn med Marine Boyesdatter Paysen.

Studehandler

Marquard Holste drev i omkring 37 år en omfattende handel med okser og var allerede i 1485 - torsdagen efter den første søndag efter St. Michaelsdag - registreret i de gottorpske toldregnskaber, hvor han ses at have betalt 28 schilling i told for 14 okser: "*Marqwart Holste to Flensburgh xiiii ossen xxviii schilling.*"

Han blev før 1521 lyst i band af diakonen i Lübeck – beretningen om det kan læses i H.C.P. Seidelins "Diplomatarium Flensborgense", II, side 149.

Desuden opførte han to huse ved Søndertorv i Flensborg og ejede to ejendomme – "*det 19. og 20. hus i Den Store Gades østlige husrække regnet fra Der Beke mod syd i Sankt Nicolai Sogn*" - det nuværende Holm.

Arvestrid

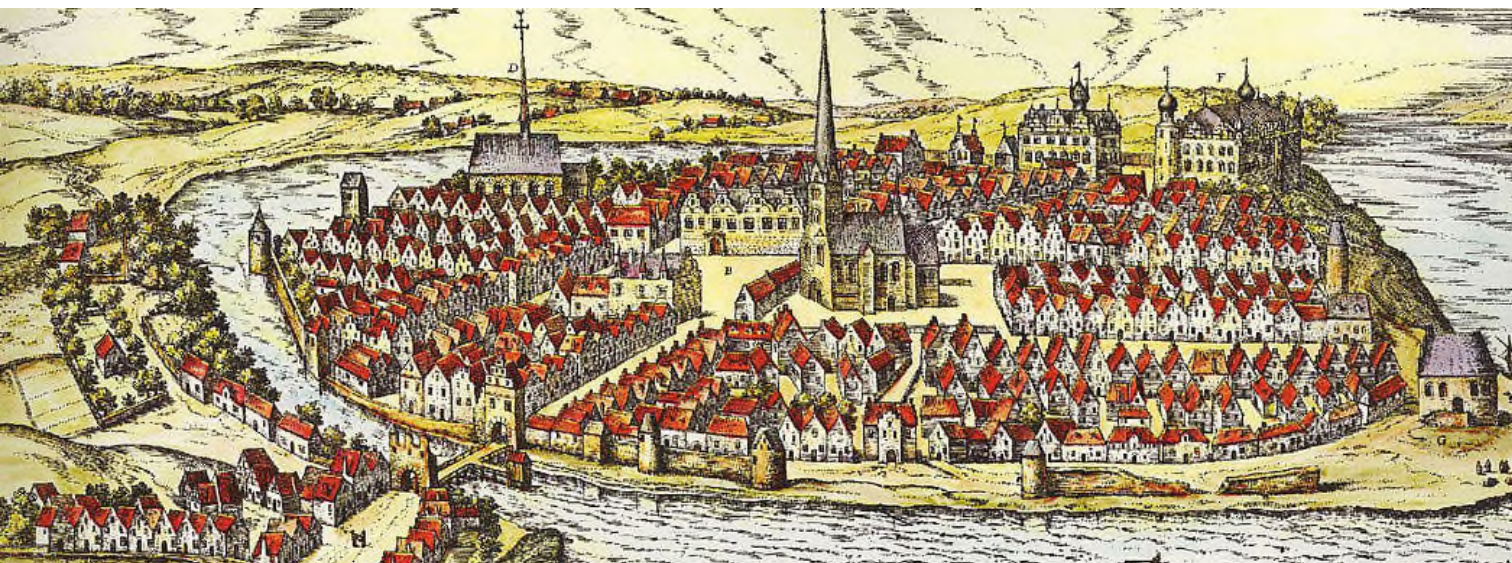
I 1548 mødte Marquard sammen med sin bror, Frantz Holste, i retten på onklen Conrad Wulffs side i en arvestrid, som han førte på vegne af sin hustru Tale Hargens mod hendes stedmor.

Marquards far var Hans Holste, der blev noteret som borger i Flensborg i 1434. Hans hed det samme som sin far, men den ældste Hans Holste kendes kun af navn.

Købmand i Kiel

Nicolaus Wulff var købmand og borgmester i Kiel, men alle hans mandlige aner tilbage til omkring 1200 var riddere i området omkring Kiel.

Kiel på illustration fra 1588 af Georg Braun & Franz Hogenberg, via Wikimedia Commons.

Joachim Holstes mor, Tale eller Talcke Wulff, stammede fra en holstensk ridderslægt. Hendes far kendes både som Claus og Nicolaus Wulff. Han var købmand, rådsherre og noteret som borgmester i Kiel 1496, 1509, 1511 og 1517. Desuden havde Nicolaus jordbesiddelser i sognet Süderstapel i Gottorp-Stapelholm Amt. I 1514 vandt han en retssag mod Rickard Haysen i Flensborg – denne var medlem af den store Paysen-slægt, som Niolaus' efterkommere var gift ind i.

Talckes mor hed Ziele, men hende er der ikke flere informationer om.

Adelige efterkommere

Det fremgår af kilderne, at to af Nicolaus Wulff og Zieles fem døtre hed Magdalena og Margaretha. De tre øvrige blev ikke omtalt. Herudover havde de sønnen Conradt Wulff (Ca. 1495-1561), som var magister og borgmester i Kiel samt herre til Südensee gods i Amt Flensburg og Süderstapel i Amt Gottorp. Han havde adskillige efterkommere, blandt andet blandt flere senere adelige familier i Danmark.

Kiel var blevet medlem af Hanseforbundet 1284, men deltog kun sjældent i de fælles aktiviteter og havde svært ved at udnytte handelsprivilegierne. De lokale grever og fyrsters indflydelse var nemlig stærkere her end i de frie byer. Og det betød blandt andet, at handlen var mere begrænset.

Beskyttere af Bordersholm kloster

Nicolaus Wulffs mandlige forfædre seks generationer tilbage var alle kendt som riddere.

Nicolaus' far, Hartwisch Wulff, som døde efter 1455, havde desuden patronsret over St Nikolai Kirke i Kiel – det vil sige, at han havde retten til at ansætte de gejstlige embeder. Og ligesom sin far var han beskytter af Bordersholm Kloster. Hans kones navn kendes ikke.

Byport i Kiel på illustration på 1588. (Georg Braun & Franz Hogenberg).

Det ydre og indre af købmandshus, som det kan have set ud i Flensborg fra Middelaldercentret i Nykøbing Falster.

To gange Marquard

Hartwicks far var Marquard Wulff, der nævnes som ridder i 1367. Hans mor, hvis fornavn ikke kendes, var datter af Marquard Hage (f. 1360), hvis far var Clawes Hage. Der findes ikke flere detaljer om de to.

Marquards far hed også Marquard Wulff, og han døde i 1369. Han ses i kilderne, da han pantsatte gods i Ratmerstorp - det vil sige Rathjensdorf ved Pløn i Holsten.

Religiøs ridder

Marquards forældre var Hartwich Wulff (1270 -1322) og Sophie von Moyceling (død 1308), der var datter af Konrad von Moyceling og Guta, som der ikke vides mere om.

Hartwich og Sophie havde to andre sønner, Conrad og Hartwig Wulff.

Hartwich Wulff ses flere gange i kilderne. Første gang var i et pergament, der opbevares i Staatsarchiv zu Schleswig.

1306 Mai 25, hedder det i dansk oversættelse: *Ridder Wulf bevidner, at der ikke må uddeles dem gedder ved landsbyen Klein Bramfeld.*

Eller originalen på Latin:

OMNIBUS PRESENS SCRIPTUM UISURIS NOS HARTWICUS
MILES DICTUS WLF ET WLUESHAGENE FRATRES. AD. WLF
FILIVS DOMINI MARQUARDI MILITIS PIE MEMORIE DICTI WLF.
RECOGNOSCIMUS ET PROTESTAMUR IN HIIS SCRIPTIS. QUOD
NOS SINGULI ET VNIUERSI IN UILLA FRATRIS NOSTRI DOMINI
LUPI CANONICI HAMBURGENSIS QUE UOCATUR
PARUUM BRAMUELDE.

Og fra 1308 kan man læse (i oversættelse):

"Jnni 24: Hartwich Wulf overdrager dette kloster Neumünster 3 mark rente og bestemmer, hvad de skal bruges til".

Det vil sige, at han gav midler til Bordesholm Kloster.

Det indre af klosterkirken (Foto: Matthias Süßen, via Wikimedia Commons).

Ikke afslægten Pogwisch

Ud over at være ridder i Bisee, så var Hartwichs far, Pape Wulff, også foged i Kiel. Han levede fra omkring 1230 til 1290 og var gift med Margrethe, som der ikke vides mere om.

Den ældste kendte i familien var Papes far, Marquard Wulff.

Det nævnes i nogle beskrivelser, at Wulff- slægten menes at have været meget tæt beslægtet med slægten Pogwisch, hvor mange hed Wulf til fornavn. Men det har fået nogle slægtsforskere til at konkludere, at der var tale om den samme familie – ikke mindst på myheritage.com og andre hjemmesider, hvor mange fejlagtigt har slået de to slægter sammen.

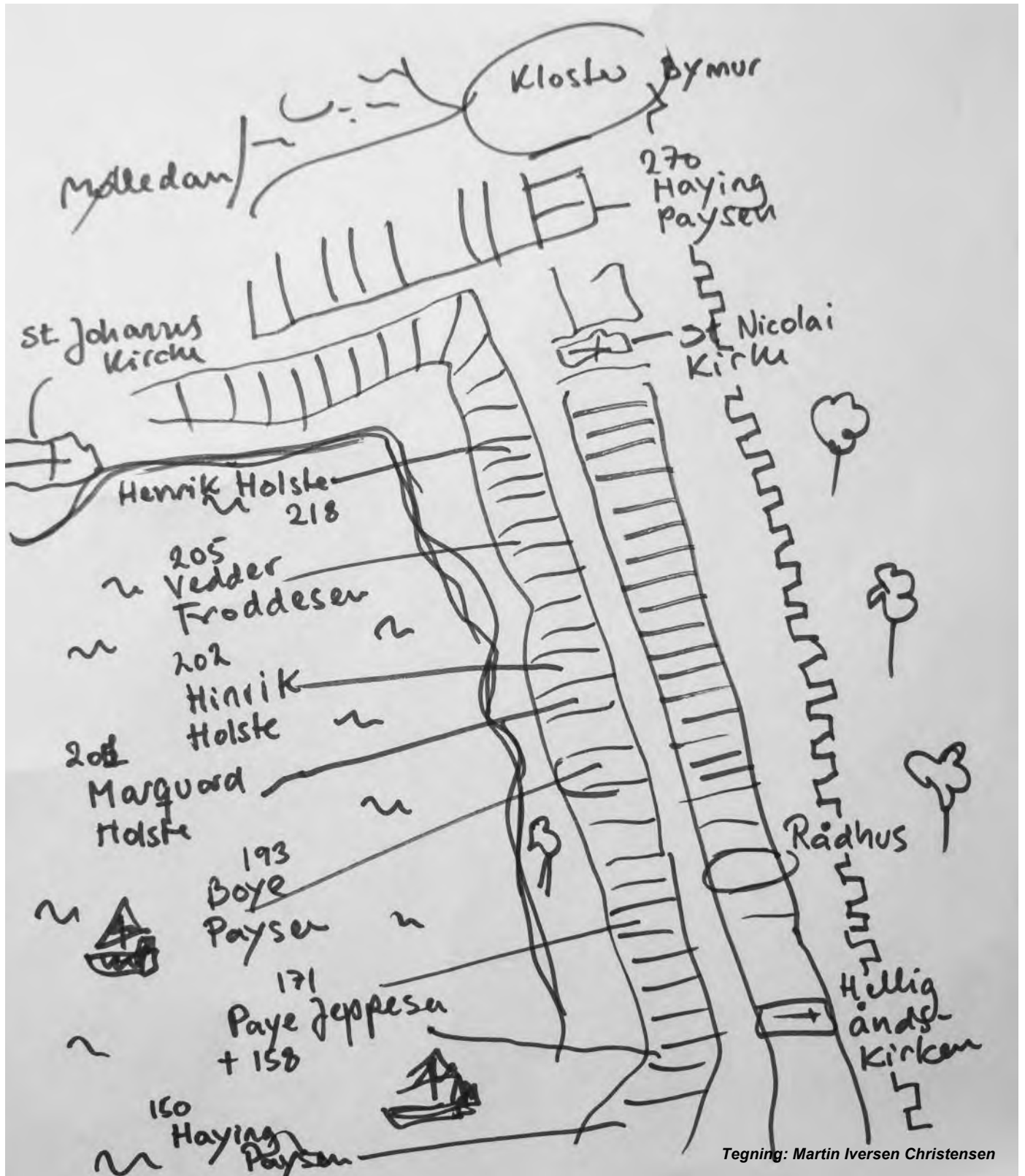

På Middalaldercentret i Nykøbing Falster kan man se indretningen af et middelalderligt købmandshus.

Gader i Middelalderens Flensborg

Kortet viser de forskellige matrikler, hvor medlemmer af slægten boede i Flensborg. Mange af deres huse lå ud til vandet og havnen, som har mindet om det, man kan se på fotos på de øvrige sider fra Middelaldercentret. Købmandshusene var smalle, men til gengæld dybe og lange. Kortet er tegnet med inspiration fra Knud Gethers bog om Middelalderfamilier i området. (Se i litteraturoversigten).

Flensborgensisk købmandspar

I 1497 blev Boy Paysen og Dorothea Froddens begge omtalt som købmænd i Flensborg. De stammede fra fremtrædende godsejer- og købmandsfamilier i området.

Begge Magdalena Holsts morforældre, Boy Paysen (1472-1546) og Dorothea Froddens (1470-1532), ses som medlemmer af Vor Frue Købmandsgilde i Flensborg i 1497.

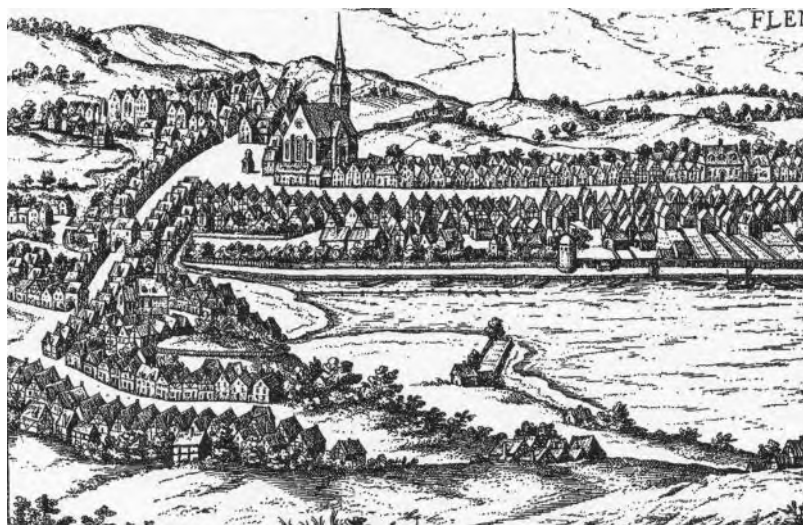
Magdalenes mor, Agatha Paysen, var et af deres fem børn, og de havde et meget stort antal efterkommere.

Boy og Dorothea ejede desuden meget jord og arvede hendes fars hus i "Den store gade" i Sankt Nicolai sogn. De havde indtil da boet i et andet hus i samme gade.

1517 overdrog Lucie, der var enke efter Boys nevø, Nis Payesen, noget jordegods til ham i Trelstorp Sogn i Nørre Gøs, som tidligere havde været ejet af hans farfar, den ældre Boy Paysen.

Kvindelig købmænd, som ordner sine regnskaber fra Pierre Savonne, L'Arithmétique, Lyon 1571, Wikimedia Commons).

Nikolaikirche på prospekt over Flensborg fra 1500-tallet.

To ligsten

Dorothea blev gravsat i Sankt Nicolais kirkes sydlige kapel:

ANO DNI 1532 VP DEN DACH
HEMMELFART CHRISTI D 20 MAII IS
GODT VORSCHIED DE ERBAR VNDE
VELE DOGETSAME FROWE DOROREA
BOIENS DE HIR VNDER BEGRAVEN
LICHT DES ZELE GODT DER
ALMECHTICH WOLDE GNEDICH VN
BARMHERTICH SIN AMEN.

1536 blev Boy Paysen nævnt som alterforstander ved det alter i Sankt-Marien-Kirche i Flensborg, som hans oldemor, Frouwe Paysen, stiftede mere end 100 år før.

Boy døde 1546, og hans ligsten,

der lå i Sankt Nicolai kirkes nordkapel ved diakonernes bedestol, havde følgende inskription:

ANNO DNI 1546 DE 30 MAII IS VORSCHIED DE ERBAR BI PAISE
RATMAN TO FLENSBORCH SINES OLDERS 74 JAR DER
GOT GNADICH UND BARMHERTICH SI AMEN.

Velhavende borgere

Boy Paysens far mor kendes ikke, men hans far, Pay Boysen (1450-1480), var 1473 medforsegler på sin onkel Hayings orfjedbrev som han underskrev, da han måtte overgive Flensborg by til de kongelige tropper. Han fremgår ligeledes af Kong Hans' liste over "gode mænd".

Det vides ikke, om Pay have flere børn.

Købmandsparret

Begge Pays forældre, Boy Paysen (f. ca. 1420) og Dorothea, var oplystet i Vor Frue Købmandsgildes sammen med sin kone ("Boye Paynson cum vxore"). Dorothea var også noteret som medlem af gildet i 1497.

Parret havde også datteren Margrethe Boysen, der var gift med borgmester Arnd Kissenbrugge (d. 1498).

Udsnit af manuskript, hvor Frouwe skænker gods til kirken. Hendes navn ses også som Vrowe Magnusdatter Haicksen.

Velhavende godsejer

Boy Paysen var søn af Pay Jepsen, (1380-1440) og Frouwe Haycksen. Pay Jepsen var allerede omkring 1420 oplystet i en opgørelse over laugsbrødre i Vor Frue Købmandsgilde og var meget velhavende at dømme efter hans mange pengetransaktioner og størrelsen af hans besiddelser. Han var rådmand, og ifølge Flensborg "Stadtbok" for 1436 ejede han halvdelen af den syvende arvelod på østsiden af "Den store gade" syd for Nørretorv i Vor Frue (Sankt Marien sogn). Ejendommen bestod af fem boder og et beboelseshus i gården, hvoraf den ene halvdel tilhørte ham, og den anden hans sandsynlige søn, Hune Pagesson.

Desuden var han en af de første, der blev noteret i byens regnskabsbog, der blev påbegyndt i 1438. Der står: "Page Jeppson 9 mark, de eme de rad schuldich was van der stad schote".

Ud over Boy havde Pay og Frouwe sandsynligvis også sønnerne Hune Pagesson; Haying Paysen; Broder Paysen (Paygesson, Jane Paygesson - eller Janne Paisen, Nis Paysen - eller Nysse Paygesson) og Hans Paysen samt datteren Anne Payens. Det kan man læse meget mere om i Knud Gethers bog "Middelalder-familier i Flensborg og Nordfrisland".

Ejer af godset Lütjenholm

Pay Jepsen var søn af Jeppe Jed auf der Bohle (1350-1370), som ejede Lütjenholm, der kendes som Lytgenholm på dansk. Jeppe havde også sønnerne Danglef Jeppson og muligvis Jons Jeppson.

Familien Paysens gods var fordelt over tre forskellige nordtyske herreder: Nørre og Sønder Herred samt Bøking. Samlet anslås jordbesiddelserne at have omfattet 60 større og mindre gårde.

Herredsfoged og borgmester

Frouwe var sandsynligvis datter af Magnus Haysen (1360-1440). Han var frimand med store jordbesiddelser i Nørre Gøs Herred i Slesvig. Herudover blev 1428 han blev nævnt som herredsfoged for Nørre Gøs Herred, 1431 som borgmester i Flensborg Sankt Marien og var desforuden befuldmægtiget

ved det såkaldte Syv-Herreds-Råd. Det var en appeldomstol, som bestod af rådmænd fra syv af de nordfrisiske herreder. Rådet var udnævnt af hertug Adolph af Slesvig, som var søn af Gerhard IV. og den tidligere regent over Slesvig, Elisabeth af Braunschweig-Lüneburg.

Frouwe var arving til store jordbesiddelser

Frouwe (1400-1465) arvede tilsyneladende sin fars store jordbesiddelser i Nørre Gøs Herred.

Hun stiftede i 1436 Sankt Ewaldus Alteret i Sankt-Marien-Kirche i Flensborg til evig messe, for at give "sine forældres, sine efterkommeres, sin slægts og sin mands sjæl salighed". Som følge af reformationen i 1526 blev alteret fjernet i 1598 sammen med de øvrige såkaldte "papistiske billeder", og der blev etableret et nyt højalter. 1461 stod Frouwe ligeledes som medlem af Dragergildet i Flensborg sammen med svigerdatteren Inge Hunes og dennes datter og søn samt sine sønner Haying og Hans Paysen med deres hustruer.

Stue med kakkelovn. (Træsnit fra Nürnberg 1482).

Godsejere og adelige fra Friesland

De frisiske adelslægter ejede godser og store jordbesiddelser og var involverede i landsdelens administration og handel. Desuden skænkede de dele af deres rigdom til den katolske kirke for at sikre deres egen og slægtens evige frelse.

Muligvis hed Dorothea Froddens mor Agathe. Hendes far var Frodde Brodersen (1440-1519), der som sin far, Broder Froddesen før ham, ejede godset Toftum og var herredsfoged over Horsbøl Herred (Hardsvot von Horsbüllharde).

At Frodde var gift igen efter Agathes mor, kan udledes af en ansøgning om tilladelse til at indgå ægteskab i forbudte led, som blev sendt til kongen den 16. maj 1489. Hans anden kone hed muligvis Anne eller Christine, men det vides ikke, hvordan de var i familie.

Ud over Dorothea er der informationer om to andre af Frodde Brodersens døtre. Den ene var Cathrine Froddens (d. 1534), der ægtede Claus Frese, som var rådmand i Flensburg. Den anden var den syvende i rækken, Catharina (f. ca. 1510), der var gift med Marten Magnussen Lausen (Lowsen). Den yngste, Bernd Froddesen (ca. 1490-før 1561), var foged og først gift med Dorothea Krone og anden gang omkring 1533 med Anneke.

Der er ikke yderligere informationer om de øvrige fem: Ludde; Catharina; Agnethe; Agatha (f. ca. 1500) og Ingeborg.

Erstatning for tab under den hamborgske fejde

I 1520 indgik borgerne i Hamborg en aftale med hertug Frederik om et erstatningsbeløb til dem, der havde lidt tab ved den Hamborgske fejde i 1512. Frode Brodersens søn, Bernd Froddesen, mødte op til retssagen på sine egne vegne og som repræsentant for sin far. Det fremgår af referatet af sagen, at Bernd ikke vidste præcist, hvor stort hans fars tab havde været, og derfor blev farens erstatning halvdelen af det krævede beløb.

Herredsfoged over Horsbøl

Frodde Brodersen var søn af Broder Froddesen (ca. 1430-efter 1480), som også var foged for bebyggelsen Horsbøl og herredsfoged i Horsbøl Herred.

Han ejede stamgodset Toftum sydvest for landsbyen Emmelsbøl, som på daværende tidspunkt omfattede omkring 10 gårde og seks mindre landbrug, der lå i henholdsvis Toftum, Horsbøl, Dagebøl,

Frederik var hertug af Slesvig og Holsten fra 1481 og konge af Danmark som Frederik I fra 1523 og 10 år frem.

Glamsbøl, Up der Wisch, Phonskog, Tho Stede og Up den Dyck. Da alle gårdene lå i marsksogne, gjorde en gammel bestemmelse, at han måtte betale 10 mark i "Kohschatt" til Lille Tønder slot.

Horsbøl og Emmelsbøl ligger i det tidligere Viding Herred, som er en tidligere gestø, omgivet af marsken og Vadehavet. (Kort: Gustav Rosendals Sønderjyllandkort med amtsgrænserne fra 1913, Det Kongelige Biblioteks Billedservice).

Kong Christian I. af Danmark, Norge og Sverige. (Maleri på Det Nationalhistoriske Museum).

Adlet af kong Christian I af Danmark

Den 9. april 1480 blev Broder Froddesen adlet i Husum af Christian 1. ved et adelsbrev. Årsagen var "særlig gunst og nåde" og som belønning for hans indsats under grev Gerhards sidste opstand, der udgik fra Husum i 1472.

Vi kong Christian, tildeler for de tro tjenesters skyld, Som vor kære tro undersåt i Horsbøl herred i Lille Tønder fogderi, Broder Fruddensson, har vist Os, og som han og hans retmæssige arvinger vil vise Os, ham og hans ægtefødte efterkommere frihed sammen med andre riddere og væbnerei Vort hertugdømme Slesvig med skjold, hjelm og hjelmklæde og med følgende våben: et skjold med et rødt felt, tværs derpå et blankt sværd, spidsen foroven er skæftet fornedent, og på hjelmen brystbilledet af en jomfru, klædt i rødt og hvidt med udstaet nar i en krans af roser i de samme farver. Og jomfruen skal holde et blankt hvidt sværd vandret over hovedet med udstrakte arme, nøjagtigt som det står malet her. Det er herefter forbudt for alle råder, gudemænd, amtmænd, fogeder, tjenere og undersåtter og alle, der handler i Vor tjenester, ved Vort huldskab og ved vor nåde, at handle til skade og ulempe for Broder Fruddenssons arvinger.

Vort kongelige segl.

Givet i Vor flække Husum, søndagen quasimodogeniti.

Købmandshus fra Middeltaldercentret i Nykøbing Falster.

Broderog Frodde

Broder Froddesen var søn af Frodde, hvis efternavn ikke kendes. Broders mors navn er heller ikke kendt.

De havde også sønnen Hans, der var herredsfoged i Sønder Gøs herred, og han var far til Andreas Froddesen.

Ifølge en gammel indskrift, så restaurerede Frodde Emmelsbøl kirke efter en stormflod "*Emelsbull et Hersbull ecclesiae olim, procul in mari sitae fuerunt, Emelsbull ecclesiam proauus Bernhardi Frotsen illic restauravit*".

Mulige forældre

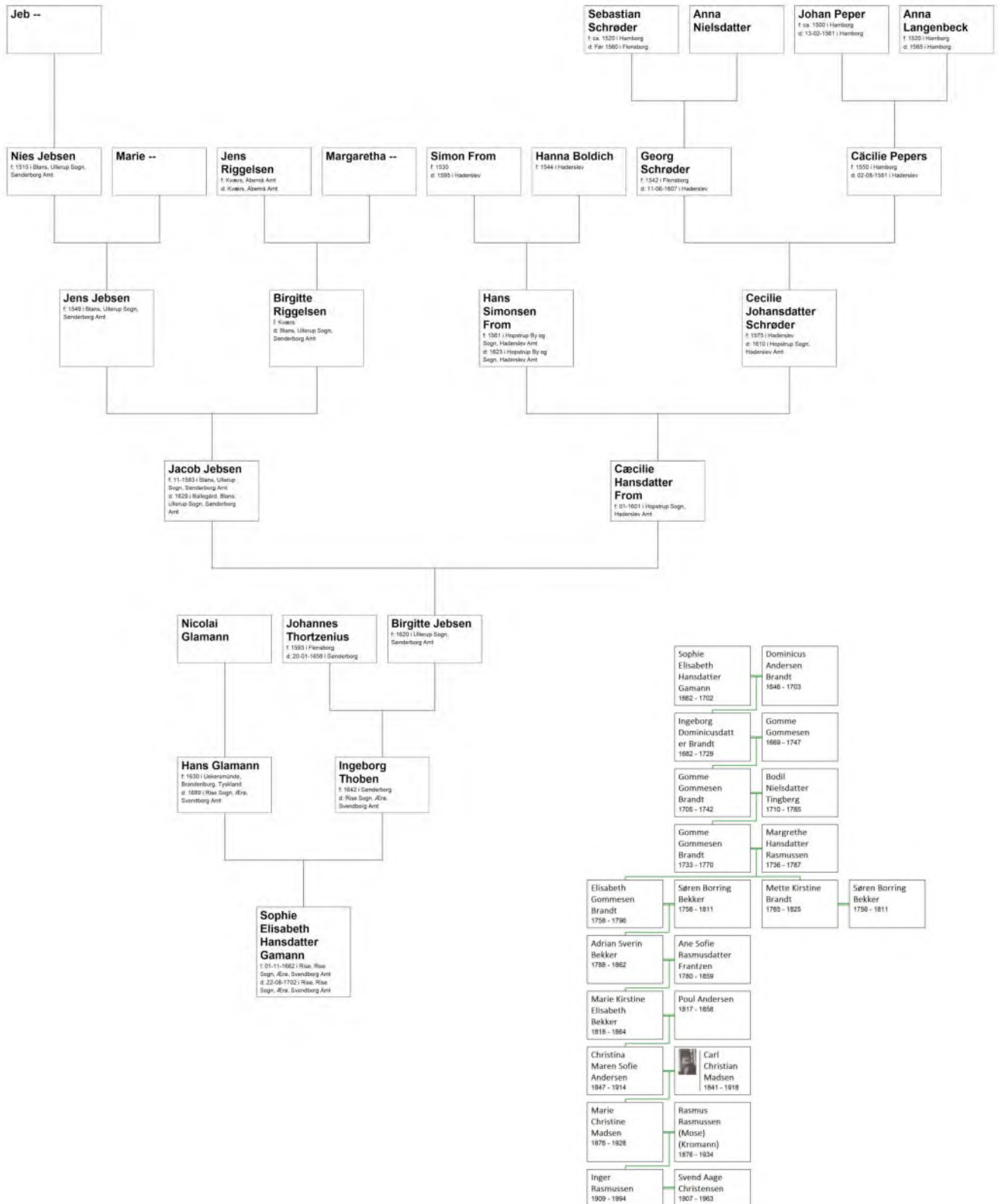
Den 28. juli 1337 søgte Broder de Tofthing via biskoppen af Slesvig om pavelig tilladelse til at gifte sig med sin nære slægtning, Inge Hunward. Hvordan de var i familie vides ikke. De var muligvis Froddes forældre eller bedsteforældre.

*Pakhus, handelshus og havn fra
Middelaldercentret i Nykøbing Falster.*

Inger Rasmussens ane, Sophie Elisabeth Hansdatter Glamanns forfædre til og med Langenbeck og Hüge

Amtsskriver på Ærø

Ærø var del af de slesvigske hertugdømmer og delt op i mindre selvstændige administrative enheder. Det var dette miljø, som Hans Glamann fungerede som hertuglig amtsskriver fra 1653 til han døde omkring 1689.

Ueckermünde inden byen blev ødelagt i Trediveårskrigen fra 1618 til 1648. (Kobberstik af Eilhard Lubinus (1565–1621).

Oprindeligt stammede Ingeborg Dominicusdatter Brandts morfar, Hans Glamann, fra østersøbyen Ueckermünde i det daværende hertugdømme Pommern. Byen hører i dag til Mecklenburg-Vorpommern – lige ved grænsen til Polen.

Ingeborgs mor, Sophie Elisabeth Glamann, var datter af Hans Glamann (1630-ca. 1689) og Ingeborg Thortsen (f. 1642).

Hans' far, Nicolai

Glamann eller Gloumann, var ifølge oplysninger i den ærøske kirkebog oldermænd for bryggerlauget i Ueckermünde. Byen blev næsten totalt ødelagt under Trediveårskrigen, og ved krigens slutning var der kun 15 af de oprindelige 1.600 indbyggere tilbage. Desuden brændte omkring 30 huse i byen i 1631, og under den Westfalske fred i 1648 kom byen under svensk overherredømme, og dronning Christina af Sverige besluttede at befolke området med indbyggere fra Finland og Livland, som er et område, der i dag er delt mellem Estland og Letland.

Faren ses ikke i de kilder, der findes – skatteregistret fra 1664, 1670 eller 1693. Han var altså enten død eller havde forladt byen. Og forladt byen havde i hvert fald havde sønnen Hans, der i 1648 nævnes som kammertjener for Phillip af Glücksborg.

Amtsskriver og forvalter

1653 var Hans flyttet til Ærø, hvor hertugen havde udnævnt ham til amtsskriver i Gråsten Amt og Gudsgave Len.

Hertug Phillip døde i 1663 og blev efterfulgt af sin søn, hertug Christian, og herefter ses Hans Glamann som hertugelig lyksborgsk amtsskriver og forpagter af Køpingshoff, hertugens hovedgård i Ærøskøbing, der fungerede som centrum for administrationen frem til 1721, hvor den blev solgt til borgere i byen. Ærø havde fra midten af 1400-tallet og frem til 1622 hørt under hertugerne af Sønderborg.

Hertug Hans den Yngre af Slesvig-Holsten-Sønderborg lod sine sønner arve forskellige dele af hans besiddelser. Og Hans' yngste søn, Christian, var på den måde hertug af Ærø fra 1622 til sin død 1633. Herefter holdt øen op med at være et selvstændigt hertugdømme, men blev i stedet opdelt i tre – og efterhånden to dele. Det meste af tiden boede hertugerne andre steder, og øen blev administreret af hertuglige embedsmænd. Opdelingen mellem tre forskellige hertuger betød, at øens administration udviklede sig til et indviklet kludetæppe af forskellige regler og privilegier.

Hertug Phillip af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Glücksborg var også herre over dele af Ærø. (Wikimedia Commons)

Den sydlige del af Ærø med Ærøskøbing og de to nedlagte herregårde: Gavenstein eller Gråsten og Gottesgave eller Gudsgave på kort af Joan Blaeu fra 1600-tallet (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Samtidig var der ofte uklarheder om, hvem der bestemte over hvad - og det gav anledning til gnidninger mellem de forskellige myndigheder.

Flyttede til Søbygård

Ærø var besat under svenskekrigene, men den hertugelige regering blev genoptaget efter fredsslutningen. Dog konfiskerede den danske kong Christian 5. herregården Gudsgave i 1680 på grund af en juridisk spidsfindighed. Og dette er sandsynligvis årsagen til, at Hans Glamann flyttede herfra og i stedet blev udpeget til amtskriver på Søbygård, der hørte under hertug August af Nordborg.

Desuden var Hans muligvis borgmester i Ærøskøbing, som stadig hørte under Christian af Glücksborg.

Ærøskøbing var langt op i tiden øens eneste købstad. Men de øvrige administrative centre under hertugerne betød, at byen havde konkurrence fra øens mange ulovlige havne samt byen Marstal, der havde visse handelsprivilegier. I 1634 blev Ærøskøbings opland indskrænket til kun at omfatte en del af øen, men byen fik til gengæld en blomstrende søfart med betydelig handel med både hertugdømmerne, østersøbyerne og Norge.

Den nuværende hovedbygning på Søbygård er opført 1771.

Hertug August af Slesvig-Holsten-Sønderborg-Plön, arvede 1676 hertugdømmet Nordborg med Søbygård på Ærø. Han ses på samtidigt maleri på Ærø Museum.

Syvbørn

Hans Glamann og Ingeborg Thortzen, Toben eller Thoben fik syv børn. Ud over Sophie Elisabeth vides det, hvad der skete med to af de andre døtre.

Den første, Birte Cathrine Hansdatter Glamann (1669-1702), var først gift med Knud Pedersen, som var præst i Lindelse, og efter hans død i 1688 med Hans Gommesen Brandt, der stammede fra Ærøskøbing, og overtog præsteembedet. Han var søn af Gomme Jensen og Anna Hansdatter Brandt, som er omtalt i kapitlet "Ærværdige Ærøboere". Deres søn, Gomme Hansen Brandt (1692-1776), var sognepræst i Tryggelev-Fodslette 1731-1761 og provst for Langeland Søndre 1753-1763. Han fik otte børn.

Den anden, Agnes Hedevig Glamann (1672-1751), ægtede Rasmus Mortensen Birkeholm i Ærøskøbing, og de fik otte børn. De øvrige børn var Hans Hansen Glamann, som døde efter fødslen i 1664; Birthe Hansdatter Glamann (1665-1669); Hans Hansen Glamann (f. 1667) samt Pallis Hansen Glamann (f. 1668).

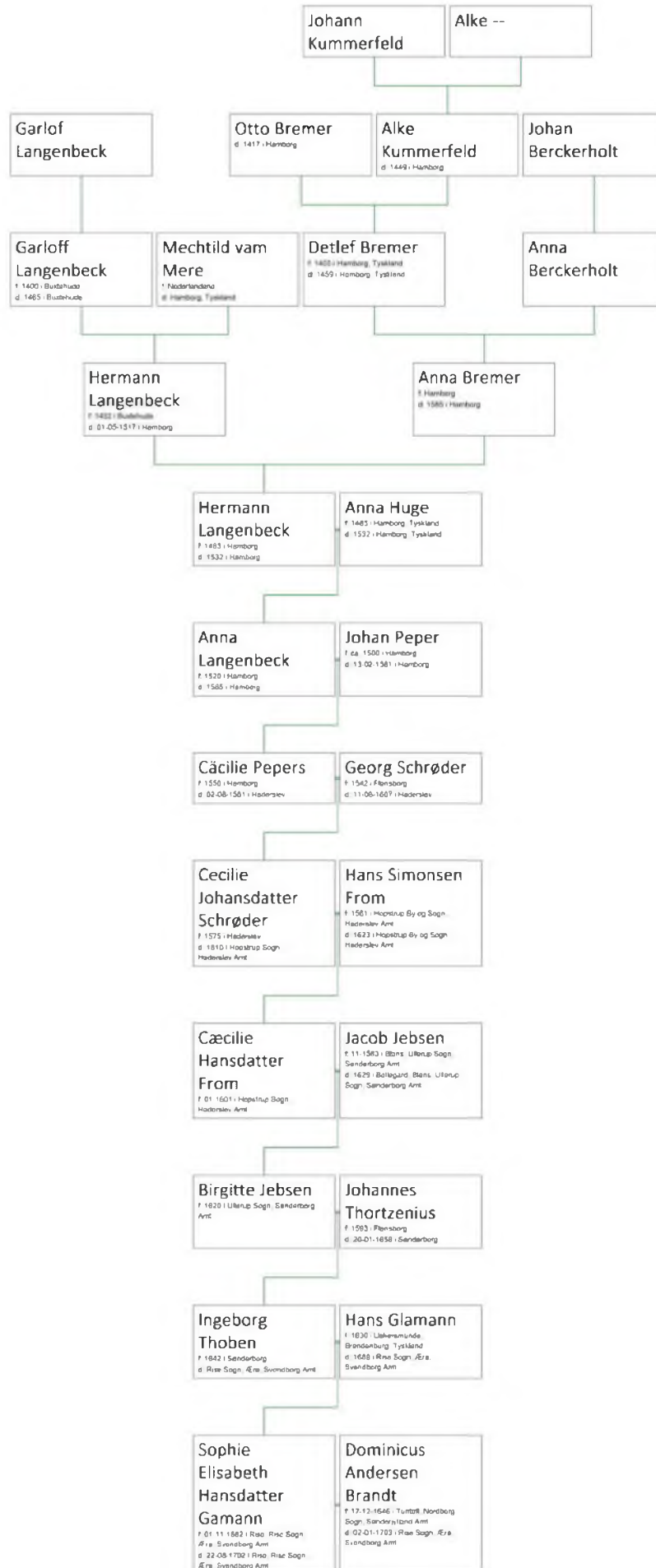

Skriveplads fra De Gamle Boliger – Frilandsmuseet i Maribo giver et indtryk af, hvordan Hans Glamanns arbejdsplads kan have set ud.

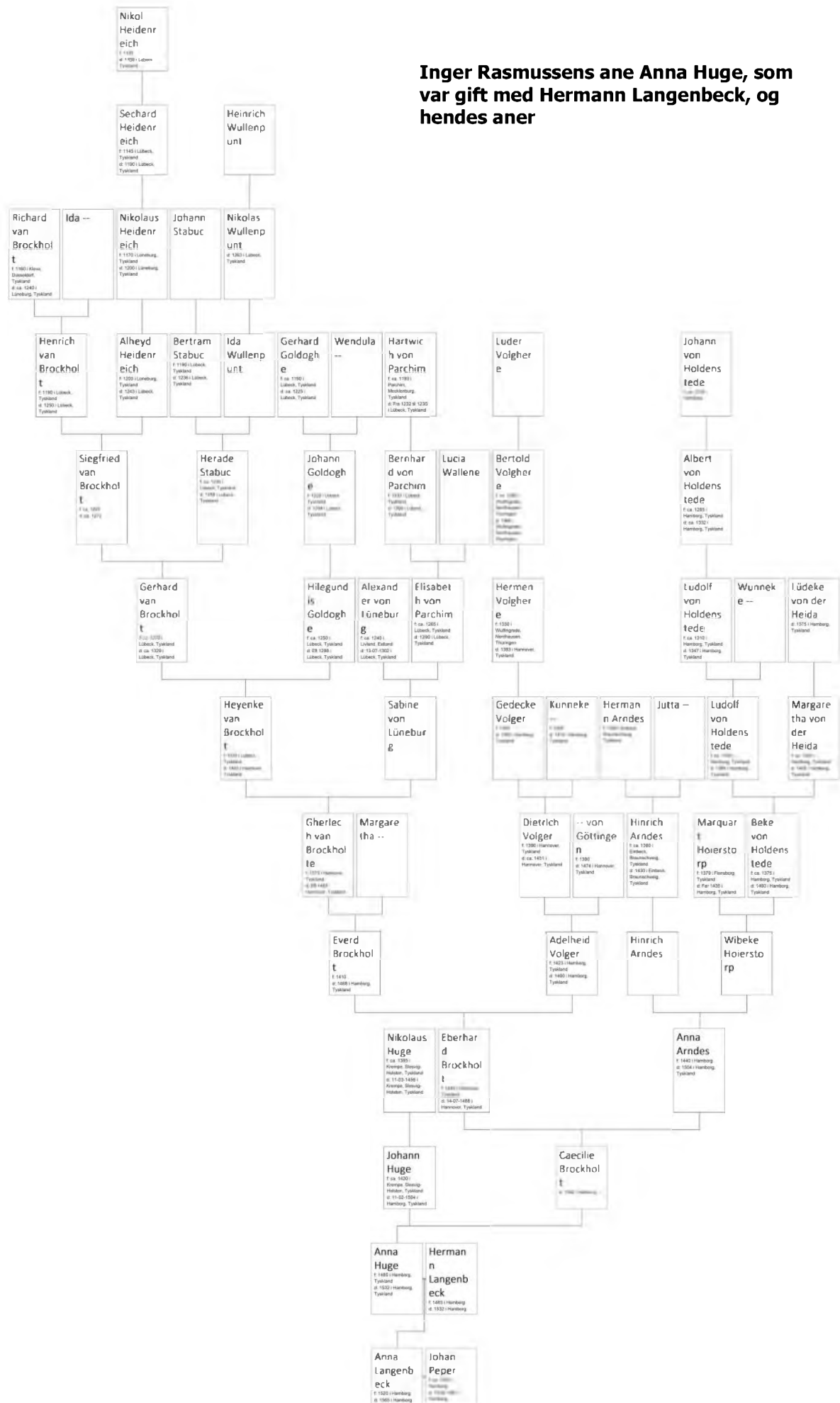

Inger Rasmussens ane, Sophie Elisabeth Hansdatter Glamanns forfædre fra Hermann Langenbeck

Inger Rasmussens ane Anna Huge, som var gift med Hermann Langenbeck, og hendes aner

Hertug Hans den ældre af Slesvig-Holsten-Haderslev (1521-1580), via Wikimedia Commons).

Kammertjener på Hansborg

Birthe Jebbens mor, Cæcilie Hansdatter From, som også blev kaldt Sille From (f 1601), var datter af Hans Simonsen From (1561-1623) og Cecilie Jørgensdatter Schrøder (1576-1612).

Hans From var omkring 1588 kammertjener for kong Frederik 2. på Hansborg i Haderslev, og overtog cirka 1590 selvejergården Hovgård i Hoptrup Sogn efter sin far, og endelig nævnes han i årene omkring 1605 som amtsskriver i Haderslev Amt.

Tre børn

Ud over Sille From havde Hans og Birthe en datter, hvis mand var Jep Thomassen. Desuden havde de to sønner: Jacob Hansen From og Jørgen From (1605-1651). Jørgen fik en grundig uddannelse i Danmark og Tyskland, arbejdede på Sorø Akademi og var professor i logik og siden i matematik ved

Københavns Universitet og en kendt astronom. Han fik ingen børn med Else Scavenius, der til gengæld fik otte børn med sin anden mand, lægen Christian Foss.

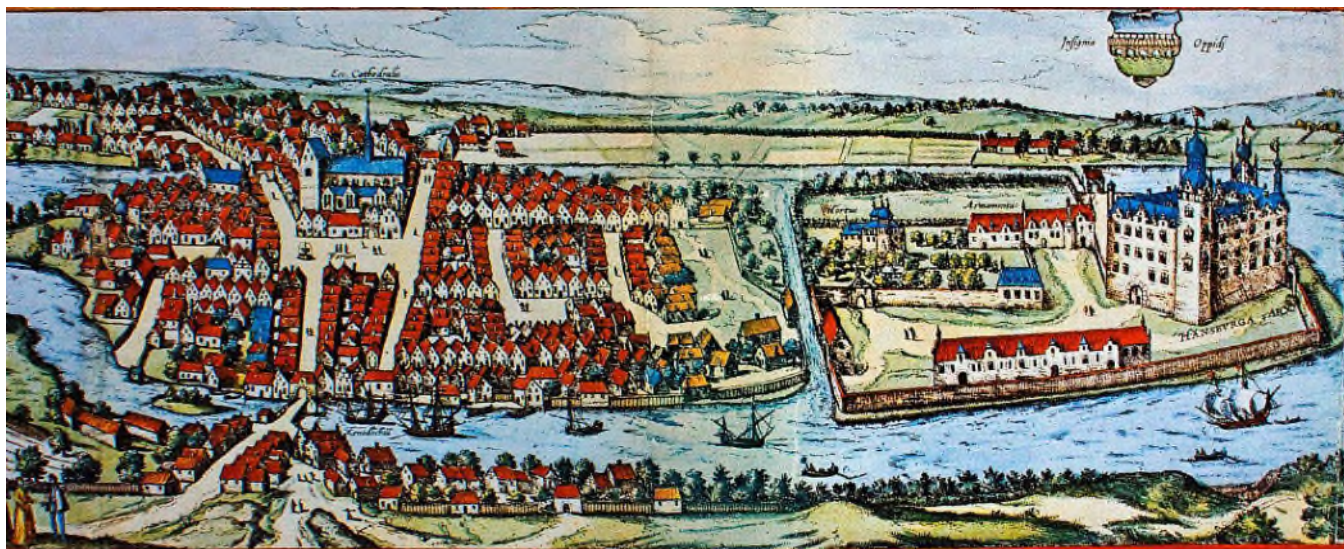
Andet og tredje ægteskab

Efter Silles død, blev Hans From gift med Johanne Bertelsdatter Struck (død 1620/1629), som var datter af Bertel Jørgensen Struck og Dorothea Sørensdatter Stage i Ribe, og hvis moster, Marine Stage, var gift med Hans Svaning, der er omtalt i kapitlet "Brændevinsbrænderen i København". Hans og Johanne fik i hvert fald datteren Dorthea Hansdatter From, som fik to børn med Jens Ravn.

Hans fik ingen børn med sin tredje kone, der var datter af Jacob Outzen.

Jørgen Froms svigerfar var Biskop over Københavns Stift, Laurids Scavenius (1589-1655).

Hans From var ansat på slottet Hansborg i Haderslev på Braunius prospekt over Haderslev fra 1585. (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Far var fyrbøder

Hans Froms far var hertugelig fyrbøder, Simon From (1530 – 1595), som arbejdede for hertug Hans den Ældre i Haderslev, der herskede over de haderslevske dele af Slesvig og Holsten i årene fra 1544 til 1580 samtidig med, at han var fælles om regeringen i hertugdømmerne med sine brødre kong Christian den 3. af Danmark-Norge og hertug Adolf af Gottorp.

Simon From var muligvis gift med Hanna Boldich (1534-1595). Hendes baggrund er usikker, men der er måske en forbindelse til Hieronymus Boldich og hans kone Margaretha. Hieronymus var sekretær

Jørgen eller Gregorius Schröder var blandt andet ansat ved Vor Frue Kirke i Haderslev. Da man begyndte at bygge den nuværende Vor Frue kirke i 1400-tallet, var meningen, at den skulle være domkirke, men det skete først 1922. (Illustration fra 1854, samlinger.natmus.dk).

for hertug Hans den Ældre og borgmester i Haderslev fra 1567 til 1572. Fra 1604 til 1625 var hans søn Christopher byens borgmester.

Hofpræst og provst i Haderslev

Cecilie Schröder var datter af Jørgen Schröder (1542-1607) og Cäcilie Pepers.

Jørgen ses også som Gregorius eller Georg og havde forskellige præsteembeder i Haderslev. Blandt andet som sognepræst ved St. Marien Kirken fra 1572 til 1607 og samtidig generalpræst i Haderslev Distrikt, indtil han 1587 først blev hofpræst på Hansborg og siden provst i Haderslev.

De havde to andre børn. Sønnen Johannes Schröder, som døde 1651 og var præst ved Hansborg fra 1607, til han blev afsat i 1635, hvorefter han levede 15 år som privatmand i Haderslev.

Datteren Anna (1578-1667) havde to børn med Jürgen Rickertsen, der ligesom Cäcilie Pepers var efterkommer af Carsten Rickertsen Haysen og Marine Frese, hvis forfædre er omtalt i kapitlet "Godsejere og adelige fra Friesland".

Købmand i Flensburg

Ifølge "Stammfolge der Familie Richertz aus Flensburg" var Jørgen søn af Karsten Schröder (ca. 1485-ca. 1553) og hans anden kone, Anna Nielsdatter. Han blev nævnt som medlem af Købmandsgildet omkring 1517 og året efter var han opført i skattelisterne som ejer af hus nummer 427 i Flensburg. Forfatterne til ovennævnte publikation redegør for, hvorfor det er en fejl, når Karsten angives som søn af dr.med i Flensburg Sebastian Schröder og Anna.

En undersøgelse i Stadtarchiv Flensburg gav ingen indikationer på, at der boede en person ved det navn i byen på Karstens tid. Derimod er der i den historiske skattebog "Kataster von Kraack" en henvisning til at Jørgen/Georg i 1494 blev anerkendt som sin fars arving til hus nummer 427, hvor Karsten altså boede i 1518.

Slægtsbog fra 1521

En vigtig kilde til viden om Cäcilie Pepers aner blandt købmænd, rådmænd og borgmestre i de nordtyske hansestæder er "Dat Slechtkbok", som oprindeligt udkom i 1521 og løbende blev opdateret frem til 1776. Den bygger på kilder, der gik tabt under bombardementerne af Hamborg under Anden Verdenskrig.

Familien er der mere om i de følgende kapitler.

Titelsiden af "Dat Slechtkbok: Geschlechtsregister der Hamburgischen Familie Moller (vom Hirsch)", verfasst im Jahre 1541 von Joachim Moller, Trykt version fra 1876.

Fremtrædende handelsslægt

Cäcilie Pepers forældre stammede fra fremtrædende slægter i Hamborg, som havde rødder langt tilbage i mange af de Nordtyske Hansestæder.

Cecilie Schrøders mor, Cäcilie Pepers, der også blev kaldt Sillie (1550-1581), stammede fra Hamborg.

Hendes aner kom både fra Hamborg og de øvrige Hansestæder og deres allierede, som dominerede den nordeuropæiske handel i Middelalderen.

Hanseforbundet bestod af tre regionale grupper: de vendiske stæder med Lübeck og dens naboer i centrum, de pommerske, preussiske og livlandske stæder i forbundets østlige del og de nederlandske og westfalske stæder i den vestlige del.

Ud over Hamborg havde Cäcilie forfædre i Lübeck, Lüneburg, Hannover, Nederlandene, Estland samt mindre byer i Sachsen og Pommern.

Borger i Hamborg

Cäcilie Pepers var datter af Johan Pepers og Anna Langenbeck (1520-1565). Han var borger i Hamborg, medlem af en gruppe af købmænd, der var kendt som "De Englandsrejsende" og medarving til sin fædrene arv i Bohnstraße i Neue Burg.

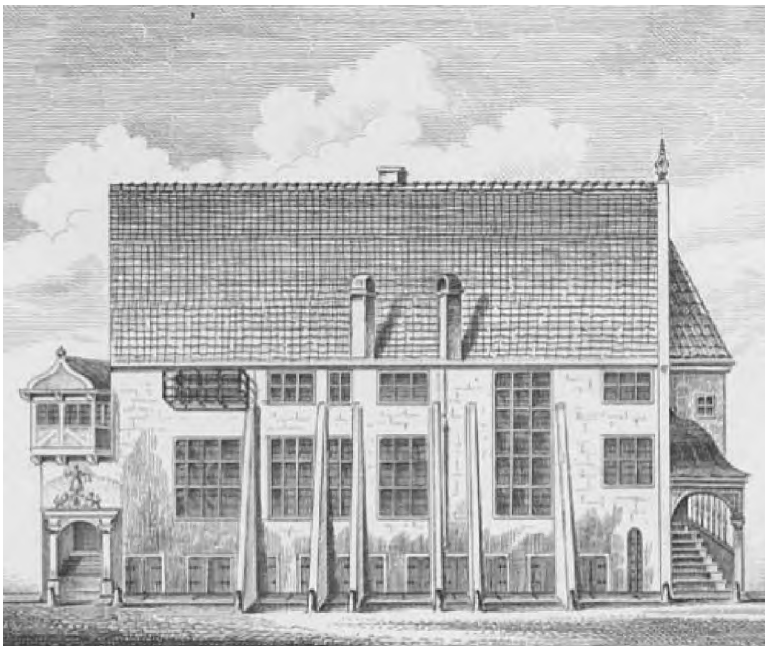
Johan og Anna havde også datteren Anna Pepers, som fik to sønner med Johannes Mejer (1530-84), der var præst og provst ved St. Marien Kirken i Flensborg. En sønnesøn var kartografen Johannes Mejer.

Prokurator, advokat og diplomat

Anna Langenbeck var anden datter af Hermann Langenbeck og Anna Hüge. Hermann Langenbeck (II) var jurist og havde studeret jura i Italien. Han var Prokurator der Deutschen Nation i Rom og senere advokat i Hamborg, hvor han blev udsendt på diplomatiske missioner for Hansestæderne. Totalt skyldes, at han hed det samme som sin far, der ofte nævnes som Hermann Langenbek (I).

Cäcilie Pepers og hendes mor, Anna Langenbeck har været klædt som disse nordtyske kvinder af købmandsstanden fra omkring 1550. (Udsnit af "Panorama Rostocks von Norden", Braun und Hogenberg).

16 børn

Udover Anna havde Hermann og Anna Hüge to andre døtre og 13 sønner, hvoraf ingen ifølge en artikel af Heinrich Reincke fortsatte slægtslinjen.

Børnene var blandt andet Cecilia; Johan; Detlef - domherre i Hamborg og død 1575 på Femern; Hermann - død på en rejse til Reval (Tallinn); Garlef (f. ca. 1515) - fik muligvis en datter med Anna Statties, som hed Ilsebe og var gift Johann Moller; samt Evert - far til 15 børn, hvoraf mange tilsyneladende døde som små.

Bagsiden af Hamborgs gamle rådhus fra et stik fra omkring 1690.. (Kobberstik af F. Ladomin ca. 1690 (Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Betydende borgmester

Hermann Langenbeck havde stor betydning som borgmester i Hamborg, hvor han blandt andet reformerede byens lovsamling.

Som nævnt hed Hermann (II) det samme som sin far, der var en borgmester med stor betydning for Hamborgs historie.

Forældrene var Hermann Langenbeck (1452-1517) og Anna Bremer (1459-1485), som blev viet i maj 1479.

Efter Annas død var Hermann gift to gange til. Først med Cecilie von Sottrum og derefter med Aleken Schwartzkop, som var enke efter Hoja Niebur.

Studerede i Rostock, Greifswald og Perugia

Hermann Langenbeck (I) gik først på latinskolen i barndomsbyen Buxtehude og senere på katedralskolen (Marianum) i Hamborg. Han var 16 år gammel, da han i april 1467 blev indskrevet på Rostock Universitet, hvor han læste "De Syv Frie Kunstarter": Grammatik, retorik, dialektik, aritmetik, geometri, astronomi og musik.

I vintersemestret 1469/1470 blev han baccalaureus i de frie kunster med udmærkelse, og samme tid på året 1471/1472 blev han magister inden for samme område.

Han begyndte at holde forelæsninger for de yngste

studerende og startede samtidig med at læse jura, hvilket for borgerlige var den sikreste vej til at opnå høje gejstlige embeder, da hovedindholdet var den kanoniske kirkeret, og som fremtidig gejstlig skulle han gøre sig fortrolig med Bibelen og kirkefædrene, og de relevante bibelcitater. 1472 blev han optaget på Universitet i Greifswald, hvor han i 1473 blev professor på Kunstfakultetet (Humaniora) i en alder af 21 med en årlig gage på 30 lybske mark.

Af universitetets matrikel fremgår: *"Im Jahre des Herrn 1475, am Tage des heiligen Evalgelisten Lukas (18. oktober), wurde zum Rektor dieser ehrwürdigen Greifswalder Universiät gewählt der hochgeschätzte Herr Hermann Langenbeck".*

Hermann Langenbeck, borgmester i Hamborg. (Wilm Dedeke, ca. 1515, Kunsthalle Hamburg).

Herefter studerede han 1477-1478 jura på det pavelige universitet Perugia i Umbrien, hvor hans ældre halvbror, Jakob Langenbeck, var igang med det kæmpe projekt at gøre det store juridiske kompleks "Corpus Juris Civilis" tilgængelig i bogform. Her blev Hermann tildelt en doktorgrad i "beider Rechte" - det vil sige både i den civile og kirkelige ret.

Hermann Langenbeck læste blandt andet på universitetet i Perugia, som ses på kortet Perugia Gratumusis in Tuscia Domicilium af Braun & Hogenberg, 1588-1597)

Hamborgs Rådhus med rødder i det 1300-tallet, det såkaldte Eimbeck'sches Haus med Vinkælder, som stammede fra byens ældste rådhus fra 1200-tallet, som var centrum for byens administration og det borgerlige liv. I 1771 byggede man et rådhus på stedet, som brændte i 1842. (Kobbertryk fra 1671)

Anna Bremer. Med i ægteskabet bragte hun som sin medgift en stor grund i Gröningerstraße ved St. Katharinen med ret til at drive bryggeri. Desuden lå der talrige boder - forretninger på grunden. Herudover ejede han flere andre grunde i byen. Ved sin død efterlod han sig omkring 18.000 lybske mark

Oprør og reformer

Hermann Langenbeck fik de første problemer med borgerne i efteråret samme år, da han ville reformere klosteret Harvestehude, hvor døtre af de rige hamborgborgere førte et temmelig udsvævende liv. Samme år fornyede og konsoliderede han ligeledes byens privilegier.

Kristi Himmelfartsdag 1483 førte en økonomisk krise til, at borgerne gjorde oprør. Han blev også udsat for alvorlig kritik, men det lykkedes ham at beroligede byens indbyggere.

Samme år indførte han en ny borgered, som blev aflagt på plattysk indtil 1844 og på højtysk indtil 1918.

Hermann Langenbek og Anna Bremeers ejendom lå tæt ved St. Katharinenkirche tæt ved Elben. (Kartenwerk von Braun und Hogenberg, 1592).

Rådherre og borgmester

1478 forespurgte Hamburgs Råd under hånden, om han ville være til rådighed, når rådet året efter skulle udvides. Det var både ærefuldt og yderst usædvanligt, og i marts blev han da også medlem af rådet i en alder af kun 26. Hanseforbundet var på det tidspunkt i tilbagegang, og han viste stor diplomatisk evne i bestræbelserne for at beskytte byens interesser.

I februar 1482 blev han valgt som efterfølger for den afdøde borgmester Hinrich Murmeister, der var højt respekteret.

Første ægteskab og formue

Valget til byens råd fandt sted i marts 1479 efter, at han havde fået borgerskab i byen. Og den 3. maj holdt han som tidligere nævnt bryllup med

Hermann Langenbeck var i konflikt med den tyske konge, Maximilian af Habsburg, der var gift med hertuginde Marie de Bourgogne, der regerede over store landområder i det nuværende Frankrig, Belgien og Luxemburg. (Maler: Bernhard Strigel, Kunsthistorisches Museum Wien, Bilddatenbank, via Wikimedia Commons).

Modsatte sig Maximilian

Hermann Langenbeck var 1495 kraftig modstander af den tysk-romerske kong Maximilian I af Habsburgs planer om at oprette en "rigsdomstol" - Reichskammergericht - da han mente, at en central domstol ville udgøre en trussel mod Hamborgs særlige rettigheder og forfatningsmæssige stilling. Derfor fik byens borgere forbud mod at appellere domme hertil.

Reformerede byens lovsamling

En af Hermann Langenbecks roller var at dømme i stridigheder mellem borgerne. Det skete på baggrund af en samling af ofte selvmodsigende privilegier, dokumenter, traktater og så videre, og det førte ofte til retssager.

Derfor udgav han en ny bylov i 1497, som sammen med hans kommentar, "der Langenbeckschen Gloße", gav ham prædikatet som "den hamborgske retsvidenskabs far". Han fik professionel støtte fra byens retssenator Albert Krantz og Lübecks retsrådmand Mattheus Packebusch til at samle, sortere og organisere retsgrundlaget.

12 børn

Hermann (II) var tilsyneladende det ældste af Hermans i alt 12 børn med sine koner.

Nummer to, Detlev, studerede 1499 i Bologna,

var magister ved den romerske Kyrie fra 1506 og herefter scriptor apostolicus og bygherre af den tyske nationalkirke S. Maria dell' Anima i Rom. Han blev 1510 udnævnt til domdekan i Lübeck, men døde i Rom, inden han nåede at tiltræde embedet.

Den tredje, Garlev Langenbek den Ældre var 1506 student i Greifswald og ved sin død året efter vikar ved Katharinenkirche i Hamborg.

Nummer fire Ursula Langenbek, var klosterfrøken i Neukloster i Buxtehude.

Den næste i rækken, Marten, døde ung.

Den sjette, Anna Langenbek, blev i 1510 gift med den flandernrejsende Hermann Soltow (eller Soltaus) og fik fem børn. Hendes anden mand var Joann Luchtenmaker.

Nummer syv, Albert Langenbek (død 1519), var i 1510 gejstlig student i Bologna, men han blev købmand og flandernrejsende, og blev 1514 viet til Gesche Bekendorp, som døde to år efter ved fødslen af deres eneste datter, der som voksen blev gift med rådherre Christoffer Kellinghausen.

St. Kathrienkirche omkring 1540 før det fik tårn på. (Ukendt tegning, via Wikimedia Common).

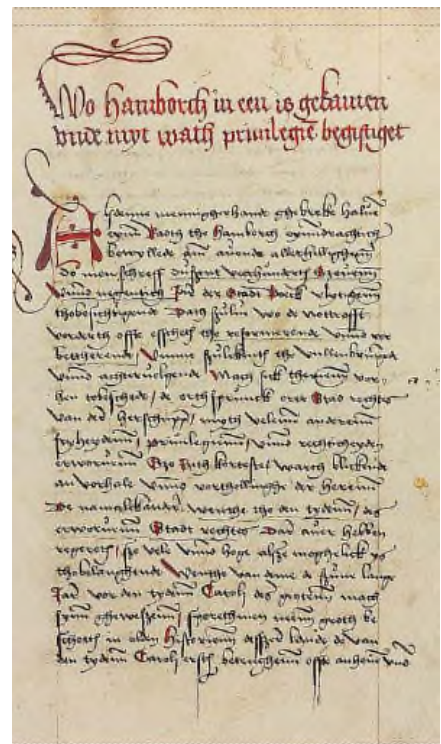
Den ottende, Cecilia Langenbek (død 1574/1575), fik 11 børn med den senere borgmester Hans Rodenborch (død 1547).

Nummer ni, Barthold Langenbek, var i 1514 student i Frankfurt an der Oder og døde ung.

Den 10. hed også Garlev Langenbek med tilnavnet Den Yngre (død 1559). Det må formodes, at han var søn af Hermann og hans anden kone Cecilia von Sotturm. Ligesom storebroren, var han student i Frankfurt i 1514 og blev købmand i Hamburg, hvor han 1545 var rådherre med titel af senator. Ingen af hans tre sønner med Abelke Bestenbostel (eller Bostel) fortsatte slægten. Parret havde herudover tre døtre.

Nummer 11, Alke Langenbek, indgik 1523 ægteskab med magister Joachim Sommerfelt (død 1547), som først var sekretær for Hanseforbundet i Brugge og herefter rådssekretær i Hamburg.

Som den sidste fulgte Margareta Langenbek (død 1559), der var gift med Joachim Salsborch (død 1457). Hans efternavn ses også som Salzburg eller Salsborg, og han var Leichnamgeschworenen ved Sankt Petri Kirke. Det vil sige, at han var ansvarlig for finansieringen af gudstjenesterne. Leichnam betyder lig og dækker over, at man ved altergangen indtager "det hellige legeme" i form af et nadverbrød eller en oblat. Geschworenen betyder indviet og bruges i dag mest om nævninge. At hendes medgift var på 3.000 lybske mark vides måske, fordi parret ingen børn fik.

Hermann Langenbeck stod bag Hamburgs lovsamling fra 1497. (Rotes Stadtbuch, som var Hamburgs lovsamling fra 1497. (Rotes Stadtbuch Hamburg).

Købmandshuse i Hamburg (Foto: Klaus Bärwinkel, via Wikimedia Commons).

< Hustypen blev kaldt en Kaufmannsdiele og var kendetegnet af en høj gang (diele) i midten af huset, som gik hele vejen gennem huset. Herved var der adgang både til gaden og kanalen. Handlen foregik i underetagen, og købmandsfamilien boede oven på. Indtil branden i 1842 og bombardementet i 1943 fandtes cirka 2.000 af disse gamle huse. (Foto fra Museum für Hamburgische Geschichte, Christoph Braun, via Wikimedia Commons).

Baggrund i Buxtehude

Slægten Langebek kan følges flere generationer tilbage i Buxtehude, og menes oprindeligt at stamme fra den tidligere bebyggelse Langenbeke ved Harburg.

Hermann Langenbeck var yngste søn af Garleff Langenbeck (ca. 1400-1465). Hans mors navn er ikke overleveret i kilderne, men det menes, at hun stammede fra den meget velansete købmandsslægt van deme Mere, som oprindeligt stammede fra området omkring Niederreihn, som som i middelalderen betegnede grænseområdet mellem hertugdømmerne Kleve i dagens Tyskland og Geldern i Nederland. Hendes familieforhold udledes af, at hendes våbenskjold mindede om Otto van Meres (død 149). Desuden nævnes de to familiers slægtskaber flere gange i byens annaler. I nogle genealogier er hende navn angivet som Mechthild van Mere. Hun døde efter hans Hermanns fødsel i 1452.

Herefter overtog hans faster, Metteke Cawel, ansvaret for drengen, og da hans far døde, da han var 13, blev Mettekes søn af første ægteskab, magister Gert Halenpage hans formynder.

Endnu en borgmester og hans børn

Hermanns far, Garlef Langenbek (død 1465), der også ses som Garleff eller Garloff, var rådsherre i Hansestaden Buxtehude i 1442 og borgmester i 1465. Heinrich Reincke citerede i en artikel fra 1951 flere kilder fra 1500-tallet, hvor det fremgår, at Garlef var gift fire gange og de tre af hustruerne stammede fra Stade og Hamburg. Deres navne nævnes ikke

Garlef (II)'s ældste søn, Garlef III, blev også borgmester i Buxtehude efter at have studeret i Leipzig.

Datteren Martha Langenbek blev gift med en borgmester, men Reincke nævner hverken navn eller by, og jeg har ikke fundet andre kilder.

Sønnen Jakob Langenbek, døde som teolog i 1477 eller 1478 i den italienske universitetsby Perugia.

Endnu en søn, Hans Langenbek, var købmand i Hamborg og Flandernrejsende. Det nævnes ikke, om han var gift.

Flere medlemmer af slægten Langenbek var borgmestre i Buxtehude, som ses på udsnit af kortet "Theatrum orbis terrarum, sive, Atlas novus", Willem Janszoon og Joan Blaeu fra 1645/1662. Hamborg ses på den anden side af Elben

Gamle facader i Buxtehude.

Buxtehudes Rådhus fra middelalderen på postkort fra omkring 1900, inden det brændte sammen med en del af bymidten i 1911.

To borgmestre

Garleffs far hed også Garleff Langenbek, mens hans mors navn ikke er overleveret.

Garleffs søn Jakob Langenbek var borgmester i Buxtehude, da han blev myrdet af en adelig i 1443. En af hans sønner, Ludof Langenbek, døde som magister og pavelig notar i Rom, mens en anden flyttede til Hamborg. Dennes ældste søn blev borgmester i Buxtehude og to af hans døtre blev gift med hamburgske rådsherrer.

Den ældre Garleffs døtre var gift med tre rådsherrer og en borgmester i Buxtehude. Heller ikke her næver Heinrich Reincke nogen navne. Og gennem de følgende 100 år beklædte et medlem af Langenbek-slægten løbende en af de fire borgmesterposter i byen.

Buxtehude blev aftegnet i anledning af, at kirkens tårn brændte sidst i 1600-tallet. Byen var omgivet af en bymur fra 1200-tallet til 1700-tallet. (Johannes Pilgrim: Kobberstik fra 1674)

Slægtens rødder

Familenavnet "van Deme Langenbecke" peger ifølge Heinrich Reincke i retningen af, at slægten tog navn efter en tidligere adelig bebyggelse med vandmølle i nærheden af Harburg ved Hamborg.

Medlemmerne af slægten med navne som Jakob, Ludolf, Gerlach (Gerlef, Gerleff, Gerlof) flyttede fra midten af 1300-tallet til Lüneburg, Bardowick, Hamborg og Buxtehude, hvor de var ansete købmand - først og fremmest i handlen med Flandern.

Handel og håndværk i Hamborg

Bremerfamilien var en meget indflydelsesrig slægt i Hamborg, hvor de var købmænd, deltog i byens styrelse og var medlemmer af et revolutionært råd, det såkaldte 60'er Udvalg.

Anna Bremer var datter af Detleff Bremer (1403 -1459) og Anna Berckerholt, som var eneste kendte datter af købmand og rådmænd i Hamborg, Johan Beckerholt og Geseke Luneborg.

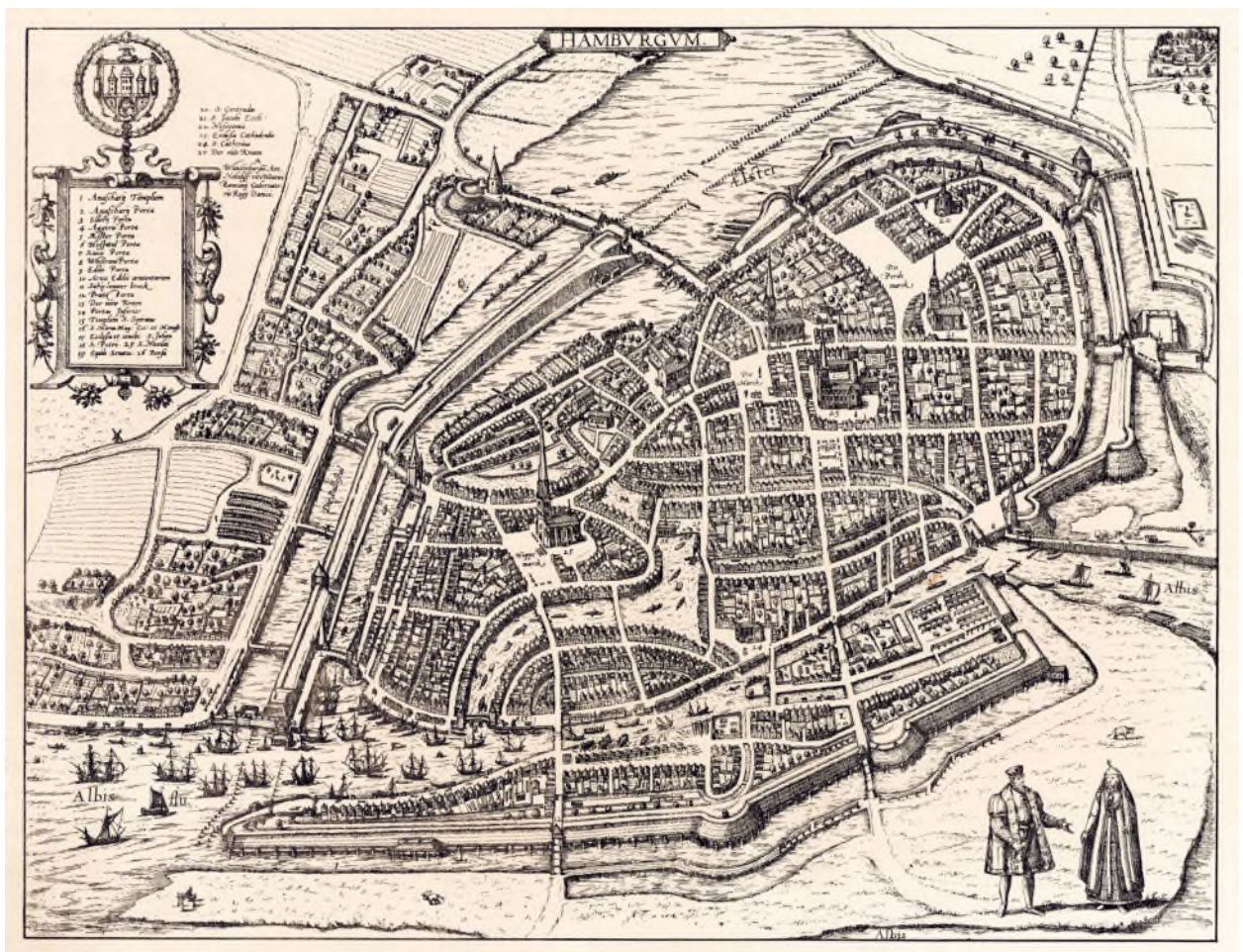
Detleff Bremer var købmand og handlede blandt andet med Flandern. Desuden blev han valgt til rådmænd 8. marts 1432 og fungerede fra 1434 til 1437 som "Hauptmann" for hele Ostfriesland, hvor han ledede kampen mod en gruppe oprørere. Endelig var han Hamborgs borgmester fra 13. maj 1447 til 1451.

Fremmede reformationen

Detleff Bremer havde med sin første kone, Wommelke Lutow (død 1439), sønnen Ditlev Bremer (1452-1506), som også på et tidspunkt var borgmester i Hamborg, Dennes søn, Otto Bremer (d. 1526), var en af de rådmænd, der var med til at sikre, at reformationen fik fodfæste i byen.

Handelskøge fra Hansetænderne
(Wikipedia Commons).

Hamborg på kort af Braun und Hogenberg, 1592).

Byens rådsherrer på illustration fra Hamborgs Lovbog, som blev udgivet af Hermann Langenbeck i 1497.

"60'er-udvalget"

Både Detleff Bremer, hans far, Otto, og hans svigerfar, Johan Beckerholt, var i 1410 medlemmer af det revolutionære "60'er Udvalg" i Hamborg som repræsentanter for Sankt Nicolaus Sogn. Baggrunden var et mindre opgør, der brød ud, fordi byrådet fængslede en borger, som havde beklaget sig højtlydt over hertug Johannes IV. von Sachsen-Lauenburg (d. 1414), der havde misligholdt sin gæld til ham. Allerede om natten samledes byens mænd sig og valgte 60 mand af deres midte (15 fra hvert sogn), som næste morgen marcherede til byrådet og forlangte, at borgeren straks blev løsladt, og det skete da også.

"60'er-udvalget" forlangte at blive inddraget i byens beslutningsprocesser i samarbejde med rådmændene. Det fungerede frem til 1416, hvor Lübeck satte en stopper for det, hvorefter flere af de ledende mænd blev udvist - herunder Detleff og hans far og svoger.

Eneste kendte barn

Detleffs var eneste kendte barn af Otto Bremer, som døde 1417. Han fik borgerskab i Hamborg i 1400 og var herefter både købmand og medlem af "60'er Udvalget".

Detleffs mor, Alke Kummerfeld (d. 1449), var datter af Johann Kummerfeld og Alke, hvis baggrund er ukendt.

Handelsfamilier i Hansestæderne

De førende slægter i byer som Hamborg, Flensborg og Hannover sad på magten i byerne, der alle var del af Hanseforbundet, og familierne indgik alliancer med hinanden gennem giftermål.

Også Anna Huge var datter af en borgmester. Hendes forældre var Johan Huge eller Hüge (ca. 1420-1504) og hans tredje kone, Cäcilie Bockholt, som døde i 1542.

Johan var borgmester i Hamborg 1478–1499, og det hedder om ham, at han "havde ry for at profitere fra krige" (Den Ruf eines Kriegsgewinners").

Med sin første ægtefælle, Alke Holthusen, fik han datteren Gretke Huge, som var gift med Joachim Grete. Johan fik ingen børn med sin anden kone, Beke vom Berge.

Med Cäcilie fik Johan fire børn. Den ældste søn var Johan Huge (ca. 1475-1523), som fik 10 børn med Anna Vensteden, der var enke efter Hermann Langermann.

Herefter fulgte Margareta Huge (1477-1497), hvis mand var Cord Moller.

Og den yngste, Evert Huge, fik to børn med Geske van Sprekelsen.

Borgmester i Krempe

Johann var søn af Nikolaus Huge (d. 1456), der var borgmester i Krempe i Slesvig-Holsten. Hans mors navn kendes ikke.

Vægskærer i Hamborg

Caecilie Bockholt var 12. og yngste barn af den hamborgske vægtræskærer, kirkevæрге og rådsherre Evert eller Eberhard

Rådhuset i Krempe stammer fra 1570, altså adskillige år efter Nikolaus Huges død i 1455. (Foto: Uwe Barghaan, Wikimedia Commons).

Bockholt, som fødtes omkring 1435/1440 og blev begravet den 14. juni 1488, og Anna Arndes (1440-1504).

Eberhard og Annas ældste datter var Alheit, som i 1532 blev omtalt som "udtrådt klostresøster fra Harvesterhude". Hun døde før 1537.

Også de næste fem børn døde uden arvinger, nemlig Anna, Catarina, Wipke, Hans og Everdt.

Herefter fulgte Joachim Bockholt, som ægtede Anna Toden og havde én kendt datter.

Den næste i rækken var Lutken Bockholt, hvis kone var Alke Moller.

Han blev fulgt af Margareta Bockholt, som ægtede Hinrick Barschampen. De havde to sønner, Hinrick og Carsten, som begge var domherrer i Lübeck, samt datteren Anna, der fik fire døtre med Tonnie Meyer.

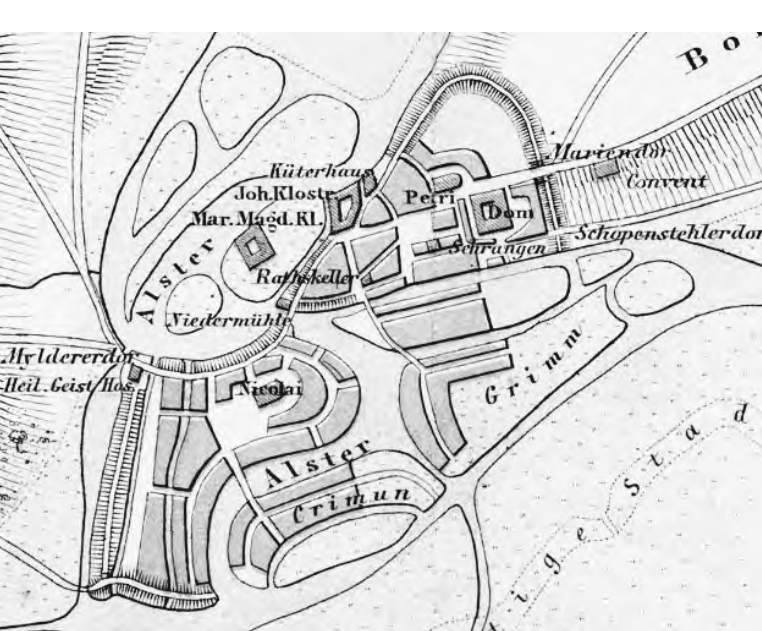
Den næste i rækken var Hinricus Bockholt (ca. 1465-1535), som var domprovst og biskop i Lübeck og en kraftig modstander af reformationen.

Den yngste, Geske Bokholt, var gift med Joachim Nigel.

Udskårne vægpaneler fra Nationalmuseet i København. De var en vigtig del af indretningen i middelalderen og langt op i 1600-tallet, da det var med til at holde på varmen i de kolde og dårligt opvarmede stuer.

Grimm på kort, der viser situationen omkring 1240. I dag ligger området midt i Hamborgs centrum. (E. H. Wichmann, Heimatskunde, 1863).

Jordbesidder i Grimm ved Hamborg

Eberhard van Bockholt var søn af Everd van Bockholt og Adelheid Volger (1423-1460).

Everd var født 1410 i Hannover og døde 1488 som jordbesidder i Grimm, der allerede i 1246 var blevet del af byen, og som sammen med Cremon blev til ét sogn med den nye Sankt Katharinen kirke.

Hannover og Lübeck

Everd var som nævnt oprindeligt fra Hannover, der også var del af Hanseforbundet. Han var søn af Gherlich van dem Bokholte og Margaretha fra Hannover.

Gherlichs far var Heyenke van Bockholt (1329-1400) og hans mor hed Margaretha ligesom hans kone.

Heyenke var søn af jordbesidder i Lübeck, Gerhard van Bockholt (1275-1329), og det nævnes i gamle kilder fra Lübeck, at i 1309 var: *"Gerhard von Bocholds kone en datter af Alexander Lüneburg. Og de sidste af Gehards børn med datteren Alexander von Lüneburg: Henneke, Adelheid og Siegfried var født før 1315. Hans børn med den anden kone blev født herefter."*

Det vil sige, at han var gift med en datter af Alexander von Lüneburg og Elisabeth von Parchim, der også boede i Lübeck.

Fra Braunschweig til Hamborg

Ligesom hendes mand var Anna Arndes far også vægskærer i Hamborg. Faren, Hinrich Arndes (ca. 1410-1467), var tilflytter fra Braunschweig, og i sin nye hjemby blev han desuden medlem af rådet den 12. marts 1459. Senere blev han også justitsrådherre.

Hans far hed også Hinrich og var fra landsbyen Einbeck i Braunschweig. Hans mor var Alke eller Alheit, men hendes baggrund kendes ikke.

Ud over Hinrich (II) havde Hinrick og Alke også børnene Gerdt; Herman, en datter som i 1440 blev gift med Hinrick van der Hoie; samt Geske, hvis mand var Hinrick Rumhert.

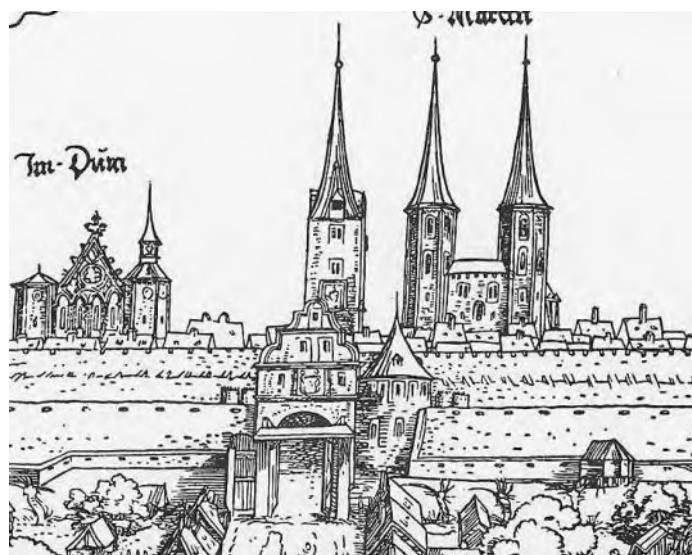
Hinrich (I) var søn af Herman Arndes, hvis kone hed Jutta. Dem ved man ikke mere om.

Witwe und Herrin

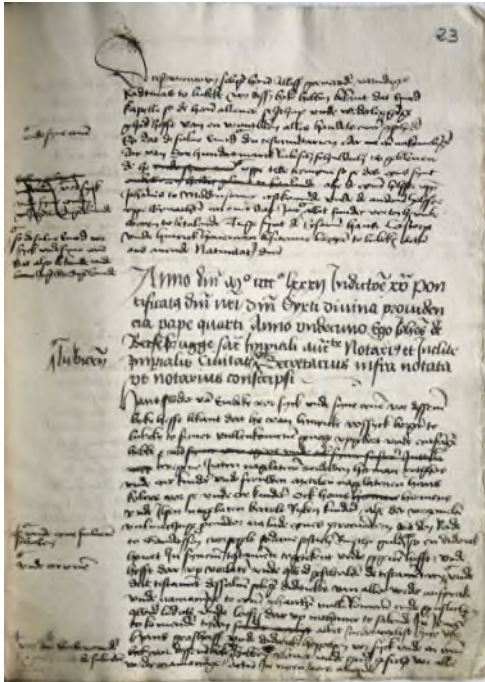
Gerhard van Bockholt hed det samme som sin far, der levede fra omkring 1247 til 1294. Hans mor var

Hildegundis Goldoghe, som døde efter 1298. Hun var oplistet i byens bog: *"Ehefrau Hille, lebte als Witwe 1295, da in Stadtbuch aufgeführt wird Relicta Dna. Gerhardi de Bocholte, und 1298 Dn. Hille, relicta Gehardi de Bocholte"*.

Hun blev altså nævnt som enke i byens annaler i 1295 og 1298. Hendes mors navn kendes ikke. Hendes far var Johan Goldoghe, og hendes bedsteforældre var Gerhard Goldoghe (d. 1225) og Wendula, der alle kun kendes af navn.

Braunschweig på et udsnit af en tegning af byen af Peter Spitzer fra 1547.

Lübecks Bürgerbuch fra 1317 er kilde til de gamle slægter. (Wikimedia Commons).

Handlede med England

Den ældre Gerhard van Brockholt (ham der var gift med Hildegundis Goldoghe) ses også i kilderne som Gherard van Bocholte, Gerardus de Bocholte eller Gerkinus de Bokholt.

Han havde formodentlig handelsforbindelser med Kings Lynn i Norfolk i England, hvor man kan se en købmand ved navn Gerkinus de Bokholt i en opgørelse over de handlende fra Lübeck fra 1271. Herudover gennemførte han en lang række ejendomshandler i Lübeck i årene 1287, 1290 og 1291. Og 1291 var han blandt arvingerne til Hauses Schüsselbuden 18, som Hildegundis solgte i 1295. Hun afhændede ligeledes hjørnehuset Mengstraße 70 og fem boder på hjørnet af Mengstraße og An der Untertrave. I 1299 solgte hun desuden sammen med sine børn Mengstraße 25 og Mengstraße 6. Hendes svigerforældre boede også på sidstnævnte adresse.

Lübeck Bürgerbuch

Gerhard var søn af Siegfried van Bockholt og Herdrade eller Margarete Stalbus.

Siegfried kaldes også Siwero, og han var rådsherre i Lübeck fra 1256 til 1270, hvor han også var købmand til sin død to år senere.

Han og Margarete boede i Mengstraße 6, og havde

i alt fem kendte sønner. Ud over Gerhardt var det Siegfried (1252–1313); Hinrik (1254–1341); Johannes (1256–1331) samt Marquard van Bocholte (1258–1280).

Margrete Stalbus var opført i den Lybkske Bürgerbuch i 1250: *“Die Herrin Herdeke gab ihre Tochter dem Siegfried, dem Sohn des Herrn Heinrich von Bockholt und 300 Mark Silber“*.

Rådsherre og borgmester

Margarete Stalbus var datter af rådsherre i Lübeck, Bertram Stalbus (d. 1236), som var søn af Johann Stalbus.

Gerhards mor var Ida Wullenpund, der var datter af Nikolas Wullenpund (d. 1263), som der ikke findes flere informationer om.

Nikolas var på sin side søn af Heinrich Wullenpund, der var rådsherre fra 1222 og borgmester i Lübeck fra omkring 1229 indtil 1245, hvor han forlod rådet.

Ejendomskøb

Siegfred van Bockholt var søn af Hinrik van Bocholte (Ca. 1180–1250) og Alheyd Heidenrich (d. 1242).

Hinrik var købmand i Lübeck og rådsherre fra 1227 til sin død. Desuden var han borgmester i 1250. Samme år som han blev medlem af byens råd, købte han en gård og yderligere to huse i Der Fischgrube.

Rådsherre, købmænd og andre byboere på Augsburger Monatsbilder Dezember, som stammer fra 1531. (Wikimedia Commons)

Som det står i kilderne på latin: *"Hinricus de Bockolt emit domu, et curiam, et duas domo, in fine ejusdem curie, jukta fossam pistorum sitas, a dn. Friderico Dumben, qve coram confulibus assignate funt ei."*

Ud over Siegfrid havde Hinrik og Alheyd sønnen Marquard von Bockholt, som der ikke vides mere om.

Fra Kleve til Lübeck

Hinrik var søn af Richard van Bockholt (1160 -1240) og Ida.

Richard stammede fra grevskabet og byen Kleve, som i dag ligger i delstaten Nordrhein-Westfalen ved grænsen til Nederland. Han var købmand og boede i Lübeck fra 1202.

I 1227 lod Ida notere i Bürgerbuch, at hun gjorde sin søn, Hinrik, til sin arving med accept fra sine to øvrige børn, Gertrud og Otto: *"Lib. Civ. ad. an. 1227 Hinricus filius Richardi de Bocholte, Dn. Ida, mater Hinrici de Bocholte, pueros filij sui legitimos keredes instituit, consenticate Gertrude et Ottone, pueris ejus. Daselbst wurde aug 1250 augesüfust: Vi: Dua: dn: Richardi de Bocholte, et pueri ejus"*

Og i 1259 var hun opført som *"die Witwe des Herrn Richard von Bockholt und ihre Kinder"* sammen med børnene.

Yderligere tre generationer

Siegfried van Bockholts mor, Alheyd Heidenrich, kom også af en linje af lybske købmænd og rådsherrer, nemlig Nikolaus Heidenrich (død ca. 1200), Sechard Heidenrich (død 1190) og Nicol Heidenrich, som døde efter 1158, og nævnes som en af medgrundlæggerne af Lübeck.

Ingen af Alheyds formødre kendes.

Byens råd mødes i et manuskript fra middelalderen, Codex Monacensis, via Wikimedia Commons).

Markedet i Lübeck på illustration fra 1580. (Wikipedia Commons).

Flensburg og flere borgmestre i Hamburg

Anna Ardens mor var hamborgeren Wibeke Hoierstorp (1330-1368), som var datter af Marquart Hoierstorp, der stammede fra Flensburg. I Hamburg var han blandt andet købmand og medlem af 60'er udvalget.

Han var gift to gange. Først med Margarethe von der Heida (1355-1405) og anden gang med Wibeke's mor, Beke von Holdenstede (1375 -1460).

Bekes far var Ludolf von Holdenstede (1330-1389) som også var købmand, rådsherre og desuden borgmester i Hamburg fra 1375 til 1389 (I kilderne som Ludolfus).

Bekes mor var Margrethe von der Heida, der var datter af Lüdeke von der Heida, som døde efter 1375.

Ludolf (II)'s far hed også Ludof von Holdenstede, og levede omkring 1310 til 1347, og hans mor var Wunneke, hvis baggrund ikke kendes.

Ludolf (I)'s far og farfar var Albert von Holdenstede (1265 -1332) og Johann von Holdenstede, der begge blev omtalt som borgere i Hamburg. Hans mor og farmor kendes ikke.

Borgere og frie bønder ved Hannover

Slægten Volger stammede fra frie bønder ved Hannover, og en gren af efterkommerne blev en meget fremtrædende familie i selve byen. Slægten talte blandt andet flere rådsherrer og borgmestre.

Beginetårnet blev bygget som del af Hannovers bymur i 1357. Beginer var en form for ikke-religiøse nonner. (Postkort fra omkring 1900).

Adelheid Volger (1423-1460), var født i Hamborg. Hendes mor menes at have været af slægten von Göttingen og være født i Hannover omkring 1390. Hun døde i Hamborg i året 1474, men hendes fornavn kendes ikke.

Adelheids far, Dietrich Volger, var søn af Gödeke Volger og Kunneke, hvis baggrund er ukendt.

Gödeke Volger blev født omkring 1350 og døde den 1. september i 1410 eller 1411. Han var borgmester i Hannover 1393 og rådsherre fra 1401 til sin død.

Han købte den 8. august 1386 det, der omtales som "det første volgerske len" og anskaffede flere jordlodder i 1387, 1403 og 1406. Der var tale om rigtig mange hektar land rundt omkring Hannover, som forblev i efterkommernes besiddelse i adskillige generationer.

Herudover optrådte han i kilderne som værge i 1402 og som vidne i 1406. Desuden fik han i 1404 en pension på 15 pfund pfennige, som hans søn Luder i 1421 brugte til at udbygge Ägidien kirken midt i byen.

To af Gödekes fire sønner var rådsherrer, en blev købmand i 1434 som den første i familien og en anden præst i Ägidienkirche.

Friebønder i Wülferode

Det formodes, at Gödeke Volgers far var Hermen Volger, som var søn af Bertold Volger.

Bertold var født omkring 1300 og døde før den 17. februar 1364. Han var jordbesidder i og omkring landsbyen Wülferode am Kronsberg, som i dag er et grønt område i udkanten af Hannover. Wülferode hørte til Gogericht Hassel (Gogericht svarer til en slags

tingsret), og var beboet af frie bønder under biskoppen af Hildesheim.

Ældste kendte i familien

Ved arvedelingen efter Bertold var et af vidnerne "Luders søn Cord Volger". Ekspert i middelaldergenealogi har fremsat den formodning, at han var identisk med den bror af Bertold ved navn Conrad, som nævnes i Neuburg i 1313. Hvis det er tilfældet, kan det konkluderes, at Luder var den ældste kendte forfar i familien Volger.

Bønder i angelsaksisk manuskriptet fra 1300-tallet, via Wikimedia Commons.

Rådsherrer, købmænd og andre byboere på Augsburger Monatsbilder, Oktober-Dezember fra 1531. (Wikimedia Commons)

Lybsk købmand fra Livland

Alexander von Lüneburg kom fra Livland, og hans efterkommere var indflydelsesrige købmænd og rådsherrer i Lübeck, hvor flere desuden var borgmestre.

Navnet på Heyenke van Bockholts mor kendes ikke. Men det vides, at hun var datter af Alexander Lüneburg og Elisabeth von Parchim.

Alexander Lüneburg kom fra Livland til Lübeck, hvor han blev valgt som medlem af Senatet omkring 1293. Her var han ”finansborgmester” (Kämmereiher) i 1297 og 1298. Det første år af sin embedsperiode var han medunderskriver af et lån til ærkebiskop Giselbert von Brunkhorst af Bremen. Alexander blev valgt til borgmester 1302 og døde i embedet den 13. juli samme år.

Der kan ses borgere i Lübeck med navnet Lüneburg, før Alexander dukker op i kilderne, men det vides dog ikke, om der er en forbindelse. Men der eksisterede i mange hundrede år en meget indflydelsesrig og velhavende patricierslægt med det navn i byen.

Alexander boede i Johannisstraße 1, og blev begravet i Sankt Catharinenkirken, hvor der tidligere fandtes følgende gravindskrift over ham:

IM JAHR DES HERRN, 1302, AM TAG DER MARGARETE
STARB DER HERR ALEXANDER LUNEBORCH,
ALTBURGERMEISTER IN LÜBECK.
BETET ZU GOTT FÜR IHN IM
GLAUBEN

Alexander von Lüneburgs segl
(Wikimedia Commons).

Livland omkring 1250 på et kort fra 1573-1578 (Livoniae Nova Descriptio, Wikipedia Commons).

Hansen og Livland

Efter erobring af østersøregionens nordlige dele og sværdriddernes indlemmelse i Den Tyske Orden i 1237, blev Livland navnet på hele området, der omtrent svarer til det nuværende Estland og Letland. Den sydlige del var beboet af baltiske og den nordlige del af finsk-ugriske stammer.

Livland udgjorde herefter et statsforbund bestående af ordensland og fyrstebispedømmerne Riga, Dorpat, Øsel-Wiek samt Kurland med tilknytning til Det Tysk-romerske Rige.

Den danske enkedronning Margrete Sambiria administrerede ca. 1266-1283 det nuværende Estland som del af sit enklen.

Fra Mecklenburg

Elisabeth von Parchim (d. 1290) var datter af Bernhard von Parchim og Lucia Wallene fra Lübeck og hendes farfar var Hartwich von Parchim (1193-1232), der stammede fra Parchim i Mecklenburg, cirka 120 kilometer sydøst for Lübeck, hvor han døde.

Efter Elisabeth von Parchims død blev Alexander Lüneburg gift med Elisabeth von Mornweg, som efter hans død ægtede den senere borgmester Albert von Bardewik.

Spisesalen hos en velhavende købmand på Middelaldercentret i Nykøbing Falster.

Udsnit af Augsburgers Monatsbilder fra 1531, som viser markedskvinder i den tyske by Augsburg (Wikimedia Commons).

Borgmestre og fogeder i Nordtyskland og Slesvig blandt forfædre

I de fremtrædende købmansfamilier i hansestæderne var mange rådsherrer i lange perioder og en del af disse var også borgmestre på forskellige tidspunkter.

Kort over Hansestæderne fra H.F. Helmolt, *History of the World, Volume VII*, Dodd Mead 1902, via Wikimedia Commons.

Buxtehude

Garloff Langenbeck (1400 – 1465)

1496-1517 Nicolaus Wulff

1505 Joachim Holst

Flensburg

1431 Magnus Haysen i Sankt Marien. Også herredsfoged for Nørre Gøs Herred.

Krempen

Nikolaus Hüge (d. 1456)

Hamburg

1375-1389 Ludolf von Holdenstede

1447-1451 Detleff Bremer

1478-1499 Johannes Hüge

1481-1517 Hermann Langenbeck

1499-1506 Detlef Bremer

Lübeck

1250 Heinrich von Bockholt

1263 Heinrich Vorrade

1276-1293 Bertram Stalbuk

Sønderborg

1540-1563 Andreas Volquardsen

1563-før 1581 Matthias Kremer

Hannover

1393 Gödeke Vogler

Herredsfoged

Ca. 1428-1440 Magnus Haysen, Nørre Gøs. Også borgmester i Flensburg Sankt Marien i 1431

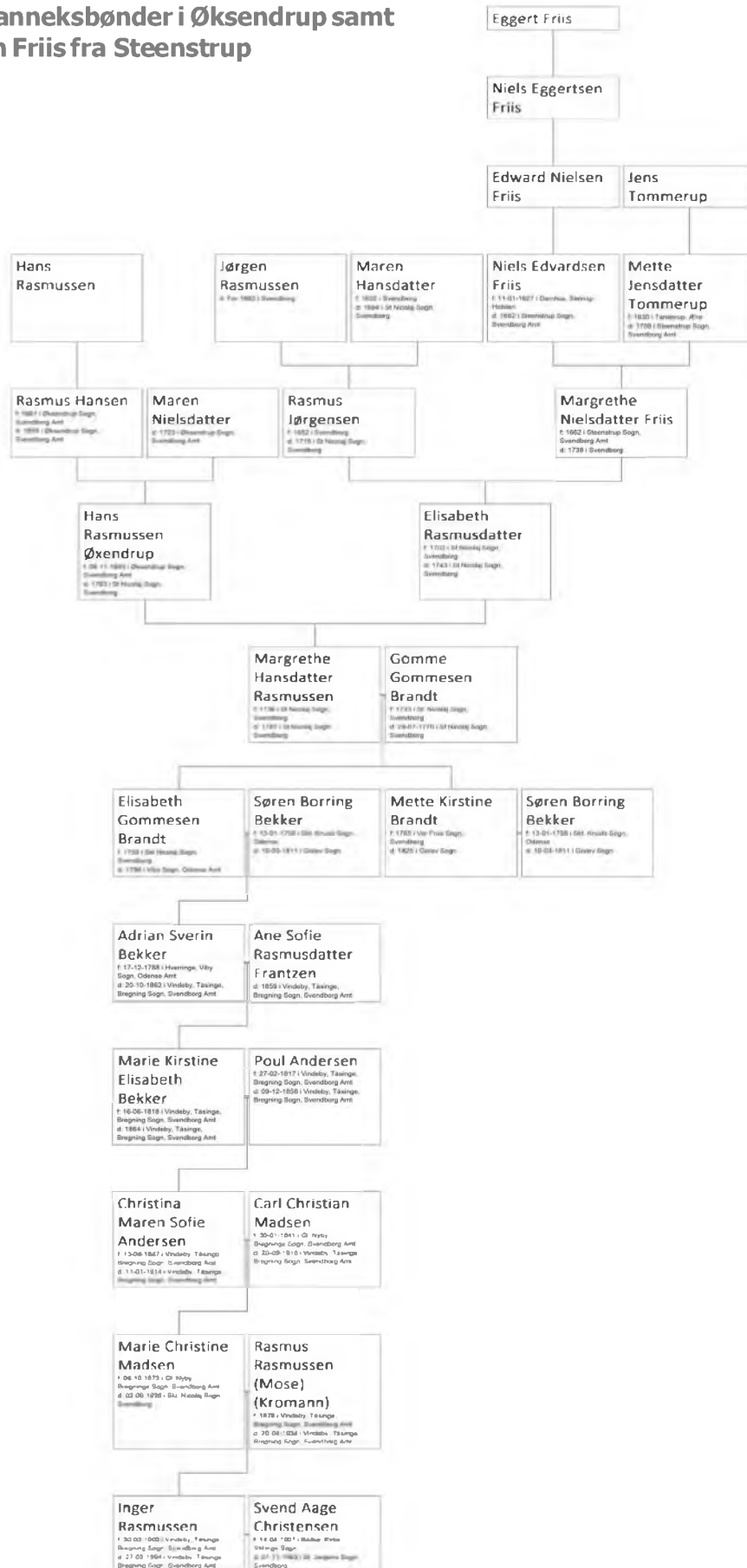
Kiel

Indtil 1230 Pape Wulff (Foged ej borgmester)

14xx-1476 Broder Frodesen, Horsbøl Herred

Ingers tre gange oldemor, Margrethe Hansdatter Rasmussen og hendes aner blandt anneksbønder i Øksendrup samt slægten Friis fra Steenstrup

Annexbonde i Øksendrup

Hans Rasmussen Øksendrup's aner var i flere generationer anneksbønder i Øksendrup mellem Svendborg og Nyborg. Det vil sige, at de var fæstere på en af de gårde, der hørte under præstegården – Annex=præstegården, som den kaldes i Kirkebogen.

Øksendrup By på matrikelkort fra 1809. Annexgården ses nederst i midten som gård nummer 2. (Historiske kort på nettet).

Hermed er vi tilbage til de sydfynske købmanslægter og Margrethe Hansdatter Rasmussen, hvis ægteskab er omtalt i kapitlet "Sydfynsk skipper- og købmansslægt". Hun var datter af købmand og stempelpapirsforhandler Hans Rasmussen Øksendrup, som var søn af Rasmus Hansen (1661-1695) og hans anden kone Maren Nielsdatter, hvis baggrund ikke kendes.

Hans blev døbt den 18. november 1694, året efter at forældrenes første barn ved navn Mette var død tre uger og nogle dage gammel.

Maren gift anden gang

Rasmus Hansens blev begravet 22. november 1695, og den 6. januar det følgende år blev Maren Nielsdatter trolovet med Lauritz Rasmussen (også kaldet Lars eller Laurids).

Parret blev viet den 4 marts, og den 29. september fik de deres første

fælles barn, som fik navnet Rasmus.

Den næste i rækken var Mette (f. 1699), der i 1719 indgik ægteskab med Mads Pedersen Birch. De tre yngste var Hans i 1703, Catharina i 1706 og Niels i 1708.

Marens tredje ægteskab

Efter Lars Rasmussens død i 1717 blev Maren gift for tredje gang med Hans Frandsen (d. 1736), som efter hendes død i 1723 ægtede Anne. Det ser ikke ud til, at de fik nogen børn. Begge mænd videreførte fæstet på Annex-Præstegården.

Far fæstede sammegård

Da Rasmus Hansen i 1690 blev trolovet med sin første kone, Giertrud Pedersdatter (1654-1692), blev begges fædres navne nævnt. Hans var Hans Rasmussen, og hendes Peder Powelsen.

Hans Rasmussen ses i kong Frederik 3.'s matrikel af 1664 som "Kircke Tienner, Hierligheden til Slotted".

Øksendrup set ovenfra. (Foto: Odense Luftfoto, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Gårdens hartkorn blev i 1664 opgjort til 11 tønder og 5 skæpper, og i matriklen for 1688 blev det specificeret, at han fæstede Annex=Præstegården, og han var noteret under navnet "Gl. Hans Rasmussen". Hartkornet var på det tidspunkt 8 tønder, 2 skæpper, 1 fjerdingkar og 2 album.

Da hans Øxendrup "fik nyfar"

Det kan være en udfordring at "parre" de rigtige personer i kirkebøgerne, særligt i 1600-tallet, hvor der tit ikke er detaljerede oplysninger om slægtsforbindelserne. Det kræver ofte, at man forsøger at stykke familier sammen ved at se på faddere, der næsten altid var slægtninge til forældrene. Eller man må bruge andre kilder som skifter og fæsteprotokoller, hvis de findes.

Da Hans Øxendrup blev begravet i Sct. Nikolaj Sogn i Svendborg i 1768 blev hans alder noteret som 70 år. Følgelig måtte han være født omkring 1693.

I Øksendrup fik rytterbonden Rasmus Hansen netop en søn ved navn Hans det år. Jeg fandt Rasmus Hansens øvrige børn og slægtninge i kirkebogen, og de passede alle med den Hans Rasmussen, som jeg fandt i afskriften af skifteprotokollen for Molkenborg. Og ligesom Hans Øxendrup, døde han i 1768. Problemet var blot, at denne Hans var gift med to andre kvinder, end Hans Øxendrup og desuden slet ikke havde nogen børn. En ny gennemgang af kirkebogen viste, at den eneste anden Hans, der kunne være på tale, var annexbonden Rasmus Hansens søn, som vist ovenfor. Det vil sige, at Hans var født i november 1794 og ikke året før.

Gårdfolk omkring bord i den daglige stue i Den Fynske Landsby.

Øksendrup Kirke i vinteren 2021.

En bondes liv set fra kirkebogen

Via kirkebøgerne kan man danne sig et overblik over de vigtige begivenheder i en persons liv. Det er også tilfældet for Rasmus Hansen, som var annexbonde i Øksendrup sogn, hvor kirkebogen er bevaret fra 1682. Hans enke og hendes mænd og børns liv følges også frem til 1723.

Anno 1690

Dnica 18 post Trin. waar Rasmus Hansen og Giertrud Pedersdaatter Trolofuede. Owerwærende Hans Fader Hans Rasmussen, Hindis Fader Peder Pofwelsen, Lauridz Nielsen, Rasmus Nielsen Schreder og Peder Snedicher i Langaæ.

Dnica 3 Advenus waar Rasmus Hansen og Giertrud Pedersdaatter wiede og Hafde Bröllup.

ANNO 1692

d 24 Februarii waar Rasmus Hansens koene i Annex Præstegaarden wed Nafn Giertrud Pedersdaatter begrafuet som blev Ringt for med begge Klockerne. Hindis Alder waar 38 Aar.

ANNO 1693

Dnica 14 post Trin. Hafde Rasmus Hansen i Annex=Præstegaarden en Daatter wed Daaben, som tilforn af Præsten for Swaghedz Skyld waar hiemedöbt og kaldet Mette. Præstens Söster Anne Lauridzdaatter bar Barnet. Fadderne waar: Peder Smid, Niels Skomager, Degners Johannes Christensens Hustru og Karen Hansdaatter.

d 8 Octobr: waar Rasmus Hansens i Annex=Præstegaardens Barn wed Nafn Mette

begrafuet som blev Ringt for med begge Klockerne. Hindis Alder waar 3 Wger 4 Dage.

Dnica 19 post Trin. blev Rasmus Hansens Hustru i Annex=Præstegaarden introduceret.

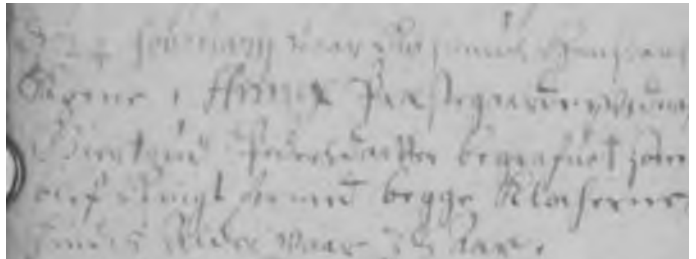
Dnica 24 post Trin. Hafde Rasmus Hansen i Annex=Præstegaarden en Sön wed Daaben, som blev döbt og kaldet Hans. Rasmus Frandzens Hustru wdi Nyborrig bar Barnet. Fadderne waar: Peder Powelsen, G: Rasmus Pedersen, Niels Skomager og Hans Madzens Hustru.

Dnica Inter Nativitate Chr et Novi Anni blev Rasmus Hansens Koene i Annex= Præstegaarden introduceret.

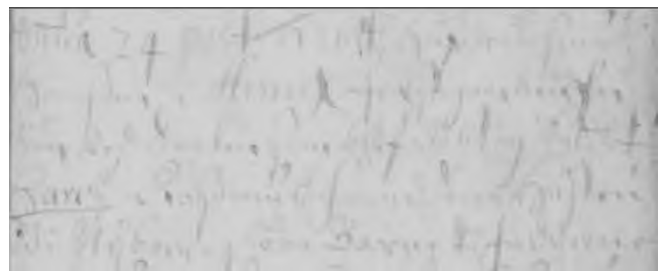
ANNO 1694

Dnica 24 post Trin. Hafde Rasmus Hansen i Annex=Præstegaarden en Sön wed Daaben, som blev döbt og kaldet Hans. Rasmus Frandzens Hustru wdi Nyborrig bar Barnet. Fadderne waar: Peder Powelsen, Rasmus Pedersen, Niels Skomager og Hans Madzens Hustru.

Dnica Inter Nativitate Chr et Novi Anni blev Rasmus Hansens Koene i Annex= Præstegaarden introduceret

Giertrud Pedersdatters begravelse.

Hans Rasmussens dåb.

ANNO 1695

d 22 Noembr waar Rasmus Hansen i Annex=Præstegaarden begrafuet som blev ringt for med begge Klockerne. Hans Alder waar 34 Aar.

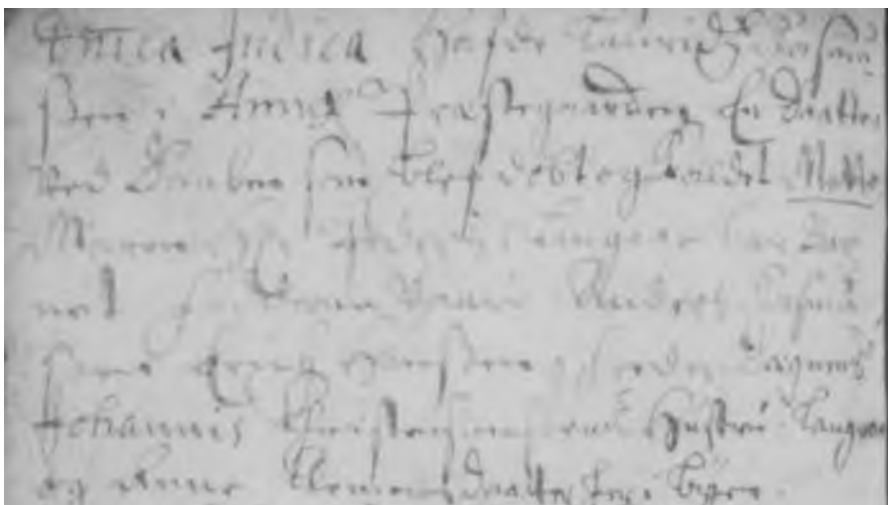

ANNO 1696

Hellig 3 Kongers Dag waar Lauritz Andersen i Annex Præstegaarden og Maren Nielsdaatter Sl: Rasmus Hansens Trolofuede. Owerwærende Hans Thomsen paa Wormarchgaard, Thomas Jensen i Brenderup, Niels Smid i Ellerup og Pelle Hansen i Frørup, Huilche ogsaa lofuet at intet waar paa begge Sider som kunde hindre deris Ægteschab.

d 4 Marty waar Lauridtz Rasmussen i Annex Præstegaarden og Maren Nielsdaatter SL: Rasmus Hansens copulerede.

Festo Divi Michaelis Hafde Lauridz Rasmussen i Annex Præstegaarden en Søn wed Daaben som blef döbt og kaldet Rasmus. Hans Thomesens Hustru paa Wormarchgaard bar Barnet. Fadderne waar: Peder Hansen Smid, Anders Rasmussen, Niels Skomager og Niels Rasmussens Hustru.

Mette Lauridsdatters dåb.

ANNO 1699

Dnica Judica Hafde Lauridz Rasmussen i Annex Præstegaarden en Daatter wed Daaben, som blef döbt og kaldet Mette. Maren Hr Peders i Langaae bar Barnet. Fadderne waar Anders Rasmussen, Erich Hansen schreder, Degdens Johannes Christensens Hustru i Langaae og Anne Clemensdaatter her i Byen.

ANNO 1703

Dnica Trinitatis Hafde Lars Rasmussen i Annex Præstegaarden en Søn wed Daaben som tilforn formedelst Swaghed waar hiemedöbt og kaldet Hans. Maren Hr Peters i Langaae bar Barnet. Fadderne waare: Clemen Pedersen, Peder Hansen Smid, Morten Hansens Kone og Rasmus Andersens Hustru.

Dnica Trinitatis Hafde Lars Rasmussen i Annex Præstegaarden en Søn wed Daaben som blef döbt og kaldet Hans. Maren Hr Peters i Langaae bar Barnet. Fadderne waare: Dinis Jespersen i Tange, Peder Hansen Smid, Mikel Larsens Hustru og Ellen Mortensdaatter.

ANNO 1706

Dnica 18 post Trin. Hafde Lars Rasmussen i Annex Præstegaarden en Daatter wed Daaben som blef döbt og kaldet Catharina. Hans Christensen Anchers Stifdaatter Nafnlig Christina Hansdaatter paa Wormarksgaard bar Barnet. Fadderne waare: Thomas Pedersen i Böesøer, Christen Hansen og Christen Jörgensen begge paa Wormarksgaard og Anne Johannsdaatter Degdens Daatter i Langaae.

ANNO 1708

Mariæ Bebudelsesdag Hafde Lars Rasmussen i Annex Præstegaarden en Søn wed Daaben, som blef döbt og kaldet Niels. Jens Pedersens Hustru i Frørup bar Barnet. Fadderne waare: Hans Rasmussen i Ellerup, Rasmus Larsen i Boholt, Peder Rasmussens Hustru i Ramdrup og Johannes Degns Hustru i Langaae. 4de Søndag efter Paaske blef Lars Rasmussens Hustru i Annex Præstegaarden introduceret.

ANNO 1716

Dnica 10 Trin som waar d 10 Julii blev Madtz Pedersen Birch af Brenderup i Swindinge Sogn[!] trolofwet med Annex bondens Daatter Mette Larsdaatter, deris Forlofwere: Pogens Fader Lars Rasmuss og Erich Hanss Skreder.

ANNO 1717

d 22 Aprilis begrafwit Annex bonde Laurits Rasmussen i Øxendrup som blev Ringt for.
nica 10 Trin som waar d 10 Julii blev Madtz Pedersen Birch af Brenderup I Swindinge Sogn[!] trolofwet med Annex bondens Daatter Mette Larsdaatter, deris Forlofwere: Pogens Fader Lars Rasmuss og Erich Hanss Skreder.

ANNO 1718

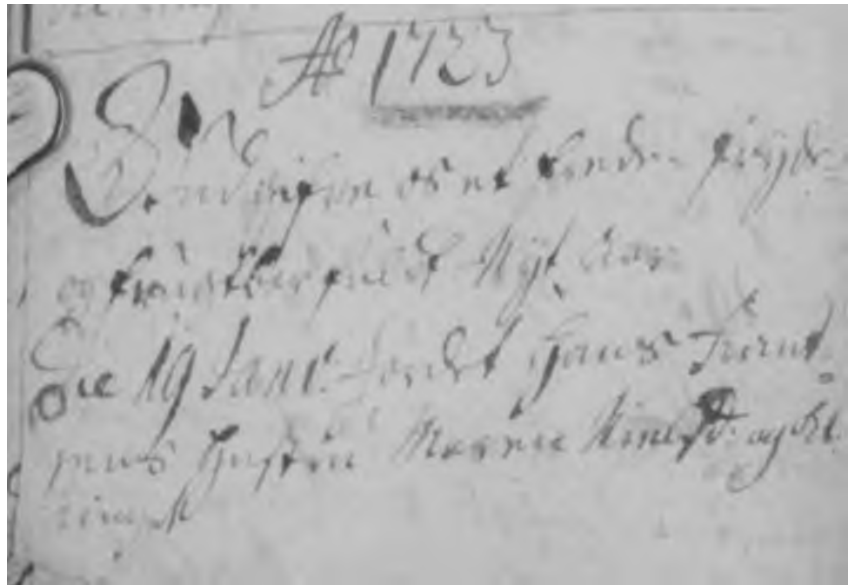
Dom: Sept: d 13. Febr: blev Hans Frantzen og Maren Nielsdaatter copulerede.

ANNO 1723

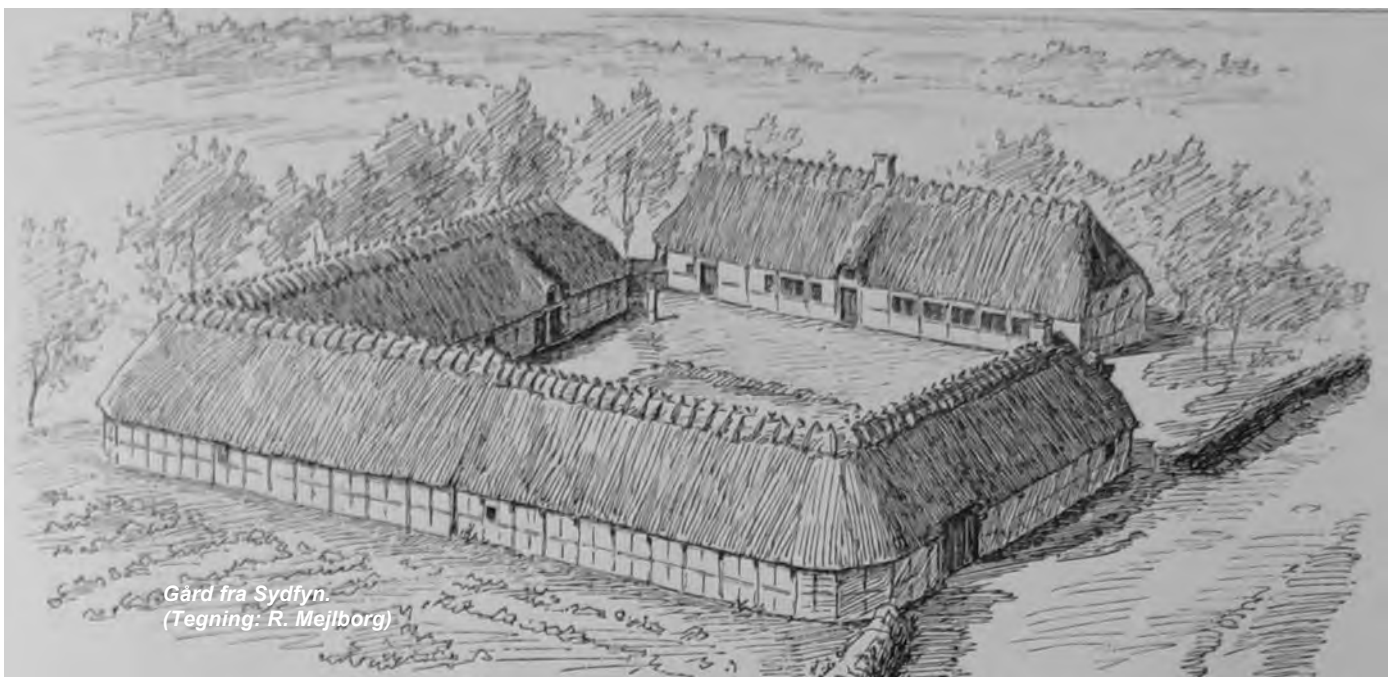
Die 19 Janv: Jordet Hans Frandsens Hustrue Maren Nielsd: og kl: ringet.

ANNO 1736

d: 11 dito begrawet Hans Frandsen og Kl: ringet

Præsten, Peder Rasmussen Haar, begyndte året 1723 med at ønske et godt nytår, og den 19. januar noterede han Mette Nielsdatters begravelse.

Gård fra Sydfyn.
(Tegning: R. Mejlborg)

Introduktion af barselskvinder

I flere kapitler nævnes det, at den nybagte mor blev introduceret. Lovgivningen krævede til langt op i tiden, at kvinder efter overstået barsel skulle introduceres i kirken, når der var gået fire-fem uger fra fødslen.

Introduktion af barselskvinder i kirken efter overstået fødsel var indtil 1754 en tvungen ceremoni i Danmark. I modsætning til før reformationen var kvinden ikke "uren", men man valgte at beholde ritualet, hvor den nybagte mor kom i kirke fem-seks uger efter barnets fødsel. Det gik mere og mere ud af brug op gennem 1800-tallet.

Ifølge ritualet af 1685 skulle kvinden møde i våbenhuset og vente her, mens gudstjenesten gik i gang, og indtil præsten kom ned til våbenhuset, hvor han holdt en kort tale til hende og bad en bøn. Herefter blev hun ledt ind til den plads i kirken, hvor hun plejede at sidde.

Det var en begivenhed, der blev noteret i kirkebogen. I nogle tilfælde blev et dødfødt barns fødsel ikke noteret i kirkebogen, men man kan slutte, at der er født et barn, da moren introduceres i kirken.

Introduktion af barselskvinde på maleri af Christian Dalsgaard fra 1859 (open.smk.dk).

Overformynderen i Svendborg

Der var tætte slægtsforbindelser mellem de sydfynske og svendborgenske købmandsfamilier, som var indgifte, besvogrede og beslægtede.

Købmand fra Den Gamle By i Århus.

Lisabeth Rasmusdatter (1702-1743), som var gift med Hans Øxendrup, var næst yngste datter af Margrethe Jørgensdatter Friis (1662-1738) og Rasmus Jørgensen (1652-1715), der var købmand og overformynder i Svendborg. Som overformynder var han en af de to personer, der skulle deltage i udpegningen af værger og føre tilsyn med deres arbejde.

Skifte efter Rasmus

Der var boopgørelse efter Rasmus Jørgensen den 22. februar 1715, og Margrethes lavværge var hendes bror, Johannes Nielsen Friis, som var tolder i Svendborg.

Børnene Niels Rasmussen (død før 1738) og Jørgen Rasmussen samt døtrene Maren Rasmusdatter 21; Anne Margrethe Rasmusdatter 18; Kirsten Rasmusdatter 16 og Lisabeth Rasmusdatter 13 blev oplistet. Deres formyndere var deres farbror Hans Jørgensen og deres fasters mand, Christen Rasmussen Berg.

Margrethes anden mand

Margrethe Friis blev gift anden gang med Peder Rasmussen, som også var købmand i Svendborg. Han døde i 1721, og der blev holdt skifte den 5. maj, og hendes bror Johannes var igen hendes lavværge. Hun blev kaldt den "*Værdige Matrone*", og i skiftet nævntes desuden to af Peders brødre, Jacob i Oure Sogn og Niels i Tommerup, samt to halvsøstre, Marie Ibsdatter i Brylle Sogn og afdøde Anne Ibsdatter samt deres børn.

1724 døde datteren Anne Margrethe og af skifteforretningen fremgår, at hun var forlovet med Christen Flindt. Den næste datter, Maren, var gift med Niels Rasmussen Albjerg. De øvrige børn var endnu ikke gift. Men det var de to døtre, Lisabeth og Kirsten, da der var skifte efter Margrethe, som døde den 12. september 1738. Om sønnerne fremgik, at Niels Rasmussen var død før Margrethe, mens Jørgen, ikke var omtalt som gift. Kirstens ægtefælle var Peder Bech.

Rasmus' forældre

Det vides, at Rasmus Jørgensen var søn af Jørgen Rasmussen (død før 1682) og Maren Hansdatter (1632-1694), fordi hun blev omtalt som Rasmus' mor og Jørgens enke ved sin begravelse fra Sankt Nicolai Kirke i Svendborg. Jørgens erhverv blev ikke nævnt, med det er nærliggende at formode, at han var købmand som sin søn.

Renæssancestue fra Alborgstuen på Nationalmuseet.

Køkken, grøntsager og brødbagning i renæssancekøkken på museet Borgmestergården i Nyborg.

Dobbelt besvogret

Af kildesamlingen Wads Sedler fremgår det, at Jørgen og Maren havde to yngre børn ud over Jørgen. Den ene var sønnen Hans Rasmussen, der døde i 1726. Hans kone var Margrethes søster, Friche eller Froche Nielsdatter Friis, og de fik to sønner og seks døtre. Det vil sige, at de var dobbelt besvogrede.

To af sønnerne Niels Hansen Friis og Peder Hansen Friis var farver i henholdsvis Odense og Horsens.

Da Hans døde i 1726, var to af døtrene gift, nemlig Anne Kristne Hansdatter (død 1721) med Hans Just Andreassen, der var sadelmager og Marie Cathrine Hansdatter, med Jochum Flindt. De øvrige var ugifte: Maren på 30; Bodil på 22; Margrethe Sofie på 18 samt Marie på 15.

Forbindelse til Riber og Øksendrup

Jørgen og Maren fik også datteren Karen Jørgensdatter (1662-1718), som havde tre døtre med Christen Rasmussen Berg. (f. 1633).

Den ældste af disse, Maren Christensdatter Berg (d. 1744), var først gift med Bertel Riber, der var købmand og døde 1725. De fik børnene Hans Bertelsen Riber og Birthe Cathrine Bertelsdatter Riber, som var Hans Rasmussen Øksendrup's anden kone, samt Anne Marie Riber (f. 1721).

Maren Bergs anden mand var Hans Jørgen Klingenberg og deres børn var Kirsten Klingenberg (f. 1732); Bertel Riber Klingenberg (f. 1734); Hans Christian Klingenberg (f. 1735); Ingeborg Klingenberg (f. 1736) samt Jørgen Klingenberg.

Bertel Klingenberg, der var købmand og forligningskommissær (død 1812), fik 11 børn med Christine Brandt. En af dem var Christen Graa Klingenberg, som var præst i Døllefjelde og Musse og i 1796 blev gift med Henrica Bekker, der var datter af Adrian Bekker og Christine Flindt. Deres ægteskab er der mere om i bind 5 af "Familiens Historier" om Adrian Bekkers liv og slægt.

Døtre uden detaljer

Jørgen og Marens to andre døtre var Anne Christensdatter og Christine Christensdatter, som der ikke er fundet flere informationer om.

Olier og forskellige dufte fra købmandsbutikken på Holbæk Museum.

Familien Friis flyttede til Fyn

Familien Friis stammede oprindeligt fra Damhus et sted i Slesvig eller Holsten, og slog sig i 1600-tallet ned ved Svendborg, hvor de var godsforvaltere og blev gift ind i de lokale købmandsfamilier.

Margrethe Nielsdatter Friis (1662-1738), som var gift med købmand og overformyndet Rasmus Jørgensen (1652-1715), var det andet barn af Niels Edvarnsen Friis (1627-1682) og Maren Jensdatter Tommerup (1630-1708).

Ifølge Niels og Marens gravsten i Kirkeby Kirke ved Stenstrup stammede hun fra Tranderup på Fyn. I dag findes to lokaliteter af det navn - den ene på Ærø, den anden nær Skælskør.

Maren Tommerup sal. Friis boede ved sin død i Brogade i Svendborg.

Parrets børn

Niels og Marens ældste barn var Edvard Nielsen Friis (1659-1728), der ligesom faren var forpagter af Løjtved Gods, (Skjoldemose) og senere blev borgmester i Svendborg. Han havde syv børn med Kirsten Poulsdatter Boson, som var datter af rådmand Poul Boesen i Svendborg, og Bodil Madsdatter Friis fra Norge.

Efter Margrethe fulgte Ane Sophie Nielsdatter Friis, der først var gift med Hans Hansen (d. 1712) og dernæst med Mathias Clemensen Schinchel (1683-1728), som var rektor i Svendborg, med hvem hun fik hun en datter.

Sønnen Johannes Nielsen Friis (ca. 1665-1734) var tolder i Svendborg og fik tre børn med Birgitte Tønnesdatter Rosenberg, der var en af borgmester i Nyborg, Tønnes Madsen og Kirstine Jensdatter Rosenbergs ni børn.

Den yngste af Niels og Marens børn var Froche Nielsdatter Friis (ca. 1672-1746/1747), som fik to sønner og seks døtre med Hans Jørgensen. Sønnene var farvere, og den ældste af disse videreførte navnet Friis.

Godsforpagter

Niels Friis var forpagter og ridefoged på Skjoldemose ved Stenstrup.

Hovedgården var ejet af Anne Rosenkrants (1619-1688), som havde arvet den efter sin far, Holger Rosenkrants i 1647. Efter at hendes mand – Otte Krag – døde i 1666, blev hun blandt andet ansvarlig for administration af Egeskov. Efter hendes død blev godserne overtaget af hendes søn, Niels Krag (1653-1713).

Niels Edvarnsen Friis (1627-1682), var forpagter under Skjoldemose (Tegning på baggrund af maleri af Christian Strodtmann, 1825).

"Herunder hviler i Herren den ærlig og agtbar og velfornemme Mand Niels Efvartsen Friis, Forpagter og Ridefoged paa Skjoldemose, som var barnefødt paa Dam[...] i Holstein Aar 1627 den 13 Januar, døde paa Skjoldemose 1682. Hans Alder var 55 Aar. Hans ærlig og gudfrygtige Hustru Maren Jensdatter Tommerup, som var barnefødt i Tranderup i Fyen Aar 1630, døde Anno 1708 i hendes Alders 78 Aar. Gud gifve dennem en glædelig Opstandelse paa den yderste Dag. Her hviler nu vor Krop, vor Sjæl er i Guds Rige, See til Menneske, vi samles der tillige. Jeg veed vor Frelser Jesus lever, og han skal opvække mig paa Dommedag".

Anne Rosenkrants (1619-1688) med sønnen Niels Krag af Jylland, til Voldbjerg, Egeskov, Skjoldemose, Løjtved og Flinholm (1653-1713). Han fik 15 børn med Sophie Juel, der var datter af Niels Juel, til Valdemars Slot.

Kom fra Holsten

Niels Edvardsen Friis lod selv skrive på sin ligsten, at han kom fra Holsten, nærmere betegnet fra et sted, der er blevet udlagt som Damhus. Der findes adskillige hovedgårde ved med det navn i eller tæt på det område. I nærheden af Tønder findes der steder ved navn Damhus i Agerskov sogn samt Løgumkloster og Abild sogne. Der er desuden tre steder i Haderslev Amt, nemlig Hoptrup, Tislund og Oksenvad sogne. Under godset Schrewenborn (tidligere Grevesborn eller Grevenborne) i sognet Schönkirchen i det Kielske adelige godsdistrikt, er der også en gård ved navn Damhaus. Herudover er der adskillige gårde og landsbyer i Holstein med forstavelsen Dam eller Dahm.

Søn af Eggert?

Slægtsforskere, som har undersøgt familien Friis i detaljer, mener, at Niels Edvardsen var den anden af Eggert Friis tre kendte sønner.

Den ældste var muligvis Sivert og den yngste Andreas Edvardsen Friis, som var birkedommer i Raundrup og havde sønnen Lars Andreasen Friis, der boede i Løjtved og kendes via skifteprotokollen for Egeskov Slot. Det vil sige, at de alle boede i den egn, hvor de senere generationer af familien var at finde.

Svendborg på akvarel fra 1800-tallet. På den anden side af Svendborgsund skimtes Vindeby og på Bregninge Bakke, møllen og kirken. (Søren L. Lange, open.smk.dk)

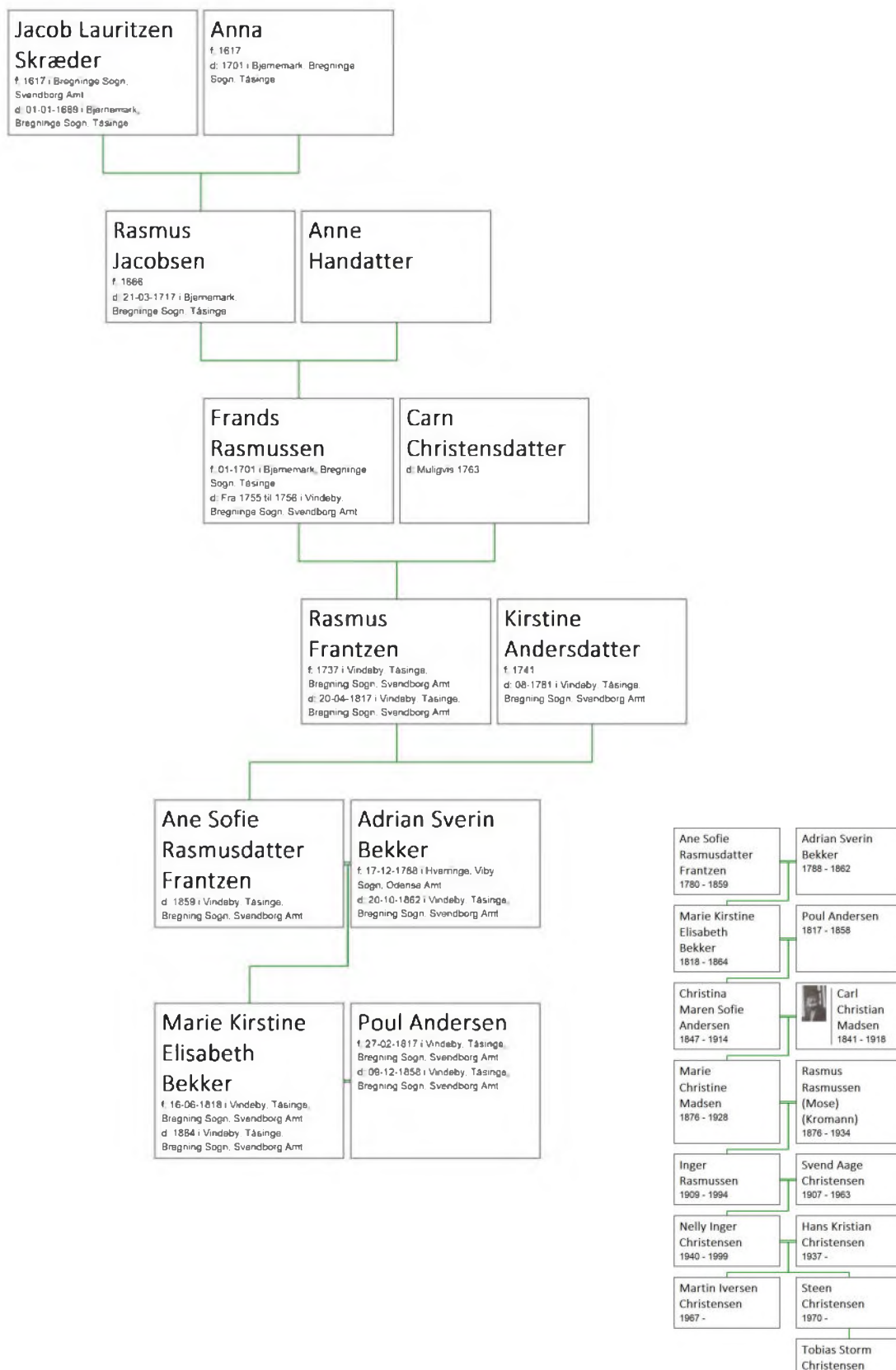

*Svalegang i
købmandsgård i Den
Gamle By.*

Ingers tipoldemor, Ane Sofie Rasmusdatter Frantzens kendte aner

Skipperlægten Frantzen

Fem af Rasmus Frantzen og Kirsten Andersdatters børn nåede voksenalderen. Alle tre brødre blev skippere som deres far og boede i Vindeby og Troense. Den ældste datter var gift med en landmand og den yngste overtog huset i Vindeby sammen med sin mand, der var fuldmægtig på Valdemars Slot.

Vi mødte sidst Marie Kirstine Elisabeth Bekker på side 36 ved omtalen af hendes fars slægt. Hendes mor, Ane Sofie Rasmusdatter Frantzen (1780-1859), var yngste datter af Rasmus Frantzen (1737-1817) og Kirsten Andersdatter (1741-1781).

Rasmus overtog fæstet på et hus den 11. november 1763 efter sine forældre. Ud over huset og grunden – matrikel 10a inde i byen fremgår det også af matrikelkortet fra 1815, at han og sønnerne, Rasmus og Hans, ejede to grunde, som begge havde matrikelnummer 16, og var placeret ved kysten i Braten uden for Vindeby, hvor en række udflyttere fra Bregninge havde bosat sig som husmænd. Her boede også en anden af sønnerne, Thomas Frandsen, på matrikel 11.

Efter Kirstines død blev Rasmus i 1783 gift anden gang med Maren Hansdatter (1737-1815). Ved vielsen blev hun nævnt som "af Vindeby", men hun stammede sandsynligvis fra egnen omkring Øksendrup og Frørup ved Nyborg. De fik ingen børn.

Det blev Rasmus Frantzens og Kirsten Andersdatters yngste datter, Ane Sofie Rasmusdatter Frantzen, der overtog fæstet på huset sammen med sin mand Adrian Severin Bekker. Men mange af de hendes søskende blev boende i huset – eller flyttede tilbage efter at have boet andre steder.

Fæstebrev af 11. november 1763

Fæstebrev for Rasmus Frandsen: Windebye
 No. 19. 1763. 11/11
 Jeg Niels Juel til Thorsinge, hans
 kongl. majts. Råd og Retsv. Rindes og
 samme mættelig gives, at han selv og sine, lige
 som jeg og samme Retsv. og Retsv. til Rasmus

Frandsen det hus i Windebye som hans fader forhen
 har beboet og er fradød. Hvilket hus med
 tilliggende haug berørte Rasmus Frandsen strax maa
 tiltræde, nyde, bruge og sin livstid ifæste beholde,
 paa de vilkaar at han deraf aarlig og i rette tider
 udreder og betaler den efter jordebogen deraf gaaende
 afgift og hounding alt uden restance i alle maader.
 Huset saavel som haugen holde han fremdeles i god
 og forsvarlig stand, saa at det stedse kan være uden
 brøstfædighed. I øvrigt er han mig eller de af mig
 befuldægtigede hørig og lydig, og ellers i alle ting at
 rette sig efter hans kongl. majts. lov og forordninger,
 alt under dette hans fæstebrevs fortabelse.
 Thorsing Slot den 11te Nov. 1763. — N. Juel

"Rasmus Frandsen det hus i Windebye som hans fader forhen har beboet og er fradød. Hvilket hus med tilliggende haug berørte Rasmus Frandsen strax maa tiltræde, nyde, bruge og sin livstid ifæste beholde, paa de vilkaar at han deraf aarlig og i rette tider udreder og betaler den efter jordebogen deraf gaaende afgift og hounding alt uden restance i alle maader. Huset saavel som haugen holde han fremdeles i god og forsvarlig stand, saa at det stedse kan være uden brøstfædighed. I øvrigt er han mig eller de af mig befuldægtigede hørig og lydig, og ellers i alle ting at rette sig efter hans kongl. majts. lov og forordninger, alt under dette hans fæstebrevs fortabelse. Thorsing Slot den 11te nov. 1763 (signeret) N. Juel (LS d.v.s. laksegl" – Citat fra Fæstepotokollen fra 1763.

Skærslipper-slibesten (Wikimedia Commons)

Skipper og skærslipper

Rasmus og Kirstens ældste søn, Frands Rasmussen Frantzen (1772-1844), var først gift med Birthe Cathrine Trochmann i 1798.

Frands var medejer af familiens rederivirksomhed, og i Folketællingen i 1834 var han 65 år, boede i huset sammen med søsteren Ane Sofie og hendes mand Adrian Bekker, og arbejdede som skærsliber og havde siden 1830 været gift med Inger Elisabeth Kirstine Hartvigsdatter Hansen (1806-1878), fra Svendborg. I 1845 var hun enke, daglejer og almisselem.

Med den første kone havde Frands sønnen Pouel Christian Frantzen (f. 1798) og med den anden Rasmus Frantzen (f. 1831); Hartvig Frantzen (1833-1897) samt Anne Katrine Margrethe Frantsen (f. 1837).

Gårdkone i Knudsbølle

Rasmus og Kirstines datter, Johanne Rasmusdatter Frantzen (f. 1774), var gift med Anders Hansen Skov (eller Schou), der var gårdmand i Knudsbølle.

Det fremgår af folketællingerne fra 1834 og 1840, at hun var enke og

stod for driften af gården. 1845 var hun på aftægt hos sin ældste søn, Hans Andersen (f. 1794), der var gift med Bodil Rasmusdatter og havde fire børn.

Johannes øvrige børn var Kiersten Andersdatter (f. 1796); Ane Margrethe Andersdatter (f. 1799) og Rasmus Andersen. De to yngste var begge ugifte og boede med deres mor på gården.

Bosat i Troense

Den næste af Rasmus og Kirstines børn, Anders Rasmussen Frantzen (1775-1833), var skipper og flyttede fra Vindeby til Troense omkring 1811. Han fik desuden borgerskab i Svendborg den 28. marts 1831. Alle hans sønner og svigersønner og flere børnebørn

var sømænd. Dog døde hans første barn, Anna Kirstine, som han fik i 1800 uden for ægteskab med Maren

Johanne Frantsen står som "Anders Hansen Skovs Enke" ved matrikel 4a, som ligger på hver sin side af Knudsbøllevej. (Historiske kort på nettet).

Andersdatter fra Troense, med det samme.

I 1808 blev Anders Frantzen viet til Ingeborg Kirstine Nielsdatter.

Grønnegade på postkort fra omkring 1911. (Ukendt fotograf, Taasinge Lokalhistoriske Arkiv).

Planche med modetøj fra 1800-tallet.

Anders og Kirstens to første sønner døde som små. De næste tre; Hans Andersen Frantzen (f. 1811); Rasmus Andersen Frantsen (f.1813) og Niels Andersen Frantzen (f. 1814) var sømænd. Sidstnævnte ægtede Anna Kirstine Gammelgaard og han blev far til Hansine Andrea Frantzen i 1842; Hans Christian Frantzen i 1843 og Ingeborg Catarina Frantzen i 1844.

Anders Rasmussen Frantzens to yngste døtre boede sammen i Troense som voksne. Den ældste af dem, Martha Kirstine Frantsen (f. 1817), levede af skræddersyning i 1845 og fem år senere var hun modehandlerinde i hjembyen.

Den yngste, Inger Sofie Amalie Frantsen (f. 1818), var gift med skipper Johannes Daniel Nielsen og fik i 1845 sønnen Jørgen Daniel Nielsen.

Købmand og skipper

Rasmus Frantzen og Kirsten Andersdatters næste søn var Hans Rasmussen Frantzen (1776-1843), der boede i Vindeby.

I 1803 fik han borgerskab i Svendborg som købmand og skipper. Han opsigde borgerskabet i 1818 – måske på grund af de udgifter, der fulgte med. Men han fik muligvis igen borgerskab som skipper i Svendborg den 11. marts 1829 og som skipper i Vindeby den 24. marts 1831. Hans kone var Grethe Marie Andersdatter, og de fik børnene: Maren Kirstine (f. 1817); Anne Marie Jakobine Frantzen (f. 1819); styrmand Christian Frantzen

(f. 1822); styrmand Niels Frantzen (f. 1826) samt matros Hans Christian Frantzen (f. 1828).

Efter Hans' død fremgår det af folketællingerne, at Grethe Marie levede af sin jordlod indtil 1870,

hvor hun var 70 år gammel og var kommet på aftægt hos datteren, enken Ane Jacobine Frandsen og dennes 12-årige søn Hans Christian Carl Theodor Jensen, hvis far, sømand Hans Jensen Jacobsen fra Vordingborg, døde kort tid efter hans fødsel. Blandt fadderne ved dåbeni 1857 var "skriver Bekker" og tømmermand Poul Andersen. I 1880 ses H.C.C.T. Jensen i folketællingen som fisker.

Efter Hans Rasmussen Franzens død levede hans enke Grethe Marie Andersdatter af sin jordlod, som her på Frilandsmuseet.

Sag om injurier

Den 21. maj 1821 var Thønnes Peter Bekker (1772-1848) sagfører for skipper Hans Frandsen i en sag ved Tåsinge Birketing, hvor færgemanden Christoffer Hansen i Vindeby havde fremført forskellige undsigelser og fornærmelser mod Hans. Men inden der faldt dom, nåede de til enighed om et forlig, og Hans erklærede, at fornærmelserne var døde og ikke sket.

Thønnes Bekker var nevø til Hans' søster Ane Sofie, idet hendes mand, Adrian Severin Bekker, var halvbror til hans afdøde far, Søren Borring Bekker (1756-1811). Der er flere detaljer bind 5 af "Familiens Historier" om Adrian Bekker.

Flere husstande

Ud over slægtningene fra Frantzen og Bekker-familierne viser folketællingerne, at der boede flere andre inderstefamilier på samme matrikel. En inderste var en person, der boede til leje. Ved

folketællingerne mellem 1834 og 1855 boede fx to til tre daglejer- eller håndværkert familier til leje. I 1850 var Povel Andersen og Marie Kirstine Elisabeth Bekker blevet overhoveder for husstanden og havde fået børnene Christiana og Adrian Severin. Adrian Bekker og Ane Sofie var altså på aftægt. Og i 1860 boede der tilsyneladende ikke nogen til leje på matriklen.

Tinghuset set på luftfoto fra 1956 med færgelejet nederst (Foto: Sylvest Jensen Luftfoto, Det Kgl. Bibliotek).

De sidste fra slægten, der boede i huset var Carla Madsen og hendes grandniece Ina Bekker Jensen, som ses sammen med sønnen Harry i en af de lavloftede stuer i "Carlas Hus" ved en familiebegivenhed i 1956. Carla boede i huset hele sit liv sammen med sine søskende, nevøer og niecer samt deres børn. Hun drev desuden købmandsforretning fra huset.

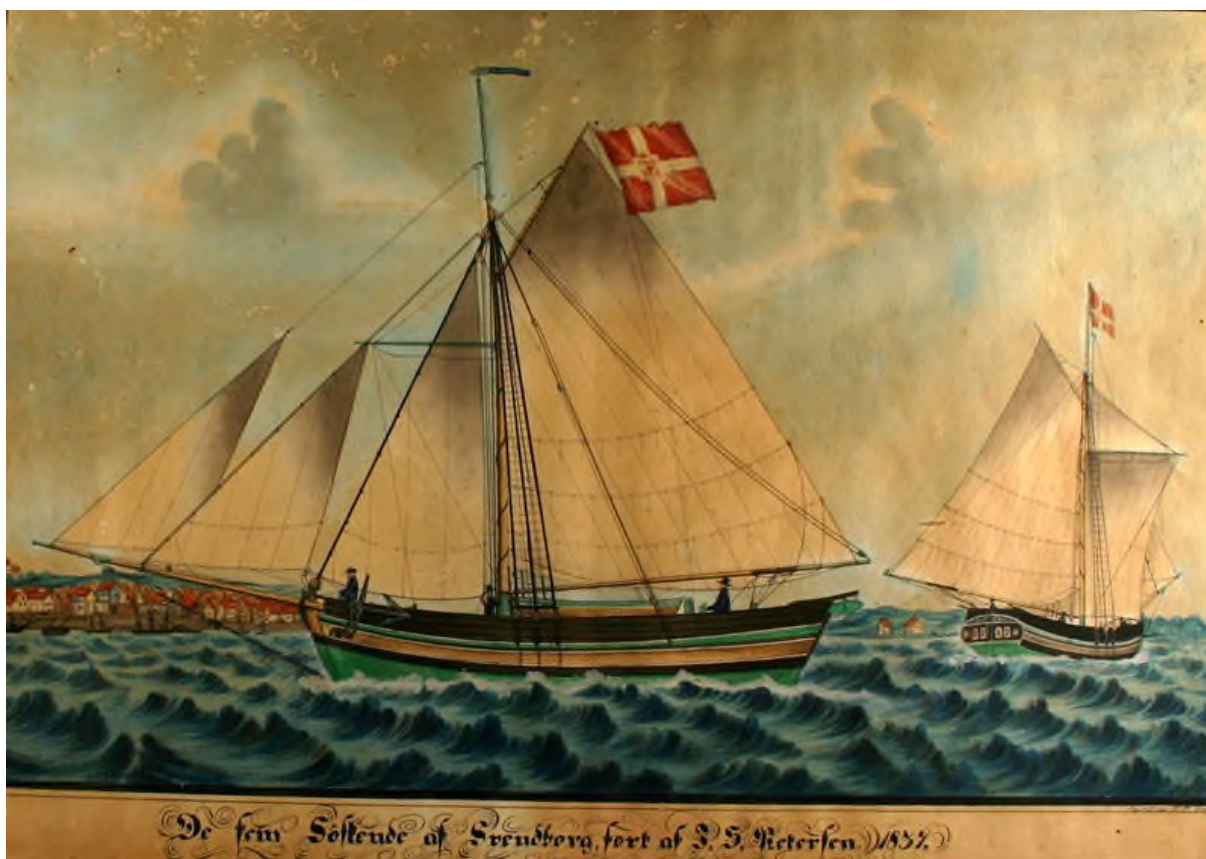

Med til familiefesten var fire andre efterkommere af skipperslægten Frandsen/Frantzen, Inas fætre og kusiner: Peter, Mona, Mogens og Nelly Christensen, som var børn af Inger Rasmussen. De har alle deres egne kapitler længere i første del af fortællingen om Ingers slægt, Familiens Historier bind 3, "Slægten i Vindeby".

Tingbøger fra Tåsinge

Under Englandskrigene blev den frie sejlads begrænset, og skipperne skulle aflægge ed på, at de ville følge lovgivningen og ikke misbruge deres skibe. Derfor kan man følge mange af Rasmus Frantzens og hans sønners ture i Tingbøgerne for Tåsinge Birketing. Desuden førte han flere gange vidner for, at han ikke kunne sejle med en last eller lade sit skib udkommandere i krigstjeneste. Eller på, hvorfor hans mandskab var ude af stand til at sejle skibet.

Jagten "De 5 Søskende" var drægtig 27½ kommercelæster. Det vil sige, at det kunne laste knap 69 ton. Den farvelagte tegning af I. R. Hansen, København/Altona, stammer fra 1837.

Første gang vi møder Rasmus Frandsen i tingbøgerne er, da han skulle godtgøre, at han var forhindret i at sejle ud på grund af is på Svendborg Sund:

"16. februar 1809. Rasmus Frandsen af Vindeby mødte for retten og begærede et tingsvidne ført til oplysning om, at det fra marts maaned f.aa. ikke har været muligt at faa en ladning brænde overført til København, som fra denne benævnte tid har været indladet i hans fartøj jagten, "De 5 Søskende" kaldet, der er drægtig 27½ kommercelæst. Til at give oplysning herom fremstillede [...] "isen ligger endnu til hinder for sejlads".

Blandt de vidner, der bekræftede sagens rigtighed, var skipper Michel Larsen Thurøe fra Troense, som blandt andet fortalte, at Frandsen først i januar gjorde forsøg på at fortsætte rejsen til København, men at bæltet havde været fuld af is siden december. Lasten var brænde fra grev Ahlefeldts gods på Langeland. Et andet problem, som Rasmus Frantzen fremhævede under sagen, var, at bådens besætning var blevet udkommanderet til kanonbådene.

Tingbygningens set fra Svendborg på udsnit af radering af Carl Emil Baagøe.

Søn ramt af slag

7. juni 1809 mødte Rasmus Frantzen for retten og begærede et tingsvidne ført til bevis for, at hans søn, Anders (Rasmussen) Frantzen, undertiden blev anfaldet af slag, og at han ellers var svagelig. Flere tjenestekarle fortalte for retten, at de havde set et langvarigt slag, der havde varet hele otte dage.

Ed før lovlig sejlads

1811 aflagde Rasmus Frantzen for første gang den nye lovbealede ed for Tåsinge Birketing. Det ses han gøre flere gange, og det samme gjorde hans sønner, Hans og Anders Rasmussen Frantzen, der var styrmænd på hans skib "De fem søskende": "Lørdagen den 20. april 1811 blev efter begæring af skibsejer Rasmus Frandsen af Vindeby paa Taasinge en extraret sat udi overværelse af vitterlighedsvidner: skomager Peder Egskov og hattemager Hans Pedersen af Svendborg. For retten mødte Rasmus Frandsen og begærede at maatte aflægge den ved forordning af 9. april f.aa. skibsejere paalagte ed, for saa vidt angaar en ham tilhørende jagt "de fem søskende kaldet". Da retten intet kunne have herimod at erindre, saa aflagde Rasmus Frandsen vidneeden paa lovbealet maade, og bekræftede, at bekræftede, at den i Vindeby hjemmehørende jagt,

"de fem søskende" kaldet, 27½ kommercelæster drægtig er ham ene og alene tilhørende, ligesom og at denne er bestemt at afgaa fra Vindeby til Fredericia for der at indtage kornladning til Norge. Sætteskipper efter Admiralitetets tilladelse, Anders (Rasmussen) Frandsen af Vindby fremstod derpaa som benævnte fartøjs fører og under aflagte ed paa lovbealet maade forsikrede, ikke at ville med sin vilje eller vidende misbruge det benævnte fartøj meddelende certifikat eller søpas til ovenbemeldte rejse.

N.J. Pasbjerg, konst. fuldm

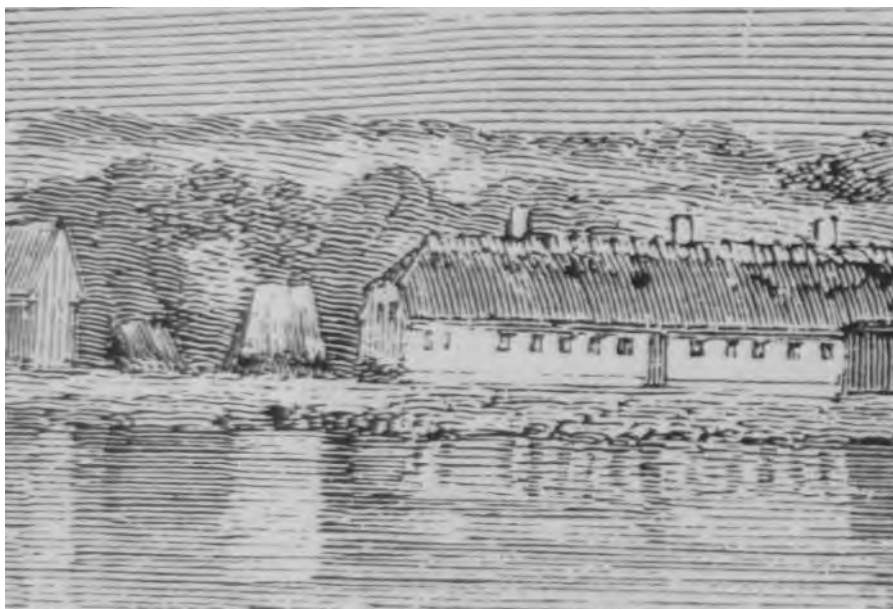
Skibet i for dårlig stand

1813 mødte Rasmus Frandsen for tinget og tilkendegav, at han "i gaar af herr kaptajnløjtnant Holst af søetaten var blevet sat i rekvisition til med sin jagt "De Fem Søskende" kaldet, at gaa i transport til Norge. Man da der ej har været tid til at faa mænd fra retten udmeldt til at tage syn over samme sejlens uduelighed, og han af kaptajn Holst i gaar blev paalagt til i morgen at bevise sit foredragendes rigtighed med edeligt tingsvidne, saa ham maa anmodes om at tage samme skib og sejl i øjesyn, hvem han ved edeligt maatte forklare sig om sammes tilstand."

To vidner stod frem og bekræftede, at skibet skulle udstykkes, før det ville kunne forlade de danske farvande og vove sig ud på de langt fra liggende steder på store farvande. Sejlene var over seks år gamle og tillige meget udstykket (betyder nok lappet).

Desuden blev det fremført, at skibet var drevet på grund under en stærk storm et par dage tidligere, hvilket havde beskadiget skibspælen.

På dette udsnit af en illustration fra 1800-tallet ses gavlen af Rasmus Frantzens hus (eller lade) ved siden af Færgegården. (Radering: Carl Emil Baagøe).

En kuf er en fladbundet nederlandsk skibstype, der er bred til begge ender, to master og grundgående. For at formindske afdriften har den et sværd på begge sider, der rager flere fod neden for skibets bund, når det er nedfiredt (Tegning P. Le Comte. Amsterdam 1831).

Solgte en fempart

1818 fremgår det af tingbogen, at Hans R. Frantzen, Frans R. Frantzen, Bekker, Anders H. Schou og Anders R. Frantzen solgte en femtepart i en kuf kaldet Wilhelm Keiser, "drægtig 44 kommercelæster" til købmand Clemme Clemmesen i Svendborg for købesum 1.200 rigsbanksdaler, ny værdi.

Udover de tre brødre, var der tale om deres svogre Adrian Bekker og Anders Hansen Schou (eller Skov), der var gårdmand i Knudsbølle, som solgte deres andel af skibet.

Forhindringer for rekvirering

16. februar 1819 mødte Rasmus Frantzen for tinget for at forklare, hvorfor det ikke kunne lade sig gøre for ham at opfylde den rekvirering af skibet, hvor søløjtnant Falsen havde beordret ham til at gå i kongelig transport fra Nyborg.

Rasmus fremviste i den forbindelse en toldseddel på en ladning brænde fra grev Ahlefeldt-Laurvig på Langeland.

I øvrigt pointerede

Rasmus, at mandskabet var udkommanderet til kanonbådene. Han fik dog senere det fornødne mandskab til "De fem søskende".

Jørgen Conrad de Falsen, (1785-1849), premierløjtnant, kanonbådschef 1810-1813. (Maleri af C.A. Jensen 1828, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Færgebroen i Svendborg med udsigt til Vindeby. Familien Frandsens hus er lige uden for billedet. Ved siden af den gamle færgegård, tinghuset og Vindeby Kro.

Skifte efter en skipper

I boopgørelsen i 1817 efter skipper Rasmus Frantzen i Vindeby fremgår, at han drev handel med Nederland og havde gæld til forskellig side. Hans arvinger indgik forlig med kreditorerne og med deres stedmors arvinger.

1763 overtog Rasmus Frantzen fæstet på sine forældres hus i Vindeby. Han blev i flere folketællinger angivet som skipper, men det fremgår ikke, hvilken type skipper han var. Det kan man til gengæld læse i tingbøgerne, som beskrevet i det foregående kapitel, samt i skiftet efter hans død i 1817.

Skifteforretningen blev holdt i flere etaper, og det fremgår, at han ejede et fragtskib, og blandt andet drev handel med Holland.

Første etape af skiftet viste, at der var en del værdier i boet men også, at Rasmus Frantzen

havde stiftet gæld til flere sider. Som det også fremgår af tingbogen, var han ramt af den økonomiske krise, der fulgte af Englandskrigene 1807-1814 og statsbankerotten i 1813, der ramte søfarten hårdt, selvom det gik mindre hårdt ud over Svendborgs handelsflåde – blandt andet på grund af meget leveringsdygtige skibsbyggere i området som fortsatte med at bygge skibe under krigen.

Skifte i to etaper

Første etape af skiftet blev afsluttet den 18. juni 1817, men i september 1818 blev skifteforretningen genoptaget, fordi der havde meldt sig adskillige kreditorer på banen, som Rasmus skyldte store pengeløb i Rigsdaler Slesvig-Holstens Courant, som var den gængse møntfod efter, at staten var gået fallit.

Arvingerne lovede at betale enhver sit, men først når lasten fra fragtskibet, der var på vej

hjem fra Holland, blev solgt. Det enedes man om, og der var også enighed om at betale sidste afdrag den 11. juni 1819. Den 1. januar 1819 blev der desuden holdt skifte efter "*Rasmus Frantzens forhen afdøde kone, Maren Hansdatter.*" Hun var død i juli 1815.

Start i juni 1817

Anno 1817 den 18. juni blev afholdt skifte efter "*Skibsejer Rasmus Frandzen i Windeby.*"

Hans søn skipper Anders Frandsen var i Holland med skibsfragt.

De fem børn nævnes:

- 1) Franz Frandsen, 49, hjemme i huset,
- 2) Skipper Anders Frandsen Boende i Troense, 41,
- 3) Skipper Hans Frandsen, 39, boende i Windeby,
- 4) Johanne Rasmusdatter gift med Anders Hansen Skou i Knudsbølle,
- 5) Ane Sofie Rasmusdatter gift med Adrian Bekker.

En skipper med sekstant i 1700-tallet.

Slesvig-Holstens courant. (Foto: Salwa Y. Amzourou, CC-BY-SA, samlinger.natmus.dk).

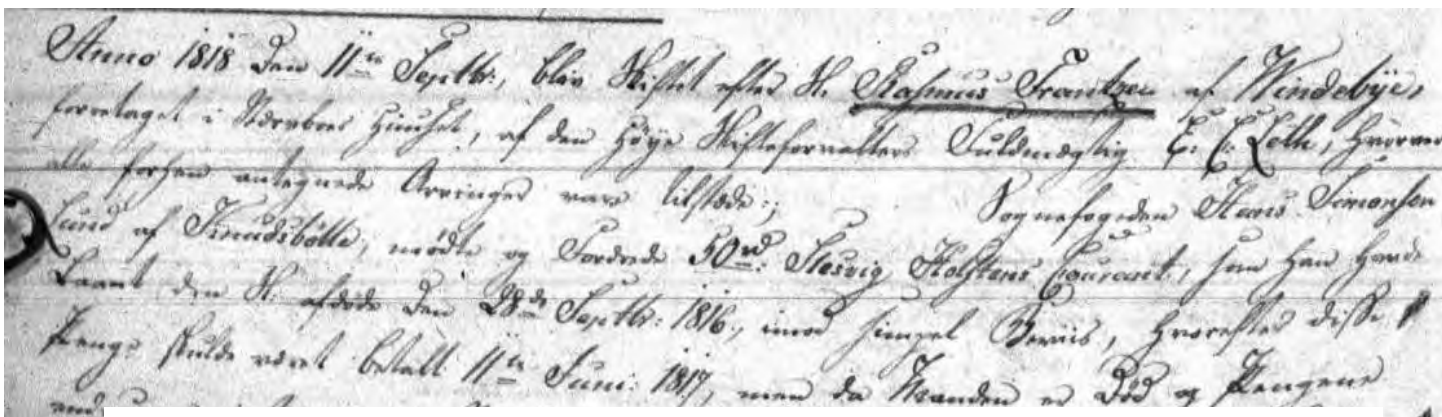
Første del af skiftet juni 1817

I Stervboet befandtes 1 Skattebog, 1 gl Tegnebog uden Penge, en Regning fra Sven (Hansen) i Svenborg, hvorefter denne skal have til gode 339 rbd. 5 mk. 3 sk.

1. Regnskab fra Sømand Anders Frandsen af 10. Decbr 1816 med 10 Bilage
2. Regnskab fra do. fra 1815 med 4 Bilage,
3. En Optegnelse fra [...] Rasmus Frandsen over hvad den [...] Søn Tid efter anden havde erholdt af Penge eller Penges Sted,
4. Et Regnskab for 1815 fra Andres Frandsen med vedfølgende 4 Bilag,
5. 41 Regninger formentlig henhørende til forrige Regnskab. [...]
9. Trede Breve fra Husejer Anders Frandsen, et Regnskab fra 1815 fra do.
10. 6 stk Breve fra do.
11. 13. Breve angaaende [...]
12. et Regnskab for 1816 fra Anders Frandsen med 3 Regnskab bilag,
13. 1 Regning fra 1815 fra do. med 8 Bilage,
14. 1 do, fra do. med 6 Bilage,
15. et Bevis for Ane Kirstine Schytte i Kiøbenhavn af 28 Decbr 1815, hvorefter hun har modtaget 70 rbd. i rbd i Afdrag paa sin Arv, efter hendes Moster Sal. Rasmus Frandsens sidst afdøde Kone,
16. en Fortegnelse paa hvad Sidsel Frandsen og Povel [...] har havt imellem sig underskrevet 1803.
17. et Testamente af 12 Marts 1805 aller [...] Confiskeret 5 April samme Aar 1803 i mellem Salig Rasmus Frandsen i Vindeby og førstafdøde Kone Maren Hansdatter.
18. [...] paa [...]. in Copia Wilhelma Kajser.
19. 1 bundt gl. Skibsregninger og Qvitteringer i alt 54 stk.
20. et Regnskab fra Husejer Anders Frandsen fra 2den Rejse 1817 med 5 Bilagr.
21. et Beviis fra den Sal. Mand til Anders Frandsen af 17 Juli 1816, hvorefter sidstmeldte har til gode 833 rd. 5 mk. 13 sk.
22. et Regnskab fra sidstmeldte Anders Frandsen for første Rejse 1817 med 11 Bilage.
23. en Regning fra Anders Frandsen for en Rejse 1816 med 5 Bilag.
24. 3 stk. Sagsjournaler.
25. en Regning fra Clemmense [...] Paa Kuffens Reparation til Beløb 980 rd. 2 mk. 12 sk. for Rasmus Frandsens 1/5 Part i bemeldte Kuf.
- 26.

Flere Documenter forefandtes ikke.

Efter saaledes at være befunden blev samtlige Arvinger der alle ere myndige og alle tilstedeværende, tilspurgte om de ville at Skifteforvalteren skulle befatte sig endnu? Mere med denne Stervbo, hvortil Arvingerne svarede at de ville selv [...] [...] imellem sig og den største Deel af denne Stervboe der bestaaende i en [...]. Post og 1/5 Deel af en Kuf.

Starten på anden del af skiftet.

Anden del af skiftet i 1818

Anno 1818 den 11 Septbr., blev Skiftet efter Sl. Rasmus Frantzen af Windebye, foretaget i Stærvboe Huuset, af den Høye Skifteforvalter Fuldmægtig E. C. Leth, hvorved alle forhen antegnede Arvinger vare tilstæde; Sognefogeden Hans Simonsen Lund af Knudsbølle, mødte og Fordrede 50 Rigsdaler Slesvig Holstens Courant, som han havde Laant den Sl. afdøde den 28de Septbr. 1816, imod simpel Beviis, hvorefter disse Penge skulde været betalt 11te Juni 1817, men da Manden er død og Pengene endnu er

in(de)staaende i Stærvboen, saa haabede han at samme hannem blev Udbetalt skadesløes snarest muelig, da han er trængende til sinne Penge. Gaardmand Anders Rasmusen af Bierreby mødte og Fordrede som han haver Laant den Sl. afdøde og som Arvingerne har tilstaaet i Et ham meddeelt Skriftlig Beviis af 7de Januari d. A. og har/han [?] fremdeeles Tilstaaer, Nemlig. –

1816 den 10de August bekommet 26 Danske Ducater

1816 den 28de Septbr. bekom den Sl. afdøde 32rd 3 mk (mark) Slesvig Holstens Courant.

1816 Atter udbetalt til den Sl. afdøde 200 rbd N. W. (= Nye Værdi)

Hvilke 3de Fordringer af Anders Rasmusen : / som af Arvingerne blev tilstaaet ham : / (= i parentes) paastod snarest muelig udbetalt, da han til disse hans Penge er trængende.

Endvidere indfandt sig Gaardmand Hans Rasmusen Jyde i Bierreby, og Fordrede 40 rd Slesvig Holstens Courant, som han haver Laant den Sl. afdøde den 21de April 1814; Imod hvilken Fordring Arvingerne intet havde at Indvænde, men fuldkommen tilstod sammes Rigtighed; Denne Creditor Paastod disse hans tilgodehavende Penge, skadesløes udbetalt det snarest mulig. Arvingerne svarede hertil at de ingenlunde med vished kunde Love disse 3 Creditorens Fordringer udbetalt føren til 11te Juni 1819, men til den Tiid skulde de sikkert erholde deres Penge, skadesløes udbetalt, da de agtede i tilstundende Vinter at sælge Stærvboens Jagtskib, saafremt at de kunde faae den nogenlunde betalt, da Jagten imidlertid skulde være Caution og Pandt for Pengene, og at, om der imidlertid skulde tilbyde sig nogen Fordeelagtig Fragdt, og Arvingerne kunde blive Eenig om at antage samme, da vilde de føren Jagtens afreise, stille saa antagelig Caution, at disse Creditorer kand være fuldkommen forvisset om deres Penges udbetaling til fornævnte 11te Juni 1819. Foruden forhen af Hans Rasmusen Jyde anførte, Fordrer han for 1/2 Otting Smør Levert ved den tiid den Sl. Mand døde, 8 Rigsbankd. N. V. Som Arvingerne tilstod at være Rigtig. Efter nogen videre Samtale imellem Arvingerne og Creditorerne tilbød ovenmelte Creditorer, at naar Arvingerne ville Een for alle og alle for Een, med deres Gods og Eyendom Cavere og holde den sikkert for deres tilgodehavende og at samme til belovede Tiid bliver dem udbetalt, saa forlangte de ikke at Lægge nogen Baand paa Jagten der kunde giøre dem Hinder i deres Fortieneste med samme, men at de ubehindret kunde Reise hvor de vilde med den.

Og da samtlige Arvinger lovede og hermed tilforpligtede dem at opfyldte dette Forlangende, og iligemaade Lovede at sikre Skifteforvalteren samt alle øvrige Creditorer, saa vi(d)stes ikke videre i dag at Erindre, hvorfore dette Passerede til Bekræftelse af alle vedkommende er underskrevet.

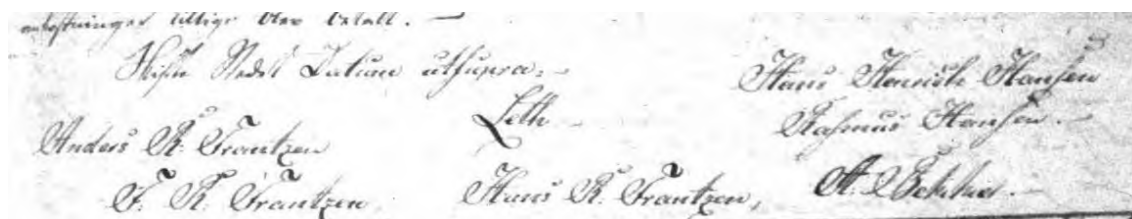
Datum ut supra

Leth.-

Boopgørelse efter stedmor

I det skifte der blev holdt efter Rasmus Frantzens “forhen afdøde” kone, Maren Hansdatter, som fandt sted i januar 1819, blev der henvist til et fælles testamente af 1803, hvor en række af hendes slægtninge fra Øksendrup og Frørup ved Nyborg blev betænkt med 300 rigsdaler til deling.

Der var diskussion med Rasmus Frantzens børn, som henviste til flere gældsposter, hvorfor der ikke var flere penge i boet. De cirka 300 rigsdaler blev herefter fordelt mellem Maren Hansdatters arvinger.

Handwritten signatures of Rasmus Frantzens sønner underskrevet i 1819 skiftet. The signatures are: Anders Frantz, Hans Frantz, and Hans Frantz. There is also a signature that appears to be Hans Frantz.

Rasmus Frantzens sønner underskrev i 1819 skiftet, som blev afsluttet fire år efter deres fars anden kone, Maren Hansdatter, var afgået ved døden. Det var to år efter deres fars død.

Første fæster før 1755

De første kendte beboere huset i Vindeby var Frands Rasmussen og Carn Christensdatter. Da han døde i 1755/1756 videreførte hun fæstet, som i 1763 blev overtaget af deres søn Rasmus Frantzen. Deres efterkommere beholdt huset frem til 1976, hvor den sidste beboer fra slægten solgte det.

På grund af hullerne i Bregninge kirkebog vides det ikke, hvornår Rasmus Frantzens far, Frands Rasmussen døde, men hans mor, Carn Christensdatter, er i årene fra 1755/1756 frem til 1759 noteret som familiens overhoved i

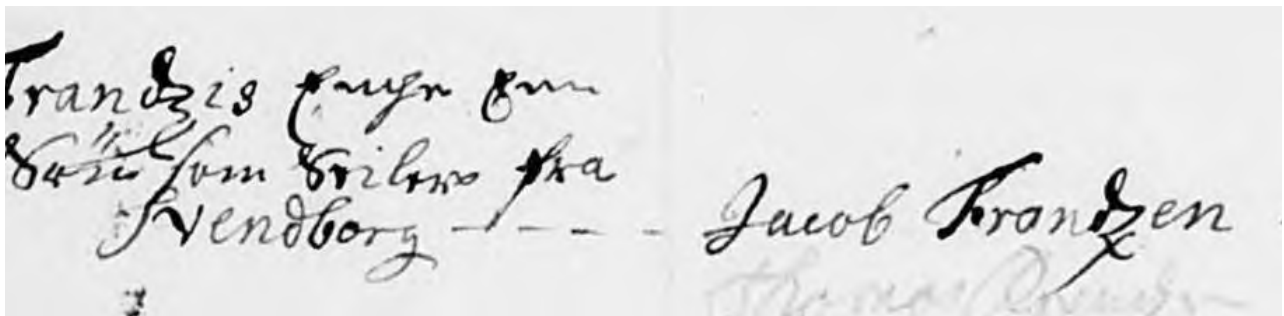
Valdemars Slots lægdsrulle som "*Frantzis Enche*". Der var den anmærkning i rullen, at hendes sønner, Thomas og Jacob Frandsen, "*seiler fra Svendborg*".

Frands og Carn var blevet gift i 1730, og Frands stod selv i godsets lægdsrulle fra omkring 1749 som far til de tre sønner. Han var husmand - måske skipper, det nævnes ikke. Carn Christensdatters begravelse er ikke fundet, men det nye fæstebrev er sandsynligvis udfærdiget efter den fandt sted. For

Troensevej 6B i Vindeby før en omfattende og hårdhændet ombygning.

som det tidligere er blevet nævnt, gik der ofte nogle år, inden de formelle papirer kom på plads - men ud fra kilderne er det givet, at familien har boet i huset i Vindeby fra før 1755.

"Frantzis enche som familiens overhoved - husmoder - i en af Valdemar Slots Lægdsruller, der går tilbage til 1733 - altså betydeligt længere end de nationale ruller". Sønnen Jacob "Seiler fra Svendborg"

Fem børn

Udover Rasmus havde Frands og Carn yderligere to døtre og to sønner. Den ældste, Anne Frantsdatter (1731-efter 1801), var gift med Hans Nielsen Væver (ca. 1737-1799) og de fik børnene Niels (f. 1765); Svend (f. 1767); Anne Lisbeth (f. 1769), som i 1801 havde to sønner på fire og to med Niels Nielsen Væver; Jacob (f. 1773) samt Jens (f. 1775).

Den anden datter, Karen Frantsdatter (f. 1732), er der ikke flere informationer om.

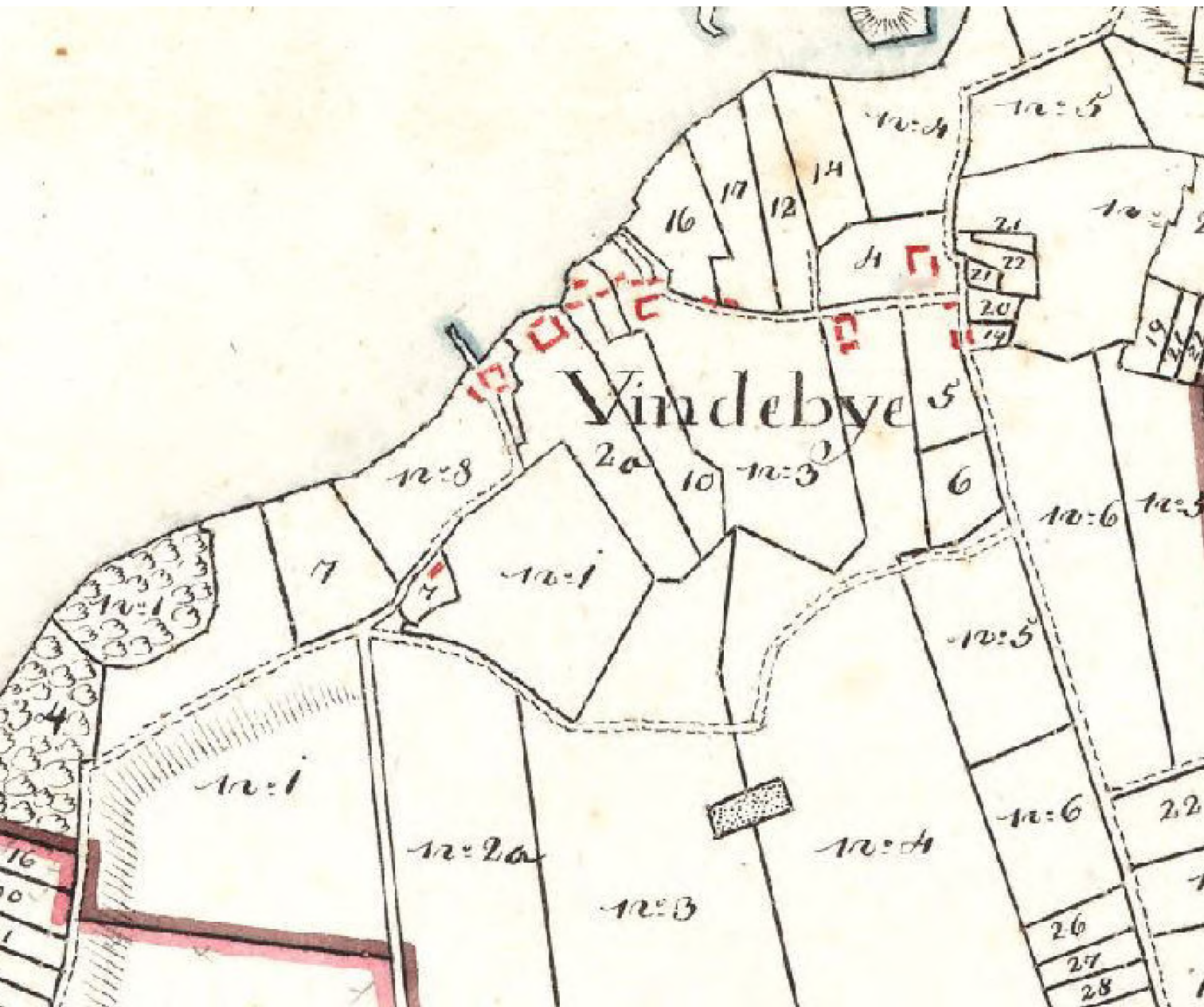

Indretning af skippergård på Frilandsmuseet.

Omkring 1735 fulgte Thomas Frandzen, som var skipper. Det fremgår af lægdsrullerne fra Valdemars Slot 1733-1760, at han var hjemme i 1751, boede i Nyby i 1752 og senere tjente flere år hos gårdmand Anders Smed i Vindeby, og senere sejlede fra Svendborg sammen med broren Jacob. Hans fire børn med Karen Hansdatter var ugifte. Den ældste, Frantz Tomesen, der også ses som Franz eller Frands Thomsen, var i 1801 enrulleret matros. De tre døtre var: Johanne Tomesdatter (Thomasdatter) (f. ca. 1771); Ane Tomesdatter (f. ca. 1772), som i 1834 og 1844 boede i Ny Nyby og ernærede sig som skrædderipige, samt Grete Tomesdatter eller Elisabeth Magrethe Thomasdatter (f. ca. 1774), der boede sammen med søsteren i et hus, hvor fisker Rasmus Nielsen var husbond. I 1850 blev hun i en alder af 80 forsørget af hufaderen.

Den yngste af Frantz og Carns børn, Jacob Frantz (f. 1742), var i Nyby i 1753, og året efter tjente han hos gårdmand Niels Hansen i Vindeby. Senere sejlede han som omtalt fra Svendborg sammen med broren.

Gårdmand i Bjernemark

Frands Rasmussens kendte aner var bønder i Bregninge sogn, og det var Carn Christendatters måske også

Frands Rasmussen var søn af Rasmus Jacobsen (1656-1717) og Anne Hansdatter, som blev trolovet 2. maj og viet den 23. juni 1695. Annes baggrund kendes ikke.

Rasmus var første gang blevet gift den 13. februar 1681 med Maren Rasmusdatter (1638-1695), og var gårdmand i Bjernemark

Bjernemark og Nyby. (Speciel Kort over Thorseng med omliggende Øer og Kyster, 1822, C.A. Mansa Theill, Det Kongelige Biblioteks Billedsamling).

Kun to af Rasmus og Annes seks børn blev voksne. Ud over Frands var det den ældste, Maren Rasmusdatter (f. 1696), som ægtede Frands Svensen og Niels Pedersen.

De øvrige fire var tvillingerne Kirsten og Hans, som døde efter fødslen i 1698; samt to sønner, der begge fik navnet Jacob. Den ene døde to år gammel i 1706 og den anden efter fødslen to år senere.

Skrædder i Nyby

Rasmus var næst yngste barn af Jacob Lauritzen Skræder (1617-1698) og Anna. Ved begravelsen noterede pastor Peder Jensen Lucoppidan ved Landet og Bregninge Kirke, at Jacob havde levet 58 år i ægteskab, hvilket altså må betyde, at han og Anna var blevet gift i 1640.

Gadekæret i Gammel Nyby i 1915-1916. (Stregætsning af Axel Holm (1860-1934, SMK Open).

Jacob blev nævnt som skrædder i Nyby, og da han blev begravet 1. januar 1698, boede han i Bjernemark, sandsynligvis på aftægt hos Rasmus.

Hans og Annas tre ældste børn døde i 1649. Lauritz, blev begravet den 15. februar, Hans den 28. februar i en alder af to, og endelig døde Lauritz efter fødslen.

1650 fulgte Karen, som var gift tre gange: 1674 med Christen Lauritzen, 1680 med Anders Nielsen og 1686 med Niels Pedersen.

Den næste i rækken, Hans Jacobsen (f. 1654), blev første gang gift 1675 med Gertrud Pedersdatter og anden gang i 1681 med Lauritz Plantebeds datter, hvis navn ikke blev noteret ved vielsen.

1658 fulgte den yngste, Maren Jacobsdatter, som der ikke er flere informationer om.

Carns mulige fædre

I Bregninge sogn er der to muligheder for, hvem der kunne være Carn (eller Karens) forældre. Hun kunne være født 1702 som datter af Christen Mikkelsen. Han var født på Bukkehave Mølle og var gårdmand i Bjernemark. Alternativt kunne hun være født i 1709 som datter af Christen Frandsen i Nyby. Men hun kunne også have stammet fra et af øens andre sogne eller uden for Tåsinge.

Skyggen af slægten

Kirstine Andersdatter var datter af Mogens Muurmesters anden kone og hendes anden mand, Anders. Men hendes slægt forbliver i skyggen, fordi der var huller i kirkebogen, og fordi den fra 1733 til 1777 slet ikke er bevaret. Men hendes baggrund kendes, fordi hendes bror, Christian Mogensen fra Troense, blev nævnt i skiftet efter hendes død.

Det fremgår af kirkebogsopslag og af Lolks Arbejder med Tåsinges historie, at der kun kan være tale om én Christian, som var søn af Mogens Olsen Murmester i Troense og hans anden kone - som altså var mor til Kirstine Andersdatter (1740-1781) i hendes andet ægteskab.

Ifølge C.G Høgsbros "Taasinge paa Niels Iuels Tid" var Mogens kromand i Troense, og måtte flere gange gå rettens vej for at få respekteret sit privilegium til kroen.

Men han har også været murer i den lokale by og kendes ved både tilnavnet Murmand og Krugmand. Han nævnes blandt andet, da der blev foretaget syn på kirkeladen ved Bregninge Kirke den 6. april 1702 under navnet Mogens Olufsen Murmester Krugmand i Troense. Hans overslag på reparationen lød på, at der skulle bruges 2.500 mursten og 2 1/2 læst kalk til at udbedre muren med, hvor bønder fra Strammelse havde hentet kampesten til deres gærder. Arbejdslønnen var 10 rigsdaler under forudsætning af, at der leveredes frie håndlangere så længe arbejdet varede, tre dygtige personer af 1 mark daglig i cirka 12 søgnedage samt vogne til at føre materialerne til kirkeladen. Sammenlagt lød prisoverslaget på 39 rigsdaler.

Mogens Muurmesters første ægteskab

Mogens' første kone var Inger Andersdatter (1673-1709). Deres vielse har nok fundet sted i den periode i 1699, hvor præsten ikke noterede noget i kirkebogen.

Mogens og Ingers ældste datter, Margrethe Sophie Mogensdatter, blev viet den 29. oktober 1724 til Christian Hansen, der var smedsvend fra Flensborg. Hendes far var blandt forlovere.

Den næste, Mette Mogensdatter, blev født i 1700 og fik i 1728 begravet et uægte barn.

Den tredje i rækken, Anne Lisbet Mogensdatter, blev født 1702, to år efter fulgte en dødfødt søn og i 1707 sønnen Axel Johan Mogensen, som må have været den søn, der blev begravet 1732.

Kirstines mors børn med Mogens Murmester

Der var skifte efter Inger Andersdatter den 14. februar 1710. Mogens' vielse med Kirstines mor er heller ikke noteret i kirkebogen, men i den 2. august 1711 fik de datteren Inger, som var gift med Laus Andersen i Troense, og døde 1746. Ifølge skiftet efter hende havde de sønnen Anders Larsen på 11 og datteren Sophia på syv. Laurs overtog fæstet på hendes fars hus i Troense den 6. marts 1734. Og efter hendes død, giftede han sig med Ingeborg Christensdatter, som han fik børn med.

Bregninge Bakke med kirken fra før ombygningen i 1883.

Stue i velhavende hjem på Frilandsmuseet.

” ... Moderens Gang Klæder til lige deeling ... ”

Efter Kirstine Andersdatters død blev boet gjort op i hjemmet i Vindeby på Tåsinge. Hendes formue og ejendele blev fordelt mellem de fem overlevende børn. Drengene fik kontanter, og pigerne arvede hendes tøj.

I 1781 døde
Kirstine
Andersdatter i
1781 ved fødslen
af sit niende barn,
der var dødfødt.
Hun var 41 år
gammel.

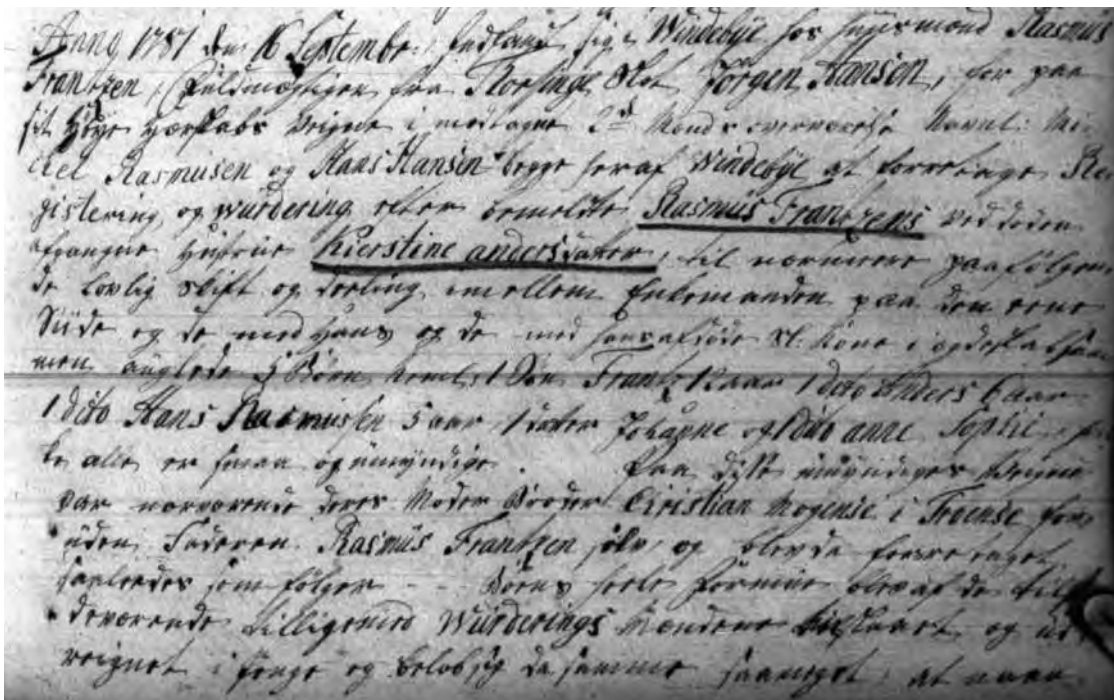
Som nævnt

i det foregående
kapitel kendes
hendes forældre
ikke, da
kirkebøgerne
mangler i
Bregninge Sogn
fra 1733 til 1777,
men som nævnt,
var hendes
halvbror Christian
Mogensen i
Troense, opført i
skiftet. Han var

hendes mors søn fra hendes første ægteskab med Mogens Olsen Murmester i Troense.

I skiftet opregnes de fem overlevende og umyndige børn på mellem 12 og omkring 1 år. De tre sønner fik hver 33 rigsdaler, 2 mark samt 6 bistader.

De to døtre arvede ingen penge, men i stedet delte de deres mors tøj og forskelligt inventar.

Skifteforretningen

Oplistningen af gangklæder og husgeråd i skiftet efter Kirsten Andersdatter:

Anno 1781 den 16. septembr. indfandt sig i Windebye hos huusmand Rasmus Frantzen, Fuldmægtigen fra Thorsinge Slot, Jørgen Hansen, for paa sit Høje Hærskabs Veigne i medtagne 2de Mænds overværelse navnl. Michel Rasmusen og Hans Hansen begge heraf Windebye at forretage Registering og Wurdering efter bemeldte Rasmus Frantzens ved døden afgangne Hustrue Kierstine Andersdatter, til nærmeere paafølgende lovlig Skift og deeling imellem Enkemanden paa den ene Siide og de med Hans afdøde Sl. Kones i ægdeskab sammen auglede 5 Børn Neml.: 1 Søn, Frantz 12 aar, 1 dito Anders 6 aar, 1 dito Hans Rasmussen 5 aar, 1 datter Johanne og 1 dito anne Sofie, hvilke alle er smaa og umyndige.

Paa disse umyndiges
Veigne var nærværende deres
Moder Broder Christian
Mogensen i Troense og
foruden

Faderen Rasmus Frantzen
selv, og blev da forretaget
saaleedes som følger:

Boens hele formue blev af de
tilstædeværende tilligemed
vurderingsmændene tilstaaet
og udreignet i Penge og beløb
og da samme saameget at
naaar udgiften med hushold og
videre blev afdraget
blevetoverskud af indtægt til
arv og deeling imellen
Enkemanden og Børnene paa
200 Rixdaller, [efterfølgende
overstreget] hvorpa
Enkemanden fremstod og var
begierende at Børnene foruden
den halve deel heraf 100 Rd.

maate derforuden med ydermeere blive til [...] herpaa, hvad som dennem foruden havde tiltænkt at vilde
hvilket og blev tilstaaet og er saaleedes af Indhold, at Sønnen Frantz foruden sin andel 33 Rixdaller 2 mk
skulde tilligemed de andre 2 Brødre nyde tillige deeling 3 Bistader eller halvparten af 6 siden de alle staaer
til hallings. Sønnen Anders i alle maader lige som den første neml: Penge 33 Rixdl 2 mk og lige part af 6
Bistader, som staaer til hallings

Forskellige typer
af dyner på
Frilandsmuseet.

Sønnen Hans Rasmusen i allemaader ligesom de 2 første.
Hvad Pigebørnene angaaer, da som de intet af disse 100
Rixdaller skulde have, skulde de derimod nyde saaleedes:
Først Moderens Gang Klæder til lige deeling
dernæst navnlig 1 Johanne 2 Dyner blaastribet linnede stk
til 6 Rixdlr, -12 Rd

1 Rød og grønstribet ulden overdyne — 6 (rd)
1 Hoved dyne blaastribet samt 2 Hoved Puder — 6(rd)
3 stk hørgarns nye lagener, 5 stk nye blaagarns lagener.
Ligeledes nyder den mindste Datter 3 stk Dyner eller og i
Werdie for hver 6 Rixdaller 1 Hoved Dyne og 2 Hoved
Puder eller i Werdie 6 Rixdl. samt 3 stk nye Hørgarns og 5
stk nye blaagarns Lagen, De ommelte, den Sl. Kones
gang omsmelte Klæder nyder de til lige deeling som meldt
og er derudi bestaaende:

4 nye blaagarns Særke
5 halv slidte dito.
4 [...] Blaagarns duge tøj
2 Kramlæres Hulle Klæder (kram = købestof
2 hørgarns dito
2 smaa Børne Skjorter
4 børne znor
3 blaagarns [...]
2 nye Røde Bajs Klokker
1 pr [par] nye kramlærrits Pudevor med knipliger for
1 pr. Hørgarnspudevaar

Velstående kvindedragt fra slutningen af 1700-årene fra Sydfyn. Skørtet i vadmel med rød slidesnor i skørtekanten. Hvergarnsliv med stiver, med trekvartlange ærmer. Lille trestyks hue i silkebrocade med metalknipling samt lin med flæse, der går ind på kinderne – et træk, der kendetegner de fynske kvinde-hovedtøjer. Hvidt skulderklæde i broderet blondekant. Forklæde i blomstertrykt indigo. Forlæg: National Museet (Foto bragt med tilladelse af skaberen Esther Grølsted).

Kyse, hovedklæde og tørklæde fra Tåsinge Museum.

Hvergarnskjole, som oprindeligt var et hjemmegjort stof med kæde af hør og uldent skud. Det kunne både fås som ensfarvet og mønstret til forklæder, mandskjoler og -veste samt kvindekjoler. (Foto af Esther Grølsted).

- 1 Kramlærrits Opling
- 1 Hørgarns ditto
- 4 hørg. tørklæder
- 1 S[...] grøn nye Sarses Skiørt
- 1 Rødt Sarses dito (Sars = groft uldstof)
- 1 sort ulden Damaskes dito
- 1 Rød prikket Dansiger dito
- 1 Blaat hvergarns ditto
- 1 lyst Rødt og grønt dito
- 1 Blaat Rød hvergarns dito
- 1 Blaat og Rødt Vadmels Skiørt
- 2 Sarses nye trøyer
- 1 mørk Sarses Bul med nye røde ærmer
- 1 lyst Sarses dito med grønne dito
- 1 Rød Sarses Bul
- 1 [...] grøn Sarses Bul (bul = brystklæde)
- 1 nye grøn trøye med bundne ærmer
- 1 nye blaae noppe? trøyer
- 1 sort dito af klæder
- 1 grøn nat Trøye
- 1 blaa noppe Bays Bul
- 1 Sort flornels trøje
- 1 [...] gammel grøn trøje
- 2 blaae forklæder
- 1 blaastribet hvergarns dito
- 1 par skind handsker,
- 1 pr dito 2 lærs [læder] 1 gylden strik hue
- 1 sort silke damaskes dito

1 brun silke dito
 1 nye] catuns dito
 1 hørgs tørkl:
 8 Kramlærrets [...]
 4 høgarns [...]
 5 kniplingers dito
 2 par kramlærredes halværmer
 1 Rødt silke tørklæde,
 1 brunt blomme dito
 1 Catuns Tørklæde,
 4 servietter
 2 kramlerrets Hoved klæder
 1 Skiørt, Tørklæde
 1 Kramlærrets Tørklæde med knipling
 om 2 blaaternede forklæder
 [...]pling til 2 Pudevar
 2 hvide hvergarns Forklæde
 1 Sarses Bul med grønne ærmer
 [...] til 1 Bul og grønne ærmer
 1 [...] hviid traad, 2 haand [...]
 1 Sort gl Valmons Ski [...]

Der foruden hver af Pigerne 1 malm
 Gryde som befindes her i Boen, samt
 hver sin kiste eller i mangel deraf .... til 5

Rixdaler [...] øvrigt anlovede
 Enkemanden at afclarere alt gæld som
 paa Stervboen maate hæfte, og i alle
 maader at holde skifte Retten anger og
 skadesløs for alt tiltale som dette skifte
 slutning kunde foraarsage, altsaa blev
 hermed sluttet og tilendebragt.

Skifteboet Datum ut supra Hansen
 Enkemanden

Rasmus R.F.S. Frandsen

Paa Børnenes Veigne Christian C.M.S.
 Mogensen

Som overværende ved denne

Forretning

Mikkel M.R.S. Rasmussen HHS

Kiste med udstyr, som den kan ses i Den Gamle Gård i Fåborg.

Forretning, altyd, der foruden slæbte og tilendte bragt
 Skifteboet Datum ut supra
 Enkemanden
 Rasmus R.F.S. Frandsen, Paa Børnenes Veigne
 Christian C.M.S. Mogensen
 Som overværende ved denne Forretning
 Mikkel M.R.S. Rasmussen, HHS

Afslutning

De to bind om Ingers aner er hermed tilendebragt. Jeg er kommet så langt tilbage, som jeg kunne med de kilder, der er tilgængelige på nuværende tidspunkt.

Som nævnt var Inger Ramussen gift Christensen datter af kroholderparret på Vindeby Kro, Rasmus Rasmussen med tilnavnet Mose og Kromann, og Marie Christine Madsen.

Inger boede det meste af sit voksne liv i Vindeby på Tåsinge, hvor mange af hendes slægtninge boede. Hun forsørgede sine fire børn både før og efter flere års separation fra sin mand fra midt i 1950'erne. Det var meget usædvanligt og skamfuldt at blive skilt, og det var ikke noget, man talte om. Samtidig var hun plaget af en stadig mere alvorlig leddegigt i en periode, hvor man ikke havde gode behandlingsmetoder. Men hun huskes som et menneske, der for det meste var glad og positiv.

Langt tilbage

Både Ingers mor og fars familier havde i adskillige generationer været krofolk og husmænd med erhverv som skibsbygger, tømrer og snedker, ølbrygger, slotsfuldmægtig og skipper. Man skal altså langt tilbage til at finde bønder i forslægten, men de var der, og der var var mange. På Tåsinge gør kildesituationen, at man i nogle linjer kan komme cirka otte generationer tilbage fra Inger til omkring 1550.

En af slægtslinjerne har sit udspring i jyske præster og herredsfogeder i Thyholm, som kan følges til omkring 1400, men længst kan man komme i de magtfulde handelsslægter i hansenstæderne, hvor Ingers familie kan føres omkring 22 generationer tilbage til 1100-tallet.

Ny viden

Ved udarbejdelsen af denne bog har jeg fundet ny viden om en række slægtslinjer. Der er også et par tilfælde, hvor undersøgelserne ikke har givet resultat.

Forbindelse til Storgaard-linjen

Som vist i kapitlet "Stammede fra Stougaard" har det hidtil ikke kunnet fastslås, hvem der var forældre til Povel Larsen Hollænder (1752-1828), da han ikke kunne findes i nogle af kirkebøgerne på Tåsinge. Men de lokale lægdsruller viser, at var født i Bregninge i den kirkebogsløse tid. Jeg har nemlig fundet ham i Valdemars Slots lægdsrulle fra 1733 til 1858 med den maleriske titel: "Reserveliste over Det unge Mandskab samt husmænd og Indester fra 14 til 36 Aar som Er paa Waldemar Slotz Underliggende Bøndergodtz"

Adrian Bekker på Hübners klædefabrik

En person, der har været forsket meget i, er Adrian Bekker (1719-1803), som blandt andet var herredsfoged for Sunds og Gudme Herreder. I sin ansøgning til dette embede nævnte han et tidligere job som fabriksinspektør. Jeg har afdækket, hvordan han var tilknyttet Anton Hübners bomulds- og uldvarefabrik fra 1756 til 1757, og Adrian ses i mange af de arkivalier om fabrikken, der findes på Rigsarkivet.

Skyggen af Svane

Adrian Bekkers morfar, Søren Christensen Svane, er stadig noget af et mysterium. Hans baggrund kendes ikke. Men også ham har jeg fundet flere informationer om på familysearch.org, som jeg har kombineret med kirkebøgerne og kilderne om hans hyppige køb og salg af ejendomme i København. Herved har jeg fundet to koner ud over Adrians mormor, som jeg til gengæld ikke har fundet informationer om. Men konerne og øvrige børn forsvinder også sporløst ud af kilderne, ligesom Søren Svane selv gør - hvert fald indtil flere kilder bliver søgbare.

Inger i Vindby med denne bogs forfatter og svigersønnen Hans Kristian Christensen sidst i 1970'erne.

Inger i haven i Færgesgårdsvej 13 med datteren Nelly og hendes søn Steen omkring 1990. .

Bacher-slægten i Store Magleby

Også når det gælder Adrians fars familie har jeg ved hjælp af den forskning, som Crilles Christensen har udført i mandtal og skattelister, kunnet fastslå, hvem der var hans forfædre, og været i stand til at konkludere, at det par, som Aksel Røhling havde udpeget som forældre i sin biografi om Adrian, var barnløse.

Tingbjerg ikke også Skaaning

Om købmandsslægten Tingbjerg er jeg nået frem til, at det er en fejl, når Niels Christensen Tingbjerg i nogle slægtstavler også har fået det ekstra tilnavn Skaaning. Det skyldes, at Niels Tingbjerg og Niels Skaaning næsten samtidig blev gift med to forskellige kvinder, som begge hed Kirsten Nielsdatter.

“Ny far”

Et andet eksempel var, da Hans Rasmussen Øxendrup “fik ny far”. Det kan være en udfordring at “parre” de rigtige personer i kirkebøgerne, særligt i 1600-tallet, hvor der ofte ikke er detaljerede oplysninger om slægtsforbindelserne. I Øxendrup fik rytterbonden Rasmus Hansen en søn ved navn Hans. Jeg fandt Rasmus Hansens øvrige børn og slægtninge i kirkebogen, og de passede alle med den Hans Rasmussen, som jeg lokaliserede i afskriften af skifteprotokollen for Molkenborg Slot. Og ligesom Hans Øxendrup, døde han i 1768. Problemet var blot, at denne Hans var gift med to andre kvinder end Hans Øxendrup, og desuden slet ikke havde nogen børn. Derfor var Hans' far Rasmus Hansen Annexbonde.

Schytte og Riber-slægten

Præster og degne er personer, der har været interesse om gennem flere hundrede år. Men Laurits Pedersen Schytte Degns ophav har været ukendt, indtil jeg fandt flere henvisninger til hans slægt i Erik Brejls renskrivning af “Gudme herred Gejstlig skifteprotokol 1689-1772” via de to formyndere for hans efterladte børn. Her fremgår det, at han var søn af Peder Jensen Riber (d. 1683) og Anne Jensdatter Schytte (ca. 1640-1680). Hendes slægt kan følges langt tilbage i tiden.

Fæstere af Carlas Hus

Det var også *“Reserveliste over Det unge Mandskab....”*, der gjorde det muligt for mig, at finde ud af, at Ingers mors slægt havde boet i huset i Vindeby – i efterkrigstiden kendt som Carlas Hus – fra før det første bevarede fæstebrev fra 1763, hvor Rasmus Frantzen overtog fæstet efter sin afdøde far. Men af lægdsrullen fremgik, at hans far, Frands Rasmussen, allerede var død i 1755/1756, og at hans mor, Carn Christensdatter, stod for huset de mellemliggende år som “Frantzis Enche”. Frands' forældre er fundet, men ikke Carns.

Karen Rasmusdatters baggrund stadig ukendt

Der er dog også tilfælde, hvor det ikke er lykkedes at finde en persons baggrund. I to tilfælde handler det om kvinder. Den ene var Karen Rasmusdatter (1786-1863), som var gift med Rasmus Pedersen Haar og blandt andet var mor til Kirsten, som fik fire uægte børn i Knudsbølle. Karen er eftersøgt på alle sogne i Tåsinge uden held.

Faddere førte ikke til forfædrene

Heller ikke afstamningen for Karen Hansdatter (1708-1759) er fundet. Hun var gift med Hendrik Lauritzen Schytte, og der var et stort antal faddere med patronymerne Hansen og Hansdatter ved deres børns dåb. Nogle af dem er lokaliseret på Tåsinge, men der er ikke fundet slægtsforbindelser.

Litteratur, kilder og hjemmesider

Litteratur

- Anlangende degnens indkomst til Bregninge og Landet sogne, 1690.
- Albert Mohr Lolks arbejder med Tåsinges historie rummer godt 28.000 maskinskrevne sider med transskriptioner af kirkebøger, tingbøger m.v. fra den ældste tid og frem t.o.m. år 1891. Tilgængelige på Rigsarkivet.
- Arends O.F., "Gejstligheden i Slesvig og Holsten", 1932.
- Bang Mikkelsen, K. "Degne og skoleholdere samt kateketer, klokkere og organister i Fyns Stift indtil 1814". (Historiske studier fra Fyn 2, dupl. 1977).
- Birket Smith, S, "Kjøbenhavns Universitets Matrikel", første og andet bind.
(<https://dis-danmark.dk/bibliotek/800179.pdf> og <https://dis-danmark.dk/bibliotek/909546.pdf>)
- Brenner, S. Otto, "Bagerfirmaet Clorius Kalundborg 1841-1894", København 1941.
- Christensen, Lars, "Svenskekrigene 1657-60, Danmark på kanten af udsejelse."
- Dam, E. "Odense Løveapoteks historie", 1903, (<https://dis-danmark.dk/bibliotek/807015.pdf>)
- "Den Graaske Slægtsbog" (<https://dis-danmark.dk/bibliotek/900459.pdf>)
- Friis-Pedersen, H., "Studerterne ved Københavns Universitet," 3. bind opstillet på læsesalen på Rigsarkivet i København.
- Friis-Pedersen, H. Familien Friis fra Stenstrup (<https://dis-danmark.dk/bibliotek/909494.pdf>)
- Gether, Knud, "Middelalder-familier i Flensborg og Nordfrisland og deres efterkommere i Danmark, Tyskland og Norge. Et bidrag til Sønderjyllands personalhistorie".
Suppleret med: http://nis-edwin.list-petersen.dk/___prev/title.html
- Grove, G.L. "Københavns Huse og Indvaanere efter branden i 1728, St. Annæ Kvarter, Østre Del, Nye Canall".
- Hauch-Fausbøll, Th. "Mollers stamtavler 40 I: Brandt, Lister over embedsmænd m.v. samt stamtavler over fremtrædende købmandsslægter." På Det kgl. bibliotek findes afskrifter ved Th. Hauch-Fausbølls afskrifter af en del af O. H. Mollers stamtavler i Flensborg. Vedlagt forskellige optegnelser af Hauch-Fausbøll". Henningsen Per, "Niels Juel og almuen på Tåsinge 1714-66 : elitekultur og folkekultur i Danmark i det 18. århundrede".
- Hjorth, Birte, Artiklen "De udstødte gårdmandspar – I det amagerhollandske Store Magleby skulle i 1700-tallet opfylde særlige slægtsmæssige krav".
- Hove, Steffen, "Det blev i familien. En registrering af kongelige bevillinger til ægteskab i forbundne led i Fyns Stift 1569-1814". Odense 2000.
- Hübertz, J.R. "Beskrivelser over Ærø, Et historisk, topografisk forsøg", 1834.
- Høgstrøm, C. G: "Taasinge paa Niels Iuels Tid," 1916.
- Høgstrøm, C. G., Fire protokoller med håndskrevne efterslægtstavler over 150 forskellige slægter på Tåsinge, samt andre skriftlige arbejder frem til 1933. Tåsinge Lokalarkiv
- Højte, Svends maskinskrevne udgaver af C. G. Høgstrøms efterslægtstavler med tilføjelse af yderligere 35 nye slægter. Tåsinge Lokalarkiv.
- Informationer fra Inger Christensens om hendes barndom.
- Informationer fra Karin Bekker Jensen.
- Informationer fra Klaus Mikkelsen.
- Jensen, P. "En sydøstfynsk lokalhistorie", 1951.
- Jensen, Valdemar; "Søren Lolk – den mærkelige tåsingebonde."
- Kohlhaas, Michael und Jens Kirchhof "Stammfolge der Familie Richertz aus Flensburg", 2016.
- Kaa, Bue, "Peder Hegelunds Almanakoptegnelser 1565-1613", bd. 1. Historisk Samf. for Ribe Amt, 1976.

Kaarsted, Tage, E. Ladewig Petersen, Knud J.V. Jespersen med flere "Odense Bys Historie", diverse bind, Larsen, Svend, "Studier over det fynske Rådsaristokrati i det 17de Århundrede", 1965. Langholz, Carl, "Anetavler for berømte danskere" 1. Samling s. 70, noter til Grundtvigs Aner, 1981. Madsen, Agnete Birger, "Barnemordersken på Aastrup. Ugifte mødre og uægte børn i Vendsysselsk landsogn i sidste halvdel af 1800-tallet".

Maibøll, Christian, "Sønderborgs Borgmestre gennem tiderne."

Maibøll, Christian, "Gravsteder i St Marie Sønderborg". Personalthist.Tidsskr 1959.

Maltesen, Mette, "En beretning om Ny Hollænderby og dens beboere", i Frederiksberg gennem tiderne, Bd. 37, 2014.

Moller, Joachim, "Dat Slechtbok. Geschlechtsregister der Hamburgischen Familie Moller (vom Hirsch), verfasst im Jahre 1541 von Joachim Moller. Mit Nachträgen bis 1612, sowie mit urkundlichen Beilagen, eingeleitet und erläutert von Otto Beneke."
<http://www.nd-gen.de/wordpress/wp-content/uploads/2014/05/Slechtbok.pdf>
<http://digital.ub.uni-duesseldorf.de/urn:urn:nbn:de:hbz:061:1-67890>

Mortensen, Rasmus, "Balle Sogn – af Silkeborgegnens historie".

Petersen, Crilles, "Hollænderbyen omkring år 1700". Upubliceret manuskript, Dragør Museum.

"Selvejet i Hids herred før landboreformerne", Fra Viborg Amt, Volume: 1972.

"Stamtavler over Danske Slægter Fich".

Rasmussen, Carten Porskrog "De slesvigske hertuger", Åbenrå 2005.

Reincke, Heinrich, "Forschungen und Skizzen zur hamburgischen Geschichte" 1951.

Røhling, Aksel, "Adrian Bekker, en levnedbeskrivelse".

Røhling, Aksel, "Thønnes Becker" – manuskript på Københavns Stadsarkiv.

Thavlov, Lis & Villy van Hoof, "Vlaamse tuinders en hollandse boeren in Denemarken in de zestiende eeuw: een kritische kijk op een bekend Deens immigratieverhaal", af Lis Thavlov, 2013

Thavlov, Lis (<http://www.dragoer.dk/page1301.aspx>)

Tobiasen, Katrine, "Herresfogedslægten fra Sdr. Bork, noget om kildekritik," (<http://www.ole-moustgaard.dk/Maren.pdf>)

Vad, G.L, "Fra Fyens Fortid" IV, 1924.

Zangerberg, H. "Danske bøndergaarde: grundplaner og konstruktioner," 1924.

Østergaard, Bent, "Slægten Kotte på Fyn" i Personalthistorisk Tidsskrift, Samfundet for Dansk-Norsk genealogi og personalhistorie, 2000.

Arkivalier

Arkivalier om Tåsinge på familysearch.org:

<https://www.familysearch.org/search/image/index?owc=M52L-VZH%3A333467801%2C334643001%3Fcc%3D2015318>

Arkivalier vedr. Anton Hübners fabrik i Odense og på Tåsinge (1754 - 1758) i Kommercekollegiet, Bernstorff-Wasserschlebe'ske embedsarkiv og Kommercekollegiet, Dansk-Norske Sekretariat.

Kirkebøger på Statens Arkiver, sa.dk

Københavns skødeprotokol, III, 612) 1698

Københavns skødeprotokol V

Københavns skødeprotokol XIII, 690). I, 10.8.1705

Odense Bytingssager. 1736. Tingsvidne Nr. 3. Bvfogdens Allevering Nr. 76.

Odense Amtsarkiv. Nr. 201. Iversens fynske Aviser. 1791.

Odense Byfogeds Arkiv: Dokumenter til tingbøgerne 15441719

"Rigtig fortegnelse på Mandtallit udi Hollender Sogn paa Amager" (blandt lensregnskaberne fra 1645)

(<https://www.sa.dk/ao-soegesider/da/other/index-creator/28/17098347/17287765>)

Skifter på Statens Arkiver, sa.dk

Hjemmesider

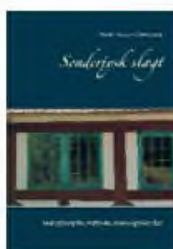
www.alsnissen.dk/default.asp?side=175
www.alsnissen.dk/default.asp?side=175
www.alsnissen.dk/default.asp?side=1753
www.brejl.dk
www.folkedragten-til-hverdag-og-fest.dk/dragter.htm
www.kvinfol.dk/side/597/bio/519/origin/170/query/K%F8bmand (Angiver forkert person som hendes far)
www.mortenclausen.dk
<http://oldinge.blogspot.be/2014/04/aksel-rhling-slagelse-1908-2014.html>
www.refsvindinge-1950.dk/faelles/skole.htm
www.sa.dk
<http://sn.dk/Slagelse/105-aarig-tager-i-sommerhus/artikel/338944>
<https://slaegtsbibliotek.dk> (Slægtsforskernes bibliotek)
www.thorshoj.dk/SKOLEMESTEREN.HTM
https://sedler.dis-danmark.dk/wad/vis_form.php (Wads Sedler)
www.virgo-fyn.dk/index.php/borgerskab/548-svendborg-1800-1830-borgerskab
www.wiberg-net.dk (Wibergs Præstehistorie online)
Øksendrup Kirkebog: www2.nyborgbibliotek.dk/lokalweb/orbekkonvertering/kbog_dat/oeksendrup1682-1716.pdf

Bind i serien Familiens Historier

Bondeslægt med aner blandt rådmænd, præster og uradel

En slægtshistorie fra Himmerland
Familiens Historier, bind 1
Første udgave 2021, anden udgave 2023/2024

Sønderjysk slægt
Med sydvestjyske, vestfynske, ærøske og tyske islæt
Familiens Historier, bind 2
Første udgave 2021, anden udgave 2023/2024

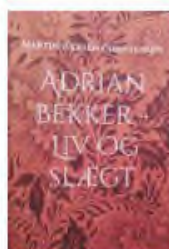

Slægten fra Vindeby
Del 1 Af historien om en familie om en familie med rødder på Tåsinge, Fyn, Langeland, Jylland og Tyskland
Familiens Historier, Bind 3
Første udgave 2022, anden udgave 2023/2024

Tråde til Tåsinge

Del 2 Af Historien om slægten i Vindeby med rødder på Tåsinge, Fyn, Ærø, i Jylland og Tyskland samt blandt Hollænderbønder
Familiens Historier bind 4
Første udgave 2022, anden udgave 2023/2024

Adrian Bekker - Liv og Slægt
Herredfogeden fra Hollænderbyen
Familiens Historier, Bind 5
Første udgave 2022, anden udgave 2023/2024

Gårdfolk, Husfolk og Byboere
Aner fra Vestsjælland, Langeland, Als og Tyskland
Familiens historier, bind 6
Første udgave 2024

www.familienshistorier.wordpress.com

Bind 4 i serien "Families Historier" er anden del af historien om min mormor Inger Rasmussen gift Christensen og hendes aner, som der er stor viden om, og som går meget langt tilbage i tiden. Det er en fortsættelse af bind 3 med titlen "Slægten i Vindeby". Dette bind har fokus på hendes mormor mors aner. Inger mor, Marie Christine Rasmussen født Madsen var datter af Carl Christian Madsen, hvis familie stammede fra Langeland, og som også er omtalt i bind 3, og Christiana Maren Sofie Madsen født Andersen, hvis aner på den mødrende side altså fylder hele fjerde bind.

Ina, som hun blev kaldt, havde en meget stor kendt forslægt. Både hendes far, Poul Andersen og mormor Ane Sofie Rasmusdatter Frantzen og deres forfædre stammede fra Tåsinge. Inas mor, Marie Elisabeth Kirstine Bekker og hendes far, Adrian Severin Bekker, nedstammede på den fædrende side fra de nederlandske indvandrere, der blev inviteret til at opdyrke Amager i 1500-tallet. På den mødrende side er Adrian Severins aner at finde blandt det såkaldte fynske rådsaristokrati - først og fremmest i Odense - samt sydfynske skipper- og købmandsslægter fra Svendborg og Ærø. Disse stammede igen via præster og embedsmænd i hertugdømmerne fra købmands-, rådmands- og borgmesterslægter i Hansestæderne, der kan føres tilbage til omkring 1100.

BoD

